

ISSN 1563-0366; eISSN 2617-8362

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫ

Заң сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЪ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК

Серия юридическая

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

JOURNAL

of Actual Problems of Jurisprudence

№2 (98)

Алматы
«Қазақ университеті»
2021

ХАБАРШЫ

ЗАҢ СЕРИЯСЫ № 2 (98) маусым

04.05.2017 ж. Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігінде тіркелген

Қуәлік № 16496-Ж

*Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады
(наурыз, маусым, қыркүйек, желтоқсан)*

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ

Сманова А.Б., з.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Телефон: +7727-377-33-36 (ішкі н. 12-57)
E-mail: Akmaral.Smanova@kaznu.kz

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Байдельдинов Д.Л., з.ғ.д., профессор
(бас редактор) (Қазақстан)
Алимқұлов Е.Т., з.ғ.к., доцент м.а. (бас редактордың
орынбасары) (Қазақстан)
Кенжалиев З.Ж., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Джансараева Р.Р., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Тыныбеков С.Т., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Усеннова Г.Р., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Жатқанбаева А.Е., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Маликова Ш.Б., з.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Қабанбаева Г.Б., PhD докторы, доцент (Қазақстан)

Муксинова А.Т., (Қазақстан)
Алексеева С.В., аға оқытушы (Қазақстан)
Томас Хоффман, PhD докторы, профессор (Эстония)
Шелухин С.И., PhD, профессор (АҚШ)
Ганс Йохим Шрамм, құқық докторы, профессор
(Германия)
Алиев А.И., з.ғ.д., профессор (Әзірбайжан)
Репецкая А.Л., з.ғ.д., профессор (Хакасия)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Тынышбек А.С., оқытушы (Қазақстан)

Заң сериясы Мемлекет пен құқық теориясы және тарихы, конституциялық және әкімшілік құқығы, азаматтық құқық және еңбек құқығы, табиғи ресурстар және экологиялық құқық, қылмыстық құқық және криминалистика, халықаралық қатынастар бағыттарын қамтиды.

Жоба менеджері

Гульмира Шаққозова
Телефон: +7 701 724 2911
E-mail: Gulmira.Shakkozova@kaznu.kz

Редакторлары:

Гульмира Бекбердиева
Агила Хасанқызы

Компьютерде беттеген

Айгүл Алдашева

ИБ № 14726

Пішімі 60x84 ¹/₈. Көлемі 11,0 б.т. Тапсырыс № 7098.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспа үйінің баспаханасында
басылды.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2021

1-бөлім
**МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ**

Section 1
**THEORY OF
STATE AND LAW**

Раздел 1
**ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ
ГОСУДАРСТВА И ПРАВА**

МРНТИ 10.07.23

<https://doi.org/10.26577/JAPJ.2021.v98.i2.01>**Р.С. Сартаева**

Институт философии, политологии и религиоведения КН МОН РК, Казахстан, г. Алматы
e-mail: raush_sart@mail.ru

К ВОПРОСУ СТАНОВЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В РК: ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ

Статья посвящена актуализации проблем национально-государственной идентичности в современном глобализирующемся мире и базовым политико-правовым и культурологическим основаниям формирования национально-государственной идентичности в Казахстане. Целью данной работы является исследование политико-правовых и культурологических оснований национально-государственной идентичности Республики Казахстан для определения ее (идентичности) характера в контексте необходимости решения модернизационных сверхзадач, стоящих перед всеми государствами мира, желающими быть субъектами, а не объектами в современном геополитическом пространстве. Автор отмечает особую важность сохранения института государства как основного гаранта обеспечения и защиты всех типов идентичности от уровня личности до уровня государства, включая человеческую идентичность в целом, в условиях перехода мирового мега-социума на новый уровень технологического развития – «Индустрию-4.0». В контексте современных тенденций формирования интегральных методов исследования в данной работе осуществлено сочетание разных подходов: системный подход к сфере политики известного американского социолога, основателя школы структурного функционализма Толкотта Парсонса, концепция волн демократизации С. Хантингтона, парадигма обществ «позднего старта» Александра Гершенкрона. Обосновывается мысль о том, что «культурных разломов» в Казахстане нет и, учитывая современные демографические факторы и национальный состав населения, можно говорить о национально-государственной идентичности в РК как имеющей интегральный характер и конструктивный потенциал для поступательного развития. Научная и практическая значимость данной работы заключается в том, что национально-государственная идентичность Республики Казахстан рассматривается не только в контексте ее интегрального характера, но и в критическом дискурсе проблем архаизации, маргинализации, имитационного императива. Исследование политико-правовых и культурологических оснований национально-государственной идентичности Республики Казахстан, выявление интегрального характера этой идентичности станет теоретическим основанием разработки стратегии и тактики поступательного развития нашей страны для решения необходимых модернизационных сверхзадач.

Ключевые слова: национально-государственная идентичность, политико-правовые основания, культурологические основания, институт государства, Конституция Республики Казахстан.

R.S. Sartayeva

Institute of Philosophy, Political Science and Religious Studies of the KS MES RK, Kazakhstan, Almaty
e-mail: raush_sart@mail.ru

To the question of the formation of a national state identity in the RK: political-legal and cultural foundations

The article is devoted to the actualization of the problems of national-state identity in the modern globalizing world and the basic political, legal and cultural grounds for the formation of national-state identity in Kazakhstan. The purpose of this work is to study the political, legal and cultural foundations of the national-state identity of the Republic of Kazakhstan to determine its (identity) character in the context of the need to solve modernizing super-tasks facing all states of the world wishing to be subjects, not objects in the modern geopolitical space.

The author notes the particular importance of preserving the institution of the state as the main guarantor of ensuring and protecting all types of identity from the level of the individual to the level of the state, including human identity in general, in the context of the transition of the world mega-society to a new level of technological development – «Industry-4.0». In the context of modern trends in the formation of integral research methods, this work combines different approaches: a systematic approach to the sphere of politics by the famous American sociologist, founder of the school of structural func-

tionalism Talcott Parsons, the concept of waves of democratization by S. Huntington, the paradigm of late start societies by Alexander Gershenkron. The idea is substantiated that there are no “cultural breaks” in Kazakhstan and, taking into account modern demographic factors, the ethnic composition of the population, we can talk about the national-state identity in the Republic of Kazakhstan as having an integral character and constructive potential for progressive development. The scientific and practical significance of this work lies in the fact that the national-state identity of the Republic of Kazakhstan is considered not only in the context of its integral nature, but also in the critical discourse of the problems of archaization, marginalization, and imitation imperative. The study of the political, legal and cultural foundations of the national-state identity of the Republic of Kazakhstan, the identification of the integral nature of this identity will become the theoretical basis for developing a strategy and tactics for the progressive development of our country to solve the necessary modernization super tasks.

Key words: national-state identity, political and legal foundations, cultural grounds, institution of the state, the Constitution of the Republic of Kazakhstan.

Р.С. Сартаяева

ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: raush_sart@mail.ru

ҚР ұлттық-мемлекеттік бірегейліктің қалыптасуы мәселесіне: саяси- құқықтық және мәдениеттанулық негіздер

Мақала ұлттық-мемлекеттік бірегейлік мәселесін қазіргі жаһандану әлемінде өзектендіруге және Қазақстандағы ұлттық-мемлекеттік бірегейліктің қалыптасуының базалық саяси-құқықтық және мәдениеттанулық негіздерін айшықтауға арналған. Бұл жұмыстың мақсаты – қазіргі геосаяси кеңістіктегі объекті ғана емес, оның субъектісі болуға ұмтылатын әлемнің барлық мемлекеттерінің алдында тұратын жаңғырулық асқақ міндеттерді шешу қажеттілігі аясында Қазақстан Республикасының ұлттық-мемлекеттік бірегейлігінің сипаттамасын анықтау үшін саяси-құқықтық және мәдениеттанулық негіздерді зерттеу. Автор әлемдік мега-әлеуметтік технологиялық дамудың жаңа деңгейі «Индустрия-4.0»-ге өту жағдайындағы адам бірегейлігін қоса алғандағы тұлғалық деңгейден мемлекеттік деңгейге дейінгі бірегейліктің барлық типін қамтамасыз ету мен қорғаудың кепілі ретіндегі мемлекет институтын сақтаудың ерекше маңыздылығын атап өтеді. Зерттеудің интегралды әдістерін қалыптастырудың заманауи үрдістері аясында бұл жұмыста әртүрлі тәсілдер: құрылымдық функционализм мектебінің негізін қалаушы, белгілі америкалық әлеуметтанушы Толкотт Парсонстың саясатты жүйелі талдауы, С. Хантингтонның демократияландыру толқыны тұжырымдамасы, Александр Гершенкронның «кешейілдеген бастау» қоғамдары парадигмасы өзара байланыстырыла қарастырылған. Қазіргі демографиялық факторларды, тұрғындардың ұлттық құрамын ескере отырып Қазақстанда «мәдени жіктер» жоқ деген ой дәйектеледі және Қазақстандағы ұлттық-мемлекеттік бірегейлік пәрменді даму үшін интегралды сипат пен сындарлы әлеуетке ие болған деп айтуға болады. Жұмыстың ғылыми және практикалық маңызы – Қазақстан Республикасының ұлттық-мемлекеттік бірегейлігі оның интегралды сипаттамасы аясында ғана емес, сонымен қатар архаизациялану, маргинализациялану, имитациялық императив мәселелерінің сыни дискурсында қарастырылуында. Қазақстан Республикасының ұлттық-мемлекеттік бірегейлігінің саяси-құқықтық және мәдениеттанулық негіздерін зерттеу, бұл бірегейліктің интегралдық сипатын анықтауға қажетті жаңғырулық асқақ міндеттерді шешу үшін біздің еліміздің пәрменді дамуының стратегиясы мен тактикасын әзірлеудің теориялық негіздемесі болады.

Түйін сөздер: ұлттық-мемлекеттік бірегейлік, саяси-құқықтық негіздер, мәдениеттанулық негіздер, мемлекет институты, ҚР Конституциясы.

Введение

Исследуя особенности современной эпохи, можно отметить, что мы живем в эпоху Homo Covidicus – Человека Ковидного. И это не просто шуточное видовое название. За этим феноменом стоит целый ряд серьезных вызовов, рисков, проблем.

Прежде всего, это такое состояние глобализирующегося мирового мега-социума, ко-

торое можно назвать сжатием пространства и времени, ускорением и уплотнением событийного ряда, актуализацией проблем всех типов идентичности, начиная с уровня государства до уровня личности и человеческой идентичности в целом. Такая актуализация связана с тем, что основные деструктивные тенденции в развитии современного мега-социума направлены против института государства для гомогенизации культурного, экономического пространства с целью

облегчения продвижения денег, товаров, услуг в интересах ТНК.

Но институт государства по-прежнему остается основным гарантом обеспечения и защиты национальной, культурной, этнической и всех других типов идентичности, включая, в конечном итоге, человеческую идентичность. Правда, нынешние антиковидные меры, принимаемые на государственном уровне и быющие, по мнению многих экспертов, по интересам малого и среднего бизнеса, вызывают у некоторой части населения протест, отторжение и подозрение в некоторой изначальной заданности, спланированности таких действий в интересах узкой групп людей, имеющих непосредственное отношение к ТНК (транснациональным корпорациям).

А если размышлять в этом направлении далее, то можно прийти к мысли и о покушении на человеческую идентичность в целом. И тогда становится возможным такой вариант развития будущего мирового мега-социума, при котором, как в произведениях писателей-фантастов, чипированное человечество живет и работает под жестким тотальным контролем в интересах узкой группы злонамеренных людей. В контексте формирующихся тенденций цифровизации и экстраординарных событий, имеющих место быть в современном мире (самоуправство руководителей крупнейших социальных сетей в вопросах отключения доступа к сетям отдельных людей, включая бывшего президента США Д. Трампа), многие исследователи говорят о будущем цифровом «ГУЛАГЕ», «цифровом концлагере» и т.д. и т.п.

Сохранение института государства особенно важно для стран так называемого переходного типа, или «транзитного типа», государств «позднего старта» (Гершенкрон 2015), государств «третьей волны демократизации» (Хангтингтон 2003), к которым многие экономисты, политики относят нашу республику. Особенностью государств такого типа является то, что все типы инициатив в них исходят от властных элит, поэтому особая роль в таких странах принадлежит феномену идеологии. Более того, феномен идеологии становится в таких условиях важнейшим инструментом сохранения института государства.

Исторического времени у таких государств, желающих стать субъектами, а не объектами мировой геополитики, остается очень мало. Как говорил известный российский политический деятель Г. Явлинский, к 2050 году в мире будут государства развитые и неразвитые навсегда. И

такой вариант развития ситуации в мире действительно может иметь место, если учесть, что мировой мега-социум и, в первую очередь, страны развитой демократии, находится в состоянии перехода на новый уровень технологического развития (Четвертая промышленная революция – Индустрия-4.0). На этом уровне мир развивается на основе сингулярных технологий, связанных с воздействием на живое человеческое сознание.

Но в государствах так называемого переходного типа эффективность всех властных инициатив будет напрямую зависеть от эффективности действия принципа обратной связи, то есть такой ситуации, когда граждане смогут не просто наблюдать за развитием событий, но и влиять на общественные процессы. Тем более, со всей очевидностью можно утверждать, что нынешний мировой мега-социум вплотную подошел (как система) к точке бифуркации, когда от поведения каждого звена системы зависит будущее всей системы.

Таким образом, в настоящее время вопросы национально-государственной идентичности являются конституирующими для всего мирового сообщества и, прежде всего, в пространстве проблемы идентичности в целом, поскольку институт государства остается основным гарантом обеспечения и защиты прав и свобод граждан, сохранения всех типов идентичности, включая, в конечном счете, и человеческую идентичность в целом.

Проблемы национально-государственной идентичности нашей страны, которую можно отнести к государствам так называемого догоняющего типа, государствам «третьей волны демократизации» (по С. Хангтингтону), государствам «позднего старта» (по А. Гершенкрону) в контексте определения ее сущности (характера) очень важны для разработки стратегии и тактики поступательного развития. Для этого должны быть исследованы политико-правовые и культурологические основания национально-государственной идентичности.

Цель данного исследования связана с доказательством тезиса о том, что национально-государственная идентичность Республики Казахстан в настоящее время носит интегральный характер, связанный как с типом казахской идентичности, так и с тождественностью отдельных элементов типов рациональности казахов и представителей русского этноса, проживающих в Казахстане. Кроме того, интегральный характер национально-государственной идентичности

нашей страны обусловлен и типом рациональности советского человека, а также постсоветской идентичностью.

Материалы и методы

Для изучения такого сложного феномена как национально-государственная идентичность, доказательства ее интегрального характера необходимо исследовать политико-правовые и культурологические основания этой идентичности. В обществах переходного типа, к которым относится Казахстан, национально-государственная идентичность строится, в первую очередь, в соответствии с исторически естественными культурологическими основаниями, а также, в немалой степени, в соответствии с политико-правовыми основаниями, разрабатываемыми и предлагаемыми властью, политической элитой. Поэтому, в контексте развития современных тенденций междисциплинарных исследований и в контексте современных тенденций формирования интегральных методов исследования в данной работе осуществлено сочетание разных подходов.

Научная методология данного исследования включает как принципы и методы философской рефлексии, так и общенаучную методологию, методологию междисциплинарного уровня, а также методологию частных наук, что, в целом, соответствует, как уже отмечалось ранее, современным тенденциям формирования так называемой интегральной философии и интегральной методологии в науке. Такой интегральный подход к методологии исследования позволяет преодолевать, с одной стороны, соблазны методологического нормативизма, с другой стороны, преодолевать соблазны «антиметодологической» идеологии постмодернизма. В целом научную методологию данного исследования можно отнести к так называемой общей методологии, включающей две основные ориентации современной методологии – критико-аналитическую и проектно-конструктивную. Такие ориентации, с одной стороны, позволяют преодолевать существующую предметную точку зрения, а с другой стороны, создают возможность построения новых понятий и методов, концепций. Что касается философской методологии, то в ее состав входят, прежде всего, следующие базовые (универсальные) принципы и методы: единство исторического и логического, восхождение от абстрактного к конкретному, принципы развития, целостности и конкретности, системности,

дополнительности, историзма, эмерджентности и т.д.

В качестве базового подхода был использован системный подход к сфере политики известного американского социолога основателя школы структурного функционализма Толкотта Парсонса, в особенности положения о природе и особенностях социальных систем (Толкотт Парсонс 1998). В соответствии с этим подходом общество рассматривается как сложная система, состоящая из относительно самостоятельных подсистем – экономической, политической, духовной и так называемой интегративной (государство). Есть в этой концепции и философское понятие «высшей реальности» (трансцендентной субстанции), которую Т. Парсонс относит (наряду с физической средой) к окружающей подсистеме политика среде, с которой она – политика – вступает в открытое взаимодействие. В теории социальных систем Т. Парсонса важная роль отводится политической подсистеме общества, которая выполняет функции целеполагания и целедостижения. С другой стороны, по Т. Парсонсу, именно политическая система способна обеспечить эффективные коллективные действия людей для достижения необходимых общих целей.

Кроме того, по теории «AGIL» Т. Парсонса, необходимым условием для существования и нормального функционирования социальных систем наряду с адаптацией, целеполаганием и латентностью является условие интеграции, что особенно важно для обществ «переходного периода» («транзитного периода»), «позднего старта» (А. Гершенкрон), к которым относится, на наш взгляд, Казахстан. Что позволяет нам относить нашу страну к таким государствам? В первую очередь, сочетание доиндустриальных, индустриальных и постиндустриальных черт в нашей экономике и других областях общественной жизни.

Поскольку наша страна относится к государствам переходного типа, а в качестве дополнительных подходов были использованы: концепция волн демократизации С. Хантингтона, парадигма обществ «позднего старта» Александра Гершенкрона. Как уже отмечалось ранее, в обществах подобного типа особая роль принадлежит фактору идеологии, который становится важнейшим инструментом сохранения института государства в целом. Согласно этим концепциям в таких обществах инициатива всех типов исходит от властных структур. Поэтому национально-государственная идентичность в таких

государствах развивается, в немалой степени, в соответствии с программными политико-правовыми документами, разрабатываемыми властными, политическими элитами.

Результаты и обсуждения

Об актуализации проблем национально-государственной идентичности в мире и Казахстане

Сегодня практически всем государствам мира приходится решать сверхзадачи модернизации в сложных условиях глобализации, в условиях сжатия пространства и времени, ускорения и уплотнения событийного ряда, в условиях проблем и вызовов современного цивилизационного развития в контексте дихотомии «субъект-объект» мировой геополитики. Неутихающие локальные военные столкновения, торговые войны, грозящие перерасти в глобальные военные конфликты, планетарные пандемии, поиски новых моделей общественного устройства, все типы кризисов (политический, экономический, экологический, духовный, системный), проблемы всех типов идентичностей, и, в первую очередь, национально-государственной, – все вышеперечисленное имеет место быть в современном мире.

Проблемы национально-государственной идентичности становятся смысложизненными даже для таких государств-лидеров, как США. Так, теперь уже бывший президент США Дональд Трамп в своем докладе на Генассамблее ООН 24 сентября 2019 года значительное внимание уделил вопросам национально-государственной идентичности. Он говорил о том, что «Свободный мир должен опираться на свои национальные основы», что «Если вы хотите свободы, нужно гордиться своей страной», «Если вам необходима демократия, крепите свой суверенитет», «Если вы хотите мира, любите свой народ». И, наконец: «Будущее не за глобалистами, а за патриотами, будущее за суверенными независимыми странами» (Трамп 2019).

Конечно, нашей стране придется учитывать и тот факт, что страны так называемой развитой демократии сегодня испытывают острейший системный кризис. Так, в прошлом 2019 году была опубликована книга двух видных исследователей современности Ивана Крастева и Стивена Холмса «The Light That Failed: Why the West Is Losing the Fight for Democracy – «Свет, обманувший надежды. Почему Запад проигрывает борьбу за демократию». Основной пафос, заложенный в этом исследовании, заключается в том,

что «Откат к антилиберализму стал, похоже, неизбежным ответом мироустройству, не предусматривавшему политических и идеологических альтернатив» (раздел «Симулякры демократии», «Ощущение конца») (Krastev 2020: 20). И далее: «Попытки бывших коммунистических стран походить на Запад после 1989 года называли по-разному – «американизация», «европеизация», «демократизация», «либерализация», «расширение», «интеграция», «гармонизация», «глобализация» и так далее, но речь в любом случае шла о модернизации через имитацию и интеграции через ассимиляцию» (раздел «Слова и необходимость») (Krastev 2020: 24). И что еще более важно: «Заимствование технических средств не влияет на идентичность, в то время как имитация нравственных целей проникает глубже и может привести к радикальным процессам трансформации, в чем-то сродни процессу «обращения в веру» (раздел «Потуги на имитацию») (Krastev 2020: 29). А также: «Ради гегемонии либерализм отказался от плюрализма» (Krastev 2020: 24).

Полное признание несостоятельности неолиберализма. И дело здесь не в том, что авторы, стараясь быть максимально объективными в оценке либерализма, все-таки, основную причину провала либеральной идеи во многих посткоммунистических странах видят в имитации демократических институтов. А в том, что, в конечном счете, идее либерализма ее ярые сторонники стремятся придать безальтернативный (авторитарный) статус. И в том, что постмодернистский индивидуалистический либерализм, защищающий на словах права и свободы каждого отдельно взятого человека, на деле атомизирует, расщепляет общество и в современной ситуации тенденций усиления дискурса потребления, в конечном итоге, способствует разрушению человеческой цивилизации.

Сегодня Фрэнсис Фукуяма (ныне профессор Стэнфордского университета), провозгласивший, в конце прошлого века безоговорочную победу неолиберализма, в статье «The Pandemic and Political Order It Takes a State» («Пандемия и политический порядок требуют государства»), опубликованной в журнале «Foreign Affairs» за июль-август 2020 года (Фукуяма 2020b), выражает серьезные опасения по поводу последствий пандемии коронавируса, охватившей весь мир. В пандемии коронавируса он видит причину, которая «может привести к относительному упадку Соединенных Штатов,

продолжающемуся разрушению либерального международного порядка и возрождению фашизма во всем мире» (Фукуяма, 2020b: 2). Однако в этой же пространной статье он совершенно верно пишет о том, что «Факторами, ответственными за успешное реагирование на пандемию, были возможности государства, социальное доверие и лидерство. Страны со всеми тремя – компетентным государственным аппаратом, правительством, которому граждане доверяют и которому доверяют, и эффективными лидерами – добились впечатляющих результатов, ограничив нанесенный ущерб» (Фукуяма, 2020b: 2).

В экономической сфере серьезные экономисты уже ведут речь о перспективах будущих альтернативных денежных систем, причем не исключается возврат к старым формам (товарный обмен). Так, один ведущих экономистов мира в области общественно-государственной политики, профессор Гарвардского университета, один из авторов всемирного бестселлера «На этот раз все будет иначе. Восемь столетий финансового безрассудства» (Carmen 2009). Кеннет Рогофф, в своей новой книге «Проклятие наличности» пишет о том, что «Даже после изобретения современных денег товарные деньги продолжали использоваться в экстремальных ситуациях, и такое может снова произойти» (Кеннет 2018: 59).

Таким образом, субстанциональную основу современных процессов глобализации составляют тенденции унификации и десувверенизации государственных образований. В условиях разрушения целых государств, усиления тенденций разделения на субъекты и объекты, как на уровне государств, так и на уровне индивидов, актуализируются проблемы национальной, гражданской, этнической, человеческой идентичности, межэтнического взаимодействия.

Особенную остроту в складывающихся условиях приобретают проблемы национальной идентичности, связанные, как известно, с феноменом института государства, то есть, проблемы национально-государственной идентичности.

Проблемы национально-государственной идентичности приобретают особую значимость и остроту в контексте субъектности, прежде всего, для полиэтнических государств «транзитного типа», государств «позднего старта» (Гершенкрон 2015), государств «третьей волны демократизации» (Хантингтон 2003), к коим можно отнести Республику Казахстан.

Значение института государства, национально-государственной идентичности отмечается в

недавно опубликованной статье главы нашего государства, Президента РК К.-Ж. Токаева «Независимость превыше всего». Так, он пишет, что «Главные цели четвертого десятилетия – сильное государство и конкурентоспособная нация. Для этого нам необходимо продолжить политико-экономические реформы и процесс модернизации общественного сознания, сформировать качественно новую национальную идентичность, адаптированную к вызовам времени» (Токаев 2021).

В нашей стране национально-государственная идентичность находится в стадии формирования. И определяется, как историей казахской государственности (в контексте «синтетической» точки зрения на проблему государственности, «учитывающей в процессе возникновения государства социально-экономические, религиозные, моральные, военные и психологические факторы» (Василенко 2000: 546), так и трехсотлетней историей совместного существования с представителями русского этноса, советским и постсоветским периодом истории Казахстана.

Будет ли национально-государственная идентичность существовать в форме казахской или казахстанской (гражданской) идентичности, – в любом случае и представители казахского этноса, и представители других этносов, проживающих в Казахстане, должны будут отдать часть своего ресурса этносоциального самочувствия в пользу общего консенсуса. В настоящее время, с учетом демографических показателей, национального состава населения, наверное, правильнее было говорить о казахстанской (гражданской) идентичности как национально-государственной идентичности. Однако в Конституции РК (статья №7, пункт 1 о государственном статусе казахского языка) заложены основы, условия для развития варианта казахской идентичности.

Исходя из сказанного выше, национально-государственную идентичность в нашей стране было бы правильнее рассматривать как имеющую интегральный характер, основанный, не только на типе рациональности казахского этноса, но и в немалой степени на тождественности многих особенностей типов рациональности казахского и русского этносов, а также типе рациональности «советского человека» и постсоветского человека. То есть, у нас нет оснований для «культурных разломов», которые усложняли бы процессы модернизации. В этом заключается конструктивный потенциал интегральной казах-

станской идентичности в контексте перспектив модернизационных преобразований в РК.

Проблема идентичности важна в контексте необходимости единства, солидаризации для решения большого блока так необходимых нашей стране (да и не только нашей) модернизационных задач в условиях глобализации, усиливающих конкуренцию и конфликтные ситуации в мировом мега-социуме.

В государствах «догоняющего» типа, «третьей волны демократизации» (Хангтингтон 2003), «позднего старта» (Гершенкрон 2015), к которым многие специалисты-обществоведы относят все республики постсоветского пространства, включая Казахстан, модернизационные сверхзадачи требуют, в первую очередь, консолидации усилий всех граждан нашей страны, интеграции.

О политико-правовых и культурологических основаниях развития национально-государственной идентичности в РК

Важным фактором, влияющим на задачи государственного строительства и консолидацию общества, является возникновение условий для формирования новой идентичности после развала СССР. Вообще, идентичность следует рассматривать не как свойство, изначально присущее индивиду, а как отношение, формирующееся в процессе социального взаимодействия. После развала СССР социальные отношения во всех постсоветских республиках изменились, возникли условия для формирования новой идентичности вместо доминировавшего в СССР типа идентичности – «советский народ». В Казахстане также изменилась система социальных отношений, закреплённая статьёй №7 в новой Конституции РК, в которой казахский язык признавался государственным.

Как уже отмечалось ранее, в нашей стране принят ряд важных программных документов, реализация которых направлена на укрепление и развитие национально-государственной идентичности.

В целом, к политико-правовым основаниям национально-государственной идентичности Республики Казахстан можно отнести, прежде всего, Основной закон страны – Конституцию, а также программные политические документы, принятые в постсоветский период.

Так, Президент РК К.-Ж. Токаев в своей статье «Независимость превыше всего», вышедшей в январе 2021 года (Токаев 2021), перечисляет эти документы, в которых заложена стратегия, рассчитанная на много лет вперед. Да и вся ста-

тья Президента РК К.-Ж.Токаев, в конечном счете, посвящена вопросам национально-государственной идентичности.

Действующая Конституция РК (1995 года) является основным законом нашей страны и документом прямого действия, то есть, все ее нормы имеют высшую юридическую силу, обязательны к исполнению всеми госорганами, гражданами, общественными организациями на всей территории Казахстана. Все политико-правовые документы и другие документы, нормы, подзаконные акты, противоречащие статьям Конституции, не должны иметь юридической силы.

Среди норм действующей Конституции РК, создающих условия для формирования новой национально-государственной идентичности, как уже отмечалось ранее, прежде всего, следует выделить статью №7 о государственном языке. Язык, как известно, является кодом национальной культуры и базой для формирования и укрепления национально-государственной идентичности. В советский период ни в сталинской конституции 1936, ни в брежневской конституции 1977 и, соответственно, в конституции КазССР 1978 года, не было статьи о государственном языке.

Первая норма статьи №7 «О государственном языке» устанавливает в качестве государственного языка в Казахстане казахский язык. Вторая норма статьи №7 в контексте специального постановления Конституционного совета РК устанавливает статус русского языка, как языка, употребляемого во всех государственных органах наравне с государственным языком (Постановление Конституционного Совета РК 1997).

Третья норма устанавливает ответственность государства в вопросе обеспечения условий для развития языка и культур представителей этносов, проживающих на территории Казахстана.

Конечно, следует отметить имеющееся правовое напряжение между нормами статьи №7 Конституции РК. В целом, сама статья №7 «О государственном языке» явилась результатом консенсуса, достигнутого в полиэтническом сообществе нашей страны. В свою очередь, консенсус стал результатом отдачи представителями этносов, проживающих на территории Казахстана, части своего ресурса этносоциального самочувствия, включая, в первую очередь, государствообразующий этнос – казахов. Поэтому, наверное, лучше иметь приемлемое правовое напряжение, чем отсутствие консенсуса.

Таким образом, статья №7 отражает нынешнюю демографическую ситуацию, этнический состав и взаимоотношения между представителями этносов, проживающих на территории РК. Но самое главное в значении этой статьи Конституции РК заключается в том, что она создает условия для формирования новой национально-государственной идентичности.

В свою очередь, среди программных политических документов следует выделить проект-программу «План нации – 100 конкретных шагов: новая модернизационная повестка для страны», в которой есть направление под номером 4 – «Идентичность и единство».

Само наличие и разработка этого направления в новой модернизационной повестке свидетельствуют о факте осознания важности феноменов идентичности и консолидации на уровне высшего руководства нашей страны. В пунктах этого направления используются термины «казахстанская идентичность», «гражданская идентичность», «целостная гражданская идентичность» (пункты № 86–94).

За этой терминологией стоит не просто лингвистика, а поиски путей консолидации граждан нашей страны для успешного решения жизненно необходимых модернизационных задач. Ведь если верить такому опытному российскому политику, экономисту как А. Явлинский, после 2050 года все страны мира будут разделяться на развитые и «неразвитые навсегда».

Что же касается феномена гражданской идентичности в нашей стране, то, на наш взгляд, есть серьезные социокультурные предпосылки-источники, основания для ее успешного формирования, а именно: тождественное в культурах двух главных культуuroобразующих этносов – казахов и русских, сходство в отдельных элементах типов рациональностей, сходство в базовых цивилизационных ценностях. Два крупнейших в Казахстане этноса – казахский и русский, имеют, на наш взгляд, во многом схожие ценности: «коллективные формы трудовой демократии» (община, артель, у казахов – аул); «ориентация на разумную достаточность и самоограничение (нестяжательство); идеал праведного (нравственного) труда; представление о Земле и о Природе как божьем даре всем живущим, и, следовательно, отрицание частной собственности на условия существования» (Задде, 1998: 131).

Такая тождественность является культурологическим основанием развития национально-государственной идентичности в Казахстане.

В среде экспертов довольно распространена точка зрения, согласно которой понятие «гражданская общность» отличается от других типов общностей тем, что действует на основе законов, а предпосылками ее формирования являются общая история, ценностно-смысловые ориентиры и т. д. и т.п. На наш взгляд, базой для формирования гражданской общности не может быть только право так же, как право не может быть источником морали. В истории человечества нередко возникали ситуации, когда законы переставали действовать. Что же тогда объединяет людей в рамках гражданской общности?

Следовательно, на наш взгляд, предпосылками-источниками формирования гражданской общности могут быть общая история, ценностно-смысловые ориентиры-установки, а точнее, так называемый общественный капитал, о котором писал известный американский политолог, профессор университета Дж. Мейсона и один из главных теоретиков так называемых «неоконов» (новых правых в США) Ф. Фукуяма. Так, он пишет в своей книге «Доверие. Социальные добродетели и созидание благосостояния» (1996) о том, что в действительности «экономическая деятельность опирается на исторически накопленные пласты культуры», которые образуют так называемый общественный капитал. Под этим капиталом понимается, в первую очередь, доверие членов общества друг к другу, опирающееся, прежде всего, на общность ценностей, норм морали, готовность членов общества подчинять свои личные интересы общественным (Фукуяма, 2004а: 369). В качестве примеров так называемых «индивидуалистических социумов», мало приспособленных к объединению в коллективы, он приводит Россию «и некоторые другие бывшие коммунистические страны», отводя в этом вопросе США гораздо более скромную роль, добавляя, «а также отдельные районы некоторых крупных городов США» (Фукуяма, 2004а: 369). По поводу же проблем солидарности в современном обществе некоторые исследователи справедливо отмечают попытки бюрократии «административными методами заменить интересубъективный и дискурсивный способы конституирования солидарности в обществе» (Кочетков 2010: 31). Понятно, что такие попытки в итоге не дадут необходимого результата, а наоборот, могут произвести обратный эффект – вызвать недоверие к власти.

В Казахстане процесс формирования новой идентичности пока не состоялся, но варианты решения этой проблемы в виде «казахстанской

нации» или «казахской нации» вызывают серьезные споры и полемику, причем не только среди исследователей. Достаточно вспомнить полемику журналиста С. Дуванова и политолога С. Жунусова на страницах газеты «Республика» в 2008 году по национальной идее (Жунусов 2008). Или публикацию того же С. Дуванова по проблемам идентичности, в которой он предлагает этноним «казах» рассматривать в качестве гражданской идентичности. Он писал: «Суть этого компромисса (между сторонниками этнического и внеэтнического варианта государственности – прим. С.Р.) в том, что все не казахи – граждане Казахстана, должны стать казахами, но при этом само понятие «казах» перестает быть этническим и выражает принадлежность к государству. Все предельно просто: мы все единая нация – казахи. При этом каждый в этническом плане остается тем, кем он был» (Дуванов 2011: 8).

В этом контексте интересен подход известного российского ученого В. Иноземцева к проблеме идентичности в России. Он, в частности, считает, что «необходимы новые подходы, сочетающие принцип гражданской нации с концепцией групповой идентичности, примиряющие разного рода «особости» и не дающие им стать основанием для утверждения исключительности» (Иноземцев 2011: 6).

В связке с проблемами формирования национальной идентичности рассматриваются и проблемы национализма. Можно согласиться с другим известным российским ученым А. Хазиним, который считает, что есть две формы национализма – гражданский (Франция) и этнический (Израиль, Германия).

В условиях Казахстана гражданский национализм предполагает признание существования «казахстанской нации», чего, по мнению А. Хазина, в действительности нет. А есть казахская нация и национальные меньшинства, которые являются гражданами РК. Соответственно, этнический национализм предполагает признание казахской нации. При этом национализм рассматривается как неизбежное, объективное явление, продукт постиндустриального общества.

Несколько лет назад Первый Президент РК – Лидер нации Н.А. Назарбаев впервые использовал термин «казахстанская нация», что связано, на наш взгляд, с задачами объединения казахстанцев в условиях необходимости решения целого ряда модернизационных сверхзадач. Однако это вызвало оживленную дискуссию

среди ученых, журналистов и простых обывателей. Противники этого термина (а их немало) считают, что он (этот термин) размывает казахскую идентичность. Но не стоит забывать о том, что казахская идентичность в наших условиях, должна включать и ответственность представителей казахского народа за всех казахстанцев, представителей других этносов. А это нелегкая задача.

В Казахстане, как бы ни сформировалась новая идентичность – в виде «казахстанской нации» или «казахской нации» (сторонники и противники такой идентичности считают, что размывается «их родная» этническая идентичность), – она должна включать в себя большую ответственность казахов за благополучие каждого казахстанца независимо от его этнической и конфессиональной принадлежности. Но такой процесс, как уже отмечалось выше, требует от представителей каждого этноса отдачи части своего ресурса «этносоциального самочувствия». Казахи, являясь государствообразующим этносом, должны понимать, что представители других этносов, проживающих на территории Казахстана, также вправе считать себя коренными жителями нашего государства, но строго в соответствии со статьей №7 действующей Конституции РК. С другой стороны, представители других этносов, проживающих на территории нашей страны и имеющих свою первую историческую родину, в свою очередь, должны понимать и учитывать тот факт, что у казахов нет другой исторической родины, кроме Казахстана.

Проблемы развития национально-государственной идентичности тесно связаны с вопросами консолидации народа РК. Очень важной основой консолидации граждан Казахстана и всего населения нашей планеты должна стать новая система базовых ценностей, в основе которой, на наш взгляд, должна лежать новая этика ответственности и единения. Такая этика, опирающаяся на положительный духовный опыт человечества, предусматривает ответственность каждого человека за будущее Земли, что, в свою очередь, требует от него (человека) активности, креативности и сотрудничества. Кроме того, и поэтому, новая этика ответственности и единения должна включать в себя и новое понимание духовности. Такая духовность – это не только и не столько мораль или интеллект, но и осознание своего единства с окружающим миром, и формирование на основе такого осознания стратегии поведения, направленной на сотрудничество и заботу об окружающем мире. Такая духовность,

такое ее понимание становится практической необходимостью.

Заключение

Таким образом, одной из основных конституирующих особенностей современного глобализирующегося мира является актуализация проблем всех типов идентичности от уровня личности и до уровня государств. Особенное значение приобретают проблемы национально-государственной идентичности, поскольку, с одной стороны, в современном мире усиливаются тенденции десувверенизации государственных образований. С другой стороны, институт государства остается основным гарантом защиты прав и свобод граждан, сохранения всех типов идентичности от уровня личности до уровня государства, включая, в конечном счете, человеческую идентичность.

Особенное значение проблемы национально-государственной идентичности в контексте дихотомии «субъект-объект» мировой геополитики имеют для государств так называемого переходного типа, государств «позднего старта» (по А.Гершенкрону), государств «третьей волны демократизации» (по С.Хангтингтону), в которых все типы инициатив исходят от властных элит.

Сегодня национально-государственную идентичность в нашей стране, учитывая ее историю, полиэтничный состав населения, как отмечалось ранее, было бы правильнее рассматривать как имеющую интегральный характер, основанный как на типе рациональности казахского этноса, так и, в немалой степени, на тождественности многих особенностей типов рациональности казахского и русского этносов, а также типе рациональности «советского человека» и постсоветского человека. В то же время следует отметить, что в Конституции РК заложены условия для развития национально-государственной идентичности в нашей республике

в форме казахской идентичности (статья №7, первая норма).

Политико-правовыми основаниями для развития национально-государственной идентичности в Казахстане являются действующая Конституция РК и программные политико-правовые документы, принятые в нашей стране в постсоветский период.

Культурологическими основаниями для развития национально-государственной идентичности в РК являются тождественность ряда особенностей в типе рациональности двух основных культуuroобразующих этносов – казахов и русских, тождественность в ряде их культурно-цивилизационных ценностей, включая досоветский, советский и постсоветский периоды в трехсотлетней истории совместного существования.

Важным моментом в процессе развития национально-государственной идентичности является критический дискурс в вопросах имитационного императива, характерного для развивающихся стран, в вопросах маргинализации и архаизации общественного сознания, используемых под видом поиска и возврата к подлинной национальной идентичности.

Для исследования национально-государственной идентичности РК, в первую очередь, были рассмотрены политико-правовые и исторически естественные культурологические основания этой идентичности, в соответствии с которыми она (идентичность) формируется в государствах переходного типа, к которым относится Казахстан. Выявлен интегральный характер национально-государственной идентичности РК, который создает конструктивный потенциал и теоретические основания для поступательного развития нашей страны.

Статья выполнена в рамках программы программно-целевого финансирования проекта «Исследование культуры и ценностей общества в контексте стратегии устойчивого развития Казахстана»

Литература

Василенко И.А. Государство // Новая философская энциклопедия: в 4-х т. / Институт философии РАН, Нац. Общ.-науч. Фонд; Научно-ред.совет: предс. В.С.Степин, заместители предс. А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, уч. секр. А.П. Огурцов. – М.: Мысль, 2000. – Т. 1 «А-Д». – 721, [2] с.

Гершенкрон А. Экономическая отсталость в исторической перспективе / научн. ред. А.А. Белых. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2015. – 536 с.

Дональд Трамп. Выступление президента США на Генассамблее ООН 24 сентября 2019 года. – <https://www.golos-ameriki.ru/a/president-trump-address-at-unga/5096642.html>. – Дата обращения: 21.08.2020. 15:20.

Дуванов С. Можно ли победить без флага? // «Республика», 4 февраля 2011. – С. 7-8.

Жунусов С. Ответ Дуванову: нацидея – необходимость или блажь? – «Республика», 16 мая 2008. – С.7.

Задде И.Н. Некоторые проблемы образования и культуры в контексте глобальной эволюции цивилизаций // Новые технологии в науке и образовании. – Новосибирск: Изд-во НГПУ, 1998. – Т.3. – С. 129-142.

Ivan Krastev, Stephen Holmes. The Light That Failed: Why the West Is Losing the Fight for Democracy (New York: Pegasus Books, 2020), 256 pages; Симулякры демократии. Отрывок из книги политологов Ивана Крастева и Стивена Холмса // Огонек. – 2020. – №27 от 13.07. – С.8. – <https://www.kommersant.ru/doc/4389355>. – Дата обращения: 05.10.2020. 18:52.

Иноземцев В. Импер на интер. – «Известия», 5 мая 2011. – С. 6.

Carmen M. Reinhart, Kennet S. Rogoff. This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Publisher: Princeton University Press. September 2009. 534 p.; Кармен Рейнхарт и Кеннет Рогофф. На этот раз все будет иначе. Восемь столетий финансового безрассудства. – М.: Карьера Пресс, 2011. – 528 с.

Кочетков В.В., Кочеткова Л.Н. К вопросу о генезисе постиндустриального общества // Вопросы философии. – 2010. – № 2. – 23-33 с.

Постановление Конституционного Совета РК от 8 мая 1997 года № 10/2 «Об обращении Президента Республики Казахстан в соответствии Конституции Республики Казахстан представленного на подпись Президенту Республики Казахстан Закона Республики Казахстан «О языках в Республике Казахстан», принятого Парламентом Республики Казахстан 12 марта 1997 года». – https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1008337. – Дата обращения: 14.06.2021; 16:40.

Рогофф, Кеннет. Проклятие наличности [Текст] / пер. с англ. Аллы Белых; под науч. Ред. Андрея Белых. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2018. – 472 с.

Токаев К.-Ж. Независимость превыше всего. Электронный ресурс: <https://24.kz/ru/news/top-news/item/446936-polnyj-tekst-stati-k-tokaeva-nezavisimost-prevyshe-vsego>. – Дата обращения: 19.01.2021; 15:22.

Толкотт Парсонс. Система современных обществ. Перевод на русский язык: Л. А. Седов и А. Д. Ковалев. – М., 1998. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. — 09.09.2012. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5395>. – Дата обращения: 15.06. 2021; 14:50.

Фукуяма Ф. Доверие. Социальные добродетели и созидание благосостояния. – Цит. по: Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков: В 5-ти томах. – М.: Мысль, 2004. – Т.4. Век глобальных трансформаций. – 942 с.

Fukuyama F. The Pandemic and Political Order It Takes a State By Francis Fukuyama July/August 2020. – P.2 – <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2020-06-09/pandemic-and-political-order>. – Дата обращения: 21.08.2020; 15:07.

Хантингтон С. Третья волна: демократизация в конце XX века – М.: РОССПЭН, 2003. – 368 с.

References

Donal'd Tramp. Vystuplenie prezidenta SShA na Genassamblee OON 24 sentjabrja 2019 goda [Speech by the President of the United States at the UN General Assembly on September 24, 2019] – <https://www.golos-ameriki.ru/a/president-trump-address-at-unga/5096642.html>. – Data obrashhenija: 21.08.2020. 15:20.

Duvanov S. Mozhno li pobedit' bez flaga? [Can you win without a flag?] – «Respublika», 4 fevralja 2011. – S. 7-8.

Vasilenko I.A. Gosudarstvo // Novaja filosofskaja enciklopedija: v 4-h t. [New philosophical encyclopedia in 4 volumes] / Institut filosofii RAN, Nac. Obshh.-nauch. Fond; Nauchno-red.sovet: preds. V.S. Stepin, zamestitelipreds. A.A. Gusejnov, G.Ju. Semigin, uch.sekr. A.P. Ogurcov. – М.: Mysl', 2000. – Т.1 «А-Д». – 721, [2] с.

Gershenkron A. Jekonomicheskaja otstalost' v istoricheskoi perspektive [[Economic backwardness in a historical perspective] / nauchn.red. A. A. Belyh. – М.: Izdatel'skijdom «Delo» RANHiGS, 2015. – 536 s.

Zhunusov S. Otvet Duvanovu: nacideja – neobhodimost' ili blazh'? [Answer to Duvanov: Is the Nazis a necessity or a whim?] – «Respublika», 16 maja 2008. – S.7.

Zadde I.N. Nekotorye problemy obrazovaniya i kul'tury v kontekste global'noj jevoljucii civilizacij [Some problems of education and culture in the context of the global evolution of civilizations] // Novye tekhnologii v nauke i obrazovanii. – Novosibirsk: Izd-vo NGPU, 1998. – Т.3. – S. 129-142.

Ivan Krastev, Stephen Holmes. The Light That Failed: Why the West Is Losing the Fight for Democracy (New York: Pegasus Books, 2020), 256 pages; Симулякры демократии. Отрывок из книги политологов Ивана Крастева и Стивена Холмса // Огонек. – 2020. – №27 от 13.07. – С.8. – <https://www.kommersant.ru/doc/4389355>. – Дата obrashhenija: 05.10.2020. 18:52.

Inozemcev V. Imper na inter. [Imper on inter] – «Izvestija», 5 maja 2011. – S. 6.

Carmen M. Reinhart, Kennet S. Rogoff. This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Publisher: Princeton University Press. September 2009. 534 p.; Кармен Рейнхарт и Кеннет Рогофф. Najetotrazvsebudetinache. Vosem' stoletij finansovogo bezrassudstva. – М.: Kar'era Press, 2011. – 528 с.

Kochetkov V.V., Kochetkova L.N. K voprosu o genezise postindustrial'nogo obshhestva [On the question of the genesis of post-industrial society] // Voprosy filosofii. – 2010. – № 2. – 23-33 s.

Postanovlenie Konstitucionnogo Soveta RK ot 8 maya 1997 goda № 10/2 «Ob obrashchenii Prezidenta Respubliki Kazahstan v sootvetstvii Konstitucii Respubliki Kazahstan predstavlenno na podpis' Prezidentu Respubliki Kazahstan Zakona Respubliki Kazahstan «O yazykah v Respublike Kazahstan», prinyatogo Parlamentom Respubliki Kazahstan 12 marta 1997 goda» [Resolution of the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan dated May 8, 1997 No. 10/2 “On the appeal of the President of the Republic of Kazakhstan in accordance with the Constitution of the Republic of Kazakhstan, the Law of the Republic of Kazakhstan” On languages in the Republic of Kazakhstan “submitted for signature to the President of the Republic of Kazakhstan, adopted by the Parliament of the Republic of Kazakhstan on March 12, 1997”]. – https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1008337. – Data obrashcheniya: 14.06.2021; 16:40.

Rogoff, Kennet. Prokljatje nalichnosti [Tekst] [Curse of Cash [Text] / per. s angl. Ally Belyh; pod nauch. Red. Andreja Belyh. – M.: Izd-vo Instituta Gajdara, 2018. 472 s.

Tokaev K.-Zh. Nezavisimost' prevyshe vsego. Jelektronnyj resurs [Independence comes first. Electronic resource]: <https://24.kz/ru/news/top-news/item/446936-polnyj-tekst-stati-k-tokaeva-nezavisimost-prevyshe-vsego>. – Data obrashhenija: 19.01.2021, 15:22.

Tolkott Parsons. Sistema sovremennyh obshchestv [The system of modern societies]. Perevod na russkij yazyk: L. A. Sedov i A. D. Kovalev. – M., 1998. // Elektronnaya publikaciya: Centr gumanitarnyh tekhnologij. — 09.09.2012. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5395>. – Data obrashheniya: 15.06. 2021; 14:50.

Fukujama F. Doverie. Social'nye dobrodeteli i sozidanje blagosostojanija [Confidence. Social virtues and wealth creation] – Cit. po: Mirovajaj ekonomicheskaja mysl'. Skvoz' prizmu vekov/V 5-ti tomah. – M.: Mysl', 2004. – T.4. Vek global'nyh transformacij. – 942 s.

Fukuyama F. The Pandemic and Political Order It takes a State By Francis Fukuyama July/August 2020. – R.2 – <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2020-06-09/pandemic-and-political-order>. Data obrashhenija: 21.08.2020. 15:07.

Hangtington S. Tret'javolna: demokratizacija v konce HH veka [Third wave: democratization at the end of the 20th century] – M.: ROSSPJeN, 2003. – 368 s.

A.A. Naizabekov

M. Narikbayev KazGUU University, Kazakhstan, Nur-Sultan,
e-mail: pro100arslan@mail.ru

CORRUPTION RISKS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article examines some corruption risks that exist in the field of higher education in Kazakhstan. Currently, the identification of corruption risks in the activities of higher education institutions is one of the most effective mechanisms to prevent the occurrence of corruption in the field of education. In this regard, the anti-corruption authorities in the Republic of Kazakhstan pay special attention to this problem. The paper provides examples of ongoing activities initiated by both state bodies: the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, the Anti-Corruption Agency of the Republic of Kazakhstan (carried out by departments of the Anti-Corruption Service), and higher education organizations and their associations (the League of Academic Integrity), as well as public associations registered on the territory of the state, which contribute to the identification of corruption risk factors. A brief description of certain types of corruption risks in the field of higher education is given. Among them: low wages, violations in the distribution of state grants, non-compliance with the principles of academic integrity. Proposals have been developed to reduce corruption risks, as a result of which the factors of corruption risk will be minimized, which will lead to the elimination of corruption in higher education institutions.

Key words: corruption risks, corruption, higher educational institutions, Sanaly urpak, academic integrity, salary, state grant, teacher, student.

А.А. Найзабеков

М. Нәрікбаев атындағы ҚазГЗУ университеті, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.,
e-mail: pro100arslan@mail.ru

Жоғары оқу орындарындағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдері

Мақалада Қазақстанның жоғары білім беру саласындағы жекелеген сыбайлас жемқорлық тәуекелдері қарастырылады. Қазіргі уақытта жоғары оқу орындары қызметінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау білім беру саласында сыбайлас жемқорлықтың пайда болуының алдын алатын тиімді тетіктердің бірі. Осыған байланысты Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес органдары бұл мәселеге ерекше назар аударады. Жұмыста мемлекеттік органдар: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі (сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет департаменттері жүзеге асыратын), сондай-ақ жоғары білім беру ұйымдары мен олардың қауымдастықтары (Академиялық адалдық лигасы), сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің факторларын анықтауға ықпал ететін мемлекет аумағында тіркелген қоғамдық бірлестіктер бастамасымен жүзеге асырылатын іс-шаралардың мысалдары келтірілген. Жоғары білім беру саласындағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің жекелеген түрлеріне қысқаша сипаттама берілді. Оның ішінде: жалақы деңгейінің төмендігі, мемлекеттік гранттарды бөлу кезіндегі бұзушылықтар, академиялық адалдық қағидаттарын сақтамау туралы айтылды. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін төмендету бойынша ұсыныстар әзірленді, оның нәтижесінде жоғары оқу орындарында сыбайлас жемқорлықты жоюға әкелетін сыбайлас жемқорлық тәуекелінің факторлары барынша азайтылатын болады.

Түйін сөздер: Сыбайлас жемқорлық тәуекелдері, сыбайлас жемқорлық, жоғары оқу орындары, саналы ұрпақ – сознательное поколение, академиялық адалдық, еңбекақы, мемлекеттік грант, мұғалім, студент.

А.А. Найзабеков

Университет КазГЮУ им. М. Нарикбаева, Казахстан, г. Нур-Султан,
e-mail: pro100arslan@mail.ru

Коррупционные риски в высших учебных заведениях

В статье рассматриваются отдельные коррупционные риски, существующие в сфере высшего образования Казахстана. В настоящее время выявление коррупционных рисков в деятельности высших учебных заведений является одним из эффективных механизмов, предупреждающих возникновение коррупции в сфере образования. В этой связи, органами по борьбе с коррупцией в Республике Казахстан этой проблеме уделяется особенное внимание. В работе приведены примеры осуществляемых мероприятий, инициированных как государственными органами: Министерством образования и науки Республики Казахстан, Агентством по противодействию коррупции Республики Казахстан (осуществляемые департаментами антикоррупционной службы), так и организациями высшего образования, и их ассоциациями (Лига академической честности), а также общественными объединениями, зарегистрированными на территории государства, которые способствуют выявлению факторов коррупционных рисков. Кратко дана характеристика отдельных видов коррупционных рисков в сфере высшего образования. Среди них: низкий уровень заработной платы, нарушения при распределении государственных грантов, несоблюдение принципов академической честности. Разработаны предложения по снижению коррупционных рисков, в результате которых будут минимизированы факторы коррупционного риска, что приведет к искоренению коррупции в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: коррупционные риски, коррупция, высшие учебные заведения, Саналы ұрпақ, академическая честность, заработная плата, государственный грант, преподаватель, студент.

Introduction

Today, in the era of modernization, for each country, the first priority is to fulfill the task of ensuring citizens' rights protection, improving efficiency of public administration, as well as financial condition of the country, which creates an appropriate image at the appropriate level. To achieve these goals, various measures are being implemented in the country aimed at instilling zero tolerance in society. Combating corruption is an important area, as it hinders country's development. In the Republic of Kazakhstan, according to international standards, appropriate areas for combating corruption are being created (<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000986>). In the Address to the people of Kazakhstan "The Third Modernization of Kazakhstan: Global competitiveness", First President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev said: «We have made significant steps to reduce the level of corruption in the country. At the same time, the main focus is on combating the consequences of corruption. It is necessary to strengthen the work to identify and eliminate the causes and prerequisites of corruption» (<https://www.zakon.kz/4841781-nazarbaev-neobkhodimo-usilit-rabotu-po.html>).

Statistical data of the Anti-Corruption service of the Republic of Kazakhstan show that every year, on average, more than 2000 corruption crimes are detected and registered in the country, and more than

1000 persons are brought to justice (<https://kapital.kz/gosudarstvo/78350/prezident-nazval-sem-zadach-po-iskoreneniyu-korrupcii.html>).

In the educational sphere, 163 corruption-related offenses were recorded in 11 months of last year. This is approximately 9 % of all registered corruption violations (<https://rus.azattyq.org/a/29727812.html>).

These indicators represent a high level of corruption. Undoubtedly, in the educational sphere, this is due to the low index of management efficiency at all levels. All this also affects the field of higher education. According to the Head of State, The Ministry of Education and Science should instill in citizens the basics of an anti-corruption culture from an early age (http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/meetings_and_sittings/glava-gosudarstva-kasymzhomart-tokaev-provel-soveshchanie-po-voprosam-borby-s-korrupciei). It is worth noting that expenditures on education are increasing every year. Since gaining independence, Kazakhstan has taken effective steps to integrate the educational space. It should be noted that the university environment belongs to the zone of high level of corruption risks and development of directions for overcoming corruption receives full support.

Nowadays, development of anti-corruption policy pays great attention to the factors of corruption risks. Assessment of such risk factors makes it possible to develop an effective anti-corruption

tool. As practice shows, there is a need to improve the methods that will allow systematic assessment of corruption risks. This will make it clear how to identify corruption risks, as well as definition of organization's functions, how and why appearance of corruption is associated. A thorough analysis of corruption risks in higher education institutions is necessary to assess the current and future situations, as it will lead to development of a new anti-corruption strategy and improvement of anti-corruption legislation. Today, the study of corruption risks, its methods, as well as its assessment, is particularly relevant in Kazakhstan.

Main part

There is no doubt that there are factors in the higher education system that relate to corruption risks. Presence of corruption risks suggests that education provided by a university becomes inferior, as their development is undermined, both in the academic sense, in the scientific sense, and also in the economic sense.

Corruption and all sorts of it were discussed at various events aimed at its neutralizing. Thus, at the seminar-meeting on anti-corruption policy in universities in 2015, representatives of the Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan announced information that there is a shadow turnover in the higher education system, which, according to some experts, can exceed \$ 100 million per year. According to the analysts, in Russia, the annual turnover of funds from corruption is estimated at \$ 5.5 billion (Почем нынче экзамен, аттестат, диплом?).

Presence of directions and various state programs to combat corruption shows insufficient desired results, which makes the situation worse, as a result of which much attention is paid to solving this problem, in particular in the field of higher education. All this is due to the fact that state anti-corruption programs are ineffective, it is necessary to re-examine the corruption itself, the corruption risks that apply to higher education, during which to develop steps that will minimize corruption-causing factors in the higher education system.

Material and Methods

Relevance of the study at the moment is accompanied by an insufficient degree of its scientific development. The problem of corruption in higher education institutions is currently relevant

for the Republic of Kazakhstan. However, in the scientific community, this problem has not received proper coverage. Scientific research in this direction practically was not carried out. Some issues of corruption manifestations in the field of education are found in the works of M.Ch. Kogamov (Kogamov 2017), O.B. Khusainov (Khusainov 2021), Zh.Z. Kosybaev (Kosybaev 2014). The issues of corruption in higher education are reflected in the works of Russian specialists S.D. Krasnousov and N.V. Khlonov (Khlonov 2015), A.N. Mitin (Mitin 2018), M.M. Polyakov (Polyakov 2016), M.N. Makarova and R.V. Vakhrushev (Makarova 2014).

In recent years, much attention has been paid to this issue by State bodies, including the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan and the Agency of the Republic of Kazakhstan for Civil Service Affairs and Anti-Corruption, as well as by higher education institutions themselves. Among the socially significant projects, we can mention "Sanaly Urpaq" project which aims to eradicate corruption in the education system, to create environment of universal rejection of corruption through the education system. Within the framework of the anti – corruption project "Sanaly Urpaq-Zharkyn Bolashak", representatives of universities, colleges and schools, together with representatives of anti-corruption bodies, carry out various measures to eliminate possible corruption risks. In particular, a Map of corruption risks in the field of education has been developed. It reflects activities of educational institutions in various fields such as management, financial and economic, educational and scientific, social and educational. The prepared draft of the Corruption Risk Assessment Map contains criteria for monitoring and rating indicators of the state of anti-corruption activities of educational institutions, which will allow forming anti-corruption technologies and recommendations for effective use of resources of educational institutions aimed at preventing corruption. Monitoring and rating activities for assessing corruption risks will be carried out through conducting sociological surveys using a specially developed methodology. Use of the tools provided by the Map will allow assessing the state of anti-corruption measures, identifying their effectiveness and rating effectiveness of anti-corruption activities in educational organizations. The anti-corruption rating will be an incentive for educational organizations to improve their anti-corruption policy (<https://www.kaznu.kz/RU/18288/news/one/14182/>).

Results and Discussion

In order to consolidate anti-corruption activities and reduce corruption risks, the leading universities of Kazakhstan established the association of universities “League of Academic Integrity”. It includes ten universities of Kazakhstan, they are the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan, the University of KAZGUU named after M. S. Narikbayev, Almaty Management University, Kazakh National Research Technical University named after K. K. Satpayev, Kazakhstan-British Technical University (KBTU), Karaganda Medical University, International University of Information Technologies, North Kazakhstan State University named after M. Kozybayev, Suleiman Demirel University (SDU), University of International Business (UIB) and S. Asfendiyarov Kazakh National Medical University. The main goal of the League is to improve the quality of higher education through the application of academic integrity principles (<http://kazguu.kz/ru/2018/09/03/v-kazgyuu-sozvana-liga-akademicheskoy-chestnosti/>).

In accordance with paragraph 12 of Article 1 of the Law of the Republic of Kazakhstan “On Combating Corruption” dated November 18, 2015 No. 410-V, the possibility of occurrence of causes and conditions that contribute to commission of corruption offenses is recognized as a corruption risk. Methods of assessing corruption risks allow us to assess not only the consequences for the person committing the illegal act, but also for third parties who may suffer as a result of person’s corrupt actions. Risk assessment acts as an analysis tool that reveals information about possible outcomes and assumptions of potential threats. International organizations such as the United Nations (UN), the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), the Group of States against Corruption (GRECO) and others consider assessment of corruption risks as one of the priorities on the agenda.

According to the USAID study, corruption risk assessment is carried out in order to understand the corruption situation in the state, determine the goals and priorities of anti-corruption programs, and predict the desired results of anti-corruption activities.

According to scientists’ opinion, corruption in the field of higher education is not only bribery of teachers and abuses in the educational process, but also misuse of budget funds, premises and other assets of the university, sectoral corruption in the

field of higher education management, including embezzlement of funds, violations in the course of public procurement and other fraudulent and illegal actions (Kogamov 2017). The danger of corruption in higher education institutions has a high index of social danger, since it leads to disintegration and degradation of society. Negative consequences of corruption in higher education institutions include involvement of young people in corrupt practices. Participation in such vicious schemes the student, in the future the graduate, perceives corruption as a normal phenomenon and perhaps in future activities will spread the same vicious social practices.

As a rule, data on the level of corruption and corruption risks in higher education institutions are contained in the results of external audits of the country’s universities. Audits pay special attention to rational and targeted use of public funds, which are reflected in the financial statements. Data from the audit results of the Accounts Committee of the Republic of Kazakhstan for 2016 show that in one quarter, approximately 110 financial offenses are committed in higher educational institutions of the country, the working amount of which is about 14.3 billion tenge (https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/schetnyiy-komitet-nashel-narusheniya-v-rabote-mon-rk-330379/). In 2018, the amount of such violations amounted to more than 58 million tenge (<https://24.kz/ru/news/economy/item/286620-vyyavleny-finansovye-narusheniya-v-sfere-obrazovaniya-i-nauki>). Research on corruption risks in education identifies such forms of corruption as bribery, embezzlement, circumvention of criteria, fraud and abuse in the academic environment, unethical individual behavior, favoritism, nepotism, and commercial bribery.

One of the factors of corruption risk is the system of distribution of state educational grants. The state educational grant for training in universities of the Republic of Kazakhstan is distributed by the republican competition commission and is the main source of state support for students in the Republic of Kazakhstan. The educational grant is awarded after the completion of secondary or specialized secondary education. In cases where a grant is released in the process of obtaining higher education, students studying on a paid basis can apply for it. Due to the high cost of higher education, the released grants are very much in demand. The corruption risk in this case lies in the lack of transparency in distribution of the free grant.

Applicants often do not know that there are released grants. If the primary grants are distributed by the republican competition commission, then

receipt of a vacant grant by an Applicant depends on the university, that is, universities themselves, in my inner belief, should control this process, in order to comply with the principle of transparency and openness. This process is regulated by the “Rules for awarding an educational grant to pay for higher or Postgraduate education with the award of a bachelor’s or master’s degree”, approved by the Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan No. 58 of January 23, 2008. These Rules regulate the procedure for granting a free grant, and they also describe the procedure, requirements for candidates, application process and grant registration. At the same time, the Rules do not establish obligation of a university to ensure transparency of the grant allocation process, in particular, to publish information about the released grants in a timely manner. The Rules do not regulate the right to appeal against a decision. According to the report “Anti-Corruption Reforms in Kazakhstan” within the framework of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan, this corruption risk is indicated as one of the main ones in the analysis of corruption in the higher education sector (<https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Kazakhstan-4thRound-Monitoring-Report-RUS.pdf>). This factor of corruption risk is a serious threat to the fair allocation of budget funds.

In this regard, the following measures should be taken:

- to ensure distribution of the state educational grant within the framework of a transparent process, including by publishing information about the released grants, their distribution and decisions in advance

- provide an opportunity to file an appeal in case of disagreement with the decision to refuse a grant with a clearly defined procedure;

- ensure high-quality consideration of complaints and application of sanctions to violators.

It should also be noted that measures are being taken at various levels to reduce corruption risks in the process of distributing state grants. Thus, in 2018, at the initiative of the Agency for Civil Service Affairs and Anti-Corruption of the Republic of Kazakhstan and the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, the project “Map of Public Control” was developed with involvement of citizens of Kazakhstan in the process of distributing educational grants. Interested citizens, as independent observers, participated in the work of competition commissions that distribute grants for admission to universities and colleges in Kazakhstan. Strengthening public control will

become one of the most effective mechanisms for preventing corruption in this area (Khusainov 2021). The danger of corruption in higher education institutions has a high index of social danger, because it leads to the disintegration and degradation of society. The negative consequences of corruption in higher education institutions include the involvement of young people in corrupt practices. Participation in such vicious schemes the student, in the future the graduate, perceives corruption as a normal phenomenon and perhaps in future activities will spread the same vicious social practice

Currently, individual universities are responsible for ensuring academic integrity in preparation of written works, i.e., recognizing academic dishonesty as a violation.

It is assumed that they independently develop rules for academic integrity, covering performance of written assignments, preparation of scientific papers and written answers during tests and exams. While the adoption of such rules is a condition of accreditation, the framework standards do not require that rules and academic dishonesty be formulated in any particular way.

The only clarification can be considered that they should be focused primarily on students, and not on teachers. Given that the framework of standards is formulated in the most general way, it can be assumed that, in all likelihood, there is a formal mention of the principle of academic integrity in the documents of all higher education institutions.

The Code of Administrative Offences of the Republic of Kazakhstan No. 235-V of July 5, 2014 provides for sanctions against higher education institutions that do not comply with the requirements for rules development against academic dishonesty. As for the choice of punishments for individual violators, it is the prerogative of universities. The Model Certification Rules contain only an indirect indication that universities can exclude students who resort to cheating and other forms of deception. However, according to information received during the visit, this measure is rarely used. From the point of view of experts, weakness of control in this area can be explained by a limited set of sanctions. Regardless of severity of the offense, the only sanction provided for by the Model Rules is expulsion of a student from the university (<https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Kazakhstan-4thRound-Monitoring-Report-RUS.pdf>).

In our opinion, this problem can be solved by changing sanctions towards the possibility of imposing milder penalties, together with the

be%20%b3%20%b0%20%bc%20%be%20%b2%20%9c.%20%a7.%2c%20%91%20%b5%20%ba%20%82%20%b8%20%b1%20%b0%20%b5%20%b2%20%b0%20%9e.%20%a1.%20%20%a1.%204-11..pdf?sequence=1&isAllowed=y

Коррупция в образовании. Официальные данные // <https://rus.azattyq.org/a/29727812.html>

Косыбаев Ж.З. Противодействие коррупции в ВУЗах Казахстана: новые механизмы, подходы и способы. // *Право и государство* № 2 (63). 2014. С. 12-14. // <http://repository.kazguu.kz/bitstream/handle/123456789/310/2%20%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%8B%D0%B1%D0%B0%D0%B5%D0%B2%2012-14.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Красноусов, С. Д., Хлонова Н. В. Оценка коррупционных рисков в образовательной организации (на примере г. Красноярск) // *Актуальные проблемы экономики и права*. – 2015. – № 1 (33). – С. 254–261.

Макарова М.Н., Вахрушев Р.В. Коррупция в высшем образовании и академическая этика. // *Высшее образование в России*. – 2014. – № 12. – С. 55-63.

Митин А.Н. О контроле за рисками коррупционного свойства в сфере высшего образования // *Российское право: образование и наука*. – 2018. – № 1. – С. 13-19. // <https://cyberleninka.ru/article/v/o-kontrol-e-za-riskami-korruptsionnogo-svoystva-v-sfere-vysshego-obrazovaniya>

Назарбаев Н.А. Необходимо усилить работу по выявлению и искоренению причин коррупции // <https://www.zakon.kz/4841781-nazarbaev-neobkhodimo-usilit-rabotu-po.html>;

Президент назвал семь задач по искоренению коррупции // <https://kapital.kz/gosudarstvo/78350/prezident-nazval-sem-zadach-po-iskoreneniyu-korruptcii.html>

Почем нынче экзамен, аттестат, диплом? // *Еженедельная газета ГУ МВД РФ по г. Москве и Благотворительного фонда «Петровка, 38»* №24 (164) 23 июня 2010 года.

Поляков М.М. Противодействие коррупции в сфере высшего образования и научно-исследовательской деятельности // *Актуальные проблемы российского права*. – 2016.

Хусаинов О.Б. Некоторые аспекты решения проблем коррупционных правонарушений в образовательной сфере на примере Казахстана и России // <https://articlekz.com/article/19022>

Счетный комитет нашел нарушения в работе МОН РК // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/schetnyiy-komitet-nashel-narusheniya-v-rabote-mon-rk-330379/

References

Antikorruptionnaja strategija Respubliki Kazahstan na 2015–2025 gody, utverzhennaja Ukazom Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 26 dekabrya 2014 goda № 986 [Anti-corruption strategy of the Republic of Kazakhstan for 2015-2025, approved by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated December 26, 2014 No. 986] // *Informacionno-pravovaja sistema normativnyh pravovyh aktov «Әdilet»* <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000986> .;

Antikorruptionnye reformy v Kazahstane. 4-j raund monitoringa v ramkah Stambul'skogo plana dejstvij po bor'be s korruptsiej [Anti-corruption reforms in Kazakhstan. 4th round of monitoring under the Istanbul Anti-Corruption Action Plan.] – S. 9-10, 204-205, 207. // <https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Kazakhstan-4thRound-Monitoring-Report-RUS.pdf>

Glava gosudarstva Kasym-Zhomart Tokaev provel soveshhanie po voprosam bor'by s korruptsiej [Head of State Kassym-Jomart Tokayev held a meeting on fight against corruption]// http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/meetings_and_sittings/glava-gosudarstva-kasym-zhomart-tokaev-provel-soveshchanie-po-voprosam-borby-s-korruptsiei

Kogamov M.Ch. Organizacionnaja sistema protivodejstvija akademicheskoy korruptcii v vysshih uchebnyh zavedenijah [Organizational system of countering academic corruption in higher educational institutions] // *Pravo i gosudarstvo*, № 3-4 (76-77), 2017 // <http://repository.kazguu.kz/bitstream/handle/123456789/497/1.%20%D0%9A%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%20%D0%9C.%20%a7.%2c%20%91%20%b5%20%ba%20%82%20%b8%20%b1%20%b0%20%b5%20%b2%20%9e.%20%a1.%20%20%a1.%204-11..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Коррупция в образовании. Официальные данные [Corruption in education. Official data]// <https://rus.azattyq.org/a/29727812.html>

Kosybaev Zh.Z. Protivodejstvie korruptcii v VUZah Kazahstana: novye mehanizmy, podhody i sposoby [Countering corruption in Kazakhstan's universities: new mechanisms, approaches and methods] // *Pravo i gosudarstvo* № 2 (63). 2014. S. 12-14. // <http://repository.kazguu.kz/bitstream/handle/123456789/310/2%20%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%8B%D0%B1%D0%B0%D0%B5%D0%B2%2012-14.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Krasnousov, S. D., Hlonova N. V. Ocenka korruptsionnyh riskov v obrazovatel'noj organizacii (na primere g. Krasnojarska) [Assessment of corruption risks in an educational organization (case of Krasnoyarsk)] // *Actual problems of economics and law.*] // *Aktual'nye problemy jekonomiki i prava*. – 2015. – № 1 (33). – S. 254–261.

Makarova M.N., Vahrushev R.V. Korruptcija v vysshem obrazovanii i akademicheskaja jetika. // *Vysshee obrazovanie v Rossii*. [Corruption in higher education and academic ethics. // *Higher education in Russia.*]– 2014. – № 12. – S.55-63.

Mitin A.N. O kontrole za riskami korruptsionnogo svojstva v sfere vysshego obrazovaniya // *Rossijskoe pravo: obrazovanie i nauka*. [On control over the risks of corruption in the field of higher education // *Russian Law: Education and Science*] – 2018. – № 1. – S.13-19. // <https://cyberleninka.ru/article/v/o-kontrol-e-za-riskami-korruptsionnogo-svoystva-v-sfere-vysshego-obrazovaniya>

Nazarbaev N.A. Neobhodimo usilit' rabotu po vyjavleniju i iskoreneniju pricin korruptcii [It is necessary to strengthen the work to identify and eliminate the causes of corruption] // <https://www.zakon.kz/4841781-nazarbaev-neobkhodimo-usilit-rabotu-po.html>;

Prezident nazval sem' zadach po iskoreneniju korruptcii [The President named seven tasks to eliminate corruption]// <https://kapital.kz/gosudarstvo/78350/prezident-nazval-sem-zadach-po-iskoreneniyu-korruptcii.html>

Pochem nynche jekzamen, attestat, diplom? [How much is the exam, certificate, diploma now?] // *Ezhenedel'naja gazeta GU MVD RF po g. Moskve i Blagotvoritel'nogo fonda «Petровка, 38»* №24 (164) 23 ijunya 2010 goda.

Poljakov M.M. Protivodejstvie korrupcii v sfere vysshego obrazovanija i nauchno-issledovatel'skoj dejatel'nosti // Aktual'nye problemy rossijskogo prava [Counteraction to corruption in the sphere of higher education and research activities // Actual problems of Russian law]. – 2016.

Husainov O.B. Nekotorye aspekty reshenija problem korrupcionnyh pravonarushenij v obrazovatel'noj sfere na primere Kazahstana i Rossii [Some aspects of solving the problems of corruption offenses in the educational sphere, case of Kazakhstan and Russia] // <https://articlekz.com/article/19022>

Schetnyj komitet nashel narusheniya v rabote MON RK [The Accounts Committee found violations in the work of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan] // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/schetnyiy-komit-et-nashel-narusheniya-v-rabote-mon-rk-330379/

V Almaty obsudili korrupcionnye riski v sfere obrazovanija [Corruption risks in education discussed in Almaty] // <https://www.kaznu.kz/RU/18288/news/one/14182/>

V KazGJuU sozvana «Liga Akademicheskoy Chestnosti» [The «League of Academic Integrity» has been convened in KAZGUU] // <http://kazguu.kz/ru/2018/09/03/v-kazgyuu-sozvana-liga-akademicheskoy-chestnosti/>

Vyjavleny finansovye narusheniya v sfere obrazovanija i nauki [Financial violations in the field of education and science were revealed] // <https://24.kz/ru/news/economy/item/286620-vyjavleny-finansovye-narusheniya-v-sfere-obrazovaniya-i-nauki>

2-бөлім
**КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ
ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҒЫ**

Section 2
**CONSTITUTIONAL AND
ADMISTRATIVE LAW**

Раздел 2
**КОНСТИТУЦИОННОЕ
И АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО**

МРНТИ 10.15.33

<https://doi.org/10.26577/JAPJ.2021.v98.i2.03>**Н.Х. Калишева*** , **Ж.Т. Сайрамбаева**

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,
*e-mail: Nazhiya.Kalisheva@kaznu.kz

КОНСТИТУЦИОННЫЙ ПРИНЦИП ЕДИНСТВА И РАЗДЕЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ КАК ОСНОВА ОРГАНИЗАЦИИ И СОГЛАСОВАННОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Статья посвящена актуальным вопросам для суверенного Казахстана, в частности рассмотрению отношений, складывающихся между высшими государственными органами: главой государства, парламентом и правительством. Ведь насколько четко в Основном Законе страны будут определены их статусы, а также отражено стремление конкретных политиков и управленцев действовать сообща на пользу людей, настолько целеустремленно, профессионально и эффективно государство в осуществлении своего главного предназначения по обеспечению прав и свобод человека, его достойной жизни, конкурентоспособности страны.

Основной акцент в научном исследовании сделан на анализе основных принципов, которые лежат в основе организации и деятельности казахстанской системы органов государственной власти: суверенитета, единства и разделения властей.

Все вышеизложенное позволит пополнить знания комплексной информацией о становлении и укреплении конституционализма, совершенствовании отдельных институтов, составляющих несущие конструкции Государственной Независимости, в том числе о системе государственных органов Республики Казахстан, их генезисе и эволюции.

Ключевые слова: система государственных органов, суверенитет, принцип разделения властей, единство системы, система сдержек и противовесов.

N.K. Kalisheva*, Zh.T. Sairambaeva

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
*e-mail: Nazhiya.Kalisheva@kaznu.kz

Constitutional principle of unity and division of state power as a fundament for organization and agreed functioning of state bodies in the Republic of Kazakhstan

The article stands for actual issues for sovereign Kazakhstan, in particular, consideration of the developing relations between highest state bodies: head of state, parliament and government. The clearer their statuses are in the Constitution, as well as the aspiration of the certain politicians and managers to work together for the benefit of the people, the more purposeful, professional and efficient the state is in the implementing its main mission – to ensure human rights and freedoms, also to provide decent life of each individual and the competitiveness of the country.

The major focus in the scientific research is put on the basic principles that consider the organization and activities of the system of kazakh state bodies: sovereignty, unity and separation of powers.

All of the above will allow you to replenish your knowledge with complex information about the formation and strengthening of constitutionalism, the improvement of specific institutions that support the structure of Independence, also about the genesis and evolution of the state bodies of the Republic of Kazakhstan.

Key words: the system of state bodies, sovereignty, the principle of separation of powers, the unity of the system, the system of checks and balances.

Н.Х. Калишева*, Ж.Т. Сайрамбаева

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: Nazhiya.Kalisheva@kaznu.kz

Мемлекеттік биліктің бірлігі мен бөлінуінің конституциялық қағидаты Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік органдардың ұйымдастырылуы мен үйлесімді жұмыс істеуінің негізі ретінде

Бұл мақала егемен Қазақстан үшін өзекті мәселелерге, атап айтқанда жоғары мемлекеттік органдар: Мемлекет басшысы, Парламент және Үкімет арасындағы қатынастарды қарауға арналған. Өйткені елдің Негізгі Заңында олардың мәртебелері айқын анықталады, сондай-ақ нақты саясаткерлер мен басқарушылардың адамдардың пайдасына бірлесіп әрекет етуге деген ұмтылысы, адамның құқықтары мен бостандықтарын, оның лайықты өмірін, елдің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету жөніндегі өзінің басты мақсатын жүзеге асыруда мемлекет мақсатты, кәсіби және тиімді түрде көрініс табады.

Көптеген ғылыми зерттеуде мемлекеттік билік органдарының қазақстандық жүйесін ұйымдастыру мен қызметінің негізгі принциптерін талдауға қадам жасалды: ол жүйелердің қатарына биліктің егемендігі, бірлігі және бөлінуі сияқты факторлар жатады.

Жоғарыда баяндалғандардың барлығы конституционализмнің қалыптасуы мен нығаюы, мемлекеттік тәуелсіздіктің тірек конструкцияларын құрайтын жекелеген институттарды жетілдіру жайлы, оның ішінде Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарының жүйесі, олардың генезисі мен эволюциясы туралы кешенді ақпарат жөнінде білімді толықтыруға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: мемлекеттік органдар жүйесі, егемендік, биліктің бөліну қағидаты, жүйенің бірлігі, тежемелік әрі тепе-теңдік жүйесі.

Введение

На современном этапе теория разделения власти подвергается переосмыслению. И с точки зрения реалий конца XX века разделение власти есть главная составляющая «юридической связанности власти основными правами» и лишь она способна обеспечить господство права.

В основе организации и деятельности казахстанской системы органов государственной власти лежат следующие принципы: суверенитета, единства и разделения властей.

Так, суверенитет государственной власти основывается на принципе суверенитета народа и осуществляется в форме прямой (непосредственной) и представительной демократии.

Принцип единства государственной власти означает, что система государственных органов действует как единый организм в рамках суверенного государства.

В соответствии с принципом разделения властей система государственных органов Республики Казахстан включает в себя органы законодательной, исполнительной и судебной власти, соответственно выполняющие следующие основные функции: правотворческую, исполнительно-распорядительную и правоохранительную.

Единство государственной власти в соответствии с принципом ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную ветви

– это теоретическая и законодательная основа, на которой базируется система государственных органов. В теории конституционного права этот принцип, в широком смысле, рассматривается в качестве основы конституционного строя и реальной свободы человека, показателя демократичности государства (Калишева 2015). Для Дж. Локка и Ш.-Л. Монтескье, заложивших основу создающейся теории разделения властей, основным аргументом являлась защита неотъемлемых прав человека от посягательств государства.

Материалы и методы

Основной смысл горизонтального разделения власти – наличие конституционного баланса между тремя различными ветвями власти. Как отмечает В. Чиркин, противоречивое толкование принципа разделения власти еще в эпоху Просвещения привело к путанице и «... смешению двух по существу разных подходов: разделения власти, которое отстаивалось с позиций организационно-правовой точки зрения (три ветви власти, представленные различными органами) и единства власти, которое толковалось сначала преимущественно с социологических позиций» (Чиркин 1997: 80).

Конституционно закрепленное единство государственной власти и ее разделение на ветви имеет целью ограничение одной ветви власти

другой. Различные ее ветви взаимно уравновешивают друг друга, действуя, как система сдержек и противовесов, предотвращая монополизацию власти каким-либо одним институтом государства.

Разделение единой государственной власти на три ветви преследует также цель обеспечить права и свободы граждан, режим законности.

Согласно Конституции, на общегосударственном уровне законодательную власть осуществляет Парламент, исполнительную – Правительство, а судебную – Верховный Суд. Выше рассмотренный принцип разделения властей далее реализуется и конкретизируется в нормах Конституции, определяющих статус Президента, Парламента, Правительства, Конституционного Совета и судов Республики Казахстан.

Необходимо отметить, что теория разделения властей явилась одним из основных гарантов прав и свобод человека именно в тех странах, где реализация данной концепции имеет наиболее прочные традиции, демократические принципы нашли самое широкое применение.

Еще одно преимущество государственной системы, основанной на вышеобозначенном принципе, – это относительная стабильность внутривластного положения государства, потому что разделение властей позволяет выходить из критических ситуаций на основе норм конституции, поскольку согласно Конституции (ст. 3) «государственная власть в Республике едина». Единство системы государственных органов Республики Казахстан обусловлено тем, что эта система основывается на государственной целостности Республики Казахстан, на единстве системы государственной власти.

По утверждению А.К. Котова, единораздельность государственной власти не является одновременно простым разграничением компетенции государственных органов: «Ветви власти государства верховны, каждая самостоятельна в своей сфере функций государства, возглавляемого Президентом и согласующего их деятельность, но каждая из ветвей власти этого государства не полновластна; взаимодействуя, они не должны вмешиваться в дела и подменять друг друга».

Таким образом, лишь только сдерживая возможный произвол, друг друга, при этом взаимодополняя деятельность, ветви государственной власти уравновешивают отношения индивидуальной свободы и общественной необходимости, а также служат их гармоничному развитию в целом» (Котов 1996: 137).

Принцип разделения властей предполагает перемещение центра тяжести властных полномочий и динамическое равновесие сфер их применения с акцентом на адекватной времени форме правления. В Казахстане такой формой правления могла стать и стала президентская республика.

Результаты и обсуждения

Следует учитывать, что ветви власти – это, в первую очередь, элементы единого целого, т.е. системы государственной власти. Они должны взаимодействовать, иначе говоря, действовать совокупно и интегрированно. Особую силу приобретает здесь и принцип взаимозависимости и взаимовлияния – как система определяет (и изменяет) некоторые качества элементов, так и элементы оказывают влияние на качество системы. Поэтому четвертая сфера – это сфера паритета трех ветвей власти, где все они равноправны, где решения принимаются на основе всеобщего согласия сторон, консенсуса, который достигается посредством активного участия президента.

Только правильно сбалансированный приоритет отражает необходимость наличия центра власти как фактического символа единства государства. Таким центром власти среди других политических институтов страны выступает президент страны, деятельности которого присуще взаимопроникновение элементов государственной деятельности (Касымбеков 2003: 30). Институт президентства возникает, как стремление сдерживать и уравновешивать все три вида власти. Единство государственной власти в соответствии с принципом ее разделения на три ветви решает следующие задачи:

- во-первых, реализация этого принципа ведет к разделению труда между органами государства, отсюда результативность их деятельности. Каждый орган специализируется на «своей» работе. Создаются условия роста профессионализма госслужащих;

- во-вторых, решается сложнейшая проблема – создание непрерывно действующего конституционного взаимоконтроля высших органов государства. Это предупреждает сосредоточение власти в руках одного из органов и установление диктатуры;

- в-третьих, умелое использование принципа разделения властей взаимоусиливает высшие органы государства и повышает их авторитет в обществе.

Таким образом, традиционная концепция разделения властей на законодательную, исполнительную и судебную применительно к современному Казахстану должна пониматься не как дележ власти, а как создание системы сдержек и противовесов, способствующих беспрепятственному осуществлению всеми ветвями власти своих функций. Аксиомой при этом является то, что независимость и самостоятельность каждой из трех ветвей власти, и особенно законодательной и исполнительной, не должны быть препятствием к их взаимодействию.

Как видим, современное понимание разделения власти включает в себя два аспекта: взаимоотношения законодательной, исполнительной и судебной властей; взаимоотношения центральных и региональных (местных) органов государственной власти.

Для осуществления функций государственной власти ее отдельные звенья наделяются комплексом полномочий и вправе действовать самостоятельно, во многом независимо друг от друга, сохраняя рычаги взаимного сдерживания и контроля.

Во многих современных странах СНГ функционирование государственных органов на основе принципа разделения властей осуществляется при помощи авторитетного арбитра, обеспечивающего политическую и экономическую стабильность, каковым является Президент – хранитель основ конституционного строя, который не только олицетворяет единство народа, государства внутри страны и вовне, но и обеспечивает необходимое взаимодействие государственных властей, устойчивость механизма государственной власти. При этом ветви власти – законодательная, исполнительная и судебная – осуществляют установленную Конституцией и законами деятельность, т.е. законодательствуют, управляют, осуществляют правосудие (Разумова 2003: 17).

Наконец, разделение властей не исключает, а предполагает их кооперацию, синхронизацию их усилий в решении важнейших задач, стоящих перед государством и обществом. Обострение отношений между властями, особенно между законодательной и исполнительной, способно резко ослабить и даже парализовать управление страной. Поэтому необходимо добиваться единства системы государственных органов власти.

Для реализации системы «сдержек и противовесов» крайне актуально построение правильных взаимоотношений между ветвями власти. Например, изучая проблемы государственной

власти в Республике Казахстан, ученый О.К. Кобабаев еще два десятилетия назад отмечал, что, «обладая значительными полномочиями и мощным аппаратом, исполнительная власть способна подмять под себя не только законодательные, но даже и судебные органы. В этой связи важно поставить надежный заслон на пути ее превращения в монополиста власти, обеспечив осуществление ее деятельности лишь в рамках закона, в условиях подконтрольности и подотчетности законодательной власти» (Кобабаев 1999: 143-144).

Поставленная еще в программном документе «Стратегия «Казахстан – 2050» актуальная цель – сформировать новый тип государственного управления, отвечающего задачам служения обществу и укрепления государственности, звучит и в Послании Президента Республики Казахстан К.-Ж.К. Токаева от 2 сентября 2019 года, где отмечается, что важным является вопрос модернизации общественно-политической жизни страны, при этом преследуется цель «Сильный Президент – влиятельный Парламент – подотчетное Правительство» через укрепление государственных институтов и перед обществом ставится задача – воплотить в жизнь концепцию «Слышащего государства», которое будет оперативно и эффективно реагировать на все конструктивные запросы граждан (<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1900000152>).

Надо отметить, что в данном Послании вектором усиления защиты прав граждан и их безопасности обозначены глубокие реформы судебной и правоохранительной систем. Акцент сделан на необходимости осуществить ряд серьезных мер по улучшению качества судебных решений, а для этого необходимо проведение их тщательного анализа, обеспечение единообразия судебной практики.

Справедливо отмечается, что в публично-правовых спорах при обжаловании решений и действий органов власти граждане зачастую находятся в неравных условиях. С уверенностью можно констатировать, что их возможности несоизмеримы с ресурсами госаппарата. Поэтому и необходимо плавное внедрение административной юстиции, как особого механизма разрешения споров, нивелирующего эту разницу.

В настоящее время «такие дела пока рассматриваются в порядке гражданского судопроизводства, что противоречит их публично-правовой природе. Административная юстиция эффективно функционирует во многих странах, и зарекомендовала себя в качестве важнейшего

правового инструмента защиты прав и свобод человека и гражданина». Впредь при разрешении споров суд будет вправе инициировать сбор дополнительных доказательств, ответственность за сбор которых ляжет на государственный орган, а не на гражданина или бизнес. Все противоречия и неясности законодательства должны трактоваться в пользу граждан.

Эти идеи озвучены Президентом Республики Казахстан К.-Ж.К. Токаевым и в Послании от 1 сентября 2020 года, где Глава государства отмечает, что в нашей стране необходимо укрепить прочную систему «ответственное государство – ответственное общество – ответственный человек» (<http://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000002020/info>).

Несмотря на то, что в своей совокупности государственные органы Республики Казахстан образуют единую систему, обусловленную тем, что эта система основывается на государственной целостности республики, на единстве системы государственной власти, существует разграничение предметов ведения и полномочий между государственными органами в центре и на местах. В этой связи можно обратить внимание на 5 общенациональный приоритет «Новая модель государственного управления», который имеет место изложения в Указе Президента Казахстана «Об утверждении Национального плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан», суть которого заключается в том, что в Казахстане будет постепенное осуществление перехода на новую модель государственного управления с тем, чтобы улучшить взаимодействие граждан с государством, повысить эффективность государственного планирования, оптимизировать государственный аппарат и тем самым повысить качество кадрового состава государственной службы, проактивного формата оказания государственных услуг.

Все вышесказанное, в свою очередь, будет способствовать повышению эффективности квазигосударственного сектора (<https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636>).

Об этом четко сказано в принятой Указом Президента РК от 26 февраля 2021 года «Концепции развития государственного управления в Республике Казахстан до 2030 года: построение «человекоцентричной» модели – «Люди прежде всего», где акцент сделан на то, что отсутствие в деятельности государственных органов системности, (напр. в деятельности общественных со-

ветов, как консультативно-совещательных органов при государственных органах и др.) может привести к фрагментарности регулирования процесса взаимодействия населения с государственными органами, и не дать в полной мере использовать инструменты общественного вовлечения и общественного контроля в целях повышения качества государственного управления.

Также необходимо отметить, что реализация задач и функций государства осуществляется через органы государства, посредством государственных служащих, от профессиональной деятельности которых зависят наведение порядка при исполнении законов, преодоление коррупции, излишней волокиты и бюрократизма в государственном управлении, оказание гражданам качественных государственных услуг, реальное обеспечение и защита гарантированных Конституцией прав и свобод человека и гражданина. И поэтому только высокоорганизованный и профессиональный корпус государственных служащих всегда был и будет одним из гарантов успеха всех, намеченных в стране реформ (Дуйсенов 2016). Несомненно, именно законодательное закрепление системы государственных органов означает их функционирование не обособленно друг от друга, а совместно, и этим взаимодействием обеспечивается не только эффективность отправления функций государства, но и защита прав человека.

Также Главой государства обращено внимание на тот факт, что государственные органы не заинтересованы, инициативно размещать в открытом доступе официальную информацию, а если и предоставляется, то формально по запросу, что сказывается на уровне информированности населения касательно деятельности государственного аппарата (<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000522>).

Заключение

В соответствии с конституционно закрепленной в Казахстане президентской формой правления выстраиваются все остальные элементы системы правления, образуя особый механизм «сдержек и противовесов».

Высшим представительным органом Республики является Парламент и, как уже отмечалось, согласно ст. 49 п. 1 Конституции РК 1995 года он осуществляет законодательные функции вплоть до конституционной реформы 2017 года. Парламент законодательно регулирует общественную жизнедеятельность в стране и содей-

ствуется формированию правового государства. Его компетенция устанавливается Конституцией и реализуется на его сессиях, в деятельности его Палат, их органов и депутатов.

Как известно, исполнительные функции в Казахстане осуществляет Правительство и в соответствии с п. п. 1, 2 статьи 64 Конституции данный республиканский орган также осуществляет исполнительную власть Республики Казахстан.

Правительство возглавляет систему исполнительных органов и осуществляет руководство их деятельностью. Оно является коллегиальным органом и в своей деятельности ответственно перед Президентом и Парламентом.

В разделе V на конституционном уровне закреплена правовая статус Правительства Республики Казахстан, что имеет отражение и в Конституционном законе о Правительстве Республики Казахстан от 18 декабря 1995 года (http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z950002688_). Именно в них раскрывается юридическая природа Правительства, отражается его место в системе государственных органов, а также подробно характеризуется его деятельность.

Верховный Суд Республики Казахстан – высшее звено судебной системы, которое рассматривает дела по первой инстанции в апелляционном, кассационном порядке, рассмотренные по первой инстанции областными судами; в надзорном порядке – все дела, рассмотренные нижестоящими судами.

Единая система и правовой статус судов Республики Казахстан установлены и регулируются Конституционным Законом «О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан» от

25 декабря 2000 года (http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000132_).

В целом, единая суверенная государственная власть является собой сложноорганизованный механизм, систему, состоящую из подсистем разных уровней. В практическом воплощении в соответствии с Конституцией часть функций государственного управления на территории передается местным органам власти. В Республике Казахстан это регламентируется статьями раздела VIII Конституции «Местное государственное управление и самоуправление», Законом о местном государственном управлении и местном самоуправлении.

В целом, в настоящее время в суверенном Казахстане налицо перераспределение властного ресурса, которое осуществляется в координатах «Президент – Парламент – Правительство» с постепенным упрочением «парламентского компонента» и поэтапной децентрализацией по реализации программ на местах.

Таким образом, конституционно закреплённое единство государственной власти в соответствии с принципом разделения ее на три ветви – это организация и осуществление государственной власти, прежде всего, на общегосударственном уровне, которая может быть применена в соответствующих рамках и на уровне регионов Республики Казахстан. Данное конституционное установление служит правовой основой функционирования всей системы государственных органов Республики Казахстан, обеспечивая бесперебойную работу государственного аппарата в целях реализации внешней и внутренней политики Республики Казахстан.

Литература

- Дуйсенов Э.Э. (2016) Комментарий к Закону Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан» (постатейный; см.: Введение С. 5). – Алматы. – 304 с.
- Калишева Н., Дуйсенов Э. (2015) Органы государственной власти Республики Казахстан: конституционно-правовой статус: Монография. – Гамбург: LAPLAMBERT Academic Publishing. – 276 с. – Режим доступа: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/154610991/>
- Чиркин В.Е. (1997) Основы сравнительного государственоведения. – М.: Издательский дом «Артикуль». – 352 с.
- Котов А.К. (1996) Суверенный Казахстан: гражданин, нация, народ (вопросы конституционного права). – Алматы: «Жеті Жарғы». – 288 с.
- Касымбеков М.Б. (2002) Институт президентства как инструмент политической модернизации (на примере Республики Казахстан): Автореф. докт. пол. наук. – Алматы. – 48 с.
- Копабаев О.К. (1999) Конституционно-правовые основы организации государственной власти в Республике Казахстан в соответствии с принципом ее разделения на ветви. – Алматы: Жеті Жарғы. – 160 с.
- «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» [Электронный ресурс]: Послание К.-Ж. К. Токаева народу Казахстана от 02.09.2019 года. Доступ из Информационно-правовой системы нормативных правовых актов РК «Әділет». Режим доступа: URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1900000152_ /свободный

«Казakhstan в новой реальности: время действий» [Электронный ресурс]: Послание К.-Ж. К. Токаева народу Казахстана от 01.09.2020 года. – Доступ из Информационно-правовой системы нормативных правовых актов РК «Әділет». Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000002020/info>

Конституционный закон Республики Казахстан от 18 декабря 1995 г. N 2688. «О Правительстве Республики Казахстан» (внесены изменения Законом РК от 06.05.1999 г.) – Режим доступа: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z950002688_

О судебной системе и статусе судей [Текст]: Конституционный Закон Республики Казахстан от 25 декабря 2000 года № 132-II. Режим доступа:// http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000132_

Разумова Л.Т. (2003) Роль, задачи и значение управленческой власти в общей структуре государственной власти // Право: Теория и Практика. – М. – № 3. – С. 17-22.

Указ Президента РК от 26.2.2021г. № 522 «Концепция развития государственного управления в Республике Казахстан до 2030 года: построение «человекоцентричной» модели – «Люди прежде всего»». –Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000522>

Указ Президента Республики Казахстан от 26 февраля 2021 года № 521 «О внесении изменений в Указ Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года № 636 «Об утверждении Национального плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан». – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636>

References

Chirkin V.E. *Osnovy sravnitel'nogo gosudarstvovedeniya* [Fundamentals of comparative state studies]. – М.: Izdatelsky dom «Artikul», 1997. – 352 s.

Duysenov E.E. *Kommentary k Zakonu Respubliki Kazakhstan «O gosudarstvennoy sluzhbe Respubliki Kazakhstan»* (postatelyny; sm.: Vvedeniye S. 5). [Commentary to the Law of the Republic of Kazakhstan “On the State Service of the Republic of Kazakhstan” (article by article; see: Introduction p. 5)]. – Almaty, 2016. – 304 s.

Kalisheva N., Duysenov E. *Organy gosudarstvennoy vlasti Respubliki Kazakhstan: konstitutsionno-pravovoy status* Monografiya. – Gamburg: LAPLAMBERT Academic Publishing. [State Authorities of the Republic of Kazakhstan: constitutional and legal status Monograph. Hamburg: LAPLAMBERT Academic Publishing.] – 2015. – 276 s. – Rezhim dostupa: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/154610991/>

Kotov A.K. *Suverenny Kazakhstan: grazhdanin, natsiya, narod (voprosy konstitutsionnogo prava)*. [Sovereign Kazakhstan: Citizen, Nation, People (issues of Constitutional Law)]. – Almaty: «Zhety-Zhargy», 1996. – 288s.

Kasymbekov M.B. *Institut prezidentstva kak instrument politicheskoy modernizatsii (na primere Respubliki Kazakhstan)*. Avtoref. dokt. pol. nauk. [The Institute of the Presidency as an instrument of political modernization (on the example of the Republic of Kazakhstan). Autoref. doctor of Political Science]. – Almaty, 2002. – 48 s.

Kopabayev O.K. *Konstitutsionno-pravovye osnovy organizatsii gosudarstvennoy vlasti v Respublike Kazakhstan v sootvetstvi s printsipom yezh razdeleniya na vetvi* [Constitutional and legal bases of the organization of state power in the Republic of Kazakhstan in accordance with the principle of its division into branches]. Almaty: Zhety-Zhargy, 1999. – 160 s.

«Konstruktivnyy obshchestvennyy dialog – osnova stabilnosti i protsvetaniya Kazakhstana» [Elektronnyy resurs]: Poslaniye K.-Zh. K. Tokayeva narodu Kazakhstana ot 02.09.2019goda. Dostup iz Informatsionno-pravovoy sistemy normativnykh pravovykh aktov RK «Әділет». [«Constructive public dialogue—the basis of stability and prosperity of Kazakhstan» [Electronic resource]: K.-Zh. K. Tokayev’s Message to the people of Kazakhstan dated 02.09.2019. Access from the Information and legal system of regulatory legal acts of the Republic of Kazakhstan «Adilet»]. Rezhim dostupa: URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1900000152/svobodny>.

«Kazakhstan v novoy realnosti: vremya deystviy» [Elektronnyy resurs]: Poslaniye K.-Zh. K. Tokayeva narodu Kazakhstana ot 01.09.2020 goda. – Dostup iz Informatsionno-pravovoy sistemy normativnykh pravovykh aktov RK «Әділет». [«Kazakhstan in the new reality: time of action» [Electronic resource]: Message of K.-Zh. K. Tokayev to the people of Kazakhstan from 01.09.2020. – Access from the Information and legal system of regulatory legal acts of the Republic of Kazakhstan «Adilet»]. Rezhim dostupa: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000002020/info>

Konstitutsionnyy zakon Respubliki Kazakhstan ot 18 dekabrya 1995 g. N 2688. «O Pravitelstve Respubliki Kazakhstan» (vneseny izmeneniya Zakonom RK ot 06.05.1999 g.). [Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan of December 18, 1995 N 2688. On the Government of the Republic of Kazakhstan (amended by the Law of the Republic of Kazakhstan of 06.05.1999)].- Rezhim dostupa: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z950002688_

O sudebnoy sisteme i statuse sudey [Tekst]: Konstitutsionnyy Zakon Respubliki Kazakhstan ot 25 dekabrya 2000 goda № 132-II [On the judicial system and the status of judges [Text]: Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan No. 132-II of December 25, 2000]. Rezhim dostupa:// http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000132_

Razumova L.T. Rol, zadachi i znacheniye upravlencheskoy vlasti v obshchey strukture gosudarstvennoy vlasti // Pravo: Teoriya i Praktika. [The role, tasks and significance of managerial power in the general structure of state power // Pravo: Teoriya i Praktika (Law: Theory and Practice)]. – М., 2003. –№ 3. – С.17-22

Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 26 fevralya 2021 goda № 521 «O vnesenii izmeneny v Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 15 fevralya 2018 goda № 636 «Ob utverzhdenii Natsionalnogo plana razvitiya Respubliki Kazakhstan do 2025 goda i priznanii utrativshimi silu nekotorykh ukazov Prezidenta Respubliki Kazakhstan» [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated 26.2.2021 No. 522 «The concept of public administration development in the Republic of Kazakhstan until 2030: building a «human-centered model» – «People first»».] Rezhim dostupa: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000522>

Ukaz Prezidenta RK ot 26.2.2021g. № 522 «Kontsepsiya razvitiya gosudarstvennogo upravleniya v Respublike Kazakhstan do 2030 goda: postroyeniye «chelovekotsentrichnoy» modeli – «Lyudi prezhde vsego»». [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 26, 2021 No. 521 «On Amendments to the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 15, 2018 No. 636 «On Approval of the National Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025 and Invalidation of Certain Decrees of the President of the Republic of Kazakhstan»]. – Rezhim dostupa: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636>

T.M. Abaideldinov¹ , A.O. Makrushin^{2*} ¹Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty²«Nurbank» Joint-stock company, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: makrushin.anton@hotmail.com

ABOUT PRECONDITIONS OF CREATING A UNIFIED ELECTRONIC PLATFORM FOR THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PERSONNEL

This article discusses the preconditions of creating a unified electronic platform for the professional development of personnel in 2020, which arose as a result of the fight against a new threat to all mankind – the COVID-19 coronavirus pandemic. The main direction of the research is to study the possibility of personnel improving their skills remotely. The practical significance of the work is expressed in the justification that recognition in national legislation governing the training opportunities through the use of a unified electronic platform, will serve as a tool to achieve the objectives of the national plan and strategy of development of Kazakhstan in the sphere of the human capital development and digitalization. The research used methods of studying and analyzing specialized literature, regulatory legal acts, national statistics, comparing national legislation and the legislation of the Eurasian Economic Union countries, together with a compiled SWOT analysis. The article analyzes the national experience in the development of the institute for the arrangement of services in electronic form. The authors highlight the strengths and weaknesses of the implementation of the proficient improvement prepare through the utilize of a unified electronic platform. The authors conclude that the creation of such a platform will lead to positive results in the development and modernization of labor relations and relations directly related to labor relations. The materials of the article can be used by interested persons associated with the work in the field of development of the institute for improving the qualification of personnel, and also within the field of digitalization of educational services.

Key words: labor relations, professional development, e-learning, education.

Т.М. Абайдельдинов¹, А.О. Макрушин^{2*}¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.²«Нұрбанк» Акционерлік қоғамы, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: makrushin.anton@hotmail.com

Кадрлардың біліктілігін арттыру үшін бірыңғай электронды платформа құрудың алғышарттары туралы

Бұл мақалада бүкіл адамзатқа жаңа қауіп – COVID-19 коронавирус пандемиясымен күресу нәтижесінде туындаған кадрлардың біліктілігін арттыру үшін бірыңғай электронды платформа құрудың 2020 жылға арналған алғышарттары қарастырылады. Зерттеудің негізгі бағыты – кадрлардың өз біліктілігін қашықтан арттыру мүмкіндігін зерделеу. Жұмыстың практикалық маңыздылығы – бірыңғай электронды платформаны пайдалану арқылы біліктілікті арттыру мүмкіндігін реттейтін ережелерді ұлттық заңнамада бекіту, Қазақстанның ұлттық жоспары мен даму стратегиясының цифрландыру және адами капиталды дамыту саласындағы мақсаттарына қол жеткізу құралы ретінде әрекет ететіндігін негіздеу. Зерттеуде арнайы әдебиетті, нормативтік құқықтық актілерді, ұлттық статистиканы зерделеу және талдау, Еуразиялық экономикалық одақ елдерінің ұлттық заңнамасы мен заңнамасын салыстыру әдістері пайдаланылды, сондай-ақ SWOT-талдау жасалды. Мақалада электронды түрде қызмет көрсету институтын дамыту саласындағы ұлттық тәжірибе талданады. Авторлар бірыңғай электронды платформаны пайдалану арқылы біліктілікті арттыру процесін енгізудің күшті және әлсіз жақтарын атап өтті. Мұндай платформаны құру еңбек қатынастарын және еңбек қатынастарымен тікелей байланысты қатынастарды дамыту мен жаңғыртудың оң нәтижелеріне жеткізетіні туралы тұжырымдар келтірілген. Осы мақаланың материалдарын кадрлардың біліктілігін арттыру институтын дамыту саласындағы, сондай-ақ білім беру қызметтерін цифрландыруды жүзеге асыру саласындағы жұмысқа байланысты мүдделі тұлғалар пайдалана алады.

Түйін сөздер: еңбек қатынастары, біліктілікті арттыру, электрондық қызметтер, оқыту.

Т.М. Абайдельдинов¹, А.О. Макрушин^{2*}

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

²Акционерное общество «Нурбанк», Казахстан, г. Алматы

*e-mail: makrushin.anton@hotmail.com

О предпосылках создания единой электронной платформы для повышения квалификации кадров

В данной статье рассматриваются назревшие за 2020 год предпосылки создания единой электронной платформы для повышения квалификации кадров, возникшие вследствие борьбы с новой угрозой для всего человечества – пандемии коронавируса COVID-19. Основным направлением исследования является изучение возможности кадров повышать свою квалификацию дистанционно. Практическая значимость работы выражена в обосновании того, что закрепление в национальном законодательстве положений, регулирующих возможность повышения квалификации путем использования единой электронной платформы, выступит в качестве инструмента достижения целей национального плана и стратегии развития Казахстана в сфере цифровизации и развитии человеческого капитала. В исследовании были использованы методы изучения и анализа специальной литературы, нормативных правовых актов, национальной статистики, сравнения национального законодательства и законодательства стран Евразийского экономического союза, а также составлен SWOT-анализ. В статье анализируется национальный опыт в сфере развития института оказания услуг в электронном виде. Авторами выделены сильные и слабые стороны внедрения процесса повышения квалификации посредством использования единой электронной платформы. Приведены выводы о том, что создание такой платформы приведет к положительным результатам развития и модернизации трудовых отношений и отношений, непосредственно связанных с трудовыми. Материалы статьи могут быть использованы заинтересованными лицами, связанными с работой в сфере развития института повышения квалификации кадров, а также в сфере осуществления цифровизации образовательных услуг.

Ключевые слова: трудовые отношения, повышение квалификации, электронные услуги, обучение.

Introduction

As a result of the declaration of the COVID-19 coronavirus as a pandemic by the World Health Organization in 2020, the leaders of countries on a global scale, to protect the lives and health of their citizens, took the necessary measures to combat the new virus. These measures affected relations in all spheres of social life, including labor relations. The fight against the COVID-19 coronavirus pandemic has led to the modernization of labor relations between employees and employers through the maximum possible implementation of labor functions in an electronic format in remote access mode.

For the primary time within the history of independent Kazakhstan, on March 16, 2020, a state of emergency on a national scale was introduced based on the President's (K.Tokayev) Decree as known as On the introduction of a state of emergency in Kazakhstan, with the quarantine introduction and the adoption of prohibitive and restrictive measures, which, among other things, affected labor relations (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

Minister of Digital Development, Innovation, and Aerospace Industry A.Zhumagaliyev called for

receiving public services online and noted that 80% of these services can be obtained via the Internet without contacting public service centers (<https://www.zakon.kz>).

Taking into account the situation in 2020, at the forum «Digital 2021» held in Almaty on February 05, 2021, Prime Minister of Russia M.Mishustin famous that in the conditions of self-isolation, digital solutions have become the link of society (<https://www.zakon.kz>).

Modernization of labor relations against the background of the fight against the COVID-19 coronavirus pandemic has led to a few changes and increments to the Kazakhstan's labor legislation through appropriations of the adoption of new laws:

- regarding the procedure for amendments and additions to certain legislative acts in the labor field (May 4, 2020, No. 321-VI Law);

- regarding issues related to changes and additions to certain legislative acts in the field of healthcare (July 7, 2020, No. 361-VI Law);

- regarding the issues of amendments and additions to certain legislative acts in the field of human resources services (December 19, 2020, No. 386-VI Law) (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

Material and Methods

The following methods were used in the research: – the method of studying and analyzing specialized literature (12 sources), regulatory legal acts (18 sources), national statistics (3 sources), etc. (12 sources); the method of comparing national legislation and the legislation of the countries of the Eurasian Economic Union (4 sources), the method of compiling SWOT analysis. In total, 49 sources were used in the research. The analysis of the domestic experience of the development of the institute of the organization of the provision of services in e-form is made. Through SWOT analysis, the results of the research are highlighted – the strengths and weaknesses of the implementation of the professional development program through the use of a unified e-platform.

The main part

Labor relations – relations between an employee and an employer that emerge within the work out of the rights and obligations stipulated by the Kazakhstan's labor legislation, the fundamentals of the labor, collective agreement and acts of the employer (<https://online.zakon.kz/Lawyer>). One of the components of labor relations is to improve the professional suitability of personnel by improving their skills.

Personnel refers to the composition of employees of a particular branch of activity, production, and qualification is the degree of fitness and the level of status for any sort of work (Ozhegov 1978: 239,250).

Worker capability – the level of information, abilities, proficient aptitudes, and work involvement of the worker (Yushkina 2016: 35).

Professional development, agreeing to the Kazakhstan's labor legislation, may be a form of proficient preparing that permits you to preserve, grow, develop and progress already procured proficient information, abilities, and capacities.

The first President of Kazakhstan N. Nazarbayev noted that knowledge, innovations, and ways of their practical application are increasingly used as a source of profit; a new type of economic development makes it necessary for employees to change their profession several times during their lives, constantly improve their skills; the sphere of education significantly intersects with the economic sphere in the information society, and educational activities become the most important component of its economic development, a factor

in overcoming backwardness; Continuing education and adult education are becoming increasingly important; recent decades have been characterized by an acceleration in the updating of technologies and knowledge in various fields of human activity (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

By the No. 827 Kazakhstan Government's decree (December 12, 2017) was approved by the Digital Kazakhstan program, the reason for this depends on accelerating the development of the economy and improving the quality of life of the population through the use of computerized achievements in the medium term, also to create conditions for the transition of the economy of Kazakhstan to a completely modern direction of improvement, which guarantees the creation of a digital economy in the long term. The Digital Kazakhstan program's most headings are aimed at the economic sectors digitalization, the move to a computerized state, the digital silk road implementation, the human capital development, the innovative ecosystem creation (<https://primeminister.kz>).

The Kazakhstan's labor legislation creates taking under consideration the time's prerequisites. Thereby, based on the Law, that was about regarding the procedure for amendments and additions to certain legislative acts in the labor field (May 4, 2020, No. 321-VI), the provisions of the Kazakhstan's Labor Code were supplemented by special concept of a unified data framework for bookkeeping for work contracts, as well as the plausibility of utilizing e-documents certified by an e-computerized signature:

- the unified system of accounting for labor contracts, according to the Kazakhstan's Labor Code (article 1), is an information system designed to automate the accounting of labor contracts, labor activity, and the number of employees;

- the employer issues acts, following the Kazakhstan's Labor Code (article 11), within its competence under the Kazakhstan's Labor Code and other regulatory Kazakhstan's legal acts, agreements, the employment contract, collective agreement. The employer's acts are compiled in writing or the form of an e-document certified by an e-signature;

- an employment contract, by the Kazakhstan's Labor Code (article 33), is concluded in writing in at least two copies and signed by the parties. The conclusion of an employment contract, making changes and additions to it can be made in the form of an e-document certified by an e-computerized signature (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

The qualification of personnel is closely interrelated with the labor relations between employees and the employer and depending on its level. A high level of capability influences the measure of the compensation, the foundation of motivating force installments to the worker within the shape of individual additional charges and stipends, advances career development, gives need to staff diminishment, and a low level can lead to the end of work relations.

The Kazakhstan's legislation sets up the rights of employees to professional development, and for some categories of employees, under the established procedure, the duty of professional development is fixed. For example, the duty to constantly improve their skills is assigned, by the national legislation (<https://online.zakon.kz/Lawyer>), to the taking after work force: public servants, civil servants, judges, advocates, legal consultants, private bailiffs, notaries, judicial experts, etc.

Among the part states of the Eurasian Economic Union (Armenia, Kazakhstan, Belarus, Kyrgyzstan, Russia), there is a process of harmonization of legislation, in connection with which, we conducted a comparative analysis of labor legislation in the field of professional development.

It may be vital to pass capability examinations to perform work or to be designated to a position that requires uncommon proficient information. The necessities for capability and the method for conducting capability examinations, following the Armenia's Labor Code (article 88), are built up by the employer beneath the prerequisites of laws and other lawful acts.

The employer, according to the Armenia's Labor Code (article 113), has the correct to end an business contract concluded for an inconclusive period, as well as an work contract concluded for a unequivocal period, some time recently the expiry of its legitimacy period in case of error worker position or work performed, given that the employer might, inside their capabilities advertised to the representative another work comparing to his proficient preparing, skills, health, and the employee refused the offer of work.

Employees who have received a take note of end of a work contract in case of non-compliance of the representative with the position or work performed, following the Armenia's Labor Code (article 201), may be sent for training or advanced training in a specialty that meets the requirements of the labor market. The procedure for their professional training or professional development

is built up by the Armenia's legislation (<http://www.parliament.am>).

An employment contract, following the Belarus' Labor Code (article 42), concluded for an inconclusive term and fixed-term work contract some time recently the expiry of the legitimacy period can be ended by the employer in case of error worker position of the civil servant (profession working) or the exercise of labor functions is conditioned by the need for training, which motivates you to continue doing this.

Employers ensure the professional development of their employees in the cases and in accordance with the the Belarus' Labor Code (article 220¹). In other cases, the need to improve the skills of employees is determined by the employer.

Professional development of employees is carried out in institutions of additional adult education, other educational institutions, other organizations that, under the legislation, are allowed the proper to carry out instructive exercises, implementing educational programs of additional adult education.

For undergoing advanced training of employees, employers are obliged to form the fundamental conditions for combining work with getting fitting instruction, to provide guarantees established by the Labor Code, the collective agreement, the agreement, the employment contract.

When the employer sends an employee for advanced training, the employee is given with ensures built up by the Government of Belarus or its authorized bodies (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

which provided by the Kazakhstan's Labor Code (article 52),

Employers have the right, which provided by the Kazakhstan's Labor Code (article 52), that allows them to terminate employment contracts with employees if they do not correspond to the position they hold, or they do not have the proper capabilities to perform the work assigned to them, and this must be confirmed by special certification results, but the termination of the employment contract for the desired reason should be based on a special choice of the certification commission, which necessarily includes an employee agent. The collective agreement or acts of the employer define a special strategy, as well as the conditions and terms of certification intended for its employees

The require and scope of proficient advancement for the functioning and development of the organization, according to the Kazakhstan's Labor Code (article 118), are decided by the employer.

Instructive programs of progressed preparing ought to be centered on learning outcomes and take into account the requirements, if appropriate professional standards are available, for the implementation of a comprehensive system for confirming compliance and assigning qualifications.

The manager conducts proficient advancement of workers or other people who are not in an business relations with him (the trainee): 1) specifically within the organization (at the employer); 2) in instructive organizations; 3) in other organizations that provide professional development of personnel.

Professional development of trainees sent by employers for special training is carried out at the expense of the employer or other means, which should be provided for in individual or collective agreements on training.

Workers experiencing progressed preparing may, by assention with the manager, be discharged from work or perform work on a part-time premise.

In the agreement, the collective and (or) the employment contracts can provide benefits and compensation payments that are associated with learning.

The employer assists educational organizations that implement educational programs to improve the skills of personnel (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

The right of the employer, which provided by the Kyrgyzstan's Labor Code (article 195), to conduct proficient improvement of workers within the organization, and on the off chance that fundamental in instructive organizations on the terms and within the way characterized within the collective assention, understandings, and business contract. In cases given for by laws and other administrative lawful acts, the boss is obliged to carry out proficient improvement of workers, in the event that proficient improvement may be a condition for them to perform certain sorts of exercises.

To stimulate the growth of professional skills and qualifications, increase creative activity, determine the business qualities of the employee, improve the organization's activities and promote the employee, as well as the compliance of his / her position, the employer, according to the Kyrgyzstan's Labor Code (article 197), has the right to conduct employee certification.

A business contract concluded for an inconclusive period, as well as a fixed-term business

contract some time recently the termination of its legitimacy, following the Kyrgyzstan's Labor Code (article 83), may be ended by the manager within the occasion of deficiently capabilities, affirmed by the comes about of certification, certificates of non-compliance with labor measures, acts of imperfect products and other information (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

An employment contract, according to the Russia's Labor Code (article 81), may be ended by an manager in the event that an worker does not comply with the position held or the work performed due to deficiently capabilities affirmed by the comes about of certification. The strategy for certification is built up by the labor legislation and other regulating legitimate acts containing the standards of labor law, nearby regulating acts embraced taking into consideration the supposition of the agent body of workers. S.Andreeva and others famous that the conclusions of the confirmation commission on the commerce qualities of the worker are subject to assessment by the manager in conjunction with other circumstances (Andreeva 2020: 128).

The employer, according to the Russia's Labor Code (article 196), determines the need for training of employees (professional education and vocational training) and additional professional education, as well as sending employees to undergo an independent qualification assessment for their own needs. Training of employees and additional professional education of employees, sending employees (with their written consent) to undergo an independent qualification assessment are carried out by the manager on the terms and within the way decided by the collective understanding, agreements, and employment contract (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

The labor legislation of the part states of the Eurasian Financial Union builds up the correct of an manager to end business relations with an representative based on deficiently qualifications of the representative. In this way, there's a one-sided activity to end the work contract for this reason. However, we would like to note that there's another encounter in universal labor law: I. Filipova as an illustration, the highlights of the lawful direction of labor in France are considered, which stipulates that the obligatory conditions of an business contract, counting the proficient capability of an

representative; the French employer,; the French employer, according to the Law of 05.03.2014 «On vocational training, employment and Social democracy», must advise a modern worker that each two a long time he has the proper to proficient advancement, counting progressed preparing; French managers are straightforwardly obliged to advance the proficient improvement of workers, something else the worker can start the end of the work contract with monetary sanctions against the manager who has not satisfied his obligation (Filipova 2020: 20).

When comparing the labor legislation of the members of the Union of Eurasia, built up next – the Establishment of the modern innovations of labor relations and relations specifically related to labor as of now laid down in the Kazakhstan’s Labor Code (article 138), where the plausibility of application within the handle of data and communication advances, which in turn, is the beginning point for the use of such innovations within the preparing of the workers.

We are able concur, around the same time, with the conclusion of I.Glotova, who notes that in modern conditions, the need for professional training, additional professional education of employees is of great strategic importance and is due to the high rate of development of the information society and the introduction of its achievements in all areas of labor activity (Glotova 2019: 112).

Also, according to O.Belenko, scientific and technological progress requires and forces each employee to systematically improve their skills, and therefore every 3-5 years, many specialists have additional labor relations related to professional development (Belenko 2016: 93).

Kazakhstan’s president K.Tokayev in his address to the Eurasian Economic Union members’ heads noted – the world today is in a state of turbulence; the continuing instability of the world economy and financial markets is aggravated by the negative impact of the coronavirus pandemic; it has exposed numerous problems in international relations, led to a rethinking of established models, principles and instruments of economic cooperation. Also was raised she issue of establishing comprehensive digitalization as a driving force for the economic development of the union (<http://www.eurasiancommission.org>).

The Eurasian Intergovernmental Council, at its meeting on February 5, 2021, considered a

report on the macroeconomic situation in Eurasian Economic Union states and proposals in the field of ensuring sustainable economic development. The Eurasian Economic Commission invited countries to stimulate innovation, develop financial systems and invest in human capital to restore their economies. Among the priority areas of scientific and technological development, the Commission also includes modern information technologies. Also, the authors of the report stated that the key factor of competitiveness is human capital. Important goals and objectives for the state were identified: the development of the education system taking into account the latest needs of the labor market; the development of new technologies for the mass education of talents; the development of the system of additional education, taking into account technological progress and changes in the qualifications of adults (continuing education); the development of the health system using the process of public participation in the field of preventive medical services; the provision of special social elevators for certain categories of the population; the creation of a special system of social assistance. (<http://www.eurasiancommission.org>).

It should also be noted that on April 7, 2020, Kazakhstan approved the National development plan of the Information Sector for 2020-2022, which indicates the functioning of various multimedia training platforms in some countries with articles, video lessons, and useful materials for beginners and active journalists. It is also indicated that the opening of a similar portal in Kazakhstan based on existing educational sites will allow journalists to gain new knowledge and skills, as well as constantly improve their skills (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

We believe that the opening of an educational platform (a unified electronic platform) for professional development in Kazakhstan should be targeted not only for a separate category of personnel-journalists but also for all categories of personnel in Kazakhstan.

Taking under consideration the reality that the Kazakhstan’s legislation has prerequisites for the creation of a unified electronic platform for proficient advancement in Kazakhstan, to legitimize the creation of such a platform, we conducted a SWOT analysis, the results of which are appeared in table 1.

Table 1 – Results of the SWOT analysis of creating a unified electronic platform for the professional development of personnel in Kazakhstan

Strengths	Weaknesses
S1 Convenience and accessibility of the platform for mass professional development	W1 Lack of Internet in some regions of Kazakhstan
S2 Straightforwardness of the showcase for the arrangement of educational services within the field of progressed preparing.	W2 Internet crashes
S3 Conducting the final certification based on the results of the selected advanced training course	
Opportunities	Treats
O1 On-the-job professional development courses	T1 Cyberattacks
O2 Transparency of accounting for information about issued certificates of successful completion of the advanced training course	T2 Unfair use of platform materials for profit
O3 Strengthening the institution of fair competition of educational services in the field of advanced training	
O4 Growth of consumers of educational services in the field of advanced training	

Results and Discussion

The SWOT analysis allows us to proceed to the discussion of the results obtained.

The Point S1. Scientific, technical, and socio-economic changes within the advanced world society are characterized by the truth that the process of production, accumulation, processing, storage, and transmission of information is currently the main activity. The modern labor market is becoming more demanding for specialists of all professions, it involves not only the availability of basic professional knowledge but also the skills and abilities to use modern information resources productively and constantly master new scientific knowledge (Aleksandrova 2020: 5).

In modern education, it is very often with the help of multimedia tools that are developing and improving, more and more e-software and methodological training products are being developed (Jahontova 2020: 29).

In 2019, 142,435 people were graduated from higher educational institutions in Kazakhstan.

The number of employed people by the main types of economic activity in Kazakhstan as of the 3rd quarter of 2020 amounted to 8,713.1 thousand people (<https://stat.gov.kz>)

K.Tokayev in his address to the Kazakhstan's people noted that economic development in the new realities should be based on seven basic principles, including the principle of human capital development, investment in a new education type. To extend the level of education of citizens, their advanced information, the Government was instructed to develop a Concept of continuing

Education. This document ought to give for the dynamic presentation of elective choices for non-formal education, the acknowledgment of the comes about of autonomous learning, and the certification of proficient abilities.

The system of professional education should be reoriented to the arrangement of competencies that are in request within the labor advertise. Digitalization is not following a fashion trend, but a key tool for achieving national competitiveness. Digital inequality must be eliminated, and greatest get to to the Web and high-quality communication for all citizens must be ensured (<https://www.akorda.kz>).

The convenience and accessibility of the platform will be reflected in the rational use of the staff of their time, i.e. everyone will choose the most convenient time for training. Receiving educational services in e-form will have a positive impact on reducing the costs of consumers associated with moving and living, as the consumer will be able to choose the service provider that interests him, regardless of his location.

The services that will be provided by a unified e-platform can be divided into categories and areas of activity. Advanced training courses can be divided into mandatory and general.

The use of such an Internet resource will make the process of continuing education fast, affordable, and high-quality.

The Point S2. The provision of educational services through the use of a unified e-platform will lead to the transparency of the market for such services, make conditions for the improvement of this industry, and increase competition among

service providers. Fair competition between service providers will have an impact on the cost and quality of services. Consumers of services will be able to compare the products of all service providers and choose the most suitable ones for themselves.

The Point S3. The process of conducting a mandatory certification for the user-selected training course will create any warranty for the adoption of certification employers and state control on the use of this online resource will reinforce the guarantee. Issuance by a unified e-platform of certificates of a single sample, indicating in them information about who, when, what course at which service provider passed the advanced training course. In e-certificates, it is essential to supply a required list of information of the provider and shopper of services. There will also be a need to create a register of issued certificates, indicating in them the confirming information about the validity of the certificate. To quickly verify the validity of certificates, in addition to specifying the number and date, you can use QR codes. In such circumstances, employers will no doubt that the employee has improved their skills and received the appropriate certificate.

The Point W1. The lack of Internet in remote regions of Kazakhstan excludes the possibility of personnel living in such regions receiving the services of a unified e-platform for professional development. However, it ought to be famous that this issue is under constant state control and measures are being taken to connect remote regions of Kazakhstan to the Internet. For example, in 2020, high-speed Internet was provided to the most remote area of the Kostanay region – Dzhangeldy district, after which residents of the settlements of Kalamkarasu, Suzhargan, Akshyganak, Kokalat, Aralbay, Torgay, Tauysh were able to use the Internet (<https://www.zakon.kz>).

The Point W2. When creating and using a unified e-platform, you should not exclude the occurrence of certain technical failures. Internet failures occur periodically on the territory of Kazakhstan, for example, this happened on January 08, 2019, October 14, 2020, January 08, 2021. During the state of emergency in 2020 in Kazakhstan, the load on the networks at the height of the pandemic was unprecedented, but the country's operators quickly got their bearings – and therefore there were no global problems. Due to a large number of simultaneous connections, the portals for receiving public services failed (<https://www.zakon.kz>). Taking into account the possibility of technical failures, a backup system for storing and recording data from the e-platform should be provided to

prevent the irretrievable loss of information about service consumers and certificates issued to them based on the results of the certification.

The Point O1. Modern education is based on a new paradigm of education, which is based, among other things, on the transition from the ideology of lifelong learning to the ideology of lifelong learning, and this can be due to the require for a person to constantly update their knowledge and skills throughout their active working life following the emergence of new generations of technology and technology (Moskvitin 2020: 17).

On-the-job training courses will create favorable conditions for both employees and employers. Employees will be able to choose the most convenient time to take advanced training courses at their discretion, which will not affect the reduction of working hours or the departure for study leave. For employers, the ability of employees to improve their skills on the job will also have a positive impact, since the working process (production) will not be interrupted or stopped during the training of employees.

The Point O2. Transparency of accounting for information about the issued certificates of successful completion of the advanced training course will allow monitoring the provision and receipt of such services at a higher level. To verify the identity of consumers of services, you can use such a tool as registration on a unified e-platform by using an e-digital signature and also provide alternatives to using such a tool – registration based on identity documents and the use of one-time passwords by users who are registered in the mobile database of e-government. Besides, in the system of such an Internet resource, service providers should provide and fix the optimal amount of time that service consumers should spend on mastering the advanced training course. A complete and reliable description of their products by service providers will allow you to analyze the state and quality of services and make ratings for individual indicators.

The Point O3. Attracting educational service providers to a unified e-platform will strengthen the institution of fair competition in this area. Service providers themselves will be interested in the quality and availability of materials for training consumers. The transparency of such an online resource will allow consumers to choose the necessary material for professional development concerning price and quality. Providers of such services will monitor and adjust prices against the background of the competition, depending on the demand from

consumers. It is worth noting that the training of personnel for whom this process is mandatory may differ in price (the price will be higher), but against the background of competition between service providers, the prices for this kind of product will be different, that is, if one supplier wants to attract the greatest number of consumers to their product, then the price should be attractive.

The Point O4. The transition to the provision of educational services in an e-format will lead to the growth of consumers of services. The natural growth of consumers of services will occur because a unified e-platform will cover the entire territory of Kazakhstan. And for service providers, the limited space for providing professional development services will disappear.

The share of computer clients matured 16 to 74 a long time as of the conclusion of 2019 was 82.5%, which shows an increment within the number of clients by 35.1% compared to the information as of the conclusion of 2011. The share of Web clients matured 16 to 74 a long time as of the conclusion of 2019 was 86.6%, which indicates an increment within the number of clients by 37.1% compared to the information as of the conclusion of 2011. The advanced education level of the of Kazakhstan's populace matured 6 to 74 a long time as of the conclusion of 2019 was 82.1%. The share of organizations utilizing computers as of the conclusion of 2019 was 83.9%, compared to the information as of the conclusion of 2011, this figure expanded by 18.7%. The share of organizations with get to the Web as of the conclusion of 2019 was 81.1%, compared to the information as of the conclusion of 2011, this pointer expanded by 25.7%) The share of organizations with Web assets as of the conclusion of 2019 was 19.9%, compared to the information as of the conclusion of 2011, this marker diminished by 0.5% (<https://stat.gov.kz>).

The Point T1. In the era of information technology development, the main threat to them is cyberattacks on Internet resources. As an example, we can cite the news about the data leak of 11 million Kazakhstanis in 2019: a ready-made database of fresh data on people was publicly available. The link to the server with personal information was found by the specialists of the center for analysis and investigation of cyberattacks (<https://www.zakon.kz>).

The commonly accepted definition describes cybercrime as any act in which computer systems are the instrument, target, or place of criminal activity (Vasil'eva 2019: 5).

To minimize cyberattacks on a unified e-platform, it is necessary to ensure the information security of such an Internet resource.

Information security – the protection of data, information, knowledge, and supporting infrastructure from accidental or intentional impacts of a natural or artificial nature. These impacts can cause unacceptable damage to the subjects of economic and information relations at all levels, owners, and users of information resources, production, and support infrastructure (Barabanova 2020: 202).

Key features of information security:

- confidentiality – the state of information in which access to it is carried out only by subjects who have the right to do so;
- integrity-ensuring the immutability of information, i.e. avoiding its unauthorized modification;
- accessibility-to avoid temporary or permanent concealment of information from users who have received access rights (Rychago 2017: 10).

Kazakhstan's Law, that named On Informatization (article 5) provides that the arrangement, advancement and security of state e-data assets, data frameworks and broadcast communications systems, guaranteeing their interaction in a single data space is one of the most tasks of open organization within the field of informatization (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

The Point T2. Materials posted on a unified e-platform can be used by anyone for their benefit, and this is unacceptable and work should be done to prevent the commission of such actions.

The intellectual property right is revered in Kazakhstan's Civil Code (article 125): within the cases and way built up by the code which recognized the special select right of citizens or lawful substance to the comes about of imaginative mental movement and compared to them implies of individualization of a lawful substance, items of normal or legitimate people, of their works or services (brand title, trademark, service mark, etc.); The use of special results of mental imaginative action and especially important means of individualization, which are the object of selected rights (rights in the field of intellectual property), can be carried out by third parties only with the consent of the actual copyright holder, but in cases given for by the Kazakhstan's legislative acts.

Unfair competition, according to the Kazakhstan's Business Code (article 177), is any activity in a competition pointed at accomplishing or giving illegal preferences. Unfair competition is disallowed (<https://online.zakon.kz/Lawyer>).

Conclusion

The conducted study of the prerequisites available in the national legislation for creating a unified e-platform for the professional development of personnel, taking into account the events of 2020 (coronavirus), which undoubtedly left a significant mark on the consciousness of the world community, leads to the conclusion that it is now possible to implement national plans for the human capital development and continuing education using digitalization tools.

The considered issues of creating a unified e-platform for the professional development of personnel showed that the use of such an Internet resource has strengths and weaknesses, there are some problems and promising opportunities. At the same time, Kazakhstan already has experience in using such e-platforms – a unified e-trading

platform, a specialized e-trading platform, a unified e-labor exchange.

The digitization of such educational services as training will provide the national labor market a large number of qualified personnel as the receipt of such services in e-format will simplify the process of training – consumers will be able to engage in continuing education anytime anywhere, also get the opportunity to choose the services of any national service provider. The procedure for employers to check the certificates of advanced training issued by the unified e-platform based on the results of the certification will not take much time.

The use of this platform will lead to an affordable, fast, and high-quality professional development of personnel, and the state control of this Internet resource will create guarantees for personnel that employers accept certified training results.

Литература

- Александрова Л.Н. Информационно-коммуникационные технологии в образовательном процессе: учебное пособие. – Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2020. – 81 с.
- Андреева С.Н., Яхонтов Р.Н., Савельева М.В., Внуков А.В., Афанасьев А.В., Лозина Ю.А., Куртяк И.В., Попова Е.С. Трудовое право: учебное пособие / под общ. ред. С.Н. Андреевой. – СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2020. – 260 с.
- Барабанова М.И. Информационные системы и цифровые технологии: учебное пособие в 2-х частях. Ч. 2 / М.И. Барабанова, О.П. Ильина, В.И. Кияев, В.Ф. Минаков, Т.А. Макачук; под ред. профессоров В.В. Трофимова и В.И. Кияева. – СПб.: Изд-во СПбГЭУ, 2020. – 270 с.
- Беленко О.Н. Трудовое право: Учебное пособие для студентов специальности «Право и организация социального обеспечения» факультета среднего профессионального образования очной и заочной форм обучения – Курский институт кооперации (филиал) АНО ВО «Белгородский университет кооперации, экономики и права» – Курск, 2016. – 163 с.
- Васильева И.Н. Расследование инцидентов информационной безопасности: учебное пособие / И.Н. Васильева. – СПб.: Изд-во СПбГЭУ, 2019. – 113 с.
- Глотова И.А. Трудовое право: учеб. пособие / И. А. Глотова. Челябинск: Изд-во Челяб. гос. ун-та, 2019. 317 с.
- Москвитин А.А., Чебоксаров А.Б. Информационно-коммуникационные технологии в образовании / А.А. Москвитин, А.Б. Чебоксаров. Мин-во образования Ставропольского края, Ставропольский государственный педагогический институт. – Пятигорск: РИА-КМВ. – 2020. – 336 с.
- Ожегов С.И. Словарь русского языка. Около 57 000 слов. – Изд. 12-е, стереотип. / Под ред. д-ра филолог. наук проф. Н.Ю. Шведовой. – М.: «Русский язык», 1978 – 846 с.
- Рычаго, М. Е. Основы защиты информации: учеб. пособие / М. Е. Рычаго, И. В. Ершова, Р. Н. Тихомиров; Федер. служба исполн. наказаний, Владим. юрид. ин-т Федер. службы исполн. наказаний. – Владимир: ВЮИ ФСИН России, 2017. – 68 с.
- Филипова И.А. Международное и национальное трудовое право: учебное пособие. – 2-е издание, переработанное и дополненное – Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2020 – 80 с.
- Юшкина Т.В., Черкасова В.А., Клюев А.А. Трудовое право: Учебное пособие. – Краснодар: Краснодарский кооперативный институт, 2016. – Краснодар, ИП Дедкова С.А., 2016. – 78 с.
- Яхонтова И.М. Информационные технологии в науке, производстве и образовании: учеб. пособие / И. М. Яхонтова, Т. А. Крамаренко. – Краснодар: КубГАУ, 2020. – 122 с.
- Лекция Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева в Евразийском Национальном Университете имени Л.Н.Гумилева «К экономике знаний через инновации и образование» (Астана, 26 мая 2006 года) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30056564
- Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» (г. Нур-Султан, 1 сентября 2020 года) // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g
- Обращение Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Кемелевича Токаева к главам государств-членов Евразийского экономического союза // <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/18-01-2021-1.aspx>

Указ Президента Республики Казахстан от 15 марта 2020 года № 285 «О введении чрезвычайного положения в Республике Казахстан» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32648341

Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года № 827 «Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан»» // <https://primeminister.kz/assets/media/p170000082729-07-2019rus.pdf>

Трудовой кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 414-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38910832

Закон Республики Казахстан от 4 мая 2020 года № 321-VI «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам труда» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34010504

Закон Республики Казахстан от 7 июля 2020 года № 361-VI «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам здравоохранения» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36905951

Закон Республики Казахстан от 19 декабря 2020 года № 386-VI «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам оказания услуг по предоставлению персонала» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32729957

Трудовой кодекс Республики Армения от 09.11.2004 г. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 09.10.2020 г.) // <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2131&lang=rus>

Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 года № 296-3 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 18.07.2019 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414859

Трудовой кодекс Кыргызской Республики от 4 августа 2004 года № 106 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 31.12.2019 г.) // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30296269

Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 года № 197-ФЗ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.12.2020 г.) // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30396416

Гражданский кодекс Республики Казахстан (Общая часть), принят Верховным Советом Республики Казахстан 27 декабря 1994 года (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1006061

Кодекс Республики Казахстан от 29 октября 2015 года № 375-V «Предпринимательский кодекс Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38259854

Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 6 октября 2017 года № 9 «О некоторых вопросах применения судами законодательства при разрешении трудовых споров» (с изменениями от 20.04.2018 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35071444

Постановление Правительства Республики Казахстан от 7 апреля 2020 года № 183 «Об утверждении Национального плана развития сферы информации на 2020-2022 годы» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37776137

Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V «О государственной службе Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36786682

Приказ Министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан от 28 августа 2020 года № 342 «Об утверждении Кодекса служебной этики гражданских служащих» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31777857

Распоряжение Верховного Суда Республики Казахстан от 5 августа 2011 года № 168 «Об утверждении Правил внутреннего распорядка Верховного Суда Республики Казахстан, местных и других судов, Департамента по обеспечению деятельности судов при Верховном Суде Республики Казахстан (аппарата Верховного Суда Республики Казахстан) и канцелярий судов в областях, столице и городах республиканского значения» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31322078

Закон Республики Казахстан от 5 июля 2018 года № 176-VI «Об адвокатской деятельности и юридической помощи» (с изменениями по состоянию на 02.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33024087

Закон Республики Казахстан от 2 апреля 2010 года № 261-IV «Об исполнительном производстве и статусе судебных исполнителей» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30617206

Закон Республики Казахстан от 14 июля 1997 года № 155-I «О нотариате» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008028

Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 27 марта 2017 года № 304 «Об утверждении Кодекса этики судебного эксперта» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38296432

Закон Республики Казахстан от 24 ноября 2015 года № 418-V «Об информатизации» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2021 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33885902

Статистика труда и занятости: Занятое население по основным видам экономической деятельности // <https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/7>

Статистика образования: Выпуск студентов высших учебных заведений // <https://stat.gov.kz/official/industry/62/statistic/7>

Статистика информационно-коммуникационных технологий: Доля пользователей сети Интернет и компьютером. Цифровая грамотность населения. Показатели использования информационно-коммуникационных технологий в организациях (без учета организации государственного управления) // <https://stat.gov.kz/official/industry/29/statistic/7>

Сетевое издание «zakon.kz»: Услуги ЦОНов переводят в электронный формат // <https://www.zakon.kz/5012001-uslugi-tonov-perevodyat-v-elektronnyu.html>

Евразийская экономическая комиссия: ЕЭК предложила развивать человеческий капитал для обеспечения экономического роста в странах ЕАЭС // <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/05-02-2021-04.aspx>

Сетевое издание «zakon.kz»: Мишустин сделал интересное наблюдение о форуме в Алматы // <https://www.zakon.kz/5056912-mishustin-sdelal-interesnoe-nablyudenie.html>

Сетевое издание «zakon.kz»: Чем опасна утечка данных 11 миллионов казахстанцев // <https://www.zakon.kz/4976697-chem-opasna-utechka-dannyh-11-millionov.html>

Сетевое издание «zakon.kz»: Скоростной интернет провели в самый отдаленный район Костанайской области // <https://www.zakon.kz/5027748-skorostnoy-internet-proveli-v-samyu.html>

Сетевое издание «zakon.kz»: Массовый сбой в работе Интернета произошел в Алматы // <https://www.zakon.kz/5053425-v-kazahstane-massovyy-sboy-v-rabote.html>

Сетевое издание «zakon.kz»: Пользователи сообщили о сбоях в работе интернета // <https://www.zakon.kz/5043826-polzovateli-soobshchili-o-sboyah-v-rabote-interneta.html>

Сетевое издание «zakon.kz»: Сбой Сети произошел в Казахстане // <https://www.zakon.kz/4953140-sboi-seti-proizoshel-v-kazahstane.html>

Сетевое издание «zakon.kz»: Коронавирусная атака: как пандемия изменила работу сайтов и интернета // <https://www.zakon.kz/5022342-koronavirusnaya-ataka-kak-pandemiya.html>

References

Aleksandrova L.N. Informacionno-kommunikacionnye tehnologii v obrazovatel'nom processe [Information and communication technologies in the educational process]: uchebnoe posobie. – Elec: Eleckij gosudarstvennyj universitet im. I.A. Bunina, 2020. – 81 s.

Andreeva S.N., Jahontov R.N., Savel'eva M.V., Vnukov A.V., Afanas'ev A.V., Lozina Ju.A., Kurtjak I.V., Popova E.S. Trudovoe pravo [Labor law]: uchebnoe posobie / pod obshh. red. S.N. Andreevoj. – SPb.: Izd-vo SPb-un-ta MVD Rossii, 2020. – 260 s.

Barabanova M.I. Informacionnye sistemy i cifrovye tehnologii [Information systems and digital technologies]: uchebnoe posobie v 2-h chastjah. Ch. 2 / M.I. Barabanova, O.P. Il'ina, V.I. Kijaev, V.F. Minakov, T.A. Makarchuk; pod red. professorov V.V. Trofimova i V.I. Kijaeva. – SPb.: Izd-vo SPbGJeU, 2020. – 270 s.

Belenko O.N. Trudovoe pravo [Labor law]: Uchebnoe posobie dlja studentov special'nosti «Pravo i organizacija social'nogo obespechenija» fakul'teta srednego professional'nogo obrazovaniya ochnoj i zaочноj form obuchenija – Kurskij institut kooperacii (filial) ANO VO «Belgorodskij universitet kooperacii, jekonomiki i prava» – Kursk, 2016. – 163 s.

Vasil'eva I.N. Rassledovanie incidentov informacionnoj bezopasnosti [Investigation of information security incidents]: uchebnoe posobie / I.N. Vasil'eva. – SPb.: Izd-vo SPbGJeU, 2019. – 113 s.

Glotova I.A. Trudovoe pravo [Labor law]: ucheb. posobie / I. A. Glotova. Cheljabinsk: Izd-vo Cheljab. gos. un-ta, 2019. 317 s.

Moskvitin A.A., Cheboksarov A.B. Informacionno-kommunikacionnye tehnologii v obrazovanii [Information and communication technologies in education] / A.A. Moskvitin, A.B. Cheboksarov. Min-vo obrazovaniya Stavropol'skogo kraja, Stavropol'skij gosudarstvennyj pedagogicheskij institut. – Pjatigorsk: RIA-KMV. – 2020. – 336 s.

Ozhegov S.I. Slovar' russkogo jazyka [Dictionary of the Russian language]. Okolo 57 000 slov. Izd. 12-e, stereotip. Pod red. d-ra filolog. nauk prof. N.Ju. Shvedovoj. M., «Russkij jazyk», 1978 – 846 s.

Rychago, M. E. Osnovy zashhity informacii [Basics of information security]: ucheb. posobie / M. E. Rychago, I. V. Ershova, R. N. Tihomirov; Feder. sluzhba ispoln. nakazaniy, Vladim. jurid. in-t Feder. sluzhby ispoln. nakazaniy. – Vladimir: VJul FSIN Rossii, 2017. – 68 s.

Filipova I.A. Mezhdunarodnoe i nacional'noe trudovoe pravo [International and national labor law]: uchebnoe posobie. 2-e izdanie, pererabotannoe i dopolnennoe – Nizhnij Novgorod: Nizhegorodskij gosuniversitet, 2020 – 80 s.

Jushkina T.V., Cherkasova V.A., Kljuev A.A. Trudovoe pravo [Labor law]. Uchebnoe posobie. – Krasnodar: Krasnodarskij kooperativnyj institut, 2016. – Krasnodar, IP Dedkova S.A., 2016. – 78 c.

Jahontova I.M. Informacionnye tehnologii v nauke, proizvodstve i obrazovanii [Information technologies in science, production and education]: ucheb. posobie / I. M. Jahontova, T. A. Kramarenko. – Krasnodar: KubGAU, 2020. – 122 s.

Lekcija Prezidenta Respubliki Kazahstan N.A.Nazarbaeva v Evrazijskom Nacional'nom Universitete imeni L.N.Gumileva «K jekonomike znaniy cherez innovacii i obrazovanie» [Towards a knowledge economy through innovation and education] (Astana, 26 maja 2006 goda) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30056564

Poslanie Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokaeva narodu Kazahstana «Kazahstan v novej real'nosti: vremja dejstvij» [Kazakhstan in a new reality: time for action] (g. Nur-Sultan, 1 sentjabrja 2020 goda) // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g

Obrashhenie Prezidenta Respubliki Kazahstan Kasym-Zhomarta Kemelevicha Tokaeva k glavam gosudarstv-chlenov Evrazijskogo jekonomicheskogo sojuza [Address of the President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev to the heads of the Member States of the Eurasian Economic Union] // <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/18-01-2021-1.aspx>

Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 15 marta 2020 goda № 285 «O vvedenii chrezvychajnogo polozhenija v Respublike Kazahstan» [On the introduction of a state of emergency in the Republic of Kazakhstan] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32648341

Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 12 dekabrja 2017 goda № 827 «Ob utverzhenii Gosudarstvennoj programmy «Cifrovoy Kazahstan»» [On the approval of the State Program «Digital Kazakhstan»] // <https://primeminister.kz/assets/media/p170000082729-07-2019rus.pdf>

Trudovoj kodeks Respubliki Kazahstan [Labor Code of the Republic of Kazakhstan] ot 23 nojabrja 2015 goda № 414-V (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 22.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38910832

Zakon Respubliki Kazahstan ot 4 maja 2020 goda № 321-VI «O vnesenii izmenenij i dopolnenij v nekotorye zakonodatel'nye akty Respubliki Kazahstan po voprosam truda» [On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on labor issues] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34010504

Zakon Respubliki Kazahstan ot 7 ijulja 2020 goda № 361-VI «O vnesenii izmenenij i dopolnenij v nekotorye zakonodatel'nye akty Respubliki Kazahstan po voprosam zdravoohraneniya» [On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on health issues] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36905951

Zakon Respubliki Kazahstan ot 19 dekabnja 2020 goda № 386-VI «O vnesenii izmenenij i dopolnenij v nekotorye zakonodatel'nye akty Respubliki Kazahstan po voprosam okazaniya uslug po predostavleniju personala» [On amendments and additions to certain legislative acts of the Republic of Kazakhstan on the provision of personnel services] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32729957

Trudovoj kodeks Respubliki Armenija [Labor Code of the Republic of Armenia] ot 09.11.2004 g. (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 09.10.2020 g.) // <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2131&lang=rus>

Trudovoj kodeks Respubliki Belarus' [Labor Code of the Republic of Belarus] ot 26 ijulja 1999 goda № 296-Z (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 18.07.2019 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414859

Trudovoj kodeks Kyrgyzskoj Respubliki [Labor Code of the Kyrgyz Republic] ot 4 avgusta 2004 goda № 106 (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 31.12.2019 g.) // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30296269

Trudovoj kodeks Rossijskoj Federacii [Labor Code of the Russian Federation] ot 30 dekabnja 2001 goda № 197-FZ (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 08.12.2020 g.) // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30396416

Grazhdanskij kodeks Respubliki Kazahstan (Obshhaja chast') [Civil Code of the Republic of Kazakhstan (General Part)], prijnat Verhovnym Sovetom Respubliki Kazahstan 27 dekabnja 1994 goda (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 16.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1006061

Kodeks Respubliki Kazahstan ot 29 oktjabnja 2015 goda № 375-V «Predprinimatel'skij kodeks Respubliki Kazahstan» [Business Code of the Republic of Kazakhstan] (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 16.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38259854

Normativnoe postanovlenie Verhovnogo Suda Respubliki Kazahstan ot 6 oktjabnja 2017 goda № 9 «O nekotoryh voprosah primeneniya sudami zakonodatel'stva pri razreshenii trudovyh sporov» [About some questions of application of the legislation by courts in the resolution of labor disputes] (s izmenenijami ot 20.04.2018 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35071444

Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 7 aprelja 2020 goda № 183 «Ob utverzhenii Nacional'nogo plana razvitiya sfery informacii na 2020-2022 gody» [On the approval of the National Plan for the Development of the Information Sector for 2020-2022] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37776137

Zakon Respubliki Kazahstan ot 23 nojabnja 2015 goda № 416-V «O gosudarstvennoj sluzhbe Respubliki Kazahstan» [About the State Service of the Republic of Kazakhstan] (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 11.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36786682

Prikaz Ministra truda i social'noj zashhity naselenija Respubliki Kazahstan ot 28 avgusta 2020 goda № 342 «Ob utverzhenii Kodeksa sluzhebnoj jetiki grazhdanskikh sluzhashhih» [About the approval of the Code of Official Ethics of Civil Servants] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31777857

Rasporjazhenie Verhovnogo Suda Respubliki Kazahstan ot 5 avgusta 2011 goda № 168 «Ob utverzhenii Pravil vnutrennego rasporjadka Verhovnogo Suda Respubliki Kazahstan, mestnyh i drugih sudov, Departamenta po obespecheniju dejatel'nosti sudov pri Verhovnom Sude Respubliki Kazahstan (apparata Verhovnogo Suda Respubliki Kazahstan) i kanceljarij sudov v oblastjah, stolice i gorodah respublikanskogo znachenija» [On approval of the Internal Regulations of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan, local and other courts, the Department for Ensuring the Activities of Courts under the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan (the Office of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan) and court offices in the regions, the capital and cities of republican significance] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31322078

Zakon Respubliki Kazahstan ot 5 ijulja 2018 goda № 176-VI «Ob advokatskoj dejatel'nosti i juridicheskoy pomoshhi» [About advocacy and legal assistance] (s izmenenijami po sostojaniju na 02.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33024087

Zakon Respubliki Kazahstan ot 2 aprelja 2010 goda № 261-IV «Ob ispolnitel'nom proizvodstve i statuse sudebnyh ispolnitelej» [On enforcement proceedings and the status of bailiffs] (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 02.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30617206

Zakon Respubliki Kazahstan ot 14 ijulja 1997 goda № 155-I «O notariate» [About the Notary Public] (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 01.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008028

Prikaz Ministra justicii Respubliki Kazahstan ot 27 marta 2017 goda № 304 «Ob utverzhenii Kodeksa jetiki sudebnogo jeksperta» [On the approval of the Code of Ethics of the Judicial Expert] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38296432

Zakon Respubliki Kazahstan ot 24 nojabnja 2015 goda № 418-V «Ob informatizacii» [About informatization] (s izmenenijami i dopolnenijami po sostojaniju na 02.01.2021 g.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33885902

Statistika truda i zanjatosti: Zanjatoe naselenie po osnovnym vidam jekonomicheskoy dejatel'nosti [Labor and employment statistics: Employed population by main economic activity] // <https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/7>

Statistika obrazovaniya: Vypusk studentov vysshih uchebnyh zavedenij [Statistics of education: Graduates of higher educational institutions] // <https://stat.gov.kz/official/industry/62/statistic/7>

Statistika informacionno-kommunikacionnyh tehnologij: Dolja pol'zovatelej seti Internet i komp'yuterom. Cifrovaja gramotnost' naselenija. Pokazateli ispol'zovaniya informacionno-kommunikacionnyh tehnologij v organizacijah (bez ucheta organizacii gosudarstvennogo upravlenija) [Information and communication technology statistics: The share of Internet and computer users.

Digital literacy of the population. Indicators of the use of information and communication technologies in organizations (excluding the organization of public administration) // <https://stat.gov.kz/official/industry/29/statistic/7>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Usługi CONov perevodjat v jelektronnyj format [Services of public service centers are being transferred to an electronic format] // <https://www.zakon.kz/5012001-uslugi-tsonov-perevodyat-v-elektronnyy.html>

Evrazijskaja jekonomicheskaja komissija: EJeK predlozhilarazvivat' chelovecheskij kapital dlja obespechenija jekonomicheskogo rosta v stranah EAJeS [The Eurasian Economic Commission proposed to develop human capital to ensure economic growth in the countries of the Eurasian Economic Union] // <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/05-02-2021-04.aspx>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Mishustin sdelał interesnoe nabljudenie o forume v Almaty [Mishustin made an interesting observation about the forum in Almaty] // <https://www.zakon.kz/5056912-mishustin-sdelal-interesnoe-nablyudenie.html>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Chem opasna utechka dannyh 11 millionov kazahstancev [What is the danger of data leakage of 11 million Kazakhstanis?] // <https://www.zakon.kz/4976697-chem-opasna-utechka-dannyh-11-millionov.html>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Skorostnoj internet proveli v samyj otdalennyj rajon Kostanajskoj oblasti [High-speed Internet was carried out in the most remote area of Kostanay region] // <https://www.zakon.kz/5027748-skorostnoy-internet-proveli-v-samyy.html>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Massovyj sboj v rabote Interneta proizoshel v Almaty [The massive failure of the Internet occurred in Almaty] // <https://www.zakon.kz/5053425-v-kazahstane-massovyj-sboj-v-rabote.html>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Pol'zovateli soobshhili o sbojah v rabote interneta [Users have reported failures in the operation of the Internet] // <https://www.zakon.kz/5043826-polzovateli-soobshchili-o-sboyah-v.html>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Sboj Seti proizoshel v Kazahstane [Network failure occurred in Kazakhstan] // <https://www.zakon.kz/4953140-sboi-seti-proizoshel-v-kazahstane.html>

Setevoe izdanie «zakon.kz»: Koronavirusnaja ataka: kak pandemija izmenila rabotu sajtov i internet [Coronavirus attack: how the pandemic has changed the way websites and the Internet work] // <https://www.zakon.kz/5022342-koronavirusnaya-ataka-kak-pandemiya.html>

3-бөлім
АЗАМАТТЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ ПРОЦЕСС

Section 3
CIVIL LAW AND PROCESS

Раздел 3
ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО И ПРОЦЕСС

Л.З. Ахметжан

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Казахстан, г. Нур-Султан,
e-mail: lauera.zakey@gmail.com

ВЛИЯНИЕ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ДЕМОКРАТИИ НА УРОВЕНЬ ОХРАНЫ ТРУДА В КАЗАХСТАНСКИХ ОРГАНИЗАЦИЯХ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В настоящее время сложилась ситуация, когда принятие важнейших решений, непосредственно касающихся работников, является неотъемлемой прерогативой работодателя. И это в то время, когда в зарубежных странах сложилась эффективная система участия работников в управлении организацией, которая напрямую ведет к повышению эффективности охраны труда. Целью работы является выявление характера влияния уровня развития элементов производственной демократии на эффективность вопросов охраны труда и кадрового менеджмента в казахстанских организациях. В статье приведен литературный обзор научных исследований, посвященных влиянию производственной демократии на уровень защиты прав работников в организации. Также приведены результаты авторского исследования данного вопроса в казахстанских организациях, функционирующих в кризисных условиях. Экономический кризис, как правило, ведет к сокращению персонала организаций с нарушением трудового законодательства, что повышает достоверность полученных результатов. Методология заключается в анкетировании работников казахстанских компаний по вопросам развития элементов производственной демократии, разделение на две группы (с отсутствием элементов производственной демократии и с наличием) и сравнительный анализ показателей охраны труда в условиях экономического кризиса. В результате исследования была определена взаимосвязь и гипотеза о том, что элементы производственной демократии положительно влияют на практику охраны труда, подтвердилась. Практическая ценность заключается в создании доказательной основы для начала реализации проектов по развитию производственной демократии как на макро-, так и на микроуровне. Результаты могут быть использованы как обоснование законодательных инициатив по развитию правовой базы производственной демократии в Республике Казахстан.

Ключевые слова: трудовые отношения, права работников, производственная демократия.

L.Z. Akhmetzhan

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan, Nur-Sultan,
e-mail: lauera.zakey@gmail.com

The impact of the development of industrial democracy on the level of labor protection in Kazakhstani organizations in the conditions of the economic crisis

Currently, a situation has emerged when making the most important decisions directly related to employees is an inalienable prerogative of the employer. And this at a time when in foreign countries there was an effective system of employee participation in the management of an organization, which directly leads to an increase in the efficiency of labor protection. The aim of the work is to identify the nature of the influence of the level of development of elements of industrial democracy on the effectiveness of labor protection and personnel management in Kazakhstani organizations. The article provides a literary review of scientific research devoted to the impact of industrial democracy on the level of protection of workers' rights in an organization. The results of the author's research of this issue in Kazakhstani organizations operating in crisis conditions are also presented. The economic crisis, as a rule, leads to a reduction in the personnel of organizations in violation of labor legislation, which increases the reliability of the results obtained. The methodology consists in a questionnaire survey of employees of Kazakhstani companies on the development of elements of industrial democracy, division into two groups (with the absence of elements of industrial democracy and with the presence) and a comparative analysis of labor protection indicators in the context of the economic crisis. As a result of the study, the relationship was determined and the hypothesis that the elements of industrial democracy have a positive effect on the practice of labor protection was confirmed. The practical value lies in creating an evidence base for starting the implementation of projects for the development of industrial democracy at both the macro and

micro levels. The results can be used as a substantiation of legislative initiatives for the development of the legal framework of industrial democracy in the Republic of Kazakhstan.

Key words: labor relations, workers' rights, industrial democracy.

Л.З. Ахметжан

А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан, Нұр-сұлтан қ.,
e-mail: lauera.zakey@gmail.com

Экономикалық дағдарыс кезеңінде қазақстандық ұйымдарда өндіріс демократиясының дамуының еңбектік қорғау деңгейіне тигізетін әсері

Қазіргі уақытта жұмысшыларға тікелей қатысты ең маңызды шешімдер қабылдау жұмыс берушінің ажырамас құқығы болатын жағдай туындады. Шетелдерде қызметкерлердің ұйымды басқаруға қатысуының тиімді жүйесі қалыптасқан, бұл тікелей еңбекті қорғау тиімділігінің артуына әкеледі. Жұмыстың мақсаты – өндірістік ұйымдардағы қызметкерлерді басқару және еңбекті қорғау тиімділігіне өндірістік демократия элементтерінің даму деңгейінің әсер ету сипатын анықтау. Мақалада өндірістік демократияның ұйымдағы жұмысшылардың құқықтарын қорғау деңгейі әсеріне арналған ғылыми зерттеулерге әдеби шолу жасалған. Дағдарыс жағдайында жұмыс істейтін қазақстандық ұйымдарда осы мәселені авторлық зерттеу нәтижелері де ұсынылған. Экономикалық дағдарыс ереже бойынша еңбек заңнамасын бұзатын ұйымдардың штатын қысқартуға алып келеді, бұл алынған нәтижелердің сенімділігін арттырады. Әдістеме қазақстандық компаниялар қызметкерлерінің өндірістік демократия элементтерін дамыту туралы сауалнамасынан, екі топқа бөлінуінен (өндірістік демократия элементтерінің жоқтығымен және қатысуымен) және экономикалық дағдарыс жағдайында контекстегі еңбекті қорғау көрсеткіштерін салыстырмалы талдаудан тұрады. Зерттеу нәтижесінде өзара байланыс анықталып, өндірістік демократия элементтері еңбекті қорғау практикасына оң әсер етеді деген болжам расталды. Практикалық мәні – макро және микродеңгейде де индустриялық демократияны дамыту жобаларын іске асыруды бастау үшін дәлелді база құру. Нәтижелерді Қазақстан Республикасында өндірістік демократияның құқықтық базасын дамыту бойынша заңнамалық бастамалардың негіздемесі ретінде пайдалануға болады.

Түйін сөздер: еңбек қатынастары, жұмысшылардың құқықтары, өндірістік демократия.

Введение

Актуальность исследования заключается в том, что постсоветские государства, в том числе и Республика Казахстан, несмотря на вхождение в МОТ, значительно отстают, иногда немного игнорируют необходимость обеспечения правовой базы для развития производственной демократии. Например, отсутствие легального определения термина «участие работников в управлении организацией» ведет либо к расширительному толкованию этого термина, либо, наоборот, слишком узкому толкованию и не позволяет понимать под ним что-либо иное, кроме административного управления производством.

В самой системе участия в управлении организацией основной формой взаимодействия является участие работников в процессах подготовки и принятия управленческих решений, равно как и контроля за их реализацией. Эта форма обеспечивает информационное взаимодействие работодателей с работниками организации и создает базу для их более тесного сотрудничества.

В мировой практике развитие производственной демократии стало возможным благодаря качественно новому этапу в развитии современного производства, которое характеризуется преимущественной ориентацией на работника. Складывается новая модель трудовых отношений, которая предусматривает изменение места и роли работника в трудовом процессе. Процесс становления новых управленческих бизнес процессов сопровождается и изменения в характере труда и обусловленных ими сдвигов в качественном состоянии рабочей силы.

Цель исследования – определение характера влияния развития элементов производственной демократии на качество охраны труда сотрудников.

Объект исследования – работники казахстанских организаций.

Предмет исследования – процесс развития производственной демократии и практики охраны труда в Казахстане.

Задачи:

- провести литературный обзор научных исследований, посвященных поиску взаимосвязей

между развитием производственной демократии и показателями деятельности организаций;

- провести анкетирование и анализ результатов по вопросам развития производственной демократии в Казахстане;

- провести сравнительный анализ качества охраны труда и развития элементов производственной демократии;

- разработать рекомендации по развитию производственной демократии в Казахстане.

Гипотеза исследования: автор считает, что развитые элементы производственной демократии (в чистом виде ее нет в Казахстане) положительно влияют на показатели охраны труда в условиях экономического кризиса, как катализатора негативных процессов в системе управления персоналом.

Материалы и методы

Методы исследования: анкетирование, сравнительный анализ, анализ показателей охраны труда.

Процесс исследования поделен на следующие основные этапы:

Первый этап – формулировка гипотезы и целевой аудитории для проведения опроса.

Второй этап – составление анкеты для опроса респондентов.

Третий этап – проведение опроса с привлечением профсоюзных организаций Республики Казахстан.

Четвертый этап – сбор и сведение результатов анкетирования.

Пятый этап – анализ данных и формулировка выводов по проведенным исследовательским работам: ответы на исследовательские вопросы.

Шестой этап – сбор показателей по вопросам охраны труда и проведение сравнительного анализа по группам организаций.

Основным источником информации по исследуемой теме стали результаты анкетирования (и интервьюирования) респондентов.

Целевая аудитория представлена работниками казахстанских предприятий: сотрудники 45 предприятий (в некоторых из которых развиты элементы института участия работников в управлении предприятием, в другой – неразвиты); 500 респондентов, отобранных произвольно из казахстанских предприятий.

Цель анкетирования: определить уровень готовности работников и работодателей к внедрению производственной демократии.

В начале анкеты была разбивка на возраст и пол респондентов, а также в рамках исследования выделены сектора экономики.

Анкета была разделена на 2 вопросных блока:

- 1 вопросный блок «Анализ возможных путей развития производственной демократии в казахстанских компаниях» был направлен на определение готовности респондента участвовать в мероприятиях по развитию производственной демократии;

- 2 вопросный блок «Оценка уровня производственной демократии в вашей компании» имел целью выявить, как по мнению респондентов повлияет внедрение элементов производственной демократии на организацию.

Данное анкетирование проводилось в рамках написания диссертации и нами взяты для анализа результаты по второму блоку вопросов. Вопросы представляют из себя определенные высказывания, на которые надо дать ответ, насколько согласен или не согласен с предложенными высказываниями. Участвовавшим в опросе респондентам также было предложено прокомментировать ответы или дать более развернутый ответ, пример из практики, если односложного ответа недостаточно для передачи информации, которая важна по его мнению (метод интервьюирования).

Процесс сбора информации и заполнения вопросов анкеты проходил при помощи телефонного опроса респондентов, электронных писем с просьбой заполнить анкету. Казахстанские предприниматели и работники предприятий охотно принимали участие в опросе. Определенных проблем или сложностей не возникало, так как опрос проводился анонимно. С поиском респондентов сложностей также не возникло, так как были привлечены к анкетированию профсоюзные организации.

Полученные данные сведены в электронной таблице для дальнейшей обработки и создания графического материала. Также при выборе респондентов была поставлена задача: охватить как можно больше секторов экономики, организаций различных масштабов. Производственная демократия в казахстанской бизнес-среде преимущественно присутствует в средних и крупных предприятиях. Но если бы респонденты представляли только средние и крупные предприятия, то анализ был бы не полным и не отражал бы текущую ситуацию по исследуемому вопросу.

Результаты и обсуждения

В зарубежной практике влияние участия работников в управлении организацией и трудовым коллективом, влияние уровня развития элементов производственной демократии на показатели охраны труда являются распространенным объектом для исследований. Это обусловлено тем, что возможность участия работников в управлении организацией была закреплена еще в положениях Всеобщей декларации прав человека 1948 г (Бабаева 2016:162).

Научный интерес к процессу становлению и внедрению в национальную и международную практику элементов производственной демократии сыграли такие нормы и рекомендации Международной организации труда (далее – МОТ), направленные на расширение прав трудящихся, как:

- Рекомендация № 94 «О консультациях и сотрудничестве между предпринимателями и трудящимися на уровне предприятия» от 1952 года;

- Рекомендация № 129 «О связях между администрацией и трудящимися на предприятии» от 1967 года;

- Конвенция № 135 «О защите прав представителей, трудящихся на предприятии и предоставляемых им возможностях» от 1971 года;

- Рекомендация № 143 «О защите прав представителей, трудящихся на предприятии и предоставляемых им возможностях» от 1971 года;

- Конвенция № 154 «О содействии коллективным переговорам» от 1981 года.

Исследователям было важно знать, какое влияние оказывает развитие практики участия работников в управлении организацией: на самих работников, на работодателей, на развитие организаций и пр.

На начальных этапах исследовательские работы влияния производственной демократии на трудовые отношения носили теоретический характер. Авторы проводили дискуссии по вопросам определения терминов, основного правового содержания производственной демократии, выдвигали гипотезы о возможном влиянии практики участия работников на те или иные аспекты функционирования организации, в том числе и на показатели охраны труда. Так, в 1984 году, группа авторов при поддержке UNESCO издала работу «Производственная демократия: участие работников, трудовые отношения и мотивация» (UNESCO:1984).

Вопросы влияния правовых аспектов производственной демократии на охрану труда

были также рассмотрены в трудах П. Блумберга в 1969 году (Blumberg:1969), К. Бойль в 1995 году (Boyle:1995), М. Дербер в 1970 году (Derber:1970) и группой авторов С. М. Липсет, М. Трой, Дж. Колеман в 1977 году (Lipset, Trow, Coleman: 1977). Интересными являются труды американских авторов, которые видели в производственной демократии инструмент борьбы с расовой дискриминацией в различных штатах (Klare: 1982).

Позже появляются труды, основанные на сборе практических данных в сфере развития производственной демократии и его влияния на различные аспекты трудовых отношений. Так, в 2015 году Дупе А. А. провел исследование с участием 815 сотрудников различных организаций по вопросам влияния производственной демократии на различные аспекты эффективного функционирования организаций (Dupe 2015). Результаты исследования показали, что, действительно, высокий уровень производственной демократии, наличие элементов института участия работников в управлении организацией положительно влияют на ряд компонентов эффективной работы организации, в том числе на показатели текучести кадров, нарушения трудовой дисциплины и пр.

Таких исследований достаточно много, но выводы по ним относятся исключительно к тем регионам, в которых было проведено исследование. Результаты исследования, например, европейского трудового сообщества, могут быть неприменимыми для казахстанской сферы трудовых отношений. Наиболее близкими для казахстанского общества являются общества постсоветских государств. Существует большое количество исследований, посвященных правовым вопросам развития производственной демократии в организациях. Так, например, В.А. Сафонов в своем исследовании рассматривает условия, при наличии которых обеспечивается реальное участие работников в управлении организацией, обосновывается применение принципа их «частичного участия» (Сафонов 2014: 138). Большая часть русскоязычных научных трудов написана на основе анализа зарубежного опыта, оценки нормативно-правовых актов в сфере трудовых отношений.

Для заполнения данного пробела автором было проведено анкетирование сотрудников казахстанских организаций с целью определения влияния элементов производственной демократии на правовые аспекты трудовых отношений

в условиях экономического кризиса как катализатора негативных процессов и нарушения прав трудящихся.

Автором была проведена оценка демократизации в организациях по 3-балльной шкале (таблица 1).

Таблица 1 – Оценка демократизации в организациях, баллы

Утверждения	Баллы
Как минимум раз в месяц я разговариваю со своим непосредственным руководителем по вопросам принятия тех или иных решений	2,1
В нашей организации руководитель доступен и в любое время можно подойти со своим вариантом решения той или иной производственной задачи	1,7
В нашей организации работники поощряются за проявленную инициативу	1,2
Часто о процессе принятия важных решений работников не оповещают либо оповещают по факту	2,7
В нашей организации созданы все условия для участия работников в управлении производством	1,1
В нашей организации весь акцент сделан только на работе, у работников нет ни времени, ни возможности для участия в управлении производством	2,6
Сотрудники в нашей организации не принимают участия в управлении	2,4
В нашей организации создан производственный совет или иной орган, который обеспечивает участие работников в управлении производством/организацией	1,3

При максимальном значении 16 баллов (максимально развита производственная демократия), было набрано 10,4 балла, что является низким показателем. Данный результат дает возможность сделать вывод, что институт участия

работников в управлении организацией развит недостаточно хорошо.

Далее было выявлено, что стиль управления персонала в них в большей степени директивный и авторитарный (рисунок 1).

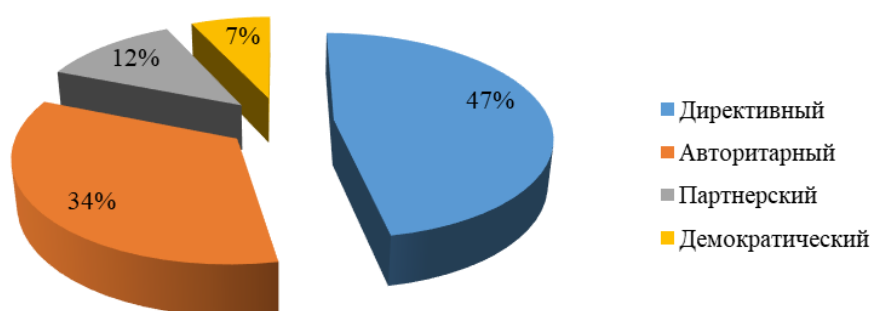

Рисунок 1 – Стили управления в казахстанских организациях, %
Примечание: источник – результаты опроса

Демократический стиль управления существует только в 7% исследованных казахстанских организациях. На наш взгляд, это обусловлено не только неготовностью собственников бизнеса передать часть функций управления, но и неготовностью самих работников взять ответ-

ственность за вопросы развития организации. Можно выделить следующие основные причины такого положения дел:

- отсутствие нормативной базы для развития производственной демократии с четким механизмом ее реализации;

- опасения работников в части возложения на них повышенной материальной ответственности за принятие самостоятельных решений без соответствующего материального вознаграждения;

- низкий уровень лояльности работников к работодателям и пр.

На вопрос о факторах, которые могут положительно отразиться на скорости процесса развития производственной демократии, большая часть респондентов выбрала следующие варианты;

- материальная мотивация работников: премии, участие в прибыли – 65%;

- снижение количества трудовых споров и конфликтов в организации – 29%.

Также респондентами были выделены следующие барьеры, которые могут помешать развитию производственной демократии в организации:

- отсутствие правовой базы регулирования отношений в рамках производственной демократии – 26%;

- отсутствие внутренней корпоративной документации регулирования отношений в рамках производственной демократии – 32%;

- высокая стоимость на внедрение форм производственной демократии (дополнительные обучающие тренинги, семинары и пр.) – 16%;

- непонятны цели и задачи производственной демократии – 49%;

- нет свободного времени на реализацию функций управления, высокая загруженность на работе – 34%;

- непосредственный руководитель не считает необходимым мое участие в управлении производством – 12%;

- коллеги не считают необходимым участие в управлении производством – 21%;

- будет сложно или невозможно практически использовать управленческие функции – 34%;

- нет подходящих и необходимых для меня семинаров, тренингов и прочих методов обучения и развития – 17%;

- прошлый негативный опыт в практике участия в управлении организацией – 7%.

Данное анкетирование проводилось в период экономического кризиса, связанного с мерами по борьбе с пандемией. Далее по результатам анкетирования были отобраны две группы организаций:

1 группа: организации с элементами производственной демократии – 10 организаций. Выделены следующие признаки производственной демократии: демократический стиль управ-

ления, в котором руководство и собственники стремятся вовлекать работников к самоуправлению, наличие профессиональных союзов, а также факты создания временных представительств для решения кризисных ситуаций.

2 группа: организации с полным отсутствием практики участия работников в управлении организацией – 10 организаций.

То есть для оценки влияния уровня производственной демократии на показатели эффективности организации трудовых отношений выборочно были отобраны по 10 организаций из каждой группы для анализа динамики по следующим показателям:

- текучесть кадров за первое полугодие 2020 года в сравнении с аналогичными периодами 2019 и 2018 годов;

- темпы роста расходов на социальное обеспечение и заработную плату сотрудников;

- показатели нарушения трудовой дисциплины в организациях.

Для расчета текучести кадров за исследуемый период были использованы промежуточные финансовые отчеты организаций, находящиеся в свободном доступе. В рисунке 2 приведены результаты проведенных расчетов.

В рисунке 2 приведены средние показатели по 5 организациям из каждой группы. Как показывает график по второй группе организациям наблюдается резкий рост текучести кадров. Резкий прирост данного показателя увеличивает риски нарушения прав работников: незаконные увольнения, задержки заработной платы, увеличение рабочего времени и пр.

То есть, проведенный анализ дает возможность сделать вывод, что организации, где отсутствуют элементы производственной демократии, хуже переносят экономический кризис. Так, текучесть кадров в них за 1 полугодие 2020 года превысило аналогичные показатели за 2018 и 2019 годы почти в два раза.

Для расчета расходов на социальное обеспечение были также использованы данные отчетности организации, а затем рассчитан средний показатель расходов на одного сотрудника (рисунок 3).

Рисунок 3 демонстрирует, что в условиях стабильности выбранный показатель социальной ориентированности второй группы организаций значительно ниже показателей первой группы организаций. В условиях негативных внешних факторов средний показатель расходов на социальное обеспечение работников снижается почти в три раза. В первой группе организа-

ций, где выявлены элементы производственной демократии, расходы увеличиваются и в кризисном периоде. В расходы на социальное обеспечение нами были включены: оплата обучения

как сотрудников, так и их детей; транспортные расходы сотрудников; обеспечение питанием, предоставление бесплатного жилья» выделение разовой социальной помощи и др.

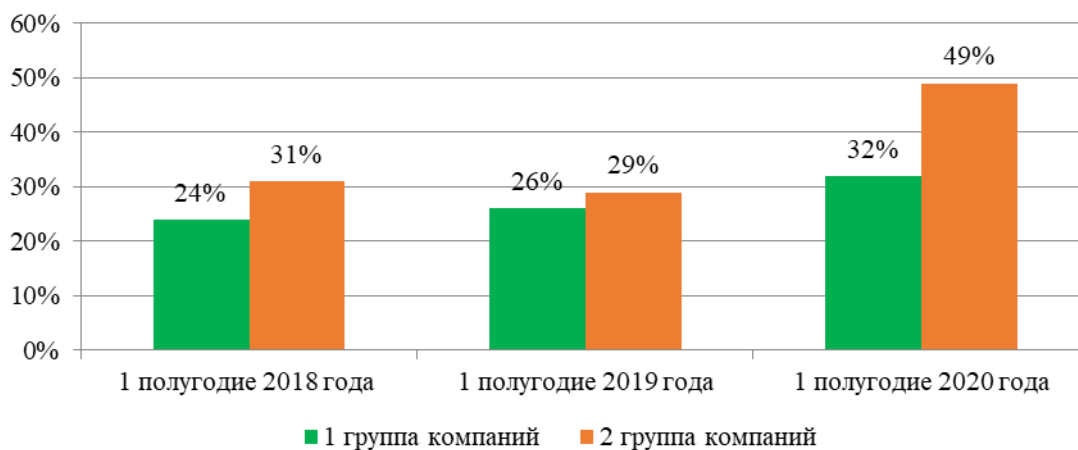

Рисунок 2 – Сравнительная динамика среднего показателя коэффициента текучести кадров в исследуемых группах организации, %
Примечание: составлено автором

Рисунок 3 – Средний показатель расходов на социальное обеспечение, в среднем на одного работника за полугодия 2018, 2019, 2020 годов, тыс. тенге
Примечание: составлено автором

То есть в кризисный период в организации, где не была развита производственная демократия, наблюдалось значительное снижение расходов на социальное обеспечение.

Вместе с этим, показатели нарушения трудовой дисциплины в двух группах организаций остались на прежнем уровне, а в некоторых организациях наблюдалось снижение. Нами

был выбран следующий показатель по данной сфере – среднее количество фактов нарушения трудовой дисциплины за полугодие на 100 сотрудников.

Под нарушениями трудовой дисциплины нами подразумевались: опоздания на работу, нарушение правил безопасности на производственных участках и другие.

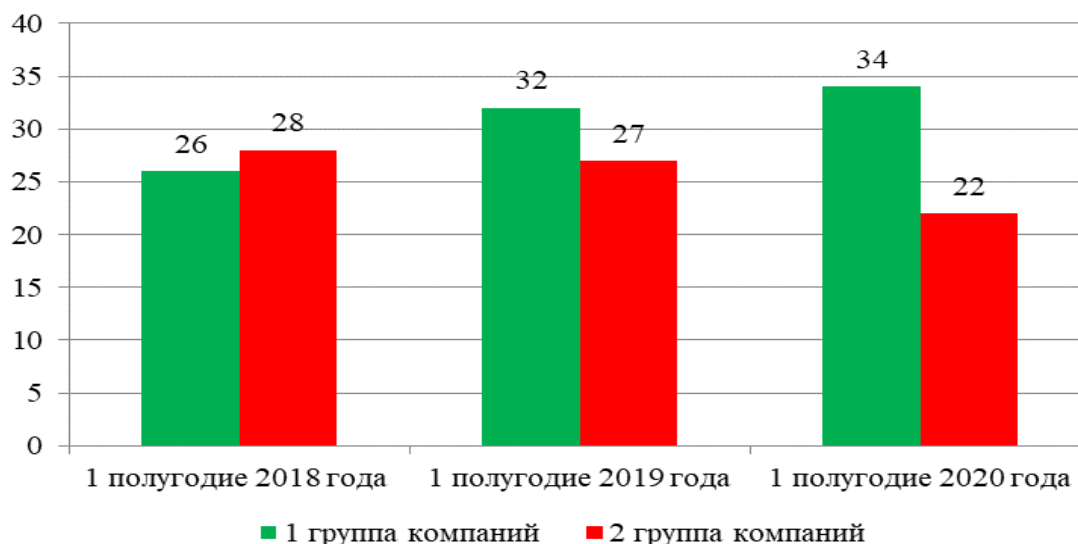

Рисунок 4 – Влияние наличия/отсутствия элементов производственной демократии на показатели нарушения трудовой дисциплины, факты нарушения трудовой дисциплины на 100 сотрудников

Примечание: составлено автором

Заключение и выводы

Таким образом, сотрудники организаций, где были выявлены признаки производственной демократии легче переносят экономический кризис. В них наблюдается сохранение низких и средних показателей текучести кадров, а также рост расходов на социальное обеспечение. При всех преимуществах развития института производственной демократии как инструмента защиты социально-трудовых прав работников существует ряд барьеров. Так, например, до настоящего времени не была создана правовая база для исследуемого института. В Трудовом кодексе Республики Казахстан отражены: права работников при составлении коллективных трудовых договоров, права на создание производственного совета по безопасности и охране труда, право с помощью профсоюзов и выборных представителей защищать и представлять работников. То есть рассматривается право работника на защиту и охрану своих прав, в которые не входит право на участие в управлении организацией.

В казахстанских организациях, придерживающихся принципов производственной демократии, нет внутренней документации, которая бы регламентировала вопросы участия работников в управлении организацией. Работники привлекаются к решению управленческих вопросов, как правило, стихийно. Предоставление такого права является добровольным шагом самого собственника организации, внедряющего современные подходы и принципы управления организацией. Вместе с этим, положительный эффект внедрения производственной демократии организации очевиден. Производственная демократия и ее элементы положительно влияют на темпы социально-экономического развития организации, могут выступать одним из ключевых инструментов охраны труда.

Таким образом, для ускоренного развития производственной демократии и ее элементов в казахстанских организациях необходимо:

- включить в государственную стратегию социально-экономического развития необходимость реализации мероприятий по развитию производственной демократии в казахстанских

организациях: информирование, консультирование, методологическая поддержка, совершенствование законодательства;

- выделить гранты на научные исследования и мониторинг процесса развития производственной демократии в казахстанских организациях, а также оценки его влияния на различные аспекты трудовых отношений;

- разработать типовую форму внутрифирменного документа, утверждающего права и регламентирующего порядок участия работников в управлении организацией. Данный внутренний документ может быть как частью «Кадровой политики компании», так и выделен в отдельную внутрифирменную норму.

Литература

Blumberg P. *Industrial Democracy: The Sociology of Participation*. Published by Schocken Books Inc., Park Avenue, New York, 1969.

Boyle K., *The UAW and the Heyday of American Liberalism, 1945-1968*, 1995

Derber M., *The American Idea of Industrial Democracy, 1865-1965*, 1970

Dupe Adesubomi Abolade *Impacts of Industrial Democracy on Organizational Performance (Case Study of Selected Private and Public Sector Organizations in Lagos State, Nigeria)*. *Journal of Research in Social Sciences-JRSS* June 2015 Vol: 3 Number 2. ISSN: (E) 2306-112X

Industrial democracy: participation, labour relations and motivation. Published quarterly by UNESCO Vol. XXXVI, No. 2, 1984.

Karl E. Klare. *The Quest for Industrial Democracy and the Struggle Against Racism: Perspectives from Labor Law and Civil Rights Law*. HeinOnline -- 61 Or. L. Rev. 159 1982

Lipset S.M., Trow M. and Coleman J., *Union Democracy: The Inside Politics of the International Typographical Union*, 1977

Бабаева О. Н. «Право работников участвовать в управлении организацией: от декларации к гарантии» *Вестник ВГУ*. Серия: Право. 2016 – С. 161 -170

Запесоцкий А. С. Участие работников в управлении организацией как фактор профилактики социально-трудовых конфликтов. – СПб.: СПбГУП. – 2019. – 256 с.

Сафонов В. А. Участие работников в управлении организацией: очерк теории. *Трудовое и социальное право*. Российский юридический журнал. 2014, – С. 138-145

Рекомендация № 94 «О консультациях и сотрудничестве между предпринимателями и трудящимися на уровне предприятия» от 1952 года;

Рекомендация № 129 «О связях между администрацией и трудящимися на предприятии» от 1967 года;

Конвенция № 135 «О защите прав представителей трудящихся на предприятии и предоставляемых им возможностях» от 1971 года;

Рекомендация № 143 «О защите прав представителей трудящихся на предприятии и предоставляемых им возможностях» от 1971 года.

Конвенция № 154 «О содействии коллективным переговорам» от 1981 года.

References

Babaeva O. N. «Pravo rabotnikov uchastvovat' v upravlenii organizaciej: ot deklaracii k garantii» [The right of employees to participate in the management of the organization: from declaration to guarantee] *Vestnik VGU. Serija: Pravo*. 2016 – S. 161 -170

Blumberg P. (1969) «*Industrial Democracy: The Sociology of Participation*». Published by Schocken Books Inc., Park Avenue, New York.

Boyle K., *The UAW and the Heyday of American Liberalism, 1945-1968*, 1995

Derber M., *The American Idea of Industrial Democracy, 1865-1965*, 1970

Dupe Adesubomi Abolade «*Impacts of Industrial Democracy on Organizational Performance (Case Study of Selected Private and Public Sector Organizations in Lagos State, Nigeria)*. *Journal of Research in Social Sciences-JRSS* June 2015 Vol: 3 Number 2. ISSN: (E) 2306-112X

Industrial democracy: participation, labour relations and motivation. Published quarterly by UNESCO Vol. XXXVI, No. 2, 1984

Karl E. Klare. (1982) *The Quest for Industrial Democracy and the Struggle Against Racism: Perspectives from Labor Law and Civil Rights Law*. HeinOnline – 61 Or. L. Rev. 159.

Konvencija № 135 «O zashhite prav predstavitelej trudjashhihsja na predprijatii i predostavljaemyh im vozmozhnostjah» ot 1971 goda [Convention No. 135 «On the Protection of the Rights of Workers' Representatives in the Enterprise and the Opportunities provided to them» of 1971];

Konvencija № 154 «O sodejstvii kollektivnym peregovoram» ot 1981 goda [Convention No. 154 «On the Promotion of Collective Bargaining» of 1981].

Lipset S.M., Trow M. and Coleman J., (1977) Union Democracy: The Inside Politics of the International Typographical Union. Rekomendacija № 94 «O konsul'tacijah i sotrudnichestve mezhdu predprinimateljami i trudjashhimisja na urovne predpriyatija» ot 1952 goda [Recommendation No. 94 «On consultation and cooperation between entrepreneurs and workers at the enterprise level» of 1952];

Rekomendacija № 129 «O svjazjah mezhdu administraciej i trudjashhimisja na predpriyatii» ot 1967 goda [Recommendation No. 129 «On relations between the administration and workers in the enterprise» of 1967];

Rekomendacija № 143 «O zashhite prav predstavitelej trudjashhihsja na predpriyatii i predostavljaemyh im vozmozhnostjah» ot 1971 goda [Recommendation No. 143 «On the protection of the rights of workers' representatives in the enterprise and the opportunities provided to them» of 1971.]

Safonov V. A. Uchastie rabotnikov v upravlenii organizaciej: ocherk teorii. Trudovoe i social'noe pravo. Rossijskij juridicheskij zhurnal. [Participation of employees in the management of the organization: an essay of the theory. Labor and social law. Russian Law Journal.] – 2014. – S. 138-145

Zapesockij A. S. Uchastie rabotnikov v upravlenii organizaciej kak faktor profilaktiki social'no-trudovyh konfliktov [Participation of employees in the management of the organization as a factor in the prevention of social and labor conflicts]. – SPb.: SPbGUP. – 2019. – 256 s.

FTMAP 10.31.21

<https://doi.org/10.26577/JAPJ.2021.v98.i2.06>**М.Н. Умбетов^{1*}** , **Е.Т. Нурмаганбет²** ¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.²Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Қазақстан, Ақтау қ.

*e-mail: umbetov-m@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ АДВОКАТУРАНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

Бүгінгі таңда адам құқықтарын қорғау құралдарын жетілдіру құқықтық мемлекетті қалыптастырудың жалпы процесінің ажырамас бөлігі ғана емес, сонымен бірге азаматтық қоғамның жетілу дәрежесін анықтаудың міндетті шарты саналады. Сондықтан адвокатураның табиғатын, оның түрлерін, ұйымдастыру формаларын, қызмет бағыттарын, басқа әлеуметтік құрылымдармен қарым-қатынасын түсіну және оның өмір сүруін құқықтық реттеу адвокатура туралы ғылыми зерттеулердің мәні болып табылады. Мақала тақырыбының өзектілігі қазіргі демократиялық мемлекеттердің ішкі дамуы үрдістері және динамикасымен азаматтардың конституциялық құқықтарын қамтамасыз ету тетігіндегі адвокатура қызметінің тиімділігін жан-жақты кешенді теориялық-құқықтық зерделеу, адвокатураның мемлекеттік билік органдарымен, азаматтық қоғаммен жаңа өзара қарым-қатынасының тұжырымдамалық моделін құру, оның әділ сот ісін жүргізудегі рөлі мен маңызын белгілеу қажеттілігімен расталады. Мақалада Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» заңы бойынша адвокатураның ұйымдастырушылық құрылымы қарастырылған. ҚР адвокатура қызметі адвокаттар алқасында құрылатын заң консультациясында немесе заңды тұлғаны тіркеместен жеке-дара қызметін жүзеге асыратын адвокаттар, сондай-ақ өзі дербес яки басқа адвокаттармен бірлесіп, адвокаттық кеңсе құру арқылы ұйымдастырылады. Мақалада аталған нысандардың ұйымдастырылу ерекшеліктеріне көңіл бөлінген, сонымен қатар республикалық деңгейдегі адвокатура қызметін басқарушы орган республикалық адвокаттар алқасының қызмет ерекшеліктері қарастырылған. Жұмыста шетелдің озық тәжірибелері мен Халықаралық адвокаттық одақ қызметі де қамтылған.

Түйін сөздер: адвокатура, адвокаттар алқасы, адвокаттық қызмет, заң консультациясы, заңдық көмек, клиент, адвокаттық құпия, адвокаттық кеңсе.

M. N. Umbetov¹, E. T. Nurmagambet²¹Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty²Caspian University of technology and engineering named after Sh.Yessenov, Kazakhstan, Aktau

*e-mail: umbetov-m@mail.ru

Organizational structure of the legal profession in the Republic of Kazakhstan

Today, improving the means of protecting human rights is not only an integral part of the overall process of forming the rule of law, but also a prerequisite for determining the degree of maturity of civil society. That is why understanding the nature of the legal profession, its types, forms of organization, areas of activity, relationships with other social structures and the legal regulation of its existence is the essence of scientific research about the legal profession. The relevance of the topic of the article is confirmed by the trends and dynamics of the internal development of modern democratic states, the need for a comprehensive comprehensive theoretical and legal study of the effectiveness of the bar in the mechanism of ensuring the constitutional rights of citizens, the creation of a conceptual model of the new relationship of the bar with state authorities, civil society, The article considers the organizational structure of the bar under the Law of the Republic of Kazakhstan "On Advocacy and Legal Assistance". Legal practice in the Republic of Kazakhstan is organized in a legal consultation established by the bar association, or by creating a law office by lawyers who carry out sole activity without registration of a legal entity, as well as independently or jointly with other lawyers. The article focuses on the peculiarities of the organization of these forms of organization of the bar, as well as the features of the activities of the Republican bar association, the body of management of the bar at the republican level. The article highlights the best foreign practices and activities of the International Bar Association.

Key words: legal profession, bar association, legal practice, legal advice, legal assistance, client, attorney-client privilege, law office.

М.Н. Умбетов¹, Е.Т. Нурмаганбет²

¹Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

²Каспийский университет технологий и инжиниринга им. Ш. Есенова, Казахстан, г. Актау

*e-mail: umbetov-m@mail.ru

Организационная структура адвокатуры в Республике Казахстан

Сегодня совершенствование средств защиты прав человека является не только неотъемлемой составляющей общего процесса формирования правового государства, но и обязательным условием в определении степени зрелости гражданского общества. Именно поэтому понимание природы адвокатуры, ее видов, форм организации, направлений деятельности, взаимоотношений с другими социальными структурами и правовое регулирование её существования составляют суть научных исследований об адвокатуре. Актуальность темы статьи подтверждается тенденциями и динамикой внутреннего развития современных демократических государств, необходимости всестороннего комплексного теоретико-правового изучения эффективности деятельности адвокатуры в механизме обеспечения конституционных прав граждан, создания концептуальной модели новых взаимоотношений адвокатуры с органами государственной власти, гражданским обществом, установления её роли и значения в осуществлении справедливого судопроизводства. В статье рассмотрена организационная структура адвокатуры по закону Республики Казахстан «Об адвокатской деятельности и юридической помощи». Адвокатская деятельность в РК организуется в юридической консультации, создаваемой коллегией адвокатов, либо путем создания адвокатской конторы адвокатами, осуществляющими единоличную деятельность без регистрации юридического лица, а также самостоятельно или совместно с другими адвокатами. В статье уделено внимание особенностям организации данных форм организации деятельности адвокатуры, а также рассмотрены особенности деятельности республиканской коллегии адвокатов, органа управления адвокатурой республиканского уровня. В статье освещены лучшие зарубежные практики и деятельность международного адвокатского Союза.

Ключевые слова: адвокатура, коллегия адвокатов, адвокатская деятельность, юридическая консультация, юридическая помощь, клиент, адвокатская тайна, адвокатская контора.

Кіріспе

Адамзат дамуының барлық тәжірибесі адамның құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етпей, демократияға қол жеткізу, құқықтық мемлекет құру және әлеуметтік-экономикалық өркендеуді қамтамасыз ету мүмкін еместігін дәлелдеді. Адам құқықтарын сақтау – қазіргі заманғы құқықтық сананың негізі, адам құқықтарын тану, сақтау және қорғау – кез келген мемлекеттің міндеті, заңды императив ретінде қарастырылады.

Әлемнің көптеген елдерінде қабылданған Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясымен, Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактімен және басқа да халықаралық құжаттармен жарияланған Адам құқықтары мен бостандықтарының нақты қамтамасыз етілуіне Қазақстан Республикасының Конституциясы кепілдік береді.

«Күшті және тәуелсіз адвокатурасыз заңды мемлекет құру мүмкін емес. Мемлекеттік аппараттың тиімділігі көбінесе азаматтар мен кәсіпорындардың құқықтары мен мүдделерін кәсіби қорғауға мүмкіндік жасаумен байланысты. Елдегі кәсіпкерлік және инвестициялық

белсенділік деңгейі де осыған байланысты. Сондықтан бұл жерде адвокаттардың рөлін асыра бағалау қиын», – деді Қ.К. Тоқаев Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің отырысында сөйлеген сөзінде (<https://www.akorda.kz/>).

Адвокатура институты мемлекет кепілдік берген және Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген адамның құқығын іске асыруға, оның құқықтарын, бостандықтарын сот арқылы қорғауға және білікті заң көмегін алуға ықпал етеді.

Қазіргі заманғы азаматтық қоғам институттарын қалыптастыру және әлеуметтік, құқықтық мемлекетті дамыту адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың бүкіл жүйесін ұйымдастыру қызметінде елеулі өзгерістерді талап етеді (Бірюкова 2019: 110). Бүгінгі таңда адам құқықтарын қорғау құралдарын жетілдіру құқықтық мемлекетті қалыптастырудың жалпы процесінің ажырамас бөлігі ғана емес, сонымен бірге азаматтық қоғамның жетілу дәрежесін анықтаудың міндетті шарты болып табылады. Сондықтан адвокатураның табиғатын, оның түрлерін, ұйымдастыру формаларын, қызмет бағыттарын, басқа әлеуметтік құрылымдармен қарым-қатынасын түсіну және оның өмір сүруін

құқықтық реттеу Адвокатура туралы ғылыми зерттеулердің мәні саналады.

Бұл құжат заң мамандығының тәуелсіздігі мен тұтастығын қамтамасыз ету үшін барлық билік тармақтары құрметтеуі керек ең төменгі базалық стандарттарды белгілейді. Олар адвокаттардың сот төрелігінің негізгі агенттері ретінде судьялар мен прокурорлармен бірге сот төрелігі мен қоғам мүдделеріне қол жеткізу үшін заңдылықты қамтамасыз етуге және қолдауға міндетті екенін мойындайды. Өз міндеттерін орындай отырып, адвокаттар әрқашан еркін, мұқият және қорқынышсыз осы кәсіптің белгіленген ережелеріне, стандарттарына және этикасына сәйкес, биліктің немесе қоғамның араласуынсыз немесе қысымынсыз әрекет ете алуы керек (<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>).

Адвокатура мемлекеттік және қоғамдық тетіктердің белгілі бір жүйесінде әрекет етеді, сондықтан азаматтардың, ең алдымен, осы қоғам мен мемлекеттің құқықтық мүдделерін қорғауға жәрдемдесуге арналған аксиома деп қателесуге болады. Сонымен қатар ол заңның үстемдігі қағидатын және адам құқықтарын қорғау тұжырымдамаларын орнатуда және сақтауда жетекші рөл атқарады. Заңның үстемдігі адвокатураның арқасында өз азаматтарына олардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету мүмкіндігін жүзеге асырады, бұл мемлекеттік және қоғамдық мүдделердің жан-жақты көрінісі болып саналады. Бір жағынан, адвокаттық қызмет конституциялық тұрғыдан анықталған мемлекеттік маңызды сипатқа ие, ал екінші жағынан, азаматтар мен заңды тұлғаларды әкімшілік озбырлықтан тиімді қорғау үшін адвокаттар мемлекеттен мүмкіндігінше тәуелсіз болуы керек. Адвокатура – бірегей заңды құбылыс, мемлекеттік (жария-құқықтық) функцияны орындайтын және мемлекеттен тәуелсіздігін сақтай отырып мемлекеттік орган болып табылмайтын жалғыз ұйым (Principles on the Role of Judges and Lawyers 2017: 231). Бұл тезисті бүкіл әлемдегі ғалымдар қолдайды. Сонымен К. Штерн неміс тәуелсіз адвокатурасының ғасырына арналған жұмысында адвокатура институтының қоғамдық-құқықтық сипатына ерекше назар аударды (Stern 1980: 17).

Құқықтық көмек институтын құқықтық регламенттеу және іске асыру мәселелерін егжей-тегжейлі жариялау мақсатында кәсіби адвокаттық қызметте бағдар болатын халықаралық-құқықтық нормаларға талдау жүргізу орынды болып көрінеді. Сондай-ақ мақала тақырыбының

өзектілігі қазіргі демократиялық мемлекеттердің ішкі дамуының тенденциялары мен динамикасымен, азаматтардың конституциялық құқықтарын қамтамасыз ету тетігіндегі адвокатура қызметінің тиімділігін жан-жақты теориялық және құқықтық зерттеу қажеттілігімен, адвокатураның мемлекеттік органдармен, азаматтық қоғаммен жаңа қарым-қатынасының тұжырымдамалық моделін құрумен, оның рөлі мен маңыздылығымен расталады.

Тақырыптың көп өлшемді сипаты құқықтың әртүрлі салалары мен институттарына, ең алдымен философияға, әлеуметтануға, мемлекет пен құқықтың жалпы теориясына, адам құқықтарының теориясы мен тарихына, Конституциялық, халықаралық құқыққа, адвокаттық қызмет пен адвокатура теориясына, сот құқығы теориясына, құқық қорғау органдарының жұмысын ұйымдастыруға жүгінуді қажет етті. Атап айтқанда, С.С. Алексеев, Г. Алекси, М.М. Антонович, Д.А. Керимов, Е.Е. Кутафин, А.А. Лукашов, Л.А. Луц, Т. Морщаков, Р.А. Мюлерсон, П. Рабинович, В.С. Нерсесянц және басқа ғалымдар еңбектері зерттеудің теориялық негізіне айналды. Алайда көптеген ғылыми зерттеулердің болуына қарамастан, қазіргі қоғамның трансформациялық процестері, адам құқықтары тізімін толықтыру және жаһандану процестері қазіргі заманғышындықтар призмасы арқылы бүкіл әлемде адвокаттық қызметті құқықтық реттеудің қалыптасқан құқықтық тәсілдері мен ерекшеліктерін қайта қараудың сапалы негіздемесіне айналады.

Баяндалғанды негізге ала отырып, мақаланың мақсаты – Еуропалық одақ пен ТМД-ға мүше елдердің аумағында адвокаттық қызметті құқықтық реттеуге кешенді компаративтік талдау жүргізу. Осы мақсатқа негізделе отырып, баптың мынадай міндеттері тұжырымдалды: 1) адвокатураның ұйымдастырылуы мен қызметін құқықтық реттеудің халықаралық-құқықтық стандарттарын айқындау; 2) ЕО және ТМД аумағындағы адвокатураның ұйымдастырылуы мен қызметінің стандарттарына салыстырмалы-құқықтық талдау жүргізу; 3) адвокаттық қызметті құқықтық реттеудің неғұрлым тиімді модельдерін анықтау.

Адвокатура – бұл адамның құқықтары мен бостандықтарын кәсіби негізде қорғауға, қоғамдағы конституциялық заңдылық режимін нығайтуға арналған демократиялық құқықтық институт.

Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңның 31

бабының 1-тармағына сәйкес, Қазақстан Республикасындағы адвокатура адамның өз құқықтарын, бостандықтарын сот арқылы қорғауға және заң көмегін алуға мемлекет кепілдік берген және Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген құқықтарын іске асыруға жәрдемдесуге, сондай-ақ дауды бейбіт жолмен реттеуге жәрдемдесуге арналған институт (<http://online.zakon.kz>).

Материалдар мен әдістер

Зерттеу мақсатына жету үшін қойылған міндеттерді шешу кезінде ғылыми танымның заманауи жалпы және арнайы әдістері қолданылды, атап айтқанда: логикалық, диалектикалық, тарихи, формальды-құқықтық, салыстырмалы-құқықтық, жүйелік талдау, аналогия, индукция, шегеру, синтез, абстракция, жалпылау, модельдеу және басқа әдістер.

Жүйелі талдау әдісін негізгі деп атауға болады, оны қолдану мақсаттарға қол жеткізуге және белгіленген міндеттерді орындауға, сондай-ақ зерттелетін тақырыптың жекелеген бөліктерін, атап айтқанда адвокатура институтының құқықтық реттелуінің белгілерін, қасиеттері мен сипаттамаларын негіздеу кезінде бөлуге мүмкіндік берді. Тарихи әдіс әртүрлі елдердегі адвокаттық қызметті құқықтық реттеудің қалыптасуы мен дамуын зерттеуде қолданылды. Синтез әдісі ішінара өзінің анықтамаларын құруда, «Адвокаттық қызмет» сияқты ұғымның мазмұнын қалыптастыруда пайдалы болды.

Жүйелі әдіс адвокатура институты адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау тетігінің элементі ретінде, азаматтық қоғам институты және дербес құқық қорғау институты ретінде зерттеу үшін пайдаланылды. Құрылымдық-функционалдық әдіс адвокатураның ұйымдастырылуы мен жұмыс істеуін құқықтық қамтамасыз ету механизмінің ішкі құрылымын құруға, сондай-ақ осы институттың функционалдық мақсатын анықтауға мүмкіндік берді. Адвокатура институтының ұйымдастырылуы мен жұмыс істеуі жүзеге асырылатын қоғамдық қатынастарды реттейтін нормативтік құқықтық нормалардың мазмұнын танымның арнайы құқықтық әдісі көмегімен ашылды.

Диалектикалық әдіс адвокатура институтының мәнін, әлеуметтік құндылығын және адам мен азаматтың құқықтық көмекке құқығын оның құқықтық реттеу ерекшеліктері арқылы жүзеге асыру механизміндегі функцияларын анықтауға

мүмкіндік берді. Салыстырмалы-құқықтық әдіс Еуропалық одақ және ТМД елдерінің аумағында адвокаттық қызметті құқықтық реттеуді талдау процесінде статикада да, динамикада да қолданылды. Бұл әдіс зерттелетін құқықтық нормалардың құрамдас элементтерінің жалпы және айрықша қасиеттерін білу үшін де қолданылды. Ресми-құқықтық әдісті қолдана отырып, біз Адвокаттық қызмет саласындағы нормативтік құқықтық актілер мен құжаттардың мазмұнын анықтап, түсіндіре алдық.

Модельдеу әдісі адвокаттық қызметті құқықтық реттеудің әмбебап моделін іздеуде, адвокатураның жеке адамның да, бүкіл азаматтық қоғамның да құқықтарын қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттер мен қоғамдардың институционалдық жүйелерімен өзара іс-қимылының тиімді тетіктерін анықтауда қолданылды.

Нәтижелері

Адвокатура қызметі бүгінгі таңда жеке заңмен реттелмеген, ол заң көмегін көрсетуді қоса реттейтін ортақ заңға біріктірілген. Бұл, біздің пайымдауымызша, адам құқықтарының кепілдігі болатын азаматтық қоғамның басты институтының беделін төмендетеді. Мысалы, бұрын қолданыста болған адвокатура туралы жеке заң адвокатураның ұйымдастырылуы мен қызмет етуінің қағидаларын қарастырған, оларға:

1) адвокаттардың өз қызметін жүзеге асырудағы тәуелсіздігі;

2) заңмен тыйым салынбаған әдістер мен құралдармен ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізу;

3) заң актілерінде көзделген жағдайларды қоспағанда, прокуратура, соттар, органдар, анықтау және алдын ала тергеу, басқа мемлекеттік органдар, ұйымдар мен лауазымды адамдардың адвокаттардың қызметіне араласудың алдын алу;

4) кәсіби мінез-құлық нормаларын сақтау және адвокаттар құпиясын сақтау сияқты қағидалар жататын.

Қазіргі кезде Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңының 3-бабында заң көмегін көрсету қағидалары қарастырылған, оларға:

1) заң үстемдігі;

2) заң көмегін көрсететін тұлғалардың тәуелсіздігі;

3) клиенттің құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу және қорғау;

- 4) клиенттің мүддесінде заң көмегін ұсыну;
- 5) кәсіптік құпияны сақтау;
- 6) кәсіптік және әдептік мінез-құлық нормаларын сақтау;
- 7) заң көмегін көрсету шектері мен шараларын айқындау еркіндігі;
- 8) заң көмегін көрсету стандарттарын сақтау;
- 9) сотқа, сот ісін жүргізу қағидаларына және кәсіп бойынша әріптестерге құрмет;
- 10) заң көмегінің қолжетімділігі қағидалары жатады.

Бұл салыстырудан кейінгі Заң адвокатура ерекшеліктерін ескермейді, яғни адвокаттық қызметтің өзіне ғана тән қағидаларын қарастырмағанын көреміз. Мысалы, адвокаттық қызметіне араласпау, адвокаттық құпияны сақтау, заңмен тиым салынбаған әдіс-тәсілдерді қолдану деген сияқты адвокаттық қызмет ерекшеліктерін ашып көрсететін қағидалар Заңда көзделмеген.

Энциклопедиялық құқықтық сөздікте адвокатураға келесідей анықтама берілген – «... адвокаттық қызметпен айналысатын адамдардың ерікті бірлестігі» (Крутских 1999).

Осылайша, адвокаттар институты адвокаттар алқасымен анықталады, ол кәсіби адвокаттар ұйымы болады және азаматтарға заң көмегін көрсету үшін Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңына сәйкес құрылады және адвокаттар алқасының негізгі ұйымдастырушылық нысаны болып табылады.

Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет туралы» заңының 2-тармағы 50-бапқа сәйкес, Адвокаттар алқасы – бұл адвокаттардың коммерциялық емес, тәуелсіз, кәсіби, өзін-өзі басқаратын және өзін-өзі қаржыландыратын ұйымы.

Адвокаттар алқасының негізгі міндеттері: (50-баптың 4-тармағы):

1. адвокаттық қызметті жүзеге асыру кезінде алқа мүшелеріне жәрдемдесу, кәсіби көмек көрсету және оларды қорғау;
2. алқа мүшелерінің қызметін материалдық-техникалық және анықтамалық-ақпараттық қамтамасыз ету;
3. адвокаттық қызметті жүзеге асыруға кәсіби бақылауды ұйымдастыру;
4. алдын-ала тергеу органдары мен соттың тағайындауы бойынша тегін заң көмегін көрсету мен қорғауды ұйымдастыру.

Адвокаттар алқасы жиі салыстырылады, ал кейбір жағдайларда оларды қоғамдық бірлестіктер деп атайды. Шынында да, кейбір сыртқы ұқсастықтар бар. Алайда Л.В. Воронинаның

айтуынша, олардың арасында айтарлықтай айырмашылықтар да бар:

«1. Ұйымдық-құқықтық негіздер бойынша: адвокаттар алқасының қоғамдық міндеттерден айырмашылығы, 50-бап «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» ҚР Заңы.

2. Мақсаттары, міндеттері мен функциялары тұрғысынан: адвокаттар алқалары қоғамдық бірлестіктерден айырмашылығы олардың ұйым мүшелерінің емес, көмек сұраған адамдардың, сонымен қатар адвокаттардың құқықтарын жүзеге асыруға көмектеседі. Алқалар сот төрелігін жүзеге асыруды жеңілдетеді.

3. Қарастырылатын бірлестіктердің мүшелеріне қойылатын талаптар бойынша: адвокатқа қойылатын талаптар «Адвокаттық қызмет туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 51-бабында көзделген; сол заң бойынша адвокаттар үшін бірқатар шектеулер қолданылады. Сонымен бірге адвокаттар өз функцияларын кәсіби деңгейде орындайды.

4. Кіріс көздері бойынша: адвокаттың кәсіби қызметі оның кірісінің негізгі көзі болып табылады. Өйткені адвокат заңға сәйкес айналысуға құқылы басқа қызмет түрлерінен (ғылыми, шығармашылық, оқытушылық) кірістер алады.

5. Міндеттері бойынша: мемлекеттік міндеттерден айырмашылығы – адвокаттар заң актілерінде көзделген жағдайларда заң көмегін тегін көрсетуге міндетті» (Крутских 1999).

Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңы республикалық маңызы бар қала, облыс аумағында бір адвокаттар алқасы құрылып, жұмыс істей алатындығын көздейді. Адвокаттар алқасын құру үшін мемлекеттік органдардан арнайы рұқсат талап етілмейді. Императивті ереже – бұл адвокаттар алқасын «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 51-бабының талаптарына сәйкес келетін кемінде он құрылтайшының бастамасы бойынша құру, ал адвокаттар алқасының аумағында ол құрылған әкімшілік-аумақтық бірліктің атауын қамтуға тиіс.

Адвокаттар алқасының дәстүрлі органдары: жалпы жиналыс (конференция) – бұл жоғары орган, адвокаттар алқасының төралқасы – атқарушы орган, тексеру комиссиясы – бақылау органы болып табылады.

Адвокаттар алқасының аталған органдарының өкілеттіктері мен құзыреттері тікелей Қазақстан Республикасының «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңында көзделген.

Заңға сәйкес адвокаттар алқасы ағымдағы шоты, мөрі және өз атауы және адвокаттар алқасына тиісті тиесілігі көрсетілген бұрыштық мөртабаны, сондай-ақ заң көмегін көрсетуді ұйымдастыру үшін қажетті өзге де атрибуты бар заң көмегін көрсету бойынша жұмысты ұйымдастыру үшін кеңес берулер жасайды. Заңгерлік кеңес адвокаттар алқасының жалпы жиналысында қабылданған Ережелер негізінде жұмыс істейді. Заңгерлік кеңес берулер –қазіргі уақытта 2 мыңнан астам адам жұмыс істейтін адвокаттық қызметті ұйымдастырудың неғұрлым кең таралған нысаны болатын адвокатураның (адвокаттар алқасының) негізгі буындары.

Заңгерлік кеңес берулердің жеке хатшылығы, бухгалтерлік және заңды тұлға мәртебесіне ие ұйымның қызметін қамтамасыз ету үшін басқа да қолдау қызметтері бар.

«Адвокаттардың заңгерлік кеңес беру бойынша жұмысы заң көмегін алу үшін келген клиенттерді үздіксіз қабылдауды қамтамасыз ететіндей етіп ұйымдастырылған. Заңгерлік кеңес берулерін басқарып және оның жұмысын адвокаттар алқасының төралқасы тағайындайтын менеджер ұйымдастырады, оның маңызды және өте көреген міндеті – әр адвокаттың қабілетін, біліктілігін, тәжірибелері мен мүдделерін ескере отырып, жұмыстарын әділетті бөлуі, өйткені туындаған нақты жағдайларда заңгерлік кеңес берудегі адвокаттардың қайсысы заң көмегін көрсетуі керек екенін, әсіресе ақысыз негізде болу керегін менеджер ғана шешеді» (Безлепкин 2001).

Айта кету керек, заңнамаға сәйкес адвокаттар алқалары болашақ адвокаттардың тағылымдамаларын ұйымдастыру және өткізу бойынша оларға мемлекет жүктеген міндетті орындайды. Сонымен бірге егер оның тиісті лицензиясы болса, адвокаттық қызметпен айналысқысы келген адамды алқаға қабылдаудан бас тартуға құқығы жоқ. Осының салдарынан адвокаттар алқалары да, мемлекеттің өзі де ауылдық жерлерде адвокаттар санының ұлғаюына, адвокаттық қызметті ұйымдастыруға байланысты мәселелерді шешу құқығына ие емес, дегенмен лицензиаттардың жалпы саны жылдан-жылға өсіп келеді және қазір ол 6 мыңнан астам адамды құрайды. Сонымен қатар лицензиаттардың көпшілігі – қазіргі судьялар, прокурорлар, тергеушілер, анықтаушылар, мемлекеттік қызметшілер және тәжірибелі заңгерлер, яғни лауазымды адамдар тұрақты жалақы алады және лицензия алады, сондықтан олар қазір адвокаттық практикамен айналысқысы келмейді.

Бұдан басқа, адвокаттар алқалары азаматтардың білікті заң көмегіне қол жеткізуін қамтамасыз ету және адвокаттар көрсететін қызметтердің сапасын арттыру мақсатында кемінде бес жылда бір рет адвокаттарды аттестаттаудан өткізеді. Аттестаттауды өткізу тәртібі Заңда және адвокаттар алқасының Жарғысында көзделген, ал аттестаттауды ұйымдастыру және өткізу жауапкершілігі адвокаттар алқасының төралқасына жүктелген.

2019 жылы кезекті аттестаттау өткізілді, өңірлерде аттестаттау комиссиялары құрылды, олардың құрамына ең тәжірибелі және білікті заңгерлер – адвокаттар алқасының мүшелері кірді, кейбір аудандарға Қазақстан Республикасы Адвокаттар одағының өкілдері шақырылды.

Аттестаттау негізінен жазбаша тестілеу және сұхбаттасу түрінде өткізілді, тек Қарағанды облысында ғана билет жүйесі бойынша өтті, сұрақтар әртүрлі құқық салаларында президиуммен жасалды, олардан билеттер құрастырылды.

Аттестаттау нәтижелері бойынша аттестаттау комиссиясы адвокатқа «сертификатталған» немесе «сертификатталмаған» деген баға берді. Сонымен республикада аттестаттауға жататын адвокаттардың жалпы саны 1759 адвокат болды. Аттестаттаудан өткендердің саны 1683 адвокат, оның ішінде кемшіліктері жойылып, бір жыл ішінде екінші кезектен тыс аттестаттаумен комиссия ұсынымдары орындалған жағдайда, 36-сы сертификатталды. Қалған 40 адвокат түрлі себептермен келмеуіне, ауруына, мүшелік жарналар бойынша берешегіне байланысты тәртіптік жазалармен аттестатталмады.

Аттестаттауға жататын адвокаттардың ең көп саны Алматы қаласында болды.

Аттестаттау нәтижелері бойынша, жалпы республикадағы адвокаттар жақсы теориялық дайындық пен жоғары кәсіби шеберліктерін көрсетіп, сертификаттаудан сәтті өткенін айтуға болады. Аттестаттау комиссиясы адвокаттардың адвокаттық этика нормаларын білуіне баса назар аударғанын атап өткен жөн. Мысалы, Павлодар, Солтүстік Қазақстан, Қостанай, Батыс Қазақстан облыстарында аттестаттауға жіберілген барлық адвокаттар жақсы білімдерін көрсетіп, сертификаттаудан сәтті өтті.

Адвокаттардың аттестаттаудан өтпеуіне лицензиаттардың кәсіби деңгейін сипаттайтын жағдайлар емес, ауру себептері, мүшелік жарналарды төлемеу және тәртіптік іс қозғау сияқты жанама себептер себеп болғанын атап өткен жөн.

Алайда шартты түрде сертификатталған адвокаттар бар екенін атап өту керек, яғни аттестаттаудан өткен кезде олар жеткіліксіз білімдерін көрсетті, бұл олардың кәсіби деңгейінің төмендігін көрсетеді. Мысалы, шартты аттестаттаудан өткен адвокаттардың ең көп саны – Алматы қаласы алқасының мүшелері. Осылайша, адвокаттар алқасы әр аттестаттаушыға арналған материалдарды бұрын зерттеп, келесі аттестаттауға жақсы дайындалды.

Сонымен қатар адвокаттардың қызметін ұйымдастыруда қоғамдық бірлестік те маңызды орын алады – 1992 жылы Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде құрылған және тіркелген, қазіргі кезде ерікті негізде бірігіп отырған барлық облыстық (қалалық) адвокаттар алқалары.

Адвокаттық қызметті ұйымдастырудағы тағы бір маңызды қадам республикалық деңгейдегі адвокаттар алқасын ұйымдастыру болды.

Республикалық адвокаттар алқасы адвокаттар алқаларының міндетті мүшелігіне негізделген, коммерциялық емес, тәуелсіз, кәсіптік, өзін-өзі басқаратын, өзін-өзі қаржыландыратын ұйым.

Республикалық адвокаттар алқасы адвокаттық өзін-өзі басқару ұйымы ретінде Қазақстан Республикасындағы және оның шегінен тыс жердегі мемлекеттік және өзге де ұйымдарда адвокаттар алқалары мен адвокаттардың мүдделерін білдіру және қорғау, адвокаттар алқаларының қызметін үйлестіру, адвокаттар көрсететін заң көмегінің жоғары деңгейін қамтамасыз ету мақсатында құрылады.

Республикалық адвокаттар алқасын Адвокаттар алқаларының республикалық конференциясы құрады. Республикалық адвокаттар алқасының жарғысын Адвокаттар алқаларының республикалық конференциясы қабылдайды.

Республикалық адвокаттар алқасы Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен мемлекеттік тіркелуге жатады.

Республикалық адвокаттар алқасы мен оның органдарының өз құзыреті шегінде қабылдаған шешімдері адвокаттар алқалары мен адвокаттар үшін міндетті. Республикалық адвокаттар алқасы аумақтың адвокаттар алқаларының мүшелерін есепке алуды жаңартылған күйде жүргізеді.

Республикалық адвокаттар алқасы адвокаттардың әрекеттеріне (әрекетсіздігіне), адвокаттар алқаларының басқару органдарының шешімдеріне шағымдарды осы Заңға сәйкес қарайды.

Жарғыда көзделген жағдайларда, Республикалық адвокаттар алқасында Адвокаттар алқаларының республикалық конференциясы

қабылдайтын ережелер негізінде жұмыс істейтін әдеп жөніндегі комиссия мен басқа да органдар құрылуы мүмкін [8].

Яғни республикалық адвокаттар алқасы адвокаттық қызметтің ұйымдастырылуы мен жүзеге асуына жауапты ұйым. Сонымен бірге мемлекетпен қарым қатынас жасап, адвокатура мүддесін қорғаушы ретінде түсінілуі тиіс. Бұл тұрғыда Заңға сәйкес оның тәуелсіз ұйым болуы аса маңызды, яғни адвокатура мүддесін оның қызметін жақсарту мақсатында мемлекеттік органдар алдында да қорғауға қауқарлы орган болуы маңызды.

Сонымен қатар Қазақстан Республикасында адвокатураның негізгі элементі адвокат саналатынын атап өту керек, оның құқықтық мәртебесі жеке мәселе ретінде қарастыруды қажет етеді.

Қазіргі заманғы халықаралық құқықта адвокаттар алқасына заңи көмек көрсету мақсатында, адвокаттық құқық қорғау қызметін қорғау түрінде ұйымдастырушылық және құқықтық кепілдіктер кешені әзірленген, яғни адамның іргелі құқықтарының бірі – өз құқықтарын қорғау құқығын қамтамасыз етуге бағытталған адвокатураның халықаралық стандарттары.

Адвокатура институтының, халықаралық деңгейдегі құқықтық және моральдық реттеу негізін келесі халықаралық-құқықтық актілер құрайды:

1. БҰҰ жарғысы, 26.06.1945 ж.
 2. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы, 10.12.1948 ж. қабылданған.
 3. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакті 19.12.1966 ж. БҰҰ Жарғысының ережелері мен декларациясын егжей-тегжейлі сипаттайды.
 4. Нью-Йорк БҰҰ-ның қылмыстылықты алдын алу бойынша Сегізінші Конгресс қабылдаған «Адвокаттардың рөлі туралы» негізгі ережелер.
 5. 1988 жылғы желтоқсан айында БҰҰ Бас Ассамблеясы резолюциясымен бекітілген, қандай да бір нысанда ұстауға немесе қамауға ұшырайтын тұлғалардың, қорғау қағидаттарының жиынтығы.
 6. 1990 жылы Гавана қаласында БҰҰ Сегізінші Конгресс қабылдаған, қылмыстың алдын алу және құқық бұзушылармен қарым-қатынасты реттейтін заңгерлердің негізгі қағидалары.
 7. 1990 жылы Нью-Йорк қаласында Халықаралық заңгерлер қауымдастығымен қабылданған заңгер қызметінің тәуелсіздік стандарттары және басқа да бірқатар құқықтық актілер.
- Шет мемлекеттер тәжірибесіне жүгінсек, адвокатураны ұйымдастыру негізінен тәуелсіз-

дікке, клиентпен арақатынасқа негізделетінін байқауға болады. Сонымен қатар адвокатура мемлекет үшін өте маңызды институт ретінде қабылданады. Мысалы, АҚШ тәжірибесін қарастырсақ, АҚШ-тың күрделі құқықтық жүйесі, америкалық қоғам өміріндегі құқықтық реттелудің дәстүрлі үлкен рөлі басқа кәсіптік топтарға қарағанда адвокат мамандығына негізгі орын беріледі. Заңгерлер АҚШ-та экономика және мемлекеттік саяси механизмінде көптеген негізгі қызметтермен айналысады (Саидов 2003).

Бүкіл әлемдегі заңгерлердің санынан 62%-ы АҚШ-та жұмыс істейді. Келесі көрсеткіштер АҚШ-тағы заңгер дипломын игергендердің әлеуметтік саяси рөлін көрсетеді. АҚШ-тың 42 президентінің 25-сі заңгер болған, сенаторлардан екіден үші және АҚШ-тың Конгресс палата өкілдерінің жартысы заңгерлер.

Адвокаттық іс-тәжірибеге патент алушының, заңгерлік оқу орнының жас түлегіне қосымша аттестация өту міндетті, соның ішінде адвокаттық іс-тәжірибе қай жерде өтіледі, сол штатта ғана адвокаттық іспен айналысуға патент беріледі.

Адвокаттық іс-тәжірибе өтудің шарттарын әдетте штаттың соты бекітеді, бірақ та адвокатураға өтудің өзі арнайы комиссиямен шешіледі, ол штаттың адвокат ассоциациясымен құрылған, немесе штаттың губернаторымен, сотпен белгіленеді. Адвокаттың іс-тәжірибе өтудің шешімдерін шешуде комиссия кандидаттың моральдық қасиеттеріне және өткізіліп жатқан емтихан нәтижелеріне сүйенеді. Емтихан ауызша және жазбаша жұмыстарынан тұрады. Жазбаша жұмыс ережеге сәйкес бірнеше күнге созылады, сол күндер ішінде талапкер 20-30 сұраққа жауап беруге міндетті.

Комиссия шешімі сотта штаттағы адвокаттың іс-тәжірибеге жіберілгендерге, автоматты түрде федералды соттарда істі жүргізуге рұқсат беріледі.

Заңгерлер ассоциациясы екі мақсатты көздейді. Біріншісі, құқықтың дамуына және жалпы әділдікті нығайтуы, азаматтардың құқықтық тәрбиеленуі т.б. Екіншісі, өз мүшелеріне көмектесу, америкалық заңгерлердің кәсіби деңгейін көтеру, заңгерлік мамандықты дамыту.

Заңгерлердің ассоциациясы кәсіби ұжым болып есептелінеді және ешқандай іс-тәжірибелік заңгерлік іспен айналыспайды. Заңгер ассоциациясында мүшелік жарна заңгерлердің кірістеріне, заңгерлік ведомство немесе фирмада жұмыс атқаратындарына да ешқандай қатысы жоқ. Адвокат ассоциациясының мүшесі болып жалғыз іс-тәжірибеде жүрген адвокаттар ғана емес,

сол қатарлы прокуратурада жұмыс жасайтын заңгерлер және де заңгер консультант болып жұмыс атқаратын тұлғалар да кіреді.

Ресейдегідей АҚШ-та да адвокаттың төлем-ақысын реттейтін нақты орнаған жүйе жоқ. Гонорар төлемі клиентпен келіскендей бекітіледі. Ең көп тараған еңбекақысы – ол сағаттық жүйе және ол сотта істі ұтқанда ғана еңбекақысын ала алады.

Франция адвокатураның келетін болсақ, XIV ғасырдың аяғынан бастап Францияда адвокаттық кәсіптің тәуелсіздік қағидасы орнатылды, ол елдің қоғамдық өмірінде дәстүрлі түрде абыройлы орын алатын. Қазіргі таңда Францияда 35 мыңға жуық адвокат бар.

1992 жылы адвокат және заңгерлік кеңесшілер жаңа бір адвокаттық кәсіпке қосылды.

Қазіргі таңда адвокаттардың үш дәрежесі бар, олардың сотта шығып тұруларына құқықтары бар: солиситорлар, барристерлер, Совет алдындағы барстер.

Солисторлар бірінші инстанция сотында өкілдік ете алады, барристерлер апелляциялық соттарда, кассациялық соттарда және мемлекет Совет алдында – Совет алдындағы барристер.

Айта кетерлігі, Францияда «адвокат» термині атақты білдірмейді, ол іс-тәжірибе өтуші тұлғаның кәсіп түрін білдіреді. Сондықтан да адвокат квалификациясын адвокатурада әр адам алады, бірақ та ол жұмыс атқармайтын, басқа құқық саласында жұмыс жасайтын болса, адвокат деп айтылмайды.

Францияда адвокат мамандығына жету шарттары қатаң, әрі ол 1972 жылы декретпен айқындалған.

Алдын ала француздық азаматтық және жоғарғы оқу орнының дипломы (тек қана құқық магистрі) болу қажет, одан әрі адвокат ассоциациясының мүшесі болғысы келген тұлға сотты болмауы және дисциплинарлық немесе әкімшілік істерге жазаланбауы тиіс, сондай-ақ қандай да болсын фирма немесе өндірістің банкроттық істің бірге қатысушысы болмауы керек.

Көрсетілген талаптарға сай келген тұлға емтиханды кәсіптік даярлау орталығында өту қажет (ауызша және жазбаша), сол жақта бір жыл оқу, теоретикалық курсты және практикалық стажировканы өту, содан кейін шығарылымдық емтихан тапсыру қажет (1 жазбаша және 3 ауызша).

Сол шарттар сақталынған кезде ол адвокат ассоциациясына қабылданып, ант қабылдайды.

Адвокат ассоциациясының басшысы төраға болады, оны ассоциация мүшелері (соның

ішінде стажерлар) жасырын дауыспен 3 жылға сайлайды.

Адвокаттар өзіндік немесе басқа да адвокаттармен әріптес шарттар негізінде бірігіп жұмыс істеуге құқылы. 1992 жылдан бастап оларға коммерциялық ұжымдарда жұмыс істеуге болады. Одан бөлек адвокаттар басқа да адвокаттарды жалдауға құқылы.

Құқықтық мемлекеттің негізгі институты ретінде қарастырылғандықтан, барлық мемлекеттерде адвокатура жүйесіне ерекше көңіл бөлінеді. Адвокатураның мемлекеттік органдардан тәуелсіз болуын қамтамасыз ететіндей нысанда ұйымдастырылуы оның қызмет сапасын арттырады. Өз қызметінде азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды басты мақсат ету адвокаттық қызметтің негізгі міндеті.

Халықаралық ынтымақтастыққа келсек, бүгінгі таңда біздің еліміз адвокаттардың халықаралық одағына мүше. Шетел мемлекеттері мен аймақтары адвокаттарының халықаралық, кәсіптік және мәдени байланыстарын кеңейту мен нығайтудың айғағы – 1992 жылы 28 шілдеде құрылып тіркелген Адвокаттардың халықаралық одағы (достастығы). АХО (Д) тұрақты жұмыс істейтін басшы органының орналасқан жері – Ресей, Мәскеу қаласы.

АХО (Д) Адвокаттардың халықаралық одағының ұжымдық мүшесі болып табылады. Оның штаб-пәтері Брюссельде, ал Заңгерлердің халықаралық қауымдастығының штаб-пәтері Лондонда орналасқан.

Адвокаттардың халықаралық одағының (достастығының) қызметі (бұдан әрі АХО (Д)) Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Латвия, Түркіменстан, Өзбекстан, Украина, Ресей Федерациясының кейбір өңірлері және олар құрылған басқа мемлекеттер аумағында жүргізіледі.

Беларусь пен Украина бөлімше, Қазақстанда филиал («Адвокаттардың халықаралық одағының (достастығының) Қазақ филиалы») – адвокаттардың халықаралық одағының (достастығының) халықаралық ұйымы) Латвияда өкілдігі құрылған.

Адвокаттардың халықаралық одағы (достастығы) – еріктілік, мүшелік, өзін-өзі басқару, заңдылық, жариялық және оның мүшелеріне нәсілдік, ұлттық тегіне, азаматтығына, тіліне, жынысына, әлеуметтік тегіне қарамастан теңдік принципіне негізделген адвокаттардың халықаралық қоғамдық ұйымы.

Жарғыны мойындайтын және АХО (Д)-ға кіруге ерікті тілек білдірген одақтар ассоциация-

лар, адвокаттар алқалары және өзге де қоғамдық бірлестіктер ұжымдық мүше бола алады.

Тек адвокаттар ғана емес, сондай-ақ осы ұйымның мақсаттары мен міндеттері жүзеге асыруға белсенді жәрдемдесетін ғалымдар, заңгерлер, қоғамдық қайраткерлер де заңды мүше бола алады (ал ҚР адвокаттар одағына тек алқа мүшесі болатын тұлғалар ғана мүше бола алады).

АХО (Д) дербес балансы, банк және кредит мекемелерінде шоты, өз атауы көрсетілген дөңгелек мөрі, мөртабаны мен бланкілері және үлгісі заңнамада белгіленген тәртіппен бекітіліп тіркелетін эмблемасы бар заңды тұлға.

АХО (Д) – коммерциялық емес ұйым.

АХО (Д) қызметінің мақсаты ҚР Адвокаттар одағы қызметімен сәйкес келеді, өйткені олар адвокатураның біртұтас бірыңғай жүйесі болып табылады. Мысалы: құқықтық мемлекет негізін қалауға қатысу; адвокаттық шеберліктің жоғары стандарттарын, адвокаттардың кәсіптік әдебін, бірлігі мен ынтымақтастығын қамтамасыз етуге жәрдемдесу; әлемдік қоғамдастық мойындаған адвокаттар тәуелсіздігі мен бостандықтарының принциптерін және кепілдіктерін насихаттау мен тарату және т.б. Олар осы қоғамдық бірлестіктердің Жарғысында бекітілген (№1 V тарауды қараңыз).

АХО (Д) қызметінің доғарылуы оны қайта ұйымдастыру немесе тарату жолымен жүргізілуі мүмкін және Ассамблея қаулысымен іске асырылады. АХО (Д)-ны таратудан кейін қалған мүлік Ассамблея қаулысында, ал даулы жағдайда сот шешімінде анықталған мақсаттарға жұмсалады. АХО (Д)-ны қайта ұйымдастыру және тарату мәселелерін қарайтын Ассамблея елден, сондай-ақ федерация конфедерация субъектілерінен тек бір дауысты ғана есептейді. Бұл жағдайларда дауыс беруге әр мемлекеттен келген адвокаттар делегациясының басшылары қатысады.

АХО (Д) жоғары органы – Ассамблея (съезд), оның атқарушы органы Басқарма, бақылаушы органы – Тексеру комиссиясы.

Ассамблея АХО (Д) жоғары органы бола отыра, АХО (Д) Төралқасы мен Басқармасы анықтаған орында төрт жылда бір рет жиналады.

Ассамблея АХО (Д) мақсаттары мен міндеттерінің жүзеге асырылуына байланысты кез келген мәселені шешуге құқылы. Жарғыға сәйкес Ассамблеяның еркеше құзыретіне:

– АХО (Д)-ны құру, қайта ұйымдастыру мен тарату туралы шешім қабылдау;

– АХО (Д) Жарғысын және Тексеру комиссиясы туралы Ережені бекіту, оған өзгерістер мен толықтырулар енгізу;

– Төралқаны, Басқарма мен тексеру комиссиясын сайлау жатады.

Ассамблея төрт жыл мерзімге ашық дауыс беру арқылы Төралқаны сайлайды, оның құрамына Президент (Басқарма төрағасы), бірінші вице-президенттер, АХО (Д) қызметтерінің бағыттары бойынша вице-президенттер және әр ел адвокаттарынан бір вице-президент, сондай-ақ Басқарма мен Тексеру комиссиясы кіреді.

Басқарма Ассамблеялар арасындағы мерзімде жұмыс істейтін атқарушы орган болады және өз отырысына жылына кемінде бір рет жиналады. Әрі қатысқан Басқарма мүшелерінің көпшілік дауысымен шешім қабылдайды.

Басқарма АХО (Д) қызметін жүзеге асыру үшін өзіне қажетті ауқымды өкілеттіктерге ие және оның қызметінің барлық ағымдық мәселелерін шешеді, оның ішінде:

– Төралқа жұмысы туралы Президент есебін тыңдайды;

– Одақтың кірістер және шығыстар сметасын бекітеді;

– АХО (Д) құрылымын, штатын, қызметкерлерінің жалақы көлемін анықтайды.

– Жаңа вице-президенттер мен Басқарма мүшелерін ұсынады, оларды артынша Ассамблеяда бекітеді;

– АХО (Д) нысаналы бағдарламаларын тұрақты жұмыс істейтін комитеттер, комиссиялар және АХО (Д)-ның өзге де органдарының басшыларын бекітеді;

– Ассамблеяның ерекше құзыретіне жатпайтын АХО (Д) қызметінің өзге де мәселелерін талқылайды.

Тексеру комиссиясы АХО (Д)-ның бақылау-тексеру органы болып табылады.

Тексеру комиссиясы Ассамблея анықтаған санда, төрт жыл мерзімге ашық дауыспен сайланады және тексеру комиссиясы туралы Ережеге сәйкес іс-әрекет етеді.

Өз кезегінде, адвокаттық қызметті ұйымдастырудағы, мамандыққа кіру рәсімдеріндегі және құқықтық реттеу ерекшеліктеріндегі айырмашылықтарға қарамастан, барлық елдер адвокаттық қызметті тікелей жүзеге асыру проблемаларына тап болады. Жүргізілген салыстырмалы-құқықтық талдау Еуропалық одақ пен ТМД елдерінің аумағында адвокаттық қызметті жүзеге асыруға теріс әсер ететін құқықтық реттеудің мынадай дәлсіздіктері мен проблемаларын қорытындылауға және бөліп көрсетуге мүмкіндік берді. Сонымен көрсетілген факторларға мыналар жатады:

– адвокаттың құқықтық мәртебесінің белгілері ретінде тәуелсіздік пен тәуелсіздік арасындағы қатынасты нақты заңнамалық реттеудің болмауы;

– «құқықтық көмек», «кәсіби құқықтық көмек», «құқықтық қызмет ұғымдарын іс жүзінде ажырата алмау»;

– ТМД елдері адвокатура институтының Интеграция және Еуропалық одақтың құқығы мен заңнамасына бейімделу процесін тұрақты ұзарту;

– адвокатура институтын типологизациялау мәселесінің халықаралық деңгейде құқықтық реттеудің аяқталмауы;

Батыс Еуропа адвокатурасының «дихотоми-ясын» фрагменттік құқықтық реттеу (бірнеше тәуелсіз мамандықтарға бөлу);

– адвокаттар құқықтарының бұзылуын тиімсіз болғызбау, тиісті құқықтық тетіктің тиімсіздігі;

– адвокаттық қызметтің киберқауіпсіздігінің реттелмегендігі;

– адвокаттар мен олардың көмекшілерінің еңбегін құқықтық реттеу мәселесінің;

– адвокаттық қызметтің тиімділігіне және өзгелерге тікелей әсер ететін мемлекеттік құқықтық реформалардың аяқталмауы.

Талқылау

Қазіргі уақытта «Адвокаттық қызмет монополиясына» байланысты мәселелер ерекше өзекті, ол бүкіл әлем бойынша ғалымдар мен практиктердің көзқарасы бойынша оң да, теріс те салдарға ие.

Жоғарыда келтірілген зерттеуге сүйене отырып, ЕО елдерінің адвокаттық монополия мәселесіндегі тәжірибесі көрсеткендей, соттарда өкілдік ету құқығы мен міндеті әдетте адвокаттарға тиесілі, ал кеңес беруді басқа адамдар жүзеге асыра алады (Лібанова 2013). Алайда қатысушы елдер өз азаматтарына сотқа қол жеткізу құқығына және әділ сот талқылауына кепілдік беруге міндетті екенін есте ұстаған жөн, сондықтан халықаралық және ұлттық құқық нормаларында белгіленген өз құқықтарын жүзеге асыру мақсатында азаматтар жүгінетін құқықтық көмек нақты және тиімді болуы керек (Қолобашкина 2012: 118). ЕО және ТМД елдерінің көпшілігінің құқықтық реттелуі дәл осындай талаптарға сәйкес келеді, өйткені нормалар заңгер болып табылатын, бірақ адвокаттық қызметпен айналысу құқығы туралы куәлігі жоқ адамдардың соттан тыс заңгерлік кеңес

алу мүмкіндігін жоққа шығармайды. Бельгияда, Литвада және Португалияда адвокаттар монополияны тек соттардағы өкілдікке ғана қолданады, ал басқа заңгерлер кеңес бере алады.

Өз кезегінде, зерттелетін құбылыстың теріс әсерін қолдай отырып, практиктер адвокаттың сотта әр адамның өкілдік етуіне айрықша құқығы әркімнің өз құқықтарының қорғаушысын таңдауға ерікті деген қағидатқа қайшы келетіндігін айтады (Мудровский 2013: 53). Бұл ұстаным өмір сүруге құқылы, алайда адвокат өзінің кәсіби міндеттерін тиісінше орындамауына байланысты құқықтық көмек көрсетуге, сондай-ақ одан әрі адвокаттық қоғамдастық алдында жауап беруге қабілетті. Сондай-ақ «адвокаттық қызмет монополиясына» байланысты адвокаттық қызметтер бағасының қарқынды өсуі атап өтіледі, бұл қарапайым азаматтардың жоғары білікті адвокаттарға құқықтарын қорғау үшін жүгінуін қиындатады (Шкляр 2019: 65). Ғалымдар Швецияның заңгерлік қызмет көрсету монополиясын заңдастырмаған тәжірибесін қолдануды талап етеді: заңгерлік білімі бар кез келген адам жеке практикамен айналыса алады және халыққа қызмет ұсына алады, ал тараптар сотта істерін қарау үшін білікті адвокаттарды жалдауға міндетті емес (Деханов 2011: 31).

Жоғарыда аталған позициялардың әрқайсысының өз арсеналында айтарлықтай дәлелдері бар, алайда Адвокаттық қызмет саласындағы құқықтық реттеу мен құқық қолдану практикасына жүргізілген талдау нәтижесінде біз адвокатураның соттарда өз өкілеттіктерін жүзеге асыруға монополиясын орната отырып, мемлекеттің, осылайша, адамның құқықтық көмекке конституциялық құқығын тиімді іске асыру мүмкіндігін қамтамасыз ету міндетін өзіне алатын ұстанымды ұстануын өте орынды деп санаймыз. Өйткені тек адвокаттар ғана мамандыққа арнайы рұқсатқа ие және сапасыз құқықтық көмек көрсетпегені немесе ұсынбағаны үшін тәртіптік жауапкершілікке тартылады. Сонымен қатар халықаралық құқық жауапты және білікті мамандардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету мақсатында белгісіз адамдар тобына құқықтық көмек көрсететін адвокаттар – кәсіби заңгерлер үшін бірыңғай ережелер мен мәртебені белгілеуге ұмтылады.

Қорытындылар

Адвокатура институтының даму дәрежесі адам құқықтары мен бостандықтарының сапалы

өзгеру деңгейін толық көрсетеді: мемлекет тарапынан адам құқықтары мен бостандықтарын сақтау проблемасына неғұрлым көп көңіл бөлінсе, тиісінше оларды қорғау институты – адвокатураға да көбірек көңіл бөлінеді. Құқықты тұтастай құқықтық көмектің, атап айтқанда адвокаттық қызметтің де негізгі жүйелік элементі ретінде қарастырған жөн.

Барлық елдердің аумағындағы қазіргі заманғы шындықтарда мемлекеттік билік пен адвокатура органдары бір-біріне бағыныстылықтың болмауын, тиісті құқықтар мен міндеттердің болуын, әріптестік шарттарын бұзғаны үшін өзара жауапкершіліктің болуын болжайтын құқықтық мемлекет құру және азаматтық қоғам қалыптастыру жағдайларында әріптестік және күш-жігерді біріктіру негізінде өзара іс-қимыл жасауға тиіс екендігі негізделген. Адвокатураның мемлекеттен тәуелсіздігі адвокатура институтының мүдделері мен жоғары жаһандық құндылыққа – адам құқықтарын қамтамасыз етуге сәйкес келетін мемлекет мүдделері арасындағы теңгерім жағдайы ретінде айқындалуға тиіс.

Халықаралық ғылыми доктринаны зерттеу, Адвокаттық қызмет саласындағы құқықтық реттеу мен құқық қолдану практикасын салыстырмалы талдау негізінде мынадай шығу ережелері қалыптастырылды:

1) халықаралық және ұлттық құқық адвокаттық қызметті жүзеге асыру тәртібіне вариативтік тәсілдерді бекітеді, атап айтқанда, халықаралық құқық Адвокаттық қызмет саласындағы ұлттық құқыққа жол беру шектерін белгілей отырып, құқықтық жүйелердің өзара іс-қимылын реттейді.

2) адвокат мамандығына кіру процесін құқықтық реттеу және кейіннен оның Еуропалық одақ аумағында адвокаттық қызметті жүзеге асыруы ТМД елдерімен салыстырғанда қазіргі заманғы құқықтық қатынастардың болмысы тұрғысынан неғұрлым егжей-тегжейлі пысықталады;

3) Еуропалық одақ елдерінің заңнамасында анықталған негізгі оң үрдістерді негізге ала отырып, ТМД-ға қатысушы елдердің заңнамасында адвокаттардың тәуелсіздігін қамтамасыз ету тетіктерін жетілдіруге, олардың қорғалу кепілдіктерін арттыруға, сот процесінде және сотқа дейінгі тергеп-тексеру сатысында тараптардың тең құқықтылығын қамтамасыз етуге бағытталған бірқатар ережелерді бекіту барынша орынды болып саналады.

4) компаративтік талдау мемлекеттердің дамуының осы кезеңінде адвокатураның бірыңғай

және әмбебап егжей-тегжейлі әзірленген моделі көзделмегенін көрсетті. Өз кезегінде Француз Республикасының заңнамасымен реттелетін адвокаттық қызметті жүзеге асыру моделін идеалистікке неғұрлым жақын деп санауға болады, ол кейіннен посткеңестік кеңістіктегі апробацияның тиімді мысалы бола алады.

5) «Адвокаттық қызмет монополиясы» мәселесіне вариативтік тәсілдер және осы құбылысты заңдастыруға байланысты елдерді жіктеу осындай құбылыстың тиімділігі туралы кешенді түсінік қалыптастыруға мүмкіндік берді. Заңнамалық деңгейде тек адвокаттардың кәсіби құқықтық көмек көрсетуі қарастырылған елдердің оң тәжірибесі адам мен азаматтың құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау

тұрғысынан мұндай монополияның тиімділігін көрсетеді.

6) ұлттық заңнаманы халықаралық-құқықтық қағидаттар мен нормаларға сәйкес келтіру;

7) бас бостандығынан айырылған адамдарға заң көмегін көрсету механизмін жетілдіру бойынша процесстік заңнаманы реформалау;

8) адвокатураның өзге де құқық қорғау ұйымдарымен өзара іс-қимылының құқықтық негіздерін әзірлеу;

9) адвокатура бойынша халықаралық-құқықтық және ұлттық заңдар туралы, бірыңғай компьютерлік ақпараттық-құқықтық жүйе мен деректер көлемін құру;

10) адвокатура туралы халықаралық-құқықтық актілер жинағын ұлттық тілдерде жариялау;

Әдебиеттер

Безлепкии Б.Т. Судебная система, правоохранительные органы и адвокатура России: учебник. – М: Юрист, 2001. – 336 с.

Бірюкова А. М. Правовой статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації: дис. докт. юрид. наук. – Київ, 2019. – 496 с.

Воронина Л.В. «Орталық Азия елдеріндегі адвокатураның қазіргі жағдайы: мәселелері мен болашағы» атты халықаралық өңірлік конференцияда сөйлеген сөзі. – Ташкент қ., 4-7 ақпан. – 2003. – 83 б.

Выступление Главы государства Касым-Жомарта Токаева на V заседании Национального совета общественного доверия от 25 февраля 2021 года <https://www.akorda.kz/>

Basic Principles on the Role of Lawyers. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba. 27 August to 7 September 1990. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx> (access date: 16.11.2019).

Деханов С.А. Адвокатура в Западной Европе: опыт и современное состояние: дис. ...д-ра юрид. наук. – М., 2011. – 383 с.
Колобашкина С.С. Публичное регулирование рынка юридических услуг (по материалам зарубежного законодательства). Административное право и процесс. – 2012. – № 9. – С. 61–66.

ҚР «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңы <http://online.zakon.kz>

Лібанова С. Є. Адвокатура у механізмі забезпечення прав людини у Російській Федерації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Скатерінбург, 2013. – 58 с.

Энциклопедический юридический словарь / Под общ. ред. В.Е. Крутских. – М.: Инфра-М, 1999. – С. 12.

Мудровский М. Ю. Институт адвокатуры в Швеции. Евразийская адвокатура. – 2013. – № 3. – С. 31–33.

Саидов А.В. «Орталық Азия елдеріндегі адвокатураның қазіргі жағдайы: мәселелері мен болашағы» атты халықаралық өңірлік конференцияда сөйлеген сөзі. – Ташкент қ., 4-7 ақпан. – 2003. – 16-17 б.

Шкляр С. Адвокатская «монополия»: европейский опыт и перспективы Украины URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2014/12/18/121713.htm> (дата обращения: 16.11. 2019).

Principles on the Role of Judges and Lawyers. The International Commission of Jurists (ICJ). Published in May 2017. – 44 p.

Stern K. Anwaltschaft und Verfassungsstaat. Festrede bei der «100 Jahre Freie Advokatur» in der Frankfurter Paulskirche. C.H. Becksche. – Munchen: Verlagsbuchhandlung, 1980. – P. 17–21.

References

Vystuplenie Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokaeva na V zasedanii Nacional'nogo soveta obshhestvennogo doverija ot 25 fevralja 2021 goda <https://www.akorda.kz/>

Biryukova A. M. Pravovij status advokata i advokaturi: vitchiznjana model' u konteksti procesiv globalizacii: dis. dokt. jurid. nauk. Kiiiv, 2019. 496 s.

Basic Principles on the Role of Lashhyers. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba. 27 August to 7 September 1990. URL: <https://shshshshh.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLashhyers.asph> (access date: 16.11.2019).

Principles on the Role of Judges and Lashhyers. The International Commission of Jurists (ICJ). Published in May 2017. 44 p.

Stern K. Anshaltschaft und Verfassungsstaat. Festrede bei der «100 Jahre Freie Advokatur» in der Frankfurter Paulskirche. C. H. Becksche. Munchen : Verlagsbuchhandlung, 1980. P. 17–21.

R «Advokattық қызмет және заң көмегі туралы» Заңы <http://online.zakon.kz>

Jenciklopedicheskiy juridicheskiy slovar'. Pod obshh. red. V.E. Krutskih. M: Infra-M, 1999. S.12.

L.V. Voroninanұң «Orталық Azija elderindegi advokaturanұң қазirgi zhardajy: мәseleleri men bolashaғы» atty halyқaralyқ өңirlik konferencijada sөjlegen sөzi (2003 zh. 4-7 ақпан, Tashkent қ.) // – 83 b.

Bezlepkin B.T. Sudebnaja sistema, pravoohranitel'nye organy i advokatura Rossii: Uchebnik-Jurist#, 2001.– s. 336.

ҚР Әділет министрлігі құқықтық көмекті ұйымдастыру және халыққа заңгерлік қызмет көрсету комитетінің Advokattық қызмет мәseleleri zhenindegi бөлімінің (bұдан әri-advokatura бөлімі) materialdarynan.

Saidov A.V. «Orталық Azija elderindegi advokaturanұң қазirgi zhardajy: мәseleleri men bolashaғы» atty halyқaralyқ өңirlik konferencijada sөjlegen sөzi (2003 zh. 4-7 ақпан, Tashkent қ.) // 16-17 b.

Libanova S. С. Advokatura u mehanizmi zabezpechennja prav ljudini u Rosijs'koї Federacii : avtoref. dis. ... d-ra jurid. nauk. Ekaterinburg, 2013. 58 s.

Kolobashkina S.S. Publichnoe regulirovanie rynka juridicheskikh uslug (po materialam zarubezhnogo zakonodatel'stva). Administrativnoe pravo i process. – 2012. № 9. S. 61–66.

Mudrovskij M. Ju. Institut advokatury v Shvecii. Evrazijskaja advokatura. 2013. № 3. S. 31–33.

Shkljar S. Advokatskaja «monopolija»: evropejskiy opyt i perspektivy Ukrainy URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/neshhs/2014/12/18/121713.htm> (data obrashhenija: 16.11.2019).

Dehanov S.A. Advokatura v Zapadnoj Evrope: opyt i sovremennoe sostojanie : dis. ... d-ra jurid. nauk. –Moskva, 2011. – 383 s.

4-бөлім
**ТАБИҒИ РЕСУРСТАР ЖӘНЕ
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

Section 4
**NATURAL RESOURCES
AND ECOLOGY LAW**

Раздел 4
**ПРИРОДОРЕСУРСОВОЕ
И ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО**

G.T. Aigarinova , **G.K. Rasheva***

Al-Farabi National University, Kazakhstan, Almaty
*e-mail: gulnur1989@mail.ru

SOME ASPECTS OF LEGAL SUPPORT OF SANITARY AND EPIDEMIOLOGICAL SAFETY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The article discusses the actual issues of legal provision of sanitary and epidemiological safety in the Republic of Kazakhstan. It is also very important that in modern conditions, the health of society is largely determined by sanitary and epidemiological well-being, the real provision of human rights, society and the state to a safe environment and disease prevention, and the quality of consumer services. Unfortunately, both the executive branch nor legal science paid sufficient attention to these issues, and there are almost no scientific publications on this issue. The conducted research is fragmentary, and the time is quite outdated. For example, the sanitary legislation itself was comprehensively studied only from the point of view of the organization of health and social hygiene. These issues have not been subjected to a comprehensive and comprehensive analysis in the legal literature, within the framework of special scientific legal studies. In these conditions, it is important and necessary to analyze the current sanitary legislation in Kazakhstan and develop proposals for its improvement.

Key words: legal support, environmental support, sanitary and epidemiological safety, sanitary and epidemiological welfare of the population, sanitary and epidemiological rules and regulations.

Г.Т. Айгаринова, Г.К. Рашева*

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
*e-mail: gulnur1989@mail.ru

Қазақстан Республикасының санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің кейбір аспектілері

Мақалада Қазақстан Республикасында санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз етудің өзекті мәселелері қарастырылады. Бүгінгі таңда қоғамдық денсаулық сақтау адам, мемлекет және қоғамның қауіпсіз тіршілік ортасына құқығын қамтамасыз ету және де жұқпалы аурулардың туындауын болдырмау, сонымен бірге барлық тұтынушыларға арналған қызмет көрсетудің сапасы санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылықпен байланысты. Өкінішке қарай, атқарушы билік те, заң ғылымы да бұл мәселелерге жеткілікті көңіл бөлмеген, осы мәселе бойынша ғылыми зерттеулер, жарияланымдар жоқтың қасы. Жүргізілген зерттеулер көлемі аз және уақыт талабына байланысты ескірген. Мәселен, санитарлық заңнаманың өзі тек денсаулық сақтау және әлеуметтік гигиена тұрғысынан ғана жан-жақты зерттелген. Арнайы ғылыми-құқықтық зерттеулер аясында заң әдебиеттерінде жан-жақты және кешенді талдаулар жүргізілген жоқ. Бұл жағдайда Қазақстандағы қолданыстағы санитарлық заңнаманы талдау және оны жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу маңызды әрі қажетті болып саналады.

Түйін сөздер: Құқықтық қамтамасыз ету, экологиялық қамтамасыз ету, санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздік, халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы, санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормалар.

Г.Т. Айгаринова, Г.К. Рашева*

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы
*e-mail: gulnur1989@mail.ru

Некоторые аспекты правового обеспечения санитарно-эпидемиологической безопасности Республики Казахстан

В статье рассматриваются актуальные вопросы правового обеспечения санитарно-эпидемиологической безопасности в Республике Казахстан. В современных условиях особенно актуально то, что общественное здравоохранение в большинстве случаев зависит от санитарно-эпидемиологического благополучия, фактического обеспечения прав человека, общества и государства для безопасной среды обитания и профилактики заболеваний, а также качества

предоставления потребительских услуг. К сожалению, ни исполнительная власть, ни юридическая наука этим вопросам с должной тщательностью не уделяют внимания, и по этому вопросу практически нет научных публикаций. Проведенные исследования носят фрагментарный характер, и по временному отрезку достаточно устарели. К примеру, само санитарное законодательство комплексно исследовалось лишь с позиции организации здравоохранения и социальной гигиены. Всестороннему и комплексному анализу в юридической литературе, в рамках специальных научных правовых исследований указанные вопросы не подвергались. В этих условиях важным и необходимым является анализ действующего санитарного законодательства в Казахстане и выработка предложений по его совершенствованию.

Ключевые слова: правовое обеспечение, экологическое обеспечение, санитарно-эпидемиологическая безопасность, санитарно-эпидемиологическое благополучие населения, санитарно-эпидемиологические правила и нормы.

Introduction

A prerequisite for development of the study in question was the challenges the country faces. On March 23, 2020 at the meeting of the State Commission for Ensuring State of Emergency, the President Kassym-Jomart Tokayev pointed out as follows: «The largest number of new cases of disease in the world are currently registered in countries where strict quarantine measures were introduced late. Taking into account the constantly incoming information, negative and positive experience of other countries, we should continue to train staff of our medical organizations in order to be prepared for any scenario. We cannot be calm and say that we have done everything possible. In a state of emergency, we will have to take drastic measures to ensure the well-being of citizens». The COVID-19 pandemic has dramatically changed our lives: the way we work, communicate with each other, study, or buy basic necessities. These changes affected the entire world, so-called “Digital Divide” became even more obvious (Tokayev 2020). To achieve this goal, the level of ensuring the sanitary and epidemiological safety of the country must be increased.

The problem of legal support of sanitary and epidemiological safety has become the first-priority issue at the global and national levels the contemporary challenges of spreading COVID-19 have posed a real threat to the sanitary and epidemiological safety of all countries of the world, including Kazakhstan. The observed sanitary and epidemiological situation is generally assessed as unfavorable, and its negative impact on the public health is becoming more and more noticeable. The current political, legal, socio-economic and other changes in our country have led to deterioration in the basic health indicators of the population and unacceptable limits of socially significant diseases. In addition, the economy, the interests of business and ordinary citizens of our country were affected by the pandem-

ic. It should be noted that the concept of “Ensuring sanitary and epidemiological safety” is a complex phenomenon, and the legal standards regulating the provision of sanitary and epidemiological public well-being are contained not only in health legislation, but also in other branches of legislation, in particular in environmental, land, water, phytosanitary, veterinary, labor legislation, as well as in legislation on radiation safety, on atomic energy and others. Analyzing and noting the contribution of scientific developments of domestic scientists in the field of legal science, it can be stated that there is still no comprehensive work devoted to legal problems of legal support of sanitary and epidemiological safety. Many conceptual related problems in modern legal science have not received sufficient understanding.

Materials and methods

When studying this problem, in particular, the latest doctrinal developments scientists, Kurmanova A. K., Sapozhnikova A. K., Czechowicz S., Skolotneva S.K., Zinovyeva E.G., Koptyakova S.V., Balyanskaya N.R., Stepashkov P.Y. many others, were used. When writing the study, a set of general and special methods of cognition were used: system and theoretical analysis, comparative legal, historical analytical, structural logical, etc.

Results and discussion

The Constitution of the Republic of Kazakhstan proclaims a person, his rights and freedoms as the highest value and contains real legal guarantees for recognition, observance and protection hereof, including the right to health protection (Constitution of the Republic of Kazakhstan, 1995). The right to a favorable environment is among the standard constitutional rights. A person can live with dignity and realize his potential only in a favorable environmental and sanitary-epidemiological environment.

It should be noted that at present, such problems as soil, atmospheric air, and water pollution are socially significant, so the ensuring sanitary and epidemiological safety for human existence at a certain stage of the development of society and the state is an urgent, vital necessity.

Given that the health of the nation is one of the most important indicators of the public well-being, the protection of public health should become the responsibility of all state bodies, organizations and citizens themselves. A set of measures (political, economic, legal, social, cultural, scientific, medical, sanitary and hygienic and anti-epidemic) aimed at preserving and strengthening the physical and mental health should be provided. Unfortunately, the political, legal, socio-economic and other changes taking place in our country have led to a deterioration in the basic indicators of public health.

Today, preserving and strengthening the health of citizens and society, in many cases, is determined by the sanitary and epidemiological public well-being of the population, actual enforcement of human rights and freedoms, society and the state, safe environment and prevention of any diseases, as well as the quality of consumer services. Unfortunately, neither the executive branch nor the legal science paid sufficient attention to the study of this issue. It may be said that there are almost no scientific publications on this matter. To date, the carried out researches are fragmentary and quite outdated. Health legislation was comprehensively studied only in terms of healthcare management and social hygiene. These issues have not been subjected to a comprehensive analysis in legal literature, within the framework of special scientific legal studies. Currently, there is only one study conducted by A.K. Kurmanova on the subject: "Environmental and legal support of sanitary and epidemiological well-being of the population" (Kurmanova 2007), which investigated only some aspects of environmental and legal support of sanitary and epidemiological well-being of the population in terms of indicators up to 2007 on the basis of already inactive legislation. In Russia, in 2005, S.K. Skolotneva defended her PhD thesis on the topic "Legal support of sanitary and epidemiological well-being of the personnel of the border authorities of the Federal Security Service", where the object of research was public relations arising in the field of ensuring the sanitary and epidemiological well-being of the personnel of the border authorities of the Federal Security Service as an integral part of ensuring the sanitary and epidemiological well-being of the population (Skolotneva 2005).

It should be noted that the concept of "Ensuring sanitary and epidemiological safety" is a complex phenomenon, and the legal standards regulating the provision of sanitary and epidemiological public well-being are contained not only in health legislation, but also in other branches of legislation, in particular in environmental, land, water, phytosanitary, veterinary, labor legislation, as well as in legislation on radiation safety, on atomic energy and others. Analyzing and noting the contribution of scientific developments of domestic scientists in the field of legal science, it can be stated that there is still no comprehensive work devoted to legal problems of legal support of sanitary and epidemiological safety. Many conceptual related problems in modern legal science have not received sufficient understanding and practical solutions. In this regard, the relevance of the study, both from the theoretical point of view and based on the needs of practical application, is obvious.

The problem of legal support of sanitary and epidemiological safety is a strategic task in the solution of which all state bodies and the public of the country should be involved. In the current conditions of the rapid spread of coronavirus, economic and social development, a real threat to the sanitary and epidemiological well-being of the population of Kazakhstan is increasing. The observed sanitary and epidemiological situation is generally assessed as unfavorable, and its negative impact on the health of the population is becoming more and more noticeable. A decrease in the responsibility of economic entities for implementation of measures on protection of workers' labor and promotion of environmental health, safety and harmlessness of manufactured products for the population has been revealed. The main special instrument of health legislation (Code of the Republic of Kazakhstan "On the Health of the People and the Health Care System", 2020). The adoption of the Code not only strengthened the role of the state in the field of legal regulation of this sphere of public relations, but also designated the state sanitary and epidemiological control and supervision as requiring special attention of the state.

At the same time, this legislative document contains no articles regulating the system of social and hygienic monitoring, responsibility of economic entities for health damage caused in connection with the violation of health legislation, requirements for safety of consumer products and provision of measures to prevent mass diseases among the population.

As the analysis of the appraisal data of the Law under consideration shows, it practically does not

provide for the possibility of economic incentives for legal entities and citizens, aimed at preventing diseases, preventing and eliminating the harmful effects of negative environmental factors on the human body. Some functions of the State Sanitary and Epidemiological Service of the Republic of Kazakhstan need to be adjusted, in particular, the most important element of ensuring the sanitary and epidemiological well-being of the population – the system of sanitary and epidemiological rationing, which includes the procedure for developing, approving, publishing, putting into effect and revising sanitary rules and requirements. The current Law does not reflect certain issues related to the hygienic certification of food products in terms of safety indicators. Attention is drawn to the fact that the Law under consideration does not contain an economic mechanism for the activities of bodies and institutions of the State Sanitary and Epidemiological Service of the Republic of Kazakhstan, which creates certain difficulties related to its financing, material and other support for employees of the sanitary service and health care. The continuing deterioration in the public health indicators, the strengthening of the negative impact of dangerous and harmful factors of the natural, industrial and social environment of a person on his health require the legislative consolidation of scientifically based legal norms and requirements obtained based on comparative analysis of foreign legal experience and practice of its application.

Based on all these factors the problem of improving and ensuring sanitary and epidemiological safety in settlements and its proper legal support, finding optimal legal means for development of these relations, elaborating proposals and recommendations for development of legislation on ensuring sanitary and epidemiological safety has become urgent.

An early outbreak of coronavirus infection was observed in the metropolis of Wuhan (China) at the end of December 2019. The source of spread of the infection was the Huanan Seafood Wholesale Market. Later, this process was spreading to other megacities and provinces of China, turning into epidemic. However, in January 2020, cases of COVID-19 were identified in Australia, Germany, India, Italy, the United States, the Russian Federation, Japan and other countries. Initially, the sources of infection were mainly residents of the People's Republic of China, who arrived on various grounds in other states, and also residents of various states who returned to their homeland from China or were in transit through it. But after that, the

process of spreading the infection to the lands of the appropriate countries had been quickly developing at the domestic level. According to information dated January 30, 2020 the Global Health Organization (WHO) announced an international social health emergency due to the massive coronavirus outbreak and called on the world's states to take measures to recognize the disease prematurely, including isolating the sick and tracking their contacts. Later, on March 11, the WHO declared that the coronavirus outbreak labelled a pandemic, affected the majority of states and all continents. In Kazakhstan, the initial cases of COVID-19 were reported on March 13, 2020 (https://www.inform.kz/ru/kazahstanskaya-strategiya-bor-by-s-koronavirusom-hronologiyamery-rezul-taty_a3651111 01.03.2021).

Increasing pollution and environmental degradation, global climate change, including global warming, increased social integration and trade relations in the inter-state aspect, as well as the growth of population migration, development of the tourism industry, as well as the “artificial” appearance of new pathogens led to the multiplication and emergence of new types of infectious disease-causing microbes. All these aspects change the prospects for preserving the health of the people and development, and affect the reproductive human health. Infectious diseases were used to be considered diseases of poor countries due to non-compliance with hygiene measures and the unavailability of poor-quality and necessary resources. The spread of coronavirus infection showed that the risks to the biological, sanitary and epidemiological security of the country, society and the person are not related to the economic development of society. According to the information dated March 09, 2021, 117,751,038 (one hundred and seventeen million seven hundred and fifty-one thousand thirty-eight) people were infected with the coronavirus infection, of which 2,612,196 (two million six hundred and twelve thousand one hundred and ninety-six) people died. According to the statistics of individual countries, in the United States of America the number of cases has reached 29,044,109 (Twenty-nine million forty-four thousand one hundred and nine) people, of which 525,752 (Five hundred twenty-five thousand seven hundred and fifty-two) people died, in Great Britain the number of cases – 4,235,989 (Four million two hundred thirty-five thousand nine hundred and eighty-nine) people, of which 124,801 (One hundred twenty-four thousand eight hundred and one) people died, in Italy – 3,081,368 (three million eighty-one thousand three hundred and sixty-eight) infected people, of which 100,103 (One hundred thousand one hundred and

three) people died, 268,902 (Two hundred and sixty-eight thousand nine hundred and two) people in the Republic of Kazakhstan, 3186 (Three thousand one hundred and eighty-six) people died (<https://coronavirus-monitor.info/> 09.03.2021). Statistics shows that the coronavirus pandemic demonstrates the possibility of threats to biological safety. All actions related to the COVID-19 pandemic and their results indicate the possibility of biological hazards from other unsafe pathogens and bio-agents. The emergence and spread of coronavirus infection was a blow to the sanitary and epidemiological safety of the country. To combat coronavirus infection and other infectious diseases, first of all, it is necessary to ensure the sanitary epidemiological safety of the state on a legal basis.

Currently, there is practically no single definition of the concept of ensuring sanitary safety; the above-mentioned studies do not meet the requirements in the context of a global pandemic. According to A.K. Kurmanova, the sanitary and epidemiological well-being of the population is considered as established and protected state measures aimed at ensuring the quality of the human environment, where its favorable and optimal existence is possible, and also indicates the priority measures to ensure the sanitary and epidemiological well-being of the country, such as economic incentives for development and implementation of energy-saving technologies in industry and agriculture, the widespread use of secondary resources; the formation of public, state reserve and other assistance funds; the establishment of a unified system for monitoring the health of the population based on combining existing non-interacting observations, the formation of a state environmental demographic policy for the protection of persons with disabilities. the development of scientific research in the field of sanitary and epidemiological well-being of the population, improving the educational system in order to develop environmental thinking and consciousness of the population of the Republic of Kazakhstan, etc. (Kurmanova, 2007a: 11-12).

According to A. I. Sapozhnikov, sanitary safety is a sanitary and epidemiological well-being, with no harmful impact of environmental factors on a person, where favorable conditions for his life are provided (Sapozhnikov 2005: 64).

Polish scientist Sebastian Czechowicz believes that during the pandemic, the activities of state bodies should be intensified and, most importantly, should be carried out cyclically. Due to the peculiarities of sanitary and epidemiological security, information campaigns and other forms of information

and education should certainly be disseminated and expanded, since threats to this category of security are constantly present. In particular, if we consider the current COVID-19 pandemic, this fact should be the reason for numerous changes in the field of educational health policy of the state and focus on preventive forms of response to possible hazards (Czechowicz 2020: 83).

According to scientists such as, E.G. Zinovyeva, S.V. Koptyakova, N. R. Balynskaya, P. Y. Stepashkov, in order to ensure the sanitary and epidemiological well-being of the population, it is necessary to prohibit the construction of all types of facilities that are sources of air pollution; expand the range of local products of commodity producers enriched with elements of iodine, other particularly important macro and microelements; promote a healthy lifestyle among the population and complete nutrition and compliance with important principles of labour conditions, develop programs to monitor compliance with sanitary and hygienic rules, hygienic standards and preventive measures of diseases; regularly conduct medical examinations of workers affected by harmful industrial factors, etc. (Zinovyeva E.G. & etc. 2019: 4)

Sanitary and epidemiological safety of the country is the state of protection of the state from penetration of infectious and other diseases, pathogenic microbes, as well as includes the protection and strengthening of the health of the population, preservation of the environment from harmful environmental factors and favorable conditions for human life.

We believe that the sanitary and epidemiological security of the country is the most important aspect of the national security of the country. Preservation and promotion of public health have always been the main priorities of the state. Besides, the sanitary and epidemiological safety of the country is directly related to the phytosanitary, veterinary and food safety of the state. The connection of phytosanitary, veterinary and food safety with sanitary and epidemiological safety can be seen in the context of preserving and maintaining the health of the population, the right of citizens to clean environmental products without harmful organisms, including pesticides, pathogens, harmons, chemical additives, dyes and other substances that have harmful effects on health. And it should also be noted that the sanitary and epidemiological safety of the country is directly related to the environmental safety of the state, since the preservation of public health is associated with a favorable environment and the impact of harmful factors.

In the context of the spread of the coronavirus pandemic, many legal problems have arisen in the field of protection of human rights and freedoms, in the field of public administration, etc. We would like to highlight some of them.

Firstly, serious problems have arisen in the field of ensuring the openness of justice. In the conditions of a video conference, every citizen who does not have information about the conference data does not have access to the court proceedings. However, according to the law, court proceedings must be open, except for certain cases.

Secondly, the problem of women's violence has become more acute in the context of the pandemic. According to the WHO, the number of calls from women complaining of violence by sexual partners increased by 60 percent compared to April last year. The number of calls to the hotline has increased fivefold (<https://news.un.org/ru/story/2020/05/1377602> 09.03.2021).

Thirdly, there were facts of misuse of public money allocated to fight coronavirus infection. From July 05 to 16, 2020, the Economic Investigation Service of the Ministry of Finance, the Ministry of Internal Affairs and the Border Service of the National Security Service revealed 396 offenses in the field of selling medicines and medical products, 76 of which fall under the articles of the Criminal Code (<https://yandex.kz/turbo/zakon.kz/s/5032506-v-m-nf-ne-rassledy-yt-fakt-h-en-a.html> 10.03.2021).

International rules and norms of the Constitution of the Republic of Kazakhstan on Human Rights provide for situations of serious threats to health and restrictions on rights and freedoms are permissible in emergencies. We believe that in such conditions, the state should apply all the achievements of digitalization, science, etc.

We offer solutions to these problems by means of digitalization:

1. In the judicial system, in order to reduce the economic burden and to ensure openness during the trial and hearing process, accessible platforms should be provided where every citizen can watch the proceedings online. States should immediately provide the necessary technical and legal grounds, including translation and sign-interpretation services.

2. We all know that the current pandemic has exacerbated the problems of violence against women and girls. We need to provide a sufficient infrastructure of tools, such as helplines and electronic systems, to cope with the growing number of requests for help and to tighten legal responsibility on this matter.

3. Economic and social measures on financing issues in the field of support of citizens and businesses should be taken in accordance with the principle of good faith and accountability of the public and private sectors, especially during the COVID-19 pandemic.

Conclusion

Noting that every day the sanitary and epidemiological situation in the world as a whole is assessed as unfavorable, its negative impact on the health of the population is becoming more and more noticeable. The current political, legal, socio-economic and other changes in our country have led to deterioration in the basic health indicators of the population and unacceptable limits of socially significant diseases. In addition, the economy, the interests of business and ordinary citizens, not only in our country, but also around the world, were affected by the pandemic.

According to our opinion, the ensuring sanitary and epidemiological safety is a set of measures (political, economic, legal, social, cultural, scientific, medical, sanitary-hygienic and anti-epidemic) aimed at preserving and strengthening physical and mental health:

– Political measures: preparation and implementation of state programs to combat infectious and other diseases; the issues related to national security, measures to stop the import of infectious and other diseases should be considered in the program.

– Economic measures: preserving the ability of citizens to pay, support of businesses and maintaining wages, providing a deferral on loans and borrowings, including consumer loans or mortgages in the context of pandemic.

– Legal measures: legislative regulation of ensuring security and protecting human rights in the context of pandemic; strengthening the state's supervisory activities, as well as regulating the rights and obligations of citizens, all state bodies, tightening the legal responsibility for non-compliance with sanitary and epidemiological standards and requirements.

– Social measures: guarantee of social benefits and other types of support for each person without affecting the level of their social security, social support for those who are infected with this disease.

– Cultural measures: restriction of mass events, promotion of a healthy lifestyle and the fight against infectious diseases through the media and other means.

- Scientific measures: studying of not only the pathology of the disease, but also studying in the social sciences and humanities;
- Medical measures: preparedness of the health care system for any type of disease.
- Sanitary and hygienic and anti-epidemic measures: compliance with hygiene standards and regulations, operative epidemiological surveillance

and quarantine. All these measures are aimed at fighting against the pandemic.

In the context of pandemic around the world, and in individual states, political, economic, legal, social, cultural, scientific, medical, sanitary-hygienic and anti-epidemic measures should be taken to ensure the sanitary and epidemiological safety of the country.

Литература

- В Минфине расследуют его действия, выделенных на борьбу с коронавирусом [Электронный ресурс]: <https://yandex.kz/turbo/zakon.kz/s/5032506-v-m-nf-ne-rassledy-yt-fakt-h-en-a.html> [Дата обращения: 10 марта 2021 г.].
- Казахстанская стратегия борьбы с коронавирусом: хронология, меры, результаты [Электронный ресурс]: https://www.inform.kz/ru/kazahstanskaya-strategiya-bor-by-s-koronavirusom-hronologiya-mery-rezul-taty_a3651111 [Дата обращения 2 March 2021 г.].
- Кодекс о здоровье народа и системе здравоохранения от 7 июля 2020 года (Обновленный с изменениями на 08.01.2021 г.) [Электронный ресурс] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34464437 [Дата обращения 2 марта 2021 г.].
- Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года [Электронный ресурс] // https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution [Дата обращения 25 февраля 2021 г.].
- Курманова А. К. Эколого-правовое обеспечение санитарно-эпидемиологического благополучия населения: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Алматы, 2007. – 24 с.
- Сапожников А. И. Административно-правовой режим общественной безопасности: Дисс. ... канд. юрид. наук. – Москва, 2005. – 198 с.
- Сколотнева С. К. Правовое обеспечение санитарно-эпидемиологического благополучия личного состава пограничных органов федеральной службы безопасности: Дис. ... канд. юрид. наук. – Москва, 2005. – 115 с.
- Статистика распространения коронавируса в мире сегодня, 09 марта 2021 г. [Электронный ресурс]: <https://coronavirus-monitor.info/> [Дата обращения 9 марта 2021 г.].
- Czechowicz S. Wpływ krajowych regulacji prawnych na kształtowanie się poziomu bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego w Polsce: Konteksty Społeczne, 2020, Tom 8, N 1 (15), 70-91, 2020. <http://doi.org/10.17951/ks.2020.8.1.70>. [Дата обращения 9 марта 2021 г.].
- Токаев К. К. Выступления на заседании Государственной комиссии по чрезвычайному положению [Электронный ресурс]: https://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses [Дата обращения 25 февраля 2021 г.].
- World leaders call for new international treaty to improve pandemic response [Электронный ресурс]: <https://news.un.org/ru/story/2020/05/1377602> [Дата обращения 9 марта 2021 г.].
- Zinovyeva E.G., Koptyakova S.V., Balynskaya N.R., Stepashkov P.Y. Assessment of monitoring efficiency for the state of sanitary and epidemiological well-being of the population of metallurgical monocities: IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 350, 2019. <http://doi:10.1088/1755-1315/350/1/012050>. [Дата обращения 9 марта 2021 г.].

References

- Czechowicz S. Wpływ krajowych regulacji prawnych na kształtowanie się poziomu bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego w Polsce //Konteksty Społeczne, 2020, Tom 8, N 1 (15), 70-91, 2020. <http://doi.org/10.17951/ks.2020.8.1.70>. [Accessed 9 марта 2021].
- Kazahstanskaja strategija bor'by s koronavirusom: hronologija, mery, rezul'taty [Kazakhstan's coronavirus control strategy: timeline, measures, results] // https://www.inform.kz/ru/kazahstanskaya-strategiya-bor-by-s-koronavirusom-hronologiya-mery-rezul-taty_a3651111 [Accessed 2 March 2021]. (In Russian)
- Kodeks O zdorov'e naroda i sisteme zdavoohranenija ot 7 ijulja 2020 goda (Obnovlennyiy s izmenenijami na 08.01.2021 g.) [Code on the Health of the People and the Health System of July 7, 2020 (Updated with amendments of 08.01.2021)] // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34464437 [Accessed 2 March 2021]. (In Russian)
- Konstitutsiya Respubliki Kazahstan ot 30 avgusta 1995 goda [Constitution of the Republic of Kazakhstan dated August 30, 1995] // https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution [Accessed 25 February 2021]. (In Russian)
- Kurmanova A.K. (2007). Jekologo-pravovoe obespechenie sanitarno-jepidemiologicheskogo blagopoluchija naselenija [Ecological and legal provision of sanitary and epidemiological welfare of the population]. Avtoref. dis. kand. jurid. nauk. – Respublika Kazahstan, Almaty. – 24 s. (In Russian)
- Sapozhnikov A.I. (2005). Administrativno-pravovoj rezhim obshhestvennoj bezopasnosti [Administrative and legal regime of public security]. Diss. kand. jurid. nauk – Rossijskaja Federacija, Moskva. – 198 s. (In Russian)

Skolotneva S.K. (2005). Pravovoe obespechenie sanitarno-jepidemiologicheskogo blagopoluchija lichnogo sostava pogranichnyh organov federal'noj sluzhby bezopasnosti [Legal provision of sanitary and epidemiological welfare of the personnel of the border agencies of the Federal Security Service]. Dis. kand. jurid. nauk. – Rossijskaja Federacija, Moskva. – 115 s. (In Russian)

Statistika rasprostraneniya koronavirusa v mire na segodnja, 09 marta 2021 [Statistics of the spread of coronavirus in the world today, March 09, 2021] // <https://coronavirus-monitor.info/> [Accessed 9 March 2021]. (In Russian)

Tokayev K.K. (2020) Vystupleniya na zasedanii Gosudarstvennoj komissii po chrezvychajnomu polozheniju [Speeches at the meeting of the State Commission on the State of Emergency] // https://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses [Accessed 25 February 2021]. (In Russian)

V Minfine rassledujut hishhenie sredstv, vydelennyh na bor'bu s koronavirusom [The Ministry of Finance is investigating the misappropriation of funds allocated for the fight against coronavirus] // <https://yandex.kz/turbo/zakon.kz/s/5032506-v-m-nf-ne-rassledy-yt-fakt-h-en-a.html> [Accessed 10 March 2021]. (In Russian)

World leaders call for new international treaty to improve pandemic response // <https://news.un.org/ru/story/2020/05/1377602> [Accessed 9 March 2021]. (In English)

Zinovyeva E.G., Koptyakova S.V., Balynskaya N.R., Stepashkov P.Y. (2019). Assessment of monitoring efficiency for the state of sanitary and epidemiological well-being of the population of metallurgical monocities: IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 350, 2019. <http://doi:10.1088/1755-1315/350/1/012050>. [Accessed 9 March 2021]. (In English)

5-бөлім
**ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, ПРОЦЕСС
ЖӘНЕ КРИМИНАЛИСТИКА**

Section 5
**CRIMINAL LAW, PROCESS
AND CRIMINALISTICS**

Раздел 5
**УГОЛОВНОЕ ПРАВО, ПРОЦЕСС
И КРИМИНАЛИСТИКА**

G.N. Mukhamadieva* , **Y.T. Alimkulov** , **A.A. Aryn**

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: mukhamadiyevagn@gmail.com

PRIVATE DETECTIVE WORK AS A GUARANTEE OF THE REALIZATION OF INDIVIDUAL RIGHTS AND FREEDOMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article is devoted to the characterization of private detective activity as an element of the mechanism for the realization of individual rights and freedoms in criminal proceedings. The article deals with the issues of balancing the interests of the individual and the state, which are most clearly manifested in the criminal process, on the example of the implementation of the rights and freedoms of the individual, the issues of the implementation of private detective activities in the Republic of Kazakhstan and foreign countries. In this regard, the authors update the essence, importance and role of private detective work, which serves as a guarantee of the realization of individual rights and freedoms in criminal proceedings. For this purpose, the paper examines the theoretical and historical and legal foundations of private detective work as an activity related to the protection of the legal rights and interests of the individual of the Republic of Kazakhstan; the norms of the legislation of the Republic of Kazakhstan, the range of homogeneous public relations regulated by them on the implementation of the rights and freedoms of the individual in criminal proceedings; the practice of applying the above-mentioned legislation, based on the study of which proposals for improving the legislation are developed, as well as studies of the practice of law enforcement on the issues under consideration in the Republic of Kazakhstan.

The study of the questions raised uses a logical, formal – legal, analytical, and functional method that identifies the qualitative characteristics of the subject of the study, which allows us to determine the essence of the institution under study, the possibility of a regulatory impact of constitutional and sectoral legislation on the state of law and order in the Republic of Kazakhstan. In the scientific analysis undertaken by the authors, the principles of complexity and consistency are consistently implemented and productively combined, which made it possible to more fully, scientifically update the issues of improving criminal procedural opportunities for the realization of individual rights and freedoms.

As a result of the study, it was determined that the participation of a private detective in a preliminary investigation will serve as a guarantee of respect for and protection of the rights and legitimate interests of the individual, increase the objectivity of the preliminary investigation, allow a more comprehensive assessment of the alleged episodes, and sometimes generally come to a conclusion about the innocence of the suspect. Thus, the legal status of a person must be guaranteed by the current legislation, which provides a strong mechanism for protecting his rights, freedoms and legitimate interests.

Key words: human rights, criminal procedure, detective work, detective.

Г.Н. Мухамадиева*, Е.Т. Алимкулов, А.А. Арын

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: mukhamadiyevagn@gmail.com

Жеке детективтік қызмет қылмыстық процесте жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын іске асырудың кепілі ретінде

Мақала қылмыстық процесте жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыру тетігінің элементі ретінде жеке детективтік қызметті сипаттауға арналған. Мақалада қылмыстық процесте жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын іске асыру мысалында айқын көрінетін жеке тұлға мен мемлекет мүдделерінің тепе-теңдігі мәселелері, Қазақстан Республикасында және шетелдерде жеке детективтік қызметті жүзеге асыру мәселелері қарастырылады. Осыған байланысты автор қылмыстық процесте жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асырудың кепілі саналатын жеке детективтік қызметтің мәнін, маңыздылығы мен рөлін нақтылайды. Бұл үшін жұмыста Қазақстан Республикасы жеке тұлғасының заңды құқықтары мен мүдделерін қорғауға байланысты қызмет ретінде жеке детективтік қызметтің теориялық және тарихи-құқықтық негіздері; Қазақстан Республикасы заңнамасының нормалары, қылмыстық процесте жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыру мәселелері бойынша олар реттейтін біртекті қоғамдық қатынастардың шеңбері зерттеледі; аталған заңнаманы қолдану практикасы, оны зерделеу негізінде заңнаманы жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірленеді, сондай-

ақ Қазақстан Республикасында қаралатын мәселелер бойынша құқық қолдану практикасын зерттеуге көңіл бөлінеді.

Қойылған мәселелерді зерттеу кезінде зерттеу нысанасының сапалық сипаттамаларын анықтайтын, зерттелетін институттың мәнін айқындауға мүмкіндік беретін логикалық, формальды – құқықтық, талдамалық, сондай-ақ функционалдық әдіс қолданылады, Қазақстан Республикасындағы заңдылық пен құқық тәртібінің жай-күйіне конституциялық және салалық заңнаманың реттеушілік әсер ету мүмкіндігі пайдаланылады. Автор қабылдаған ғылыми талдауда күрделілік пен жүйелілік принциптері дәйекті түрде жүзеге асырылады және нәтижелі біріктіріледі, бұл жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын іске асыру үшін қылмыстық іс жүргізу мүмкіндіктерін жетілдіру мәселелерін неғұрлым толық, ғылыми тұрғыдан жандандыруға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижесінде жеке детективтің алдын-ала тергеуге қатысуы адамның құқықтары мен заңды мүдделерін сақтау мен қорғаудың кепілі болады, алдын-ала тергеудің объективтілігін арттырады, кінәлі эпизодтарды жан-жақты бағалауға, кейде күдіктінің кінәсіздігі туралы қорытындыға келуге мүмкіндік береді деп анықталған. Сонымен адамның құқықтық мәртебесіне оның құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғаудың берік тетігін қамтамасыз ететін қолданыстағы заңнама кепілдік беруі керек.

Түйін сөздер: адам құқығы, қылмыстық процесс, детективтік қызмет, детектив.

Г.Н. Мухамадиева*, Е.Т. Алимкулов, А.А. Арын

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: mukhamadiyevagn@gmail.com

Частная детективная деятельность как гарантия реализации прав и свобод личности в уголовном процессе

Статья посвящена характеристике частной детективной деятельности как элемента механизма реализации прав и свобод личности в уголовном процессе. В статье рассматриваются вопросы сбалансированности интересов личности и государства, наиболее ярко проявляющиеся в уголовном процессе, на примере реализации прав и свобод личности, вопросы осуществления частной детективной деятельности в Республике Казахстан и зарубежных странах. В данной связи авторы актуализируют суть, важность и роль частной детективной деятельности, выступающей гарантией реализации прав и свобод личности в уголовном процессе. Для этого в работе исследуются теоретико- и историко-правовые основы частной детективной деятельности как деятельности, связанной с защитой законных прав и интересов личности Республики Казахстан; нормы законодательства Республики Казахстан, регулируемый ими круг однородных общественных отношений по вопросам реализации прав и свобод личности в уголовном процессе; практика применения названного законодательства, на основе изучения которой разрабатываются предложения по совершенствованию законодательства, также исследования практики правоприменения по рассматриваемым вопросам в Республике Казахстан.

При исследовании поставленных вопросов используются логический, формально-правовой, аналитический, а также функциональный методы, выявляющие качественные характеристики предмета исследования, позволяющие определить суть исследуемого института, возможность регулятивного воздействия конституционного и отраслевого законодательства на состояние законности и правопорядка в Республике Казахстан. В предпринятом авторами научном анализе последовательно осуществляется, и продуктивно сочетаются принципы комплексности, и системности, что позволило более полно, научно актуализировать вопросы совершенствования уголовно-процессуальных возможностей для реализации прав и свобод личности.

В результате исследования определено, что участие частного детектива в предварительном расследовании послужит гарантией соблюдения и охраны прав и законных интересов личности, повысит объективность предварительного расследования, позволит более всесторонне оценить вменяемые в вину эпизоды, а иногда и в целом прийти к выводу о невиновности подозреваемого. Так, правовой статус лица должен быть гарантирован действующим законодательством, обеспечивающим прочный механизм защиты его прав, свобод и законных интересов.

Ключевые слова: права человека, уголовный процесс, детективная деятельность, детектив.

Introduction

From the analysis of the norms, views, and principles of law of the Republic of Kazakhstan, it is clear that they constitute the space necessary for the

formation of civil society, ensuring the rights and freedoms of man and citizen, strengthening the rule of law, exercising political and legal responsibility of citizens, state bodies, and officials, and harmonious activity of all branches of state power.

Human rights and freedoms have been affected by all of humanity for centuries, and, in our opinion, this is still an exciting problem, since a person lives in a society. Nevertheless, the effective solution of these issues, that is, the prevention of infringement of human rights and freedoms, indicates the prospects for the further development of a truly democratic, rule of law state. The compliance of the legal system of the Republic of Kazakhstan with international norms and standards in the field of human rights also depends on this. This is stated in part 3 of Article 4 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan: “International treaties ratified by the Republic have priority over its laws and are applied directly, except in cases where it follows from an international treaty that its application requires the publication of a law” (the Constitution, <https://prg.kz>); In paragraph 3 of Article 2 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan: “International treaties ratified by the Republic of Kazakhstan have priority over this Code and are applied directly, except in cases where it follows from an international treaty that its application requires the publication of a law” (the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, <https://prg.kz>).

Materials and methods

In this regard, we can mention the Universal Declaration of Human Rights, adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1948, which contributed to the conclusion of many international treaties in the field of human rights (the Universal Declaration of Human Rights, <https://prg.kz>). Despite the fact that the Declaration has no contractual force, its principles and norms are generally recognized and are taken as the basis of the constitutions of many States. The rights and freedoms specified in Part 2, “Man and citizen” of the Constitution of the Republic of Kazakhstan are also based on the rights that make up the group of personal rights and freedoms in the first articles of the Declaration: respect for the honor and dignity of the individual, the right to life, the right to freedom, the inviolability of the individual, the protection of the private life of the individual, etc. The right to choose one’s place of residence, freedom of conscience, freedom of opinion, the right to vote and be elected to State bodies of power, and civil and political rights are provided for in articles 1-21 of the Declaration. Socio-economic rights: the right to work, education, recreation and its organization, to an adequate standard of living, protection from unemployment, fair wages, social security,

participation in the cultural life of society, the norms set out in articles 22-28 of the Declaration are taken.

Thus, in December 2018, the Ministry of Foreign Affairs hosted a round table of the Commission on Human Rights under the President of the Republic of Kazakhstan, dedicated to the 70th anniversary of the adoption by the UN General Assembly of the Universal Declaration of Human Rights and International Human Rights Day, where a wide range of issues related to the implementation of human rights and freedoms, improvement of national mechanisms for the protection of human rights in accordance with international standards were discussed. (<https://www.gov.kz>).

It can be said that the norms of this Declaration have defined the path of documents covering different areas of human rights. Among them: The International Covenants on Civil and Political Rights, as well as on Economic, Social and Cultural Rights, adopted in 1966 by the United Nations as legally binding instruments (the Covenants, <https://prg.kz>). Legally binding means that the parties to these Covenants undertake to comply with all the rules of these Covenants in the territory of their States.

Discussion and results

In Kazakhstan, the process of establishing the status of a person has passed through bright evolutionary stages. Today, we speak about the status of the individual from the position of respect for its democratic rights and freedoms, legitimate interests.

The status of an individual is determined through the totality of his legal rights, freedoms and obligations in the state, which relate to his interests in security, social security, cultural, political, economic self-expression, etc. Part of the rights of the individual belongs to it from birth, they are inalienable, absolute and inviolable for any encroachments on the part of the state, its organs and other individuals, its collective entities. Inviolability, thus, is identified with such concepts as “it is impossible to encroach”, “it is impossible to violate”. Literally, inviolability means: “you can not touch”, but to touch in the sense that as a result of such a touch in any way infringe on the scope of rights and freedoms that are outlined by law.

The content of personal inviolability as a right is revealed through a system of constitutional norms that establish: the right to personal freedom (Article 16); the right to life (Article 15); the right to privacy, personal and family secrets, protection

of one's honor and dignity (Article 18); equality before the law and the court (Part 1 of Article 14); prohibition of discrimination based on origin, social, official and property status, gender, race, nationality, language, attitude to religion, belief, place of residence or any other circumstances (Part 2 of Article 14);. inviolability of dignity (part 1 of Article 17); prohibition of torture, violence, other cruel or degrading treatment or punishment (part 2 of Article 17), etc.

The definition of the inviolability of the individual is complicated by the quality of the status of the individual in society, the guarantees, means of protection and protection that a particular state has given it.

The problem in this case, in our opinion, is seen in a completely different way.

First, the mechanism of restriction of rights and freedoms regulated by the norms of law must be applicable (i.e., the norms of law must correspond to the social, political, cultural and other conditions of life of the society in which it is located at the moment). This is the legislator's problem.

Secondly, the practice of law enforcement must meet the requirements of legality and be accompanied by such requirements for the subjects of law enforcement as morality, professionalism, etc. Here, an important factor is the individual characteristics of these subjects, such as: decency, sense of duty, education, patriotism, high self- and legal awareness, etc. Violations of rights and freedoms, in particular, and the inviolability of the individual, in part, we observe due to the ignorance of law enforcement officers, their low professional training, etc.

It is often these individuals who violate the norms of the law that establish the inviolability of the individual in criminal proceedings.

Consequently, we speak about the inviolability of the individual in the application of measures of criminal procedural coercion, focusing on the preservation of a certain block of rights and freedoms for the individual, which cannot be restricted or violated by either the State or other law enforcement entities. We can firmly assert that it is a step-by-step legal reform that can achieve the desired indicators, since the legislator uses in his arsenal not only the rules of legislative technique, but also the domestic experience of law enforcement practice.

The inviolability of the person, being, first of all, a constitutional human right, is put by the legislator at the forefront of the criminal process. And this is due to the increased attention of the state to the individual, despite the fact that it is involved in the

sphere of criminal proceedings, where they fall for committing (or suspected of committing) the most dangerous offenses for society. Here, the main (constitutional) postulate is the promotion of the individual in priority positions in relation to all other state institutions, including the institutions of power (in particular, the penal system).

As far as the inviolability of the individual as a legal category, acting in the form of the right of the individual, is complex from the point of view of constitutional and legal science, so much, and, perhaps, even more, taking into account the industry specifics, it is complex in the criminal process. If in the Constitution the right to inviolability of the person is collected from several norms: the right to life, dignity, security, freedom, etc., then in criminal proceedings this whole complex also "breaks down" into stages specific to the process, multiple procedural and investigative actions, procedural measures, etc.

Modern trends in the criminal procedure legislation of the Republic of Kazakhstan are aimed at ensuring the rights and freedoms of citizens, as well as the implementation of the constitutional principles of justice and criminal procedure, increasingly rely on the direction of protecting the rights of persons involved in the orbit of the process at the pre-trial stage. The highest possible degree of protection of the rights and legitimate interests of the individual, especially the individual involved in the orbit of criminal proceedings, is a distinctive feature of a democratic and legal state.

The function of the State is mainly to protect the freedom of the individual from encroachments, as well as to establish certain restrictions and frameworks that regulate the exercise of rights. The boundaries beyond which an individual becomes "accessible" or "weak" for a State using a system of coercive measures should be clearly defined in the law. In case of violation of these borders, legal liability measures are applied.

When studying the inviolability of the individual, it is important to remember that the abuse of physical and psychological forms of violence against the individual in the exercise of powers by the bodies of inquiry and preliminary investigation leads to an aggravation of the confrontation between the authorities and citizens, in critical situations-to open opposition.

The problem under consideration is further aggravated by the fact that in law enforcement activities at the stage of preliminary investigation, there is a high latent level of the use of force against suspects and accused persons, often accompanied

by psychological and physical abuse. Violence, as a rule, is applied to a socially disadvantaged and legally unprotected group of citizens involved in criminal procedural relations. At the same time, violence is justified by the goals established by law – the rapid and complete disclosure of the crime, the exposure of the perpetrators, and the protection of the rights and legitimate interests of the victims.

Statistical data indicate that violations of the law occurred during the application of measures of criminal procedural coercion, many citizens were illegally detained and placed in places of detention, violent actions and mental violence were used by the bodies conducting preliminary investigations. Thus, the NGO Coalition of Kazakhstan against Torture registered cruel, inhuman, degrading treatment and facts of torture (Report of the NGO Coalition of Kazakhstan against Torture 2017-2019, <https://www.notorture.kz>).

According to the data of the Committee on Legal Statistics and Special Records of the Prosecutor General's Office of the Republic of Kazakhstan, 86 criminal offenses were registered in the ERDR in 2019 under Article 146 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan for crimes of torture. For 5 months of 2020, 131 criminal offenses were registered in Kazakhstan under this article. In 3 months of 2020, 16 persons were convicted of torture. For 3 months of 2020, 1 police officer was convicted of torture, 10 employees of the CUIS, and 5 previously convicted persons (the Committee on Legal Statistics and Special Records of the Prosecutor General's Office, <https://www.gov.kz>).

Perhaps we should agree with the position of those legislators who create an additional lever for the balance of these conflicting interests, which creates special guarantees to avoid violence in criminal proceedings. For example, in the Code of Conduct for Law Enforcement Officials of 17 December 1979, article 3 defines the principle of the use of force: "Law enforcement officials may use force only when absolutely necessary and to the extent necessary for the performance of their duties". The conditions for the use of force under this article are:

- 1) exclusivity;
- 2) powers of the official;
- 3) reasonable necessity;
- 4) the use of force not exceeding the limits necessary for these purposes;
- 5) legitimate purpose (International protection of human rights and freedoms. Collection of documents, 1990: 321).

At the same time, it is very important that both restrictions and responsibility as a response measure for violations are established from the position of equality. This criterion defines the essence of the rule of law, in which the law is a common and equal "measure" for the life of society. An example is the norm of the Constitution, which establishes: "All are equal before the law and the court" (part 1 of Article 14). If the individual has a constitutional right to inviolability, the State is obliged to guarantee the exercise of it in relation to each individual. This provision is especially relevant in conditions when a person falls into the sphere of criminal law influence.

Thus, the presence of a criminal charge in the criminal process requires the opposition of the defense. The fundamental approach to ensuring the right to protection follows from the norm of Part 2 of Article 13 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, according to which "Everyone has the right to receive qualified legal assistance...". The right to protection is enshrined in Articles 12, 15, 26 and 27 of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan (the Constitution, <https://prg.kz>).

In our opinion, in the use of the opportunities provided by the law to defend himself, and with the help of a private detective (detective), the individual in the criminal process has a guarantee of compliance and protection of his rights and legitimate interests.

According to Article 1 of the Draft Law of the Republic of Kazakhstan "On Private detective activity", private detective activity is a licensed type of activity for providing detective services on a paid contractual basis related to the protection of the legal rights and interests of the customer (Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan "On the Draft Law of the Republic of Kazakhstan "On Private Detective Activity", <http://adilet.zan.kz>). The main purpose of private detective work is to provide legal assistance in the interests of protecting the rights of the individual and ensuring the security of property and property of citizens and legal entities, including assistance to law enforcement agencies in the fight against criminal offenses and their prevention. The main task of private detective work is to protect the rights and legitimate interests of the individual.

Detective (English detective, from Lat. *detectio* "disclosure"), a detective-specialist in the investigation of criminal offenses; an agent of the detective police. His duties include collecting evidence and providing it to the judicial authorities.

Private detective — a person who carries out detective (detective) activities and provides

detective services in a private (individual) way. Famous private detectives:

- Jorge Colomar — a private detective from Barcelona, whom the press calls “the Spanish Sherlock Holmes”.

- Clyde Wilson-North American private detective, known for his ability to solve complex cases, was considered “the most public private detective in Houston.”

- Kroll is an American detective company specializing in business intelligence, cybersecurity, and risk management for corporations and individuals. Investigated the case of the “gold of the party” on the order of the Russian government in 1992 (Material from Wikipedia-free encyclopedia, <https://ru.wikipedia.org>).

Despite the fact that detective work is not new in the world, the activities of private detectives in Kazakhstan are still not regulated. The first draft law was developed 15 years ago, but it was never adopted. As we can see, only the draft of May 30, 2013 No. 548 was developed, although in 2010 the Decree “On measures to improve the efficiency of law enforcement and the judicial system in the Republic of Kazakhstan”: “... together with the interested state bodies to make proposals on the introduction of the institute of private detective activity in the Republic of Kazakhstan” (paragraph 5, subparagraph 10) (Decree of the President of the Republic of Kazakhstan, <http://adilet.zan.kz>) and 2012 in the annual Address to the people of Kazakhstan “Socio-economic modernization – the main vector of development of Kazakhstan” the first President of the Republic of Kazakhstan N. A. Nazarbayev pointed to “... the need to introduce the institute of private detective activity in the Republic of Kazakhstan” (Address of the President of the Republic of Kazakhstan-Leader of the Nation N. A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan, <http://adilet.zan.kz>).

Despite the lack of legislation regulating the activities of detectives, almost two thousand people are engaged in private investigation in Kazakhstan. The director of the “Center for Lie Detection “Pravdalab” Andrey Kriknin confirms the legitimacy of this activity as follows: “There is Article 20 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, paragraph 2, which states that everyone has the right to freely receive and disseminate information in any way not prohibited by law. In addition, according to the national classification of occupations, section 54-19 “Employees of services that protect citizens and property” provides for the profession of “private detectives”. That is, we

exist” (Italics, 2018 <https://kursiv.kz>). Also, the Chairman of the NGO “Association of Professionals of Corporate Security and Detective Work “Kalkan” Rustam Mirzabayev believes that the actions of detective agencies in Kazakhstan are legal, if they do not use prohibited equipment and illegal methods of collecting information. According to Mirzabayev, in Kazakhstan, detectives are mainly engaged in checking contractors, personnel, helping in the search for lost property and searching for missing persons. “Detectives work within the framework of general laws, observing the norms of the Criminal Code, the Constitution, the Tax Code, following the Law “On Personal Data and their Protection”, – said the specialist. According to the expert, the adoption of the law in relation to detectives will clarify the rights and obligations of representatives of private investigation (Platonova A., 2018 <https://ru.sputnik.kz>).

As you know, private detective work did not originate in the United States, but in France. Its founder should be considered Jean Francois Vidocq, the iconic French detective, the founder of the modern criminal investigation, who after retiring established the first detective agency in 1834: “Bureau of Investigation for the Benefit of Commerce.” The success of detective work in Europe resulted in its spread in the New World. At the same time, in the United States, the activities of detectives developed more actively than in the Old World. This was because European countries had already by the nineteenth century a relatively developed system of law enforcement agencies, and the activities of private detectives came into some contradictions with it. The first detective agency in the United States was established in Chicago in 1850 (Features of private detective work in the United States, 19.11.2019 // <https://www.nsb-rf.ru> In 1850, Allan Pinkerton founded the Pinkerton National Detective Agency, which became one of the most famous detective agencies in the United States. The term “private investigator” is derived from the original Pinkerton logo. (Tracy V. Wilson, <https://money.howstuffworks.com>).

In the United States, the rights and opportunities of a private investigator are related to their class. Private detectives are assigned classes A or C (class B is assigned to security guards). Class A holders can only collect information. Class C allows you to carry weapons, conduct investigations, and provide security services. Detectives of both classes are allowed to detain persons suspected of committing a crime and transfer them to the police. But it is forbidden to conduct searches and arrests (Private detective in the United States // <https://detektive.ru>).

Working as a private investigator often requires the following skills:

- Carry out surveillance
- Prepare reports
- Perform a background check
- Interviews with people
- Collect intelligence
- Provide security services
- Help in finding missing persons
- Give evidence in court.

Although they are not government agents, the information that private detectives collect can later be used for criminal investigations. For this reason, it is important that private investigators, like police detectives, adhere to the established rules of evidence (Timothy Roufa, 2019 <https://www.thebalancecareers.com>).

In Australia, private detectives provide government agencies, businesses and the public with investigative and legal support services in areas such as fraud prevention, detection, assessment and resolution; corporate fraud and risk management services; insurance fraud and claims investigation, monitoring and evaluation; aviation accident and loss investigations; maritime loss investigations; health and safety incident investigations; witness location and search; criminal investigations (Code of Practice for Private Detectives in Australia, <https://www.alrc.gov.au>).

In the Russian Federation, private detective activity is regulated by the Law of the Russian Federation "On Private Detective and Security Activities in the Russian Federation" of March 11, 1992 (The Law of the Russian Federation "On Private Detective and Security Activities in the Russian Federation", <http://www.consultant.ru>).

According to the current legislation of Russia, a private detective provides the following types of services:

- collection of information on civil cases on a contractual basis with the participants in the process;
- market research, gathering information for business negotiations, identifying non-creditworthy or unreliable business partners;
- establishing the circumstances of the illegal use of trade marks and names in business activities, unfair competition, as well as the disclosure of information that constitutes a trade secret;
- clarification of biographical and other personal data about individual citizens (with their written consent) when they conclude employment and other contracts;
- search for missing citizens;

- search for property lost by citizens or enterprises, institutions, organizations;
- collection of information on criminal cases on a contractual basis with the participants in the process. Within a day from the moment of signing a contract with the client to collect such information, a private detective must notify the person conducting the inquiry, the investigator or the court in whose proceedings the criminal case is located.

The definition of this type of activity was given by Kolchemanov M.V., according to which private detective activity is the provision of services on a paid contractual basis to individuals and legal entities that have a special permit (license) of the internal affairs bodies by organizations and individual entrepreneurs in order to protect the legitimate rights and interests of their clients (Kolchemanov, M.V., 2007: 102). Describing the essence of private detective work in the Russian Federation, V.V. Horovenko clarifies: "Private detective work — this is a law enforcement, independent, risky activity aimed at making a profit from meeting the needs of individuals and legal entities to ensure the implementation and protection of property and non-property rights and legitimate interests, carried out by providing a special set of detective and security services using specific methods and means, by commercial organizations that have received a special license, whose employees must have Russian citizenship" (Baluev E.N., 2011 <https://cyberleninka.ru>).

M. Milovanova believes that in Russia, private detectives actually have no place in the field of criminal justice, except for the possibility of collecting information on criminal cases. Moreover, by securing the rights, the legislator restricted private detectives in their freedom of choice and methods of activity, and also did not provide for how the information obtained and the evidence collected should be evaluated and formalized. (Milovanova M., 2017 <https://cyberleninka.ru>).

One of the reasons for the illegal actions of employees of private detective and security structures Ishmaeva T.P. and Tkachenko A.V. call weak control of their activities. In this regard, in order to improve the work of the internal affairs bodies and the effectiveness of control in large cities with a large number of objects of the permit system, it is proposed to create operational units in the divisions of the license and permit system of the Department of Internal Affairs of the district, the city to identify violations and solve crimes in this field of activity, as well as to identify unlicensed security and detective enterprises, security services that illegally perform

security and detective functions (Ishmaeva T.P., Tkachenko A.V., 2017 <https://cyberleninka.ru/>).

Similarly, in Canada, the purpose of covert surveillance is to observe people, places, or things without detection, as well as to observe an object in its natural and true state. Usually, surveillance leads to documenting the actions of the subject, recording them on video or photos, which are considered illustrative evidence. However, a private investigator should not attempt to access restricted information, such as bank records, tax information, or credit information, without a signed authorization and without legal authority. Generally speaking, private investigators must comply with all federal, provincial, and municipal laws when conducting surveillance (Private Security & Investigative Services, <https://www.mcscs.jus.gov.on.ca>).

As mentioned above, the participation of a private investigator in the preliminary investigation would serve as a guarantee of respect for and protection of the rights and legitimate interests of the individual. Just as the extension of the adversarial principle that exists in criminal proceedings to the pre-trial investigation stage makes the entire criminal process more effective, ensuring the protection of the rights of its participants at its early stages, so the participation of a private investigator in a preliminary investigation would increase its objectivity, allow for a more comprehensive assessment of the imputed episodes, and sometimes generally come to a conclusion about the innocence of the suspect. However, despite the fact that the Kazakh legal system establishes the principle of adversarial proceedings in criminal proceedings through the criminal procedure legislation, the principle of adversarial proceedings does not apply to pre-trial proceedings of criminal proceedings. Thus, at the stage of preliminary investigation, criminal cases are investigated and terminated at the initiative of the prosecutor's office and the investigation. Thus, some of the functions of the court are concentrated in the hands of the prosecutor's office, the bodies of preliminary investigation and inquiry. That is, the rights and freedoms of citizens can be restricted without the knowledge of the judiciary, this is enshrined in part 2 of Article 16 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan: "Arrest and detention is allowed only in cases provided for by law and only with the approval of the court, with the right of judicial appeal to the arrested person...". This rule directly points to the investigative and investigative (inquisitorial) principle of the criminal process at the stage of pre-trial proceedings, since the bodies of inquiry, preliminary investigation and prosecutor's

office are not limited in their actions and form one whole in the system of criminal prosecution and prosecution. At this stage of the criminal process, there may be costs.

If you conduct your own analysis, it is clear that a number of norms of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan contradict the provisions of Article 23. Thus, the provisions of Article 23 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan are in contradiction with Article 24 and Part 1 of Article 34 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, which establish that criminal prosecution bodies (prosecutor, investigator, body of inquiry, inquirer) are obliged to identify circumstances that not only incriminate, but also justify the suspect, not only aggravating, but also mitigating his responsibility and punishment. Thus, the criminal prosecution is not separated from the defense, and the investigative body performs the two functions of defense and prosecution. And if there are grounds provided for in Articles 35, 36 of the Code of Criminal Procedure – and the resolution of the case. Consequently, the officials and bodies conducting the preliminary investigation exercise all three functions, which is fundamentally contrary to the principle of competition.

Conclusion

Further, there can be no question of equality of the parties at the stage of preliminary investigation. For example, even a cursory analysis of the rights of the victim and the suspect does not allow us to conclude that they are equal. Moreover, paragraph 45 of Article 7 of the Code of Criminal Procedure, in contrast to part 1 of Article 23 of the Code of Criminal Procedure, refers to the principle of adversarial proceedings.

Therefore, private detective work would serve as one of the guarantees of the realization of the rights and freedoms of the individual in the criminal process. Identifying witnesses, checking the background of suspects, searching for assets to determine the viability of a trial – all these actions of a private investigator would help achieve the goal of the criminal process.

We find that the provision of such services, the lack of legislative regulation of this serious, necessary activity and the reference to the law that does not currently exist, can lead to a violation of the rights and freedoms of the individual in general, in particular in criminal proceedings. This "omission" of the legislative regulation contradicts Part 1 of Article 39 of the Constitution of the Republic of

Kazakhstan, which implies that all restrictions on the rights of persons in the course of criminal proceedings must be provided for by laws.

So, summing up, we can say that in the Republic there is a need for the legalization and legal regulation of private detective (detective)

activities. Since the truly democratic essence of the inviolability of the individual requires constant scientific, practical and dialectical development, taking into account the ever-developing social relations, increasing the role and importance of the status of the individual.

References

- Address of the President of the Republic of Kazakhstan-Leader of the Nation N. A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan, Astana, January 27, 2012 // <http://adilet.zan.kz>
- Australian Institute of Private Detectives, Code of Rules for Private Detectives in Australia (2005) // <https://www.alrc.gov.au>
- Baluev E. N. Private detective activity as a structural and functional element of the mechanism for implementing the law enforcement function of the modern state (comparative legal aspect). Bulletin of the St. Petersburg University of the Ministry of Internal Affairs of Russia, 2011 // <https://cyberleninka.ru>
- Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated August 17, 2010 No. 1039 "On measures to improve the effectiveness of law enforcement and the judicial system in the Republic of Kazakhstan" // <http://adilet.zan.kz/>
- Committee on Legal Statistics and Special Accounts of the Prosecutor General's Office // <https://www.gov.kz/>
- Ishmaeva T.P., Tkachenko A.V. Some problems of control of private detective and security activities of the internal Affairs bodies of the rule of Law: history, theory, practice. 2017 // <https://cyberleninka.ru>
- International protection of human rights and freedoms. Collection of UN documents. – Moscow: Legal Lit., 1990 – 672 p.
- Kolchemanov, M.V. Interaction of police bodies with non-state (private) security and detective structures: on the example of the USA // Law and right. – 2007. – No. 10. – P 102-107.
- Law of the Republic of Kazakhstan № 91 of November 28, 2005 "On Ratification of the International Covenant on Civil and Political Rights" // <http://adilet.zan.kz>
- Material from Wikipedia-free encyclopedia // <https://ru.wikipedia.org>
- Milovanova M. Some problems of collection of evidence by a person engaged in private detective work O.E. Kutafina University Vestnik, 2017 // <https://cyberleninka.ru>
- Private detective work in the United States, 19.11.2019 // <https://www.nsb-rf.ru>
- Private Security & Investigative Services, <https://www.mcscs.jus.gov.on.ca>
- Private detective in the USA // <https://detektive.ru>
- Platonov A. What being a private detective in Kazakhstan. Sputnik Kazakhstan, 12.10.2018 // <https://ru.sputnik.kz>
- Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated May 30, 2013 No. 548 on the draft Law of the Republic of Kazakhstan "On private detective activity" // <http://adilet.zan.kz>
- The Law of the Russian Federation "On private detective and security activities in the Russian Federation" of 11.03.1992 N 2487-1 // <http://www.consultant.ru>
- The Constitution of the Republic of Kazakhstan. The Constitution was adopted at the republican referendum on August 30, 1995 // <https://prg.kz>
- The International Day of Human Rights was celebrated in the Ministry of Foreign Affairs of Kazakhstan. <https://www.gov.kz>
- The report by a coalition of NGOs of Kazakhstan against torture 2017-2019 <https://www.notorture.kz>
- Timothy Roufa What Does a Private Investigator Do? July 16, 2019 // <https://www.thebalancecareers.com>
- Tracy V. Wilson How Private Investigators Work // <https://money.howstuffworks.com>
- Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014 No. 231-V ZRK // <https://prg.kz>
- The Universal Declaration of Human Rights of 10 December 1948 // <https://prg.kz>
- Why can't detective work be regulated in Kazakhstan for 15 years? //Italics, 23.05.2018 // <https://kursiv.kz>

The article was made within the framework of the grant funding program AP09260964 on the topic: «Private detective activity as a special element of the mechanism of law enforcement agencies of the modern state».

6-бөлім
**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

Section 6
**INTERNATIONAL RELATIONSHIPS
AND INTERNATIONAL LAW**

Раздел 6
**МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ
И МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО**

S. Aidarbayev , A. Begzhan*

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: aizat007@mail.ru

THE MAIN PROVISIONS OF THE LEGAL REGULATION OF THE PUBLIC PROCUREMENT SYSTEM IN THE EUROPEAN UNION

The article presents the general characteristics and peculiarities of the legal regulation of public procurement within the European Union. Public procurement is extremely important both for European integration and for states as a whole due to the fact that it is a significant sector of the economy. To date, the issue of legal regulation of public procurement is relevant throughout the world, and the direct subject is the state itself, which is interested in their maximum efficiency. The purpose of the authors is to conduct a legal analysis of the EU Directives, as well as international treaties to which this integration association is a party, establishing common standards and norms in the field of regulation of public procurement. While carrying out this research the authors used such general scientific methods as method of scientific abstraction, qualitative expert assessment, quantitative assessment and structural analysis. The theoretical significance of the study consist of the fact that the work provides theoretical conclusions that can be used in scientific and practical developments on the problematic issues raised. In conclusion, the authors notes the effectiveness of the European system of organization of public procurement, implemented on the basis of its principles and approaches, which make it possible to form effective national systems of public procurement, corresponding to the world standards.

Key words: public procurement, legal regulation, efficiency of public procurement system, European Union, World Trade Organization.

С. Айдарбаев, А. Бегжан

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: aizat007@mail.ru

Еуропалық одақтағы Мемлекеттік сатып алу жүйесін құқықтық реттеудің негізгі ережелері

Мақалада Еуропалық одақ шеңберіндегі мемлекеттік сатып алуды құқықтық реттеудің жалпы сипаттамасы мен ерекшеліктері қарастырылады. Мемлекеттік сатып алу еуропалық интеграция үшін де, жалпы мемлекет үшін де өте маңызды, өйткені олар экономиканың ауқымды секторын құрайды. Бүгінгі күні мемлекеттік сатып алуды құқықтық реттеу мәселесі бүкіл әлемде өзекті және тікелей субъект мемлекеттің өзі болғандықтан, ол олардың барынша тиімділігіне мүдделі. Жұмыстың мақсаты – ЕО директиваларына, сондай-ақ мемлекеттік сатып алуды реттеу саласында бірыңғай стандарттар мен нормаларды белгілейтін осы интеграциялық бірлестік қатысушысы болатын халықаралық шарттарға құқықтық талдау жүргізу. Осы зерттеуді жүргізу кезінде авторлар ғылыми абстракция әдісі, сапалық сараптамалық бағалау, сандық бағалау және құрылымдық талдау сияқты жалпы ғылыми әдістерді қолданды. Зерттеудің теориялық маңыздылығы жұмыста көтерілген проблемалық мәселелер бойынша ғылыми және практикалық әзірлемелерде қолдануға болатын теориялық қорытындылар берілетіндігінде. Қорытындылай келе, авторлар мемлекеттік сатып алуды ұйымдастырудың еуропалық жүйесінің әлемдік стандарттарға сәйкес келетін тиімді ұлттық мемлекеттік сатып алу жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік беретін оның қағидалары мен тәсілдері негізінде іске асырылатын тиімділігін атап өтті.

Түйін сөздер: мемлекеттік сатып алу, құқықтық реттеу, мемлекеттік сатып алу жүйесінің тиімділігі, Еуропалық одақ, Дүниежүзілік сауда ұйымы.

С. Айдарбаев, А. Бегжан

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: aizat007@mail.ru

Основные положения правового регулирования системы государственных закупок в Европейском союзе

В статье представлена общая характеристика и особенности правового регулирования государственных закупок в рамках Европейского союза. Государственные закупки чрезвычайно важны как для европейской интеграции, так и для государств в целом в силу того факта, что они составляют существенный по объему сектор экономики. На сегодняшний день вопрос правового регулирования государственных закупок является актуальным во всем мире, и непосредственным субъектом является само государство, которое заинтересовано в максимальной их эффективности. Целью статьи является проведение правового анализа Директив ЕС, а также международных договоров, участником которых является данное интеграционное объединение, устанавливающих единые стандарты и нормы в области регулирования государственных закупок. При проведении данного исследования авторы использовали такие общенаучные методы, как метод научной абстракции, качественные экспертные оценки, количественные оценки и структурный анализ. Теоретическая значимость исследования заключается в том, что в работе даются теоретические заключения, которые могут быть использованы в научных и практических разработках по поднимаемым проблемным вопросам. В заключении авторы отмечают эффективность европейской системы организации государственных закупок, реализуемой на основе ее принципов и подходов, которые дают возможность сформировать эффективные национальные системы государственных закупок, соответствующие мировым стандартам.

Ключевые слова: государственные закупки, правовое регулирование, эффективность системы государственных закупок, Европейский союз, Всемирная торговая организация.

Introduction

The history of the formation of European law in the field of regulation of public procurement is about 60 years old. The development and deepening of economic integration between the member states of the European Economic Community (EEC) caused the emergence of legal norms in the field of public procurement regulation. The beginning of the formation of the public procurement system in this region begins with the political decision of six European states (Belgium, France, Germany, Italy, Luxembourg, the Netherlands) to start building a common market. This decision was reflected in the Treaty establishing the European Coal and Steel Community of 1951 (Treaty establishing the European Coal and Steel Community, 1951) and later in the Treaty establishing the European Economic Community of 1957 (Treaty establishing the European Economic Community, 1957), where Article 2 stated one of the main objectives of the Community – the creation of a common market. The common market was understood as a space in which the freedom of movement of production factors was guaranteed (Articles 48 and 67) (Entin 2005).

Each state procurement is an opportunity for the state to influence the market and competition in it, including protectionist policies to protect national

producers and limit the rights of participants in procurement from other countries. In order to avoid such scenarios, the need to regulate procurement at a pan-European level has become evident. It should be understood that, although public procurement can be used as a means of restricting competition and creating non-tariff restrictions, but with a properly built system of legal regulation of this sphere they can become an effective tool for implementing a common economic policy, creating a transparent system of spending of budgetary funds and stimulating economic development as a whole (Puchkova, 2018: 4). Indeed, the improvement of the system of public procurement of goods, works and services is the main factor to improve the efficiency of the state budget expenditure.

In order for public procurement to become an effective tool for the growth of economic development, it was necessary to create uniform principles, norms and approaches to the organization of public procurement in all member states of the EEC. Since public procurement is an important area of economic policy for each state, European legislators took the path of harmonization of national public procurement systems. This was the most convenient way of bringing the legislation of national states in this area into conformity with common European standards (Puchkova 2018: 5).

Relevance

One of the determining factors in the development of market relations and the creation of competitive economic potential is the intensification of financing activities through the use of opportunities for state support. The main task of the national system of public procurement is to ensure the purchase of goods, works and services for state needs.

Disposing of financial resources, the state body acts as the authorized representative of the state, and therefore the expenditure of taxpayers' funds should be carried out in such a way as to ensure the maximum realization of state interests. As the world practice shows, the effective use of financial resources of the state for implementation of its activities is carried out through public procurement.

Public procurement represents a specialist yet important area of practice in the European and international business and commercial legal environment (Christopher 2006). In the implementation of trade between the member states of an integration association, it is necessary to find a balance between the interests of the state, on the one hand, and the interests of economic entities in the European Union and the entire domestic market as a whole, on the other. Especially important is the search for such a compromise in certain sectors of the economy, such as gas, water and energy supply, postal communications and telecommunications, as well as in public procurement in the field of defense and security (Kamaljan 2018 a: 6).

Methodology

The methodological and empirical basis of the research consists in applying general methods of scientific knowledge: historical, comparison, analysis, synthesis, classification; special methods: formal-legal, structural-functional, comparative-legal. The application of the above methods has led to a deep, qualitative analysis of the normative acts of foreign and domestic law concerning the legal regulation of public procurement.

In particular, on the basis of historical-legal method of cognition the study of genesis and subsequent evolution of the acts of harmonization of the EU in the field of public procurement has been carried out.

The comparative legal method has been used for the identification of similarities and differences in certain aspects of EU Member States legislation on public procurement in the context of harmonization

with the similar rules of law on the subject of regulation.

Discussion and results

The scope of public procurement in the EU countries is regulated at three levels: international, regional and national.

For the effective growth of the economy, the states need to adhere to the basic principles of its implementation when making public procurement. The main source of EU law in the field of public procurement is the Treaty establishing the EEC of 1957 and the EU Directives. When considering the legal framework for public procurement, it is necessary to analyze not only the Directives governing them, but also the context in which they were adopted. Along with the Directives, the general provisions contained in the 1957 Treaty are used, which characterize the basic principles of legal regulation of public procurement (Kradinov, 2013a: 38). Within the framework of this Agreement, the EEC member States have identified the main steps for the creation of a common market. It enshrines four fundamental freedoms: the freedom of movement of goods, services, capital, and persons.

In addition to these fundamental principles of the 1957 Treaty, some general principles of law emerged from the case law of the European Court. These general principles are important because they are often used in the European Court of Justice when there are gaps in the law and present options for solutions to difficult situations. The most important ones in the context of procurement are:

- equality of treatment (equality of treatment);
- transparency;
- mutual recognition;
- proportionality (Kradinov, 2013b: 39).

The special feature of the principles is that they can be applied to the public procurement process regardless of the Directives.

Of the two main types of European legislation provided by the constituent documents of the EU (regulations as a European «law» of direct action and directive as a European «framework legislation» to be implemented in national law) in the field of legal regulation of public procurement, mainly the second (directive) is used.

Thus, in this area the main method of legal regulation of the EU is the method of harmonization, which leaves room for independent rulemaking of member states (in the part that does not contradict the EU directives). This situation is due to the fact that the single internal market, within which the EU

acts on public procurement are issued, is recognized by the constituent documents as the sphere of joint competence of the EU and member states (Kamaljan 2018 b: 12).

In order to reinforce the principles of the Treaty in the field of public procurement and to provide the necessary guidance to the Member States, the EEC has adopted a number of Directives on procurement.

In the European law, the regulation of public procurement has been carried out in accordance with two basic directives: Directive 2004/18/CE on the coordination of procedures for awarding public works, goods and services contracts (Directive 2004/18/EC, 2004) (“classical public sector directive”) and Directive 2004/17/CE on the coordination of procedures for awarding public contracts in the field of water, energy, transport and postal services (Directive 2004/17/CE, 2004) (“utilities directive”).

Over time, the question arose about the need to update the old Directives with new ones that would simplify and improve all public procurement procedures. Thus, the Directives adopted in 2004 contributed to the development of e-procurement, cooperation between the public and private sectors, and the liberalization of public procurement in the public sector. In accordance with their provisions, the subjects must comply with the requirement of transparency in the procedures for placing orders, which, in turn, is aimed at preventing discrimination, as well as ensuring competition within the EU. All this ensures the formation of an open public procurement market and the improvement of the functioning of the internal market.

The EU Public Procurement Directives state that all contracts must comply with all the above-mentioned principles of their implementation and restrict the freedom of movement of goods, works and services. The provisions of the Directives should not prohibit the use of measures that establish the protection of public order and State security, the health and well-being of the nation, the conservation of flora and fauna, provided that such measures do not contradict the norms of the Treaty of 1957.

In 2004, the European Commission issued a report on the functioning of public procurement markets in the EU (Report of European Commission, 2004). The report states that the EU directives on public procurement adopted in the 1970s have contributed considerably to improving competition and transparency and also to increasing cross-border activity through the requirement of invitations to tender and contract award notices above a certain threshold. The report also suggests that direct cross-

border procurement remains low, at approximately 3% of the total number of bids. The rate of indirect cross-border public procurement—that is, bids won by foreign firms through their local subsidiaries—is higher, constituting close to 30% of the total bids. Application of the EU rules also contributed to:

Reducing prices paid by national, regional and local authorities for supplies, works, and services by around 30%; and

Increasing intra-EU competition and prices paid by public authorities for goods traded between Member States have been less. For example, regarding small iron and steel rails traded between EU countries, export prices dropped from around 21% in 1988-92 to over 7% in 1998-2002 (Papademetriou, 2010).

On 26 February 2014, the Council of the European Union and the European Parliament adopted two directives aimed at simplifying public procurement procedures and making them more flexible. EU countries had until April 2016 to transpose the new rules into national law (except with regard to e-procurement where the deadline was October 2018) (EU Public Procurement Directives). By this date, the EU member States were required to adopt national legislation in line with the new directives.

The old directives (directive 2004/18/EC – the ‘classical public sector directive’ – and directive 2004/17/EC – the ‘utilities directive’) were replaced with the following:

Directive 2014/24/EU on public procurement (Directive 2014/24/EU, 2014), and

Directive 2014/25/EU on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors (Directive 2014/25/EU, 2014).

The new rules seek to ensure greater inclusion of common societal goals in the procurement process. These goals include environmental protection, social responsibility, innovation, combating climate change, employment, public health and other social and environmental considerations (EU Public Procurement Directives).

The new rules that have come into force have made it easier and cheaper for small and medium-sized enterprises to bid for government contracts, ensured the best value for money in public procurement, and respected the EU’s principles of transparency and competition. To encourage progress towards particular public policy objectives, the new rules also allow for environmental and social considerations, as well as innovation aspects to be taken into account when awarding public contracts.

But the success of the new legislation also depends on its effective enforcement in EU countries and the readiness of the 250 000 public buyers in the EU to capitalise on the benefits of the digital revolution, cut red tape, and make procurement processes more efficient and business-friendly for the benefit of citizens (Legal rules and implementation).

These new rules simplify public procurement procedures and make them more flexible. This will benefit public purchasers and businesses, particularly small and medium businesses. Specifically:

Simpler procedures for contracting authorities will open up the EU's public procurement market, prevent "buy national" policies and promote the free movement of goods and services. As a result, contracting authorities will obtain better value for money.

The new rules, including a new electronic self-declaration for bidders (ESPD), pave the way for the digitalisation of public procurement, which will considerably increase the efficiency of the public procurement system. For instance, only the winning company needs to submit all the documentation proving that it qualifies for a contract. This will drastically reduce the volume of documents needed for selecting companies.

Through the limiting of turnover requirements and the option of dividing tenders into lots, SMEs will gain easier access to public procurement.

Public procurement is becoming a policy strategy instrument. Under the new rules, public procurement procedures will also help public purchasers to implement environmental policies, as well as those governing social integration and innovation (Legal rules and implementation).

Thus, the regulation of public procurement in the EU is carried out by the Treaty establishing the EEC of 1957 and the Directives, which allow the EU member states to apply norms of national law that do not contradict the basic principles of public procurement contained in these documents. EU countries have the right to maintain or adopt substantive and procedural rules governing public procurement, but adapted to the provisions of the Directives.

In order to produce their effects within the Member States, the Directives need to be implemented or "transposed" into national law. Member States are therefore required to take the measures necessary to give full effect to the provisions of the Directives in national law and to ensure that no other national provisions undermine the applicability of the Directives' provisions. These measures normally take the form of a transposition of the Directives into national law and the abrogation of all contrary

legislative provisions (Public Procurement in the EU, 2016).

One of the main instruments of international regulation of public procurement in the EU is the documents adopted in the framework of the World Trade Organization (WTO) aimed at liberalization of public procurement markets, namely the WTO Agreement on Government Procurement of 1994 (Revised Agreement of WTO), which has had a significant impact on the development of EU public procurement law.

The European Union has been an independent participant of the WTO since its creation on January 1, 1995, but the 27 member states of the EU continue to be independent members of the organization, since not all issues discussed within the WTO refer to the exclusive competence of the EU.

Each State wishing to join the WTO accepts a package of documents that are binding on all WTO members. However, there are also non-binding agreements, including the WTO Agreement on Government Procurement, which is a very significant international document in the field of public procurement. It is up to the States to decide whether or not to join this agreement.

WTO Agreement on Government Procurement is relevant to states seeking to reform their procurement regimes and promote trade and economy. The norms of this agreement not only establish the general principles and rules of the public procurement system and its regulation, but also include obligations to expand access of companies from partner countries to public tenders.

It should be noted that the international rules of this type of trade began to develop only towards the end of the last century, since public procurement was specifically excluded from the GATT in 1947 when it was concluded. Nevertheless, as international economic relations developed, government procurement became part of the global trading system. Therefore, there was a need to develop common rules that would ensure transparency, competitiveness and non-discrimination in this market segment and would not contradict the interests of the states themselves.

Conclusion

Procurement system for the needs of the state – the system of public procurement in European countries, which has gone quite a long way of formation and development. In it, everyone is equal in relation to public procurement, the state is not considered as a separate entity that has its own needs, different from the needs of the entire population.

The European Union, using the previously accumulated experience of economic integration on various issues, was one of the first in the world to develop its own approaches in this area. Currently, the EU is one of the few regional integration organizations in the world, whose governing bodies (institutions) are authorized to issue legally binding acts on public procurement, which for entry into force do not need to be ratified by member states and can even be adopted without the consent of some of them. Moreover, the main European Union directives on public procurement also apply to the three states of the European Free Trade Association (EFTA), namely Iceland, Liechtenstein and Norway, by virtue of the 1992 agreement between the EU and EFTA establishing the European Economic Area (EEA). Nevertheless, the acts issued by the institutions of the European Union in the field of public procurement require implementation in the national legislation of each member state, as they are the acts of harmonization, not unification (Kamaljan 2018 c: 6).

The legislation of the EU countries has been developing for a long time and currently can serve as one of the best practices in this area. For example, in Great Britain (not a member of the EU since January 31, 2020) and France integral national contract systems, which include the mechanisms of

management of the whole life cycle of the state order (planning – placement – execution) are formed and functioning (Kradinov 2013 c: 38).

At the same time, states, integration associations and international organizations treat differently the problems of cross-border public procurement. The general idea with which more or less all scholars agree is that public procurement is too important and requires special treatment, which cannot be strictly regulated at the transboundary level. The simplest form of regulation, including in the World Trade Organization, is the principle of non-discrimination. However, often public procurement at the transboundary level within individual organizations and associations is not regulated at all.

The main purpose of EU laws in the field of public procurement is to create equal conditions for its implementation among the member states of this integration association, which establishes minimum agreed rules for public procurement. The EU rules are incorporated into national legislation and apply to tenders whose value exceeds a certain amount in accordance with EU Directives. At the same time, the national legislation of the member States of the organization must comply with its general principles of legislation.

Литература

- Bovis Christopher EC Public Procurement: Case Law and Regulation. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 721 p.
- Европейское право: право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека: учебник для вузов / рук. авт. кол., отв. ред. Л.М. Энтин; МГИМО(У) МИД РФ, Ин-т европейского права. – 2-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2005. – 939 с.
- Камалян А.М. Правовое регулирование государственных закупок в Европейском Союзе: дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2018. – 200 с.
- Крадинов П.Г. Система государственных закупок в ЕС и подходы к оценке ее эффективности // Финансовый журнал. – 2013. – №3. – С. 37-76.
- Пучкова А.П. Регулирование государственных закупок в праве Европейского союза: дисс. ... канд. юрид. наук. – Москва, 2018. – 194 с.
- Treaty establishing the European Coal and Steel Community, 1951 [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF> [Accessed: March 17, 2021].
- Treaty establishing the European Economic Community, 1957 [online] Available at: https://ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf [Accessed: March 17, 2021].
- Directive 2004/18/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0018> [Accessed: January 5, 2021].
- Directive 2004/17/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 coordinating the procurement procedures of entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0017> [Accessed: January 5, 2021].
- Papademetriou Theresa Government Procurement Law and Policy: European Union (March 2010) [online] Available at: <https://www.loc.gov/law/help/govt-procurement-law/eu.php> [Accessed: January 10, 2021].
- EU Public Procurement Directives [online] Available at: https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_public_directives_en.htm [Accessed: January 18, 2021].
- Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC Text with EEA relevance [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0024> [Accessed: January 5, 2021].

Directive 2014/25/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors and repealing Directive 2004/17/EC Text with EEA relevance [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0025> [Accessed: January 5, 2021].

Legal rules and implementation [online] Available at: https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/rules-implementation_en [Accessed: February 10, 2021].

Public Procurement in the EU: Legislative Framework, Basic Principles and Institutions. Brief 1. SIGMA Programme. September 2016. – 9 p.

Revised Agreement on Government Procurement and WTO related legal instruments [online] Available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/rev-gpr-94_01_e.pdf [Accessed: January 22, 2021].

Report of European Commission, Public procurement: EU rules deliver big savings for taxpayers; scope for more gains (Feb. 2004) [online] Available at: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/149&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> [Accessed: January 20, 2021].

References

Bovis Christopher (2006) EC Public Procurement: Case Law and Regulation. – Oxford: Oxford University Press. – 721 p.

Directive (2004) 2004/17/EC of the European Parliament and of the Council coordinating the procurement procedures of entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0017> [Accessed: January 5, 2021].

Directive (2004) 2004/18/EC of the European Parliament and of the Council on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0018> [Accessed: January 5, 2021].

Directive (2014) 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC Text with EEA relevance [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0024> [Accessed: January 5, 2021].

Directive (2014) 2014/25/EU of the European Parliament and of the Council on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors and repealing Directive 2004/17/EC Text with EEA relevance [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0025> [Accessed: January 5, 2021].

Evropejskoe pravo (2005): pravo Evropejskogo Sojuza i pravovoe obespechenie zashhity prav cheloveka [European law: the law of the European Union and legal support for the protection of human rights]: uchebnik dlja vuzov / ruk. avt. kol., otv. red. L.M. Jentin; MGIMO(U) MID RF, In-t evropejskogo prava. – 2-e izd., peresmotr. i dop. – M.: Norma. – 939 s.

EU Public Procurement Directives [online] Available at: https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_public_directives_en.htm [Accessed: January 18, 2021].

Kamaljan A.M. (2018) Pravovoe regulirovanie gosudarstvennyh zakupok v Evropejskom Sojuze [Legal regulation of public procurement in the European Union]: diss. ... kand. jurid. nauk. – Moskva. – 200 c.

Kradinov P.G. (2013) Sistema gosudarstvennyh zakupok v ES i podhody k ocenke ee jeffektivnosti [The system of public procurement in the EU and approaches to assessing its effectiveness] // Finansovyy zhurnal. – №3. – S 37-76.

Legal rules and implementation [online] Available at: https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/rules-implementation_en [Accessed: February 10, 2021].

Papademetriou Theresa (2010) Government Procurement Law and Policy: European Union [online] Available at: <https://www.loc.gov/law/help/govt-procurement-law/eu.php> [Accessed: January 10, 2021].

Public Procurement in the EU (2016): Legislative Framework, Basic Principles and Institutions. Brief 1. SIGMA Programme. – 9 p.

Puchkova A.P. (2018) Regulirovanie gosudarstvennyh zakupok v prave Evropejskogo sojuza [Regulation of public procurement in the law of the European Union]: diss. ... kand. jurid. nauk. – Moskva. – 194 c.

Revised Agreement on Government Procurement and WTO related legal instruments (1994) [online] Available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/rev-gpr-94_01_e.pdf [Accessed: January 22, 2021].

Report of European Commission (2004) Public procurement: EU rules deliver big savings for taxpayers; scope for more gains [online] Available at: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/149&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> [Accessed: January 20, 2021].

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (1951) [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF> [Accessed: March 17, 2021].

Treaty establishing the European Economic Community (1957) [online] Available at: https://ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf [Accessed: March 17, 2021].

G.M. Ishkibayeva^{1*} , **D.Nurmukhankyzy²**

¹JSC «Republican Space Communications Center» of the Ministry of Digital Development, Innovation and Aerospace Industry, Kazakhstan, Nur-Sultan

²Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Kazakhstan, Taldykorgan

*e-mail: gulmira_marat@mail.ru

LEGAL EXPERIENCE OF THE UNITED STATES OF AMERICA IN THE ISSUE OF SPACE COMMERCIALIZATION

What is space now? What benefits can it bring to humanity and who is most interested in its development? Today, the history of the development of world cosmonautics shows that States at the dawn of space exploration pursued primarily a scientific and research goal for the implementation of their military and strategic tasks. The main feature of modern space activity is its active commercialization. Currently, commercial activities in outer space involve not only States, State institutions and international governmental organizations, but also private enterprises, as well as non-governmental organizations. Now space is a huge space for profit and its new participant is the private sector. It was private companies that began to invest huge amounts of money in the space sector. Today, the United States of America (USA) is a confident leader in the number of companies involved in space exploration. The comfortable development of the space business in the US is the result of a systematic, purposeful policy of the US in space exploration and profit from the work carried out, as well as the result of the legislative work of the state. Given the above, the practice and experience of the United States in the issue of space commercialization is of not only scientific, but also practical interest. The article is devoted to the international legal experience of the US in the issue of space commercialization. The authors analyze the main regulatory legal documents of the United States adopted since the beginning of space exploration, which contributed to the process of commercialization of space and space technologies, thereby contributing to the development of the state's economy as a whole.

Key words: space, space law, private space, US space.

Г.М. Ішкібаева^{1*}, Д. Нұрмұханқызы²

¹Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі «Республикалық ғарыштық байланыс орталығы» АҚ, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.

²І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Қазақстан, Талдықорған қ.

*e-mail: gulmira_marat@mail.ru

Америка Құрама Штаттарының ғарышты коммерцияландыру мәселесіндегі құқықтық тәжірибесі

Қазір ғарыш деген не? Адамзат үшін қандай пайда әкелуі мүмкін және оны игеруге кім көп қызығушылық танытады? Қазіргі уақытта әлемдік космонавтиканың даму тарихы ғарышты игерудің басында мемлекеттер өздерінің әскери және стратегиялық міндеттерін жүзеге асыру үшін ең алдымен ғылыми және зерттеу мақсатын көздегенін көрсетеді. Қазіргі ғарыш қызметінің басты ерекшелігі – оны белсенді коммерцияландыру. Бүгінгі күні ғарыш кеңістігіндегі коммерциялық қызметке мемлекеттер, мемлекеттік мекемелер мен халықаралық үкіметтік ұйымдар ғана емес, жеке кәсіпорындар, сондай-ақ үкіметтік емес ұйымдар да тартылған. Ғарыш – бұл үлкен пайда және оның жаңа қатысушысы – жеке сектор. Бұл ғарыш секторына үлкен ақша қаражатын инвестициялай бастаған жеке компаниялар. Бүгінде Америка Құрама Штаттары (АҚШ) ғарышты игеруге қатысатын компаниялар саны бойынша сенімді көшбасшы болып табылады. АҚШ-та ғарыш бизнесін ыңғайлы дамыту АҚШ-тың ғарышты игерудегі және жүргізілген жұмыстан пайда табудағы жоспарлы мақсатты саясатының, сондай-ақ мемлекеттің заң шығару жұмысының нәтижесі. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, АҚШ-тың ғарышты коммерциализациялау тәжірибесі тек ғылыми ғана емес, сонымен бірге практикалық қызығушылық тудырады. Мақала АҚШ-тың ғарышты коммерцияландыру мәселесіндегі халықаралық-құқықтық тәжірибесіне арналған. Авторлар ғарышты игеру басталғаннан бері қабылданған АҚШ-тың негізгі нормативтік құқықтық құжаттарын талдады, бұл ғарыш пен ғарыштық технологияларды коммерцияландыру процесіне ықпал етті, осылайша тұтастай алғанда мемлекет экономикасының дамуына ықпал жасады.

Түйін сөздер: ғарыш, ғарыш құқығы, жеке ғарыш, АҚШ ғарыш.

Г.М. Ишкибаева^{1*}, Д. Нұрмуханқызы²

¹АО «Республиканский центр космической связи» Министерства цифрового развития, инновации и аэрокосмической промышленности, Казахстан, г. Нур-Султан

²Жетысуский университет им. И. Жансугурова, Казахстан, г. Талдыкорган

*e-mail: gulmira_marat@mail.ru

Правовой опыт Соединенных Штатов Америки в вопросе коммерциализации космоса

Что такое космос сейчас? Какую пользу для человечества может принести космос, и кто больше всех заинтересован в его освоении? Ныне история развития мировой космонавтики показывает, что государства на заре освоения космоса преследовали, прежде всего, научную и исследовательскую цель для реализации своих военных и стратегических задач. Главной особенностью современной космической деятельности является ее активная коммерциализация. В настоящее время в коммерческую деятельность в космическом пространстве вовлечены не только государства, государственные учреждения и международные правительственные организации, но и частные предприятия, а также неправительственные организации. Теперь космос – огромный простор для прибыли и ее новый участник – частный сектор. Именно частные компании стали инвестировать колоссальные денежные средства в космический сектор. Сегодня Соединенные Штаты Америки (далее – США) являются уверенным лидером по числу компаний, участвующих в освоении космоса. Комфортное развитие космического бизнеса в США – результат планомерной целенаправленной политики США в освоении космоса и получении прибыли от проведенной работы, а также результат законотворческой работы государства. Учитывая изложенное, практика и опыт США в вопросе коммерциализации космоса вызывают не только научный, но и практический интерес. Статья посвящена международно-правовому опыту США в вопросе коммерциализации космоса. Авторами проанализированы основные нормативные правовые документы США, принятые со времен начала освоения космоса, которые способствовали процессу коммерциализации космоса и космических технологий, тем самым, способствовали развитию экономики государства в целом.

Ключевые слова: космос, космическое право, частный космос, космос США.

Introduction

The First President of the Republic of Kazakhstan- Leader of Nation N.A. Nazarbayev accurately describes the current situation of the space field: «recently there have been major changes in the global space industry, related to increase of international cooperation in the sphere of exploration and use of the outer sphere, along with rapid globalization and space commercialization. Majority of governments, including Kazakhstan, have come to an understanding of the importance of geopolitical interests in space, as the result of which the development and use of outer space became one of the priorities of national politics» (Nazarbayev, 2006:372).

Nowadays space activity and its structure has a slightly different appearance in terms of obtaining profit, rather than as it was in the dawn of the Space Age (space exploration). If the USSR and the USA remained dominant in use of outer space, then space programs have been deployed not only in Europe and Asia, but also African countries are developing actively in the space industry.

The period of Soviet «pioneer» exploration of space is over. Certainly, the successes of the

Soviet Union cannot be denied, especially its great contribution to global space activities. But the majority of countries, such as the United States of America (then-the USA), China and India have left far forward.

The efforts of American companies to space commercialization, as well as active legislative work of individual States provided a framework for emergence of private international space law.

Furthemore, it is worth noting that legal provisions which provided a basis of international space law, became the result of the Space Race between the USSR and the USA. Today the process of active space exploration by private entities creates premises for review of existing space law. It is important to note that space law cannot be defined by principles of commercial activity in space and legal regime for commercialization of space activities. Hence, this creates difficulties for States involved in space activities.

What commercial use does the space have for humanity? These include, first of all, remote sensing of the Earth, satellite communications, navigation and space tourism. It is of no surprise that the space sector requires a huge investment on the part of the State and not every State has the capacity to take

such measures to develop the space sector. Once it became apparent that the space sector can become a good resource of revenue, the private sector was interested in the possibility of exploring outer space. Large businessmen began to express their interest in investing huge amounts of money so as to take advantage of unlimited space resources.

However, only individual States at the national level have identified the possibility of space exploration by frequent organizations. The United States refers to one of such countries. In this regard, the United States experience in commercializing space is of interest not only in practical but also in scientific terms: what normative legal instruments the United States has adopted to commercialize space, and how these instruments have become part of the United States' national space programmes.

Theoretical and methodological framework

The theoretical value of the scientific article might be explained by the fact that its results complement theoretical concepts of the commercialization of space activities with new scientific evidence and results. While writing the article, general lecture, cognitive, logical, legal, formally legal complex research, legal modeling, system and other methods are used.

Degree of Study of Article

The article was written using the valuable scientific writings of legal scholars dedicated to the study of legal and theoretical problems of the commercialization of space – Payson D. B., Jahu R., Johnson K., Khrustalyov E. Y. Saprykin O. A., Mekayeva E. M.

Main part

It has been more than fifty years since the first artificial object appeared in orbit around the Earth. The first half of the twentieth century of human existence in space began with States being the only actors and the national space agencies of space-faring nations being the main actors in all space (D'angelo, 1994:34).

The beginning of the 21st century can be described as a trend in space activity. And the trend is caused by the huge potential that space can have in terms of «big money», that has attracted the attention of private international organizations and companies. As a result, the main mission of space is to make a profit.

Back in 1999, the Third United Nations Conference on the Exploration of Peaceful Uses of

Outer Space (UNISPACE- III), held in Vienna, noted the significant and actively growing contribution of private organizations into space development. At the same time, the need for legal regulation of space commercialization has been highlighted in the conference.

The world community recognizes as a space Power a State that has successfully launched a satellite with its space launch vehicle or a State that has its own space launch facility. Today these are the Russian Federation, the United States, Europe, China, Japan, India, Israel, Iran, North and South Korea. It's of no surprise that the space industry requires a great deal of capital and investment. The United States maintains the highest level of funding for the space industry. Already in 1958, the US Federal Law «On Aeronautics and Space» (National Aeronautics and Space Act, 1958) determined that private space activities should be fully encouraged. Because it serves a common good for the USA.

The space industry has been attracting private US investors since the late 20th century. Currently, private investment in the commercial space industry of the United States exceeded \$3 billion (Sheetz M., 2018).

Moreover, 2020 can be considered the largest investment in space infrastructure in history – more than \$5.5 billion. In 2017, the state invested about 11.3% of the country's budget in space programs. (Space Capital website, 2020)

A key element in the space industry in the USA is the National Aeronautics and Space Administration, which has been carrying out civil space programs of the state since 1958 (NASA website, 2020).

Historically, NASA has produced spacecraft and operated space infrastructures independently with state funding.

Over time, the need for additional funding for NASA programmes has become apparent. For example, the national program «Space Shuttle» was estimated with a budget of 5.15 billion dollars (Lexakov, 2011). In this regard, since the early 1980s, the United States has been implementing a new approach that involved private entities in high-budget space programmes.

In order to implement above mentioned policy, the United States has enacted a number of important laws designed to encourage private entities to explore space:

1. Bayh Dole Act or Bayh Dole Act

Congress had adopted the Act in order to encounter the issue of wasted inventions and to promote the use of inventions resulting from research or development supported by the State.

Another objective was to promote free competition and entrepreneurship without unduly burdening future research and discovery.

The policy underlying the law was aimed for giving grant a share of ownership to universities, a patent right in inventions, to provide an incentive for the commercialization of products (Nelsen, 1993).

By 1980, there were more than 28,000 patents, of which just under 5% were commercially licensed (Duecker, 1997).

In accordance with the law, patent rights for the results of the work developed with budgetary money could be transferred free of charge to organizations ready to engage them in commercial circulation.

In 1984, the Bay Dole Act was supplemented by the National Cooperative Research Act. The National Cooperative Research Act (1984) prohibited the application of antimonopoly legislation to research and development enterprises.

2. Stevenson-Wydler Technology Innovation Act (1980)

The adoption of the Act had two main tasks: 1) First of all, Industrial Technology Authority within the Ministry of Commerce should be established, which will oversee the establishment of a wide range of university centres to conduct research, promoting technological and industrial innovation, including cooperative industry-university basic and applied research; assisting individuals and small businesses in the generation, assessment and development of technological ideas, promoting industrial innovation and new business enterprises; providing technical assistance and advisory services to industry, especially small businesses, and providing curriculum development, training and training in innovation, entrepreneurship and industrial innovation; 2) Secondly, it concerns the use of Federal technology. Each federal laboratory had the task to create an Office for Research and Application of Technology. Each Federal laboratory with a total annual budget of over \$20,000, must provide at least one full-time professional as staff to its Office of Research and Application of Technology. After 30 September 1981, each federal agency was required to provide at least 0,5% of the agency's research and development budget.

3. Small Business Innovation Development Act (1982)

The Act primarily provided for small business activities aimed at providing small businesses with federal funding for research and development. The Act strengthened the role of small innovative firms and allowed them to use Research & Development

to create technological innovations that would contribute to the growth of economies.

At this stage, the formation of legal norms of the employee of the State and business is continuing. As a result, Congress adopted the Small Business Innovation Research program. The US has legislated that small business is the engine of economic growth.

4. «Commercial Space Launch Act of 1984».

The document laid the foundation for the commercial development of the space industry. The Act sets priorities for the development of the country's space sector. For the first time, the law established the right to engage private companies to carry out State space projects. For that purpose, the Act provided for a simplified form of obtaining licences for space activities and defined key requirements for systems for the safe transport of human beings into outer space.

5. Commercial Space Act (1998)

The Act for the first time sets out priorities for the development of the United States private space industry, primarily the use of the International Space Station (hereinafter ISS) for the benefit not only of the State, but also of private American entities, commercialization of spacecraft launches; subsidization of commercial space launches; establishment of a control system for private space carriers. In accordance with the Act, State bodies were given the right to engage private companies to implement State programmes in the space sector.

6. Commercial Space Transportation Competitiveness Act of (2000)

The main purpose of the Act is to have a favourable influence on the further development of commercial space transportation, as well as to increase the subsidies to the industry. The Act states that the powerful space transportation industry of the United States is vital to the economic well-being and national security of the country and that space transportation may therefore evolve into aircraft-type operations. In accordance with the provisions of the Act, space transportation should be a key component of stable United States economic development and national security. The Act also makes it possible for NAVSTAR to commercially use high-resolution satellite imagery and Global Positioning System (GPS) data. As a result of the Act, new private companies have emerged that specialize in space services, global positioning satellite development and the sale of navigation services.

7. The American Space Commerce Free Enterprise Act (2018)

The Act provided for the reform of the organization of work of the Earth remote sensing

system and the simplification of the procedure for the coordination of private space missions by public organizations. The Act also empowers the Department of Commerce's Space Commerce Department to issue certificates to United States citizens and non-governmental organizations (United States entities) for the operation of artificial objects launched from the Earth and transported in space objects (Congressional website, 2018).

To this day, NASA has been the chief implementer of the United States Space Laws to commercialize space activities and attract private funds for the development of the country's space sector. Furthermore, it is important to note that NASA has specialized units to ensure cooperation with private entities:

Space Market Development Division
Office of Commercial Space Transportation;
Office for the Commercialization of Space.

According to NASA, the organization's budget for 2017 was over US\$15 billion, of which 53% was allocated for launch activities, and 24% for the maintenance and operation of the orbital constellation (NASA website, 2017).

Moreover, in 2027, NASA's budget is expected to exceed \$20 billion, of which the organization will spend \$10 billion on training astronauts and delivering them, transporting cargo.

NASA also has plans to go to the Moon and Mars. By working with American companies and international partners, NASA plans to expand human exploration to the Moon. NASA is working over the next decade to ensure a permanent human presence on the Moon, to make new scientific discoveries and to lay the foundation for private companies to build a lunar economy.

This shows that the United States is making a determined effort to commercialize space activities. Moreover, the national space policy reform initiated by the United States almost 35 years ago continues today.

The starting point of the report «Новый космос» or, as proclaimed «New Space» in the USA, can be considered as 22 May 2012, when «Falcon9» with the spaceship «Dragon» is launched from the cosmodrome Canaveral rocket created by Elon Musk. A new page of the history of world cosmonautics opened, in Russia it was called «arrival of private in the big space».

The legal basis for the flight of a private rocket was established by B. Obama's Law «On the Competitiveness of Commercial Space Transportation» of November 25, 2015 (Commercial Space Transportation Competitiveness Act, 2015).

The Act regulates relations related to the participation of the United States private sector in United States space activities. The Act allowed United States citizens to engage in commercial exploration and exploitation of space resources, including water and minerals. The Act further states that the United States asserts sovereignty, sovereign or exclusive rights or jurisdiction over or ownership of any celestial body. (U.S. Commercial space launch competitiveness act, 2015)

Discussion and results

According to Businessweek, American citizens can now store everything they have brought from space. The anti-proponents called the law nothing more than a classical interpretation of the philosophy of the Wild West «he who dares wins», while the proponents accepted the law as a bold statement, which will finally liberate private space flights from the rigid regulation of the US government (Oduntan, 2015).

In response to the increasing share of private companies in space exploration, on 9th December 2020, the United States submitted a new National Space Policy 2020, approved by President D. Trump. The policy recognizes that a reliable, innovative and competitive commercial space sector is a fundamental factor for economic development, further progress and sustainable leadership in space. According to the Policy, the desire to explore space led the United States to create new technologies, capabilities, experience and businesses to achieve this goal.

The new policy introduces some innovations in support of space trade, namely, strengthening cooperation with the commercial space industry. It is done so as to achieve innovation and budget savings and continue to improve the regulatory framework to ensure timely, predictable, transparent and flexible licensing processes that allow for rapid innovation and adaptation to market requirements.

Along with existing programmes, the United States is actively committed to exploration of the solar system. Since the first steps on the Moon, the United States has used its space potential to stimulate economic growth, improve the quality of life of all Americans and people around the world, advance the principles of democracy, human rights, and economic freedom. In accordance with the Policy, the US plans to create an environment that will harness the energy of its industry to create innovative business approaches that will support and sustain the next generation of researchers and

entrepreneurs on the Moon and then on Mars and beyond its limits. The United States recognizes the importance of space for the development of all mankind.

However, private initiative in the United States is not limited with projects of Elon Musk. The smallest satellites, CubeSat (CubeSat), are also being actively developed and produced in university laboratories. They are placed in orbit in addition to the main cargo. The main mission of cubsats is research – for surveying the Earth's surface, testing chips for resistance to radiation.

The pace at which commercial space companies are emerging is growing rapidly each year: private companies Blue Origin, Moon Express, Planet Labs, Rocket Lab, Firefly, Spire, SpaceX, Deep Space Industries, Bigelow Aerospace. These companies develop technologies for space exploration.

Almost all major American companies are interested in and involved in space issues. Amazon, Blue Origin are developing Kuiper, SpaceX with Google, and Tesla is running Starlink.

It should be noted that the commercialization of space activities is the most rapid in the sphere of the creation and operation of space satellites. Since 1960, about 6,500 have been launched. The first was launched in August 1964 – the American Syncom-3.

Later, after understanding the need for communication satellites, many states expressed their interest in creating and launching a satellite, but the question was certainly on financial sides: a rocket that would carry a satellite into orbit and the satellite itself required huge investments.

On 20 August 1964, 11 states signed the Agreement on the Establishment of an International Satellite Communication Consortium (Communications Satellite Act, 1962). The United States played a decisive role in the organization, and it was thanks to the United States that the first satellite «Intelsat-1» was launched in 1965. The organization is now a commercial company and is the largest in the world. There were 2,062 satellites in Earth orbit at the beginning of 2019. (Kovalchuk, 2019).

Conclusion

Given that the study focuses on the US experience in commercializing space, it can be summarized as follows. The United States policy of commercializing space capabilities is tend to be well-targeted, resulting in the United States leading private space industry. Without a huge

strain on the US budget, the mere establishment of a commercial-friendly legislative framework demonstrates the potential for private investment in the economy.

According to Forbes correspondent Mikhail Kokorich, the degree of US technological superiority in space is so comprehensive, so that no potential adversary/competitor in the foreseeable future will be able to even approach the dispersed locomotive of American private innovation in space. (Kokorich, 2020).

The development and adoption is finally paid off in XXI. As a result, the size of the space economy is just over \$100 billion a year.

Today the requirements for private space activity are defined by the Code of Federal Regulations, Chapter III Title 14 «Aeronautics and Space». The Code defines the competence of State bodies to those wishing to explore outer space.

For example, there is no licensing procedure for the development, modernization, management of spacecraft, development, testing, production, repair and disposal of launch vehicles, rocket engines, control and scientific equipment. Licensing is provided for in two cases – when it concerns the protection of the life and health of citizens during the launch of rockets and their movement in orbit, and the compliance of the project with international requirements and the national security of the United States.

In this regard, private companies such as SpaceX, being the driver of the century in space, feel comfortable in the US.

Undoubtedly, any economic breakthrough has certain risks that the US may face in the long run. First of all, these are legal risks – change of participants of the world space market, legal position of private organizations, issues of responsibility in carrying out «business in space».

This requires further study, but the need to improve space law is self-evident. Moreover, it is necessary to create new norms of space law regulating the activities of entities for the commercial use of space. (Volynskaya, 2015)

It is worth mentioning that the decree of the President of the United States Donald Trump «On commercial exploitation of resources on the Moon». In particular, the Trump Order states that the United States does not consider the Moon as a public domain. It is noted that the United States is not a party to the Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies of 5 December 1979, which in turn recognizes the Moon

as the province of all mankind, and that all activities should be carried out for the benefit and in the interests of all countries (Agreements Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, 1979).

After that, NASA announced the space program «Artemis», consisting of two stages – the landing of the crew with the first woman on the Moon and flights on the satellite with its infrastructure. On this project the President promised to allocate 1.6 billion dollars. (Polyakova, 2018).

In case this trend continues in the future, existing international treaty obligations will not be sufficient to address the future realities of space trade. Perhaps, it is due to the fact that the United States has already deviated from its international commitments to the diversion of space. But even if the US has so far maintained its treaty obligations, future opportunities for space trade will almost inevitably require a stronger assertion of national sovereignty to protect various forms of ownership in space.

References

- Budget of NASA Retrieved from <https://www.nasa.gov/content/fy-2017-budget-request>
- Communications Satellite Act (1962) Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/Intelsat>
- D'angelo G. (1994) Aerospace business law 101, USA, – 34 p.
- Duecker K. (1997) Biobusiness on campus: Commercialization of university developed biomedical technologies // Food and Drug Law Journal. 52, – 453–510 p.
- Jakovenko A. (2000) Konferencii o kosmicheskoy dejatel'nosti // Kosmos na rubezhe tysjacheletij. JuNISPEJS-III: dokumenty i materialy [Report of the Conference on Space Activities // Cosmos at the turn of the Millennium. UNISPACE III: documents and materials] – Moscow, – 46–48 p. [In Russian]
- Koval'chuk L. (2019) Kolichestvo sputnikov na orbite rastet s kazhdym dnev: skol'ko ih i kakim stranam prinadlezhat // URL: <https://tech.informator.ua/2019/08/24/kolichestvo-sputnikov-na-orbite-rastet-s-kazhdym-dnev-skolko-ih-i-kakim-stranam-prinadlezhat/> [In Russian]
- Kokorich M. (2020) Okonchatel'naja pobeda SShA: kak Rossiya beznadezhno otstala ot Ameriki v kosmicheskoy gonke // Mnenie. [The final victory of the United States: how Russia is hopelessly behind America in the space race // Opinion] Retrieved from URL: https://forbes.kz/life/opinion/okonchatelnaya_pobeda_ssha_kak_rossiya_beznadejno_otstala_ot_ameriki_v_kosmicheskoy_gonke/ [In Russian]
- Leksakov A. (2011) Vo chto oboshelsja Space Shuttle Chelnochnaja kosmonavtika [What was the cost of the Space Shuttle space Shuttle] – Moscow, Zhurnal «Kommersant# Den'gi» №14, – 34 p. [In Russian]
- Nazarbaev N. (2006) Kazhstanskij put' [Kazakhstan's way] – Karaganda, izdatel'stvo TOO «Arko», – 372 p. [In Russian]
- National Aeronautics and Space Act (1958) Retrieved from <https://history.nasa.gov/spaceact.html>
- National Cooperative Research Act (1984) Retrieved from <http://counsel.cua.edu/fedlaw/Ncra.cfm>
- Nelsen Lita. (1993) Identifying, Evaluating, and Reporting Innovative Research Development at the University, In UNDERSTANDING BIOTECHNOLOGY 25, 26-7
- Oduntan G. (2015) Who owns space? US asteroid-mining act is dangerous and potentially illegal // The Conversation. Retrieved from URL: <https://theconversation.com/who-owns-space-us-asteroid-mining-act-is-dangerous-and-potentially-illegal-51073>
- Official page of NASA <https://www.nasa.gov/specials/artemis/>
- Official page of Congress of USA <https://www.congress.gov>
- Poljakova V (2018) Tramp podpisal ukaz o prave SShA ispol'zovat' resursy Luny [Trump signed an executive order on the right of the United States to use the resources of the Moon] Retrieved from <https://www.rbc.ru/politics/07/04/2020/5e8bc85a9a79473565bd61a0> [In Russian]
- Sheetz M. (2018) Space companies received \$3.9 billion in private investment during 'the year of commercial launch' Retrieved from <https://www.cnn.com/2018/01/18/space-companies-got-3-point-9-billion-in-venture-capital-last-year-report.html>
- U.S.A Commercial space launch competitiveness act (2015) Retrieved from URL: <https://www.congress.gov/114/plaws/publ90/PLAW-114publ90.pdf>
- Volynskaja O. (2015) Pravovoe obespechenie kommercializacii kosmicheskoy dejatel'nosti: mirovoj opyt i Rossijskaja specifika [Legal support for the commercialization of space activities: world experience and Russian specifics] Retrieved from URL: <http://readings.gmik.ru> [In Russian]

Т. Фу , К.Ж. Алтаева* , А.Б. Сманова , Ш.Қ. Ергөбек

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,
*e-mail: kamilya_a1983@mail.ru

РОЛЬ СТАТЬИ XX ГЕНЕРАЛЬНОГО СОГЛАШЕНИЯ ПО ТАРИФАМ И ТОРГОВЛЕ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ

В данной статье рассматриваются исключения по защите окружающей среды в Статье XX Генерального соглашения по тарифам и торговле (ГАТТ) и анализируется неразборчивое или неясное содержание статей, чтобы положения об охране окружающей среды могли применяться к текущим международным экологическим проблемам.

Статья XX ГАТТ – самый важный пункт, касающийся экологических вопросов в ГАТТ / ВТО. В этой статье говорится, что при определенных обстоятельствах законы или меры страны могут отклоняться от правил многосторонней торговли. Эти исключения включают пункт (b): «необходимых для защиты жизни или здоровья человека, животных и растений»; и (g): «относящихся к консервации истощаемых природных ресурсов, если подобные меры проводятся одновременно с ограничением внутреннего производства или потребления».

Положения Статьи XX не содержали четкой концепции защиты окружающей среды при разработке. По мере повышения экологической осведомленности в международном сообществе ВТО постепенно обращает внимание на экологические вопросы в торговле, и Статья XX играет все более важную роль. Хотя формулировка статей не была изменена, интерпретация смысла статей постоянно развивается.

В конкретных делах были проанализированы существующие правовые лазейки в Статье XX и предсказаны перспективы их развития. Результатом исследования служит вывод о том, что на практике Орган по разрешению споров ВТО, с одной стороны, расширяет сферу применения Статьи XX (b) и (g), чтобы соответствовать требованиям защиты окружающей среды, с другой стороны, за счет гибкого контроля преамбулы можно предотвратить влияние мер по охране окружающей среды на нормальную торговлю.

Ключевые слова: Статья XX ГАТТ, охрана окружающей среды, общие исключения, ВТО.

T. Fu, K.Zh. Altayeva*, A.B. Smanova, S.K. Yergobek

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
*e-mail: kamilya_a1983@mail.ru

Role of the Article XX of the general tariffs and trade agreement in international trade

This article examines the environmental exceptions in Article XX of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) and analyzes the illegible or unclear content of the articles so that environmental provisions can be applied to current international environmental issues.

GATT Article XX is the most important environmental clause in the GATT / WTO. This article states that under certain circumstances, a country's laws or measures may deviate from multilateral trade rules. These exclusions include clause (b): "necessary to protect human, animal or plant life or health"; and (g): "relating to the conservation of exhaustible natural resources if such measures are made effective in conjunction with restrictions on domestic production or consumption."

The provisions of Article XX did not contain a clear concept of environmental protection during the development. As environmental awareness increases in the international community, the WTO is gradually focusing on environmental issues in trade, and Article XX plays an increasingly important role. Although the wording of the articles has not been changed, the interpretation of the meaning of the articles is constantly evolving.

In specific cases, the existing legal loopholes in Article XX were analyzed and the prospects for their development were predicted. The study concluded that, in practice, the WTO Dispute Settlement Body, on the one hand, expands the scope of Article XX (b) and (g) to meet environmental protection requirements, on the other hand, through flexible preamble control, it is possible to prevent the impact of environmental protection measures on normal trade.

Key words: Article XX of the GATT, environmental protection, general exceptions, WTO.

Т. Фу, К.Ж. Алтаева*, А.Б. Сманова, Ш.Қ. Ергөбек
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
*e-mail: kamilya_a1983@mail.ru

Тарифтер мен сауда-саттық туралы жалпы келісімнің XX бабының халықаралық саудадағы орны

Бұл мақала Тарифтер мен сауда туралы бас келісімнің (ГАТТ) XX бабындағы экологиялық ерекшеліктерді зерттейді және экологиялық ережелер қазіргі халықаралық экологиялық мәселелерге қолданыла алатындай етіп мақалалардың оқылмайтын немесе түсініксіз мазмұнын талдайды.

ГАТТ XX бап – ГАТТ / ДСҰ-дағы ең маңызды экологиялық шарт. Мақалада белгілі бір жағдайларда елдің заңдары немесе шаралары көпжақты сауда ережелерінен ауытқуы мүмкін екендігі айтылған. Бұл алып тастауларға (b) тармақ кіреді: «адам, жануарлар мен өсімдіктердің өмірін немесе денсаулығын қорғау үшін қажет»; және (g): «сарқылатын табиғи ресурстарды сақтауға байланысты, егер мұндай шаралар ішкі өндірісті немесе тұтынуды шектеумен бір мезгілде қабылданса».

XX баптың ережелерінде даму барысында қоршаған ортаны қорғаудың нақты тұжырымдамасы болмады. Халықаралық қоғамдастықтағы экологиялық хабардарлықтың жоғарылауына байланысты ДСҰ саудадағы экологиялық мәселелерге біртіндеп назар аударады, ал XX бап маңызды рөл атқарады. Мақалалардың тұжырымдамасы өзгермегенімен, мақалалардың мағынасын түсіндіру үнемі өзгеріп отырады.

Нақты жағдайларда XX баптағы қолданыстағы заңдық саңылаулар талданды және олардың даму перспективалары болжанды. Зерттеу қорытындысы бойынша, іс жүзінде ДСҰ-ның дауларды шешу жөніндегі органы, бір жағынан, XX (b) және (g) -баптың аясын қоршаған ортаны қорғау талаптарын қанағаттандыру үшін кеңейтеді, екінші жағынан, преамбуланы икемді бақылау қоршаған ортаны қорғау шараларының қалыпты саудаға әсерін болдырмауы мүмкін.

Түйін сөздер: ГАТТ XX бабы, қоршаған ортаны қорғау, жалпы ерекшеліктер, ДСҰ.

Введение

Генеральное соглашение по тарифам и торговле (ГАТТ) – это многостороннее международное соглашение о тарифах и торговых правилах, заключенное между правительствами и действующее с 1948 г. ВТО была создана в 1995 г. (Смбатян 2019: 7). Целью ВТО является создание полноценной многосторонней торговой системы, которая включает товары, услуги, связанные с торговлей, инвестиции, права интеллектуальной собственности и т. д., которая будет более динамичной и долговечной, включая все результаты либерализации торговли ГАТТ и Уругвайского раунда многосторонних торговых переговоров. Правовая система международной торговли, основанная на ВТО, стала важной отраслью современного международного права (Чуйко 2014: 105).

С усилением защиты окружающей среды теория устойчивого развития постепенно формировалась и совершенствовалась, число многосторонних природоохранных соглашений, использующих торговые меры в качестве средства, увеличивалось, а процесс либерализации торговли все чаще сталкивался с проблемами защиты окружающей среды. Активно обращайте внимание на вопросы окружающей среды и сде-

лайте охрану окружающей среды отличительной чертой и требованием эпохи в стремлении к устойчивому развитию в современной международной торговле (Боклан 2014: 171).

На основе предыдущей практики ГАТТ, ВТО взяла содействие устойчивому развитию в качестве своей основной цели, а защиту и поддержание окружающей среды в качестве своей главной цели. Она начала уделять все внимание влиянию охраны окружающей среды на торговлю и разработала большое количество положений об исключениях, связанных с окружающей средой, что позволяет государствам-членам ВТО при соблюдении определенных условий вводит ограничительные меры, которые нарушают основные принципы многосторонней торговой системы с целью защиты окружающей среды (Жилина 2002: 163). Эти положения об исключениях в основном включают: статья XX, Общие исключения, преамбула и п. 1 ст. 2 Соглашения по применению санитарных и фитосанитарных мер, ст. XIV Генерального соглашения о торговле услугами (ГАТС), преамбула и п. 2 ст. 2 Соглашение по техническим барьерам в торговле и т. д. (Вранес 2009: 36).

Среди них наибольшее внимание привлекает ст. XX Генерального соглашения. Среди них пункты (b) и (g) являются наиболее противоре-

чивыми и касаются защиты окружающей среды. В статье говорится:

При условии, что такие меры не применяются таким образом, которые могли бы стать средством произвольной или неоправданной дискриминации между странами, в которых преобладают одинаковые условия, или скрытым ограничением международной торговли, ничто в настоящем Соглашении не препятствует принятию или применению любой договаривающейся стороной мер...

(b) необходимых для защиты жизни или здоровья человека, животных и растений;

(g) относящихся к консервации истощаемых природных ресурсов, если подобные меры проводятся одновременно с ограничением внутреннего производства или потребления...(wto.ru).

Хотя эти два положения считаются исключением, связанным с охраной окружающей среды, само Генеральное соглашение не упоминает термин «окружающая среда». В настоящее время в законе нет единого и стандартного определения понятия «окружающая среда» (Ван 2005: 7).

Результаты и обсуждения

В первые дни ГАТТ было очень мало споров по ст. XX. Только в 1980-х годах споры по ст. XX стали появляться один за другим. Более того, при урегулировании споров в рамках ГАТТ на исключение по ст. XX в основном ссылаются договаривающиеся стороны из развитых стран, особенно США, Европейское сообщество, Канада и Япония. Среди них больше всего цитировали США. Среди развивающихся стран лишь Таиланд привел его один раз. По сути, упомянутые выше четыре страны возбудили судебное разбирательство, связанное со ст. XX. Среди развивающихся стран только Мексика возбудила судебное разбирательство один раз. Это явление неотделимо от изменений в ситуации международных экономических и торговых отношений. После первых пяти раундов многосторонних торговых переговоров в период ГАТТ уровни тарифов договаривающихся сторон были резко снижены. С тех пор все стороны, особенно развитые страны, начали смещать акцент в мерах по защите торговли с тарифных барьеров на нетарифные. Некоторые торговые ограничения по охране окружающей среды, которые прямо не запрещены ГАТТ, могут начать возникать в соответствии с мерами, изложенными в ст. XX (b) и (g) (Цзэн 2001: 34).

В рамках ГАТТ было рассмотрено 6 споров, решения по некоторым из которых так и не были приняты:

– Запрещение импорта тунца и продуктов из тунца из Канады (Канада v. США). Решение принято 22 февраля 1982 года;

– Меры в отношении экспорта сельди и лосося (США v. Канада). Решение принято 22 марта 1988 года;

– Ограничения импорта и внутреннего налогообложения табачных изделий (США v. Таиланд). Решение принято 7 ноября 1990 года;

– Ограничения импорта тунца (Мексика v. США). Доклад Третьей группы от 3 сентября 1991 года, решение по делу так и не было принято;

– Ограничения импорта тунца (ЕС v. США). Доклад Третьей группы от 16 июня 1994 года, решение по делу так и не было принято;

– Налог на автомобили (ЕС v. США). Доклад Третьей группы от 11 октября 1994 года, решение по делу так и не было принято.

С момента создания ВТО Органом по разрешению споров было принято несколько решений по спорам, связанным с производством, переработкой и распределением природных ресурсов и, как следствие с охраной окружающей среды, среди которых:

– Стандарты для переформулированного и обычного бензина (Венесуэла, Бразилия v. США, DS2/DS4). Решение принято 20 мая 1996 года;

– Запрет импорта креветок и продуктов из креветок (Индия, Пакистан, Малайзия, Таиланд v. США, DS58). Решение принято 6 ноября 1998 года;

– Меры, влияющие на асбест и асбестосодержащие продукты (Канада v. Франция, DS135). Решение принято 5 апреля 2001 года (Ксения 2013: 119).

Цель преамбулы ст. XX ГАТТ – предотвратить злоупотребление ст. XX. В деле «США – Креветки» Апелляционный орган более подробно остановился на преамбуле, указав, что исключение из ст. XX является ограниченным и условным исключением. Оно должно не только соответствовать требованиям каждого из ст. XX пунктов, но и соответствовать требованиям преамбулы (Голиченков 2014: 34).

Преамбула ст. XX состоит из двух частей: первая часть допускает «дискриминацию» по закону при условии, что дискриминация не применяется таким образом, что могла бы стать средством произвольной или неоправданной

дискриминации между странами, в которых преобладают одинаковые условия. Но что такое «произвольный»? Что такое «неоправданный»? Что такое «одинаковые условия»? Ст. XX дает только такие общие и расплывчатые условия. Экспертная группа в период ГАТТ также не сделала более точных и конкретных определений, но только по собственному усмотрению, исходя из конкретных обстоятельств дела. Однако, вообще говоря, эта часть преамбулы по сути является обязательством не допускать дискриминации в одной и той же ситуации, то есть применять меру ко всем странам или людям. Вторая часть – «не применяются скрытым ограничением международной торговли». В случае с «Запрещением импорта тунца и продуктов из тунца из Канады» в 1982 г. группа экспертов использовала «меру объявления» в качестве стандарта тестирования. Однако этот вывод подвергся критике со стороны многих договаривающихся сторон и юристов.

Чтобы правильно понять и использовать ст. XX (b), необходимо обратить внимание на следующие два момента: во-первых, такие меры «необходимых», во-вторых, они соответствуют требованиям преамбулы, то есть принятые меры не представляют собой произвольную или необоснованную дискриминацию, или замаскированную защиту.

Согласно позиции и интерпретации группы экспертов, в отношении Таиланд-Сигарета и дело о тунце, «необходимых» мер должны соответствовать двум условиям: (1) там нет других альтернативных мер, которые соответствуют ГАТТ положений; (2) среди разумных и эффективных мер степень несоответствия другим статьям ГАТТ самая низкая. Но это объяснение вызвало много критики. Потому что, во-первых, он не соответствует грамматике ст. XX (b). Поскольку необходимость в этом пункте является частью цели защиты жизни и здоровья людей, животных и растений, если это интерпретируется как минимальное торговое ограничение, «необходимых» больше не связана с целью защиты жизни и здоровья человека, животных и растений; во-вторых, такая интерпретация создает различие между пунктом (b) и пунктом (g), то есть пункт (b) должен быть наименее ограничительной мерой из-за слова «необходимый», и (g) поскольку нет обязательного слова и нет такого требования; в-третьих, такое толкование делает ненужными требования преамбулы, что несовместимо с правилами толкования договорного права.

В деле об асбесте в Канаде против Европейского Союза, критерии Апелляционного органа для определения «необходимых» претерпели значительные изменения. При рассмотрении вопроса о том, является ли французский запрет на асбест необходимой мерой для защиты здоровья человека, Апелляционный орган указал, что члены ВТО имеют право определять уровень защиты здоровья, который они считают соответствующим. Уровень защиты, выбранный Францией, заключается в предотвращении распространения рисков для здоровья, вызываемых асбестом, и запрет на асбест необходим для достижения этой цели. Меры по контролю за использованием асбеста недостаточны для достижения уровня защиты здоровья, установленные Францией, и не являются разумно доступными альтернативными мерами. В данном случае определение «необходимых» Апелляционным органом подчеркивает необходимую взаимосвязь между соответствующими мерами и их собственными целями, а не исследует минимальные торговые ограничения.

Ссылка на ст. XX (g) требует внимания к следующим трем моментам: связана с защитой истощаемых природных ресурсов; связана с осуществлением мер по ограничению внутреннего производства и потребления; и соответствует требованиям преамбулы. Истощаемые природные ресурсы не относятся к очень редким или находящимся под угрозой исчезновения ресурсам, но до тех пор, пока они потенциально истощены. Объем природных ресурсов включает полезные ископаемые, лесные ресурсы и биологические ресурсы. Это было подтверждено в случае с тунцом, сельдью, лососем и с креветками / продуктами из креветок.

Что касается понимания термина «относящихся», то «необходимых» пункта (b) отражает разницу в степени требований ГАТТ к мерам, предусмотренным в этих двух пунктах. В случае сельди и лосося экспертная группа впервые объяснила эти два термина. В деле о стандартах на бензин США Апелляционный орган также указал, что ему следует обратить внимание на различия в словах, используемых в каждом пункте ст. XX. Интерпретация Апелляционным органом понятия «относящихся» подчеркивает «существенную взаимосвязь» и считает, что до тех пор, пока существует тесная и истинная связь между мерами, которые вызывают спор, и исчерпывающимися природными ресурсами, ее можно рассматривать как «относящихся к консервации истощаемых природных ресурсов».

В долгосрочной практике ГАТТ торговые споры, связанные с окружающей средой, составляют лишь небольшую часть, но эти споры очень репрезентативны. В отсутствие конкретных положений, благодаря интерпретации и применению экспертной группы изначально были очерчены противоречия и вопросы координации между торговой политикой и экологической политикой в рамках ГАТТ. Поскольку механизмы урегулирования споров ГАТТ и ВТО находятся на одной линии, изучение типичных случаев поможет полностью понять практику урегулирования торговых споров, связанных с окружающей средой, после эпохи ВТО (Смбатян 2006: 97).

В 1990 году США запретили мексиканский тунец и продукты из тунца и считали, что Мексика не вылавливает тунца в соответствии с законами и постановлениями США в восточной части Тихого океана. В целях защиты дельфинов, ценных морских млекопитающих США запрещают импорт тунца из Мексики. Мексика считала, что действия США нарушили основные принципы ГАТТ, и поэтому вызвали вопросы к ГАТТ.

В данном случае Мексика считала, что США, запрещая импорт тунца, нарушили их обязательства по ст. XI ГАТТ. В то время как США утверждали, что их судебный запрет может быть оправдан в соответствии с исключениями ст. XX ГАТТ (b): «необходимых для защиты жизни или здоровья человека, животных и растений»; и (g): «относящихся к консервации истощаемых природных ресурсов». В отчете группы экспертов сделан вывод, что запрет на импорт, введенный США, нарушает положения пункта 1 статьи XI ГАТТ и не может быть оправдан ст. XX (b) и (g). Из-за решительного противодействия со стороны экологических организаций США и ответственности Мексика согласилась с тем, что отчет не будет представлен Совету ГАТТ, поскольку он может оказать негативное влияние на переговоры по Североамериканскому соглашению о свободной торговле. Таким образом, доклад в конечном итоге не был одобрен всеми сторонами (Робб 2001: 13).

Однако в отчете был проведен более подробный анализ применения ст. XX, охватывающий почти все аспекты экологических и торговых вопросов, и он был «признан вехой в улучшении понимания экологических и торговых проблем и урегулирования экологических торговых споров».

В данном случае применение ст. XX ГАТТ экспертной группой в основном сосредоточено на следующих аспектах:

– Группа экспертов отметила, что основной вопрос спора между двумя сторонами заключается в том, что применяется ли ст. XX ГАТТ (b) к необходимым мерам, принимаемым договаривающимися сторонами для защиты жизни и здоровья людей, животных и растений за пределами их юрисдикции, сама ст. XX не дает ответа. Группа экспертов проанализировала историю разработки ст. XX (b) и пришла к выводу, что в центре внимания разработчиков этой статьи было применение санитарных и карантинных мер для защиты жизни и здоровья людей, животных и растений в пределах юрисдикции страны-импортера;

– Экспертная группа считала, что даже если ст. XX (b) интерпретируется как разрешающая защиту жизни и здоровья за пределами юрисдикции, меры США не соответствуют «необходимым» требованиям статьи, США не доказали группе экспертов, что они исчерпали все другие возможные разумные варианты, отвечающие положениям общего соглашения, для достижения своих политических целей по защите дельфинов, особенно путем заключения соглашений о международном сотрудничестве, даже если предположить, что запрет на импорт является единственной мерой, которую США могут разумно выбрать, по мнению группы экспертов, конкретные меры, принятые США, не могут считаться «необходимыми» в значении ст. XX (b). Экспертная группа считала, что меры США требуют от Мексики соблюдения стандартов США по защите дельфинов, но это неприемлемое условие для Мексики. Торговые ограничения, основанные на этом основании, не могли считаться необходимыми для защиты жизни или здоровья дельфинов;

– Экспертная группа отметила, что США утверждали, что их меры в основном направлены на защиту дельфинов, а их запрет на импорт тунца в основном направлен на эффективное введение ограничений на внутреннее производство или потребление дельфинов. Мексика считала, что меры, принятые США, не могут быть оправданы ст. XX (g), в частности, не могут применяться за пределами ее юрисдикции. Экспертная группа считала, что ст. XX (g) требует, чтобы меры защиты истощаемых природных ресурсов были связаны с ограничениями внутреннего производства или потребления. Экспертная

группа в данном случае считала, что только когда производство или потребление происходит в пределах юрисдикции страны, страна может эффективно контролировать производство или потребление истощаемых природных ресурсов. Это показывает, что цель ст. XX (g) состоит в том, чтобы позволить договаривающимся сторонам принимать торговые меры в пределах их юрисдикции, которые в основном направлены на эффективное ограничение производства или потребления. Как поясняется в ст. XX (b), группа экспертов в данном случае считала, что защита истощаемых природных ресурсов направлена на исчерпывающие природные ресурсы в пределах юрисдикции страны.

Меры, влияющие на асбест и асбестосодержащие продукты (Канада v. Франция, DS135).

24 ноября 1996 г. французское правительство приняло Указ № 96-1133 в соответствии со своим трудовым законодательством и законодательством о защите прав потребителей, запрещающим использование асбеста. Закон гласит, что в целях защиты работников производство, переработка, продажа и импорт всех асбестовых волокон запрещены, независимо от того были ли асбестовые волокна превращены в материалы, продукты или оборудование; для защиты потребителей асбестовые волокна и продукты, содержащие асбестовые волокна, запрещены в производстве, импорте, внутренней торговле, экспорте и т. д. 28 мая 1998 г. Канада обратилась к Европейскому Союзу с просьбой о консультациях по мерам воздействия к Франции по запрету асбеста и асбестовых изделий, консультации не увенчались успехом. 8 октября Канада обратилась с просьбой о создании группы экспертов. Экспертная группа представила отчет 25 июля 2000 г. Апелляционный орган подал отчет 12 марта 2001 г.

Спор в данном случае связан с применением «технических регламентов» в Соглашении по техническим барьерам в торговле (Соглашение по ТБТ), но поскольку постановление экспертной группы определило, что оспариваемые меры не относятся к «техническим регламентам» в Соглашении по ТБТ, то рассмотрение Апелляционным органом ограничивается юридическими вопросами или юридическими интерпретациями, вынесенными экспертной группой. Таким образом, проверка проводилась только в соответствии с положениями ГАТТ, что сделало это дело обходом юрисдикции Соглашения по ТБТ, и в центре спора было применение ст. XX (b) (Шин 2005: 60).

ЕС считал, что запрет на использование асбеста во Франции необходим для достижения целей французского правительства в области общественного здравоохранения, и его осуществление не представляет собой произвольную, необоснованную дискриминацию или замаскированные ограничения международной торговли между членами с одинаковыми условиями, соответствующие меры в рамках ст. XX (b) (Уирс 2003: 383). Канада считала, что из практики группы экспертов и Апелляционного органа исключение из ст. XX является условным и ограниченным исключением, которое следует толковать в узком смысле и им нельзя злоупотреблять.

Экспертная группа считала, что слово «защита» означает опасность, поэтому необходимо оценить, существует ли риск для здоровья населения. Основываясь на информации, представленной ЕС, и мнениях экспертов, с которыми консультировалась экспертная группа, то экспертная группа считает, что ЕС доказал риски для здоровья, связанные с использованием асбеста. В то же время эксперты, с которыми консультировалась экспертная группа, также подтвердили, что различные виды использования асбеста связаны с риском для здоровья. Таким образом, группа экспертов пришла к выводу, что меры французского запрета асбеста подпадают под действие политики защиты жизни и здоровья человека по смыслу ст. XX (b) (Джули 2001: 1825).

После подтверждения того, что оспариваемые меры подпадают под сферу действия ст. XX (b), группа экспертов затем рассмотрела, соответствует ли французский запрет асбеста положениям «необходимых» ст. XX (b). Экспертная группа считала, что обзор «необходимых» должен установить законность целей политики в области здравоохранения, преследуемых Францией, и подтвердить, есть ли меры, согласующиеся или менее несовместимые с ГАТТ1994. После анализа группа экспертов считала, что ЕС представила поверхностные доказательства и отсутствия разумной альтернативной меры, а Канада не представила достаточных доказательств, чтобы опровергнуть это. Таким образом, экспертная группа считала, что оспариваемый указ соответствует положениям ст. XX (b).

Это первое успешное дело, в котором ответчик сослался на исключение из ст. XX (b), которое имеет большое значение для координации торговой и экологической политики ВТО (Зеггер 2003: 319).

Анализ показывает, что либерализация торговли и охрана окружающей среды являются основными проблемами, непосредственно связанными с фундаментальными интересами выживания и развития человека в каждой стране, каждом регионе и мире (Лян 2000: 257). Что из них будет первым? Как сбалансировать? Это требует, чтобы механизм урегулирования споров ВТО использовал существующие правила для толкования и применения, а также разрабатывал законы в соответствии с развитием международного сообщества.

Мы считаем, что можно использовать следующие методы:

Защита окружающей среды (включая экологическую среду, редких животных и растений, а также здоровье человека) не должна осуществляться исключительно на основе национального законодательства. Охрана окружающей среды должна и может достигать своих целей в рамках международных конвенций (Шенбаум 2001: 278).

Установите более полные конкретные правила. При урегулировании споров, после длительной и повторяющейся практики применения и толкования ст. XX, соответствующие учреждения ВТО могут кодифицировать эти правила на международном уровне, чтобы сформировать конкретный проект соглашения, а затем представить его в соответствующий орган для утверждения и вступления в силу.

Развивающиеся страны должны консолидировать и развивать многостороннюю либерализацию торговли, принимая во внимание защиту окружающей среды, которая имеет большое значение для всего мира. В эпоху, когда «устойчивое развитие», «экономика знаний» и «международное сотрудничество» стали основными направлениями глобального экономического развития в нынешнем и будущем столетиях, развивающиеся страны также должны принимать меры для предотвращения ущерба окружающей среде и нарушения прав интеллектуальной собственности.

Развивающиеся страны должны обратить внимание на изменения в международном сообществе и международных правовых нормах, касающихся ст. XX, и работать с ВТО, чтобы проявлять бдительность и активно предотвращать распространение «нового торгового протекционизма». Реализация целей, перечисленных в «общих исключениях», должна входить в сферу действия соглашения ВТО и осуществляться таким образом, чтобы не нарушать обязательства

ВТО. Можно предвидеть, что в системе ВТО развивающиеся страны станут важной силой в регулировании исключения из ст. XX, и их роль будет становиться все больше и больше

Заключение

Предыдущая группа экспертов и Апелляционный орган строго интерпретировали ст. XX, чтобы предотвратить злоупотребление ст. XX и нанести ущерб правам и обязательствам других основных положений ГАТТ. Однако в результате ст. XX становится бесполезной, и ее трудно использовать. В то же время цели и задачи «защиты и сохранения окружающей среды» и «содействия устойчивому развитию» в преамбуле ГАТТ не подкреплены правилами.

Апелляционный орган также изменил свое толкование термина «необходимых», увязав его с самой политикой защиты, а не с торговыми ограничениями. Это логически больше соответствует законодательному замыслу ст. XX, и будущим членам будет удобнее ссылаться на ст. XX и придает ст. XX существенное значение.

Из приведенного выше анализа конкретных случаев, можно видеть, что судебная практика ГАТТ / ВТО, связанная с окружающей средой, претерпела такой процесс развития, то есть с упора на словесной интерпретации положений к надлежащему использованию телеологической интерпретации; от сосредоточения внимания на преимуществах либерализации торговли к постепенному подчеркиванию важности защиты окружающей среды и важных национальных интересов, воплощенных в экологической политике; с узкой точки зрения до прогрессивной точки зрения объяснять сферу применения ст. XX; от простого акцентирования внимания на правилах торговли до цитирования принципов и положений общего международного права, международного экологического права и международных природоохранных конвенций для толкования положений ВТО, чтобы соглашения ВТО согласовывались с соответствующими международными природоохранными соглашениями; от относительного разделения отношений между торговлей и окружающей средой до акцента на скоординированных отношениях между ними и реализации целей устойчивого развития.

Этот процесс развития продолжается. Так, с одной стороны, он отражает влияние теории и практики устойчивого развития в области международного права на судебную практику ВТО; с другой стороны, судебная практика ВТО так-

же является важной частью области международного права, поэтому он также будет в значительной степени способствовать развитию международного права с точки зрения устойчивого развития.

Посредством судебного разбирательства торговых споров, связанных с окружающей средой, Агентство по урегулированию споров ВТО

сочетает положения об «общих исключениях» с современным международным правом и международными концепциями защиты окружающей среды с помощью методов юридической интерпретации для создания применимого правила экологической статьи ВТО, которое может динамически сбалансировать свободную торговлю и защиту окружающей среды.

Литература

- Боклан Д. С. Взаимодействие международного экологического права и международного экономического права как отраслей системы международного права // Московский журнал международного права. – 2014. – № 3. – С. 171-191.
- Вранес Э. Торговля и окружающая среда: фундаментальные вопросы международного права. Право ВТО и теория права / Э. Вранес. – Оксфорд: Издательство Оксфордского университета, 2009. – 441 с.
- Голиченков А.К., Исполинов А.С., Кадышева О.В. Экологическая составляющая соглашений Всемирной торговой организации // Экологическое право. – 2014. – № 1. – С. 30-37.
- Джули Х. П., «Озеленение» Всемирной торговой организации? Комментарий к делу об отчете об асбесте // Бруклинский журнал международного права. – 2001. – №4 (26). – С. 1788-1838.
- Жилина И. Ю. Окружающая среда и международная торговля // Экономика. – 2002. – № 3. – С. 163-172.
- Зеггер М. К., Геринг М. В., ВТО и меры предосторожности: последствия спора ВТО об асбесте для устойчивого развития // Журнал экологического права. – 2003. – №15. – С. 289-321.
- Ксения А. Практика урегулирования природоресурсных споров Органом по разрешению споров Всемирной Торговой Организации // Академия. – 2013. – № 3. – С. 118-127 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/66845-praktika-uregulirovaniya-prirodoresursnykh-sporov-organom-razresheniyu-sporov> (27.02.2021).
- Международное право: Учебное пособие / под ред. С. Лян. – КНР: Издательство «Уханьский университет», 2000. – 376 с.
- Международное экологическое право: Учебное пособие / под ред. С. Ван. – КНР: Издательство «Закон», 2005. – 383 с.
- Робб, Каир А. Р. Доклады по международному праву окружающей среды [R] // Торговля и окружающая среда. – Издательство Кембриджского университета, 2001. – № 2. – С. 3-16.
- Смбатян А. С. Генеральное Соглашение по тарифам и торговле 1994 в системе многосторонних торговых соглашений ВТО // Российский внешнеэкономический вестник. – 2019. – № 3. – С. 7-18 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/generalnoe-soglashenie-po-tarifam-i-torgovle-1994-v-sisteme-mnogostoronnih-torgovyh-soglasheniy-vto> (28.02.2021).
- Смбатян А.С. Международные торговые споры в ГАТТ/ВТО: избранные решения (1952-2005 гг.). – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 326 с.
- Статья XX Генерального соглашения по тарифам и торговле 1947 года. [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <http://www.wto.ru/documents.asp?f=sogl&t=13> (26.02.2021).
- Уирс Дж. Торговля и окружающая среда в ЕС и ВТО, Правовой анализ – Гронинген: Europa Law Publishing, 2003. – 496 с
- Цзэн Л. Л., Чен В. Д. Об общем исключительном положении ВТО (статья XX ГАТТ) и контрмерах моей страны // Юридический Форум. – 2001. – № 4. – С. 32-49.
- Чуйко Н. А. Взаимосвязь правил ВТО с вопросами защиты окружающей среды и безопасности продуктов питания // Сибирский юридический вестник, 2014. – № 2. – С.104-110 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа:URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyaz-pravil-vto-s-voprosami-zaschity-okruzhayushey-sredy-i-bezopasnosti-produktov-pitaniya> (02.03.2021).
- Шенбаум, Томас Дж., Международная торговля и защита окружающей среды: постоянный поиск примирения // Американский журнал международного права. – 2001. – № 2 (91). – С. 268-313.
- Шин Ц. Ч. Глядя на будущих тенденциях координации ВТО для окружающей среды и торговых отношений от случая асбеста // Журнал океанского университета Китая. – 2005. – № 4. – С. 58-62.

References

- Article XX of the General Agreement on Tariffs and Trade 1947. [Electronic resource]. Access mode: URL: <http://www.wto.ru/documents.asp?fsogl&t=13>. (26.02.2021).
- Boklan D.S. Interaction of international environmental law and international economic law as branches of the system of international law // Moscow Journal of International Law. 2014. №. 3. 171191 p.
- Chuiiko N. A. Interrelation of WTO rules with the issues of environmental protection and food safety // Siberian Legal Bulletin, 2014. № 2. 104110 p [Electronic resource]. Access mode: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyazpravilvtosvoprosamizaschityokruzhayusheysredyibezopasnostiproduktovpitaniya> (02.03.2021).

- Golichenkov A.K., Ispolinov A.S., Kadysheva O.V. The ecological component of the agreements of the World Trade Organization // *Ecological Law*. 2014. № 1. 3037 p.
- Liang S. □ 2000 International law. China: Publishing House «Wuhan University». 376 p.
- Wang S. □ 2005 International environmental law. China: Publishing House «Law», 2005. 383 p.
- Julie H. P., Greening of the World Trade Organization? Commentary on the Asbestos Report Case // *Brooklyn Journal of International Law*, 2001. № 4 (26). 17881838 p.
- Ksenia A. Practice of settlement of natural resource disputes by the Dispute Resolution Body of the World Trade Organization, 2013. № 3. 118127 p // [Electronic resource]. Access mode: URL: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/66845praktikauregulirovaniyaprirodoresursnykhsporovorganomrazresheniyusporov> (27.02.2021).
- Robb, Cairo A. R., *International Environmental Law Reports*[R] // Trade and Environment Cambridge University press, 2001. № 2. 316 p.
- Schoenbaum, Thomas J., International trade and protection of the Environment: The Continuing Search for Reconciliation[J], // *The American Journal of International Law*, 2001. № 2(91). C. 268313.
- Segger M. C. □ Gehring M.W., The WTO and Precaution: Sustainable Development Implications of the WTO Asbestos Dispute // *Journal of Environmental Law*, 2003. №15. C.289321.
- Shin T. Ch. Looking at future trends in WTO coordination for the environment and trade relations from the case of asbestos // *Journal of the Oceanic University of China*, 2005. № 4. 5862 p.
- Smbatyan A.S. *International Trade Disputes in the GATT / WTO: Selected Decisions (1952-2005)*. M.: Walters Kluver, 2006. 326 p.
- Smbatyan A.S. General Agreement on Tariffs and Trade 1994 in the system of multilateral trade agreements of the WTO // *Russian Foreign Economic Bulletin*. 2019. № 3. 718 p [Electronic resource]. Access mode: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/generalnoesoglasheniepotarifamitorgovle1994vsistememnogostoronnihtorgovyhsoglasheniyvto> (28.02.2021).
- Vranes E. *Trade and the Environment: Fundamental Issues in International Law. WTO Law and Legal Theory* / E. Vranes. Oxford: Oxford University Press, 2009. 441 p.
- Wiers J. *Trade and Environment in the EC and the WTO, A Legal Analysis* / J. Wiers. Groningen: Europa Law Publishing, 2003. 496 p.
- Zeng L. L., Chen V. D., On the general exceptional position of the WTO (Article XX of the GATT) and countermeasures of my country // *Legal Forum*. 2001. № 4. 3249 p.
- Zhilina I. Yu. Environment and international trade / I. Yu. Zhilina, O. Godard // *Social and humanitarian sciences. Domestic and foreign literature: ref. zhurn. Ser. 2, Economics*. 2002. № 3. 163172 p.

B. Kuzhatov

Queen Mary University of London,
KazGUU named M. Narikbayev, Kazakhstan, Nur-Sultan
e-mail: k_bagdat@kazguu.kz

REGULATORY SPACE AS A FACTOR OF CHANGE OF INTERNATIONAL INVESTMENT TREATY REGIME

At present time, the quest of balance between public and private interests under investment treaty provisions has become a serious challenge for all of the concerned parties, namely for host states, foreign investors, arbitral tribunals, scholars and arbitration lawyers. This quest is driving the international investment treaty regime to drastic changes. In this sense, this Article aims to determinate the role of regulatory space factor in the light of changing investment treaty jurisprudence. For this purpose, the Article analyses current fundamental shifts in international investment treaty regime and attempts to explain the roots of these shifts, inter alia, by focusing on the regulatory space factor. It reveals the drawbacks of current treaty regime, the lack of balance between regulatory space and investment protection, the role of the regulatory space in new investment treaties. In conclusion, it would argue that regulatory space plays a pivotal role in overall shifts of treaty regime. It could not resolve the current issues of balance in the treaty regime, but to some extent will serve to strike a balance between the regulatory space and the investment protection. The scientific novelty of the article is determined by the fact that this research attempts to justify the determination of factor of regulatory space in changing investment treaty regime by building a chain of roots of the matter and further development. The subject of the research is international investment law, particularly treaty regime. The Article employs doctrinal methodology to legal research from the perspective of historical, comparative and empirical analysis. The research under this Article is text-based and if applicable supported by the results of empirical studies.

Key words: investment treaty regime, regulatory space, investment protection, foreign direct investment, host state, investor, arbitration tribunal, ICSID, BIT, MIT, UNCTAD.

Б. Құжатов

Мәри патшайым атындағы Лондон Университеті,
М. Нәрікбаев ҚазГЗУ, Нұр-Сұлтан қ.
e-mail: k_bagdat@kazguu.kz

Қабылдаушы мемлекеттердің реттеу құқығы халықаралық инвестициялық келісімдер режимінің өзгеріс факторы тұрғысында

Қазіргі уақытта инвестициялық келісімдердің ережелері аясында мемлекеттік және жеке мүдделер арасындағы тепе-теңдікті қалпына келтіру барлық мүдделі тараптар, атап айтқанда қабылдаушы мемлекеттер, шетелдік инвесторлар, арбитраждық соттар, ғалымдар және төрелік заңгерлер үшін күрделі дилеммаға айналды. Теңгерімді іздеу халықаралық инвестициялық келісімшарт режимінің күрт өзгеруіне әкеледі. Осы өзгеріске орай, бұл мақаланың мақсаты – инвестициялық келісімдер тәжірибесіне әсер ету тұрғысынан қабылдаушы мемлекеттердің реттеуші құқықтарының рөлін анықтау. Мақалада халықаралық инвестициялық келісімдер режиміндегі соңғы маңызды өзгерістер талданады. Атап айтқанда, қабылдаушы мемлекеттердің реттеуші факторына назар аударылады және қолданыстағы шарттық режимнің кемшіліктерін, реттеуші кеңістік пен инвестицияларды қорғау арасындағы тепе-теңдіктің болмауының себептерін және жаңа инвестициялық келісімдерде қабылдаушы мемлекеттердің реттеуші құқықтарының рөлін түсіндіреді. Мақаланың ғылыми жаңалығы зерттеуде дилемманың себептік байланысын және оларды әрі қарай дамыту арқылы инвестициялық келісімдер режиміндегі өзгерістер тұрғысынан реттеуші кеңістік факторының анықтамасын негіздеуге талпыныс жасайтындығымен анықталады. Зерттеу нысаны – халықаралық инвестициялық құқық, атап айтқанда инвестициялық келісімдердің режимі.

Қорытындылай келе, автор қабылдаушы мемлекеттердің реттеуші құқықтары шарт режимінің қазіргі мәселелерін шеше алмайды, бірақ белгілі бір дәрежеде реттеуші кеңістік пен инвестицияларды қорғау арасындағы тепе-теңдікке қол жеткізуге көмектеседі деп тұжырымдайды. Мақалада тарихи, салыстырмалы және эмпирикалық талдау тұрғысынан құқықтық зерттеудің доктриналық әдісі қолданылады. Осы мақаладағы зерттеу мәтініне негізделген және мүмкін болған жағдайда эмпирикалық зерттеулермен расталады.

Түйін сөздер: инвестициялық келісім режимі, реттеуші кеңістік, инвестицияларды қорғау, тікелей шетелдік инвестициялар, қабылдаушы мемлекет, инвестор, төрелік сот, ICSID, BIT, MIT, UNCTAD.

Б. Кужатов

Лондонский Университет имени Королева Мэри,
Казахский государственный юридический университет имени М. Нарикбаева, Казахстан, г. Нур-Султан
*e-mail: k_bagdat@kazguu.kz

Регуляторные права принимающих государств как фактор изменения режима международных инвестиционных соглашений

В настоящее время восстановление баланса между государственными и частными интересами в рамках положений инвестиционных соглашений стало серьезной дилеммой для всех заинтересованных сторон, а именно для принимающих государств, иностранных инвесторов, арбитражных судов, ученых и арбитражных юристов. Поиск баланса ведет к резкому изменению режима международного инвестиционного соглашения. В свете такого изменения цель настоящей статьи направлена на определение роли регуляторных прав принимающих государств с точки зрения влияния на практику инвестиционных соглашений. Статья анализирует последние существенные изменения в режиме международных инвестиционных соглашений. В частности, она фокусируется на факторе регуляторных прав принимающих государств и объясняет недостатки текущего режима инвестиционных соглашений, причины отсутствия баланса между регуляторными правами принимающих стран и защитой инвестиций, роль регуляторных прав принимающих государств в новых инвестиционных соглашениях. Научная новизна статьи определяется тем, что в данном исследовании делается попытка обосновать определение фактора регуляторного пространства в свете изменений режима инвестиционных соглашений путем выстраивания причинно-следственных связей дилеммы и их дальнейшего развития. Предметом исследования является международное инвестиционное право, в частности режим инвестиционных соглашений. В заключение автор приходит к выводу, что регуляторные права государства имеют значительное влияние на изменения режима инвестиционных соглашений. Регуляторное пространство не может решить текущие проблемы баланса в режиме инвестиционных соглашений, а в некоторой степени будет способствовать достижению баланса между регуляторным пространством и защитой инвестиций. В статье применяется доктринальный метод правового исследования с точки зрения исторического, сравнительного и эмпирического анализа. Исследование по данной статье основано на тексте и, если применимо, подтверждается результатами эмпирических исследований.

Ключевые слова: режим инвестиционных соглашений, регуляторное пространство, защита инвестиций, прямые иностранные инвестиции, принимающее государство, инвестор, арбитражный трибунал, ICSID, BIT, MIT, UNCTAD.

Introduction

The nature of investment treaties has begun to change. It could be seen in the light of the recent termination and withdrawal from treaties by a number of states, revision of treaty clauses, and conclusion of a new wave of balanced treaties (UNCTAD 2019). Several factors have been pointed out by scholars as main factors of this change (Sornarajah 2011; Kaushal 2009; Mills 2011). They include overall shift in a political and economic landscape between developed and developing states, the dominant power of arbitration in the interpretation of treaty provisions, one-sided investment protection focused provisions of treaties, restriction of sovereignty and regulatory space of host states.

Flaws of current investment treaty regime

International investment treaties have been playing a crucial role in providing protection to foreign investors in the host states. In addition to this role, international investment treaties enforce the host states to make their regulatory framework more transparent, stable, predictable and secure in relation to foreign investors (UNCTAD 2003, 91).

A lack of protection provided by customary international law and uncertain foreign investment protection laws of the host states principally has led developed states to conclude investment treaties with developing states (Kaushal 2009, 513). In this sense, investment treaty provisions have been designed to ensure investment protection guarantees

for foreign investors in addition to those contained in the host states' national system (Dolzer 2005, 953). Investment treaty represents that foreign investor's property and contract rights are protected and enforceable under international law (Kaushal 2009, 513; Elkins et al 2008, 825). Therefore, at the outset, the investment treaty regime was driven by developed states as a tool to reduce the political risk for investments of companies of home states in the host states.

Earlier 1960s the World Bank and International Monetary Fund took the lead to address the emerging international legal framework of foreign investment, pointing to its mandate and to the link between economic development, international cooperation, and the role of private international investment (Dolzer 2015, 7; Muchlinski 2009, 38). Thus, the treaty regime initially made a clear focus on the rights of investors and responsibilities of host states in the provision of protection to alien's property. To achieve the goal, classic investment treaties incorporated standards of treatment such as fair and equitable treatment, expropriation, national treatment and most favoured nation. If the host state expropriates the investment, changes applicable governing laws in relation to foreign investors, restricts the transfer of profits or takes discriminatory measures against a foreign investor, then the foreign investor may bring a claim for compensation of damages or deprived investment. These standards of treatment have binding obligations on host states by constraining their national regulatory sphere of action.

Moreover, the focus of protection under investment treaties covered not only the post-establishment phase of investment, but also admission. In the light of such a clause, the host state has an obligation to treat foreign investors not less favourable than their own nationals. This goal has been achieved through proper incorporated national treatment and most-favoured nation clauses.

Initiatives of the World Bank brought to a search of a dispute settlement mechanism which resulted in the adoption of the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States (ICSID Convention) establishing the International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID) in 1965 (Dolzer 2015, 7). It provided investors of the ICSID member states to seek a remedy before ICSID tribunal.

The classical investment treaty regime of the past decade has addressed only issues of foreign investment protection. At the same time, investment treaties are understood to attract and promote foreign investment by reducing the discrimina-

tion and unpredictability of state actions (Dolzer 2005, 953). Therefore, this regime was expected to contribute to the development of the host states economy through transfer of capital, technology and skills.

However, the assumption that investment treaties promote investment flow has been subject to the observation of numerous studies. These studies have come divergent outcomes on the correlation between the investment treaties and foreign investment flow, thus positive effects of the investment treaties on the promotion of foreign investment have been doubted (Kaushal 2009, 525; UNCTAD 1988, 1998, 2003; Driemeier 2003).

In the light of this regime to date over 3000 bilateral (BITs) and multilateral investment treaties (MITs), including trade-investment partnership agreements have been concluded. The majority of current BITs and MITs were negotiated during 1960 to 1990s based on a narrow investor protection model stemming from the 1962 OECD Draft Convention on the Protection of Foreign Property.

What is a regulatory space?

The meaning of regulatory space in international investment law is used interchangeably with the concepts of sovereignty, national space, regulatory rights, right to regulate, police power, regulatory autonomy, regulatory measures and regulatory freedom of states to regulate (Mann 2003, 211).

In general, the term is reflected as attribute of sovereignty under international law that represents freedom of state to involve in political, economic, legislative and other regulatory activity as the state sees fit.

In terms of sovereignty, the term is related to the concept that decision making authority and power of a state to legislate should not be allocated to private investors and international arbitration tribunals (Kaushal 2009, 511). In particular, sovereignty is understood as the superiority of national and governmental power.

In recent scholars' contributions, this term is widely mentioned as a right to regulate. It is understood as the right of the host state to regulate foreign investment in order to promote domestic priorities and to protect the public welfare from possible negative impacts of foreign and domestic investment. More narrowly the term is discussed in recent scholar contributions, where the term is defined as the legal right of the host state that permits it exceptionally to regulate in derogation of international commitments it has undertaken in the framework of

investment agreements without incurring a duty to compensate (Titi 2013, 33).

General limitation of the regulatory space

As an ordinary international agreement, the investment treaty reduces the scope of sovereignty for state parties of the treaty. There are two common ways of limitation of the regulatory space by the investment treaty.

Firstly, the nature of the investment treaty functions to define and narrow the permissible types of domestic administrative regulation to which foreign investors could be subject. This limitation on the host state's administrative right to regulate in the public interest covers not only economic matters, but also extends to environmental, tax and labor as well. In this sense, host states are obliged to bring their domestic legislation into a balance with a treaty regime (Dolzer 2006, 954). Such limitation is a response to the investors' concern for the predictability and stability of the legal framework of the host state governing the investments.

Secondly, investment treaties virtually permit any type of public policy regulation affecting foreign investors to be challenged before international arbitration tribunals. In this way, investment treaties limit the power of the host state to subject foreign investors to its domestic legal system.

Excessive limitation factor

There is rising public concern about excessive limitation of regulatory space by investment treaty provisions. *Inter alia*, it is about the suitability and the legitimacy of the existing international investment law system for dealing with the tension between investment protections and competing for the right to regulate host states. This is due to the fact that the functioning of the investment treaty regime has become no longer suitable for the host states. In particular, extensive investment protection focused treaty regime led to an increase in arbitration disputes over the world (Kingsbury and Schill 2010; UNCTAD 2003). The broadly worded and open-textured standard provisions of investment treaties provided foreign investors with the right to challenge nearly any regulatory measure regardless legitimate or not, as well arbitral tribunals with significant discretion in interpreting obligations of states towards their treatment to foreign investors (Roberts 2010, 179-225).

In theory, treaty parties are supreme when creating the law and tribunals are supreme when ap-

plying it in particular cases. In this sense, tribunal awards in particular cases informally contribute to the interpretation, and thus the creation of law (Roberts 2010, 179-225).

However, there are two critical issues for the host states on this. In the first place, it is frequently difficult for tribunals to set criteria to determine whether a breach has occurred and thus a host state is liable to compensate. A concern is that treaty provisions may unduly expose states to compensate investors for non-discriminatory, legitimate laws, regulations, and administrative decisions adopted to sustain public welfare. Determination of borderline between legitimate regulatory rights and discriminatory measures was widely discussed in earlier arbitration cases (Tecmed 2003, Metalclad 2000, Methanex 2005). Currently, a significant share of arbitration disputes on challenging the regulatory space is primarily related to regulatory measures on sensitive sectors such as environment, energy security, climate change, the ban on tobacco and etc. (Philip Morris 2017; Charanne Construction 2016; NextEra Energy 2019; Eiser Infrastructure 2017; Novenergia II 2018; Masdar Solar 2018; Antin Energia 2018). Merely the Kingdom of Spain is facing over 40 arbitration disputes for regulatory measures in the sector of renewable energy under the Energy Charter Treaty.

In the second place, for states any investment dispute in arbitration involves financial stakes large enough despite win or lose outcomes of the dispute (Muchlinski 2009, 347-378). Since even a single award can place "onerous" demands on the budgetary resources of states (Muchlinski 2009, 347-378). As a result, host states, mostly developing states had to pay a high cost of national sovereignty instead of foreign investment flow (Elkins et al 2008, 299).

New wave of treaties

A factor of regulatory space, *inter alia*, has been leading to a nascence of new investment treaty regime. The new investment treaty regime is intended to shift well entrenched investment protection focused treaty regime. It is meant that new treaties should resolve the accumulated issues of the current investment treaty regime. Primarily, it should preserve the host state's regulatory space in the public interest, balance investor rights and duties, acknowledge the importance of sustainable development and environmental goals (Muchlinski 2016, 41).

International organizations such as UNCTAD and the Commonwealth Secretariat took the leading

role in developing guidelines for the design of new investment treaties. At the same time, model treaties have also been designed by the United States, Canada, Norway and ASEAN member states. There are also newly designed treaties such as the US-EU Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), Trans-Pacific Partnership (TPP) Agreement and Canada-EU Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA), which have reconsidered approaches on standards of protection.

These recent negotiated treaties have sought to safeguard the state's regulatory space and regulatory autonomy by narrowing down and clarifying treaty guarantees, and by limiting the opportunities for a broad interpretation of protection standards by arbitral tribunals. Newly designed treaties use renewed and novel approaches in relation to the preservation of regulatory space. Common approaches include:

- an explicit confirmation of the host state's regulatory rights;
- more precise definitions of investment and investor, standards of treatment, general exceptions clauses;
- affirmation of other non-investment values and concerns such as protection of labor and environment;
- more precise dispute settlement clauses on access to ISDS;
- provisions curbing arbitral tribunal's power to interpret the investment treaty.

Kazakhstan's perspective

In the context of this topic, the Article notes that the issue of the regulatory space is important also for Kazakhstan. To date, Kazakhstan has concluded over 40 (forty) bilateral investment treaties on the encouragement and reciprocal protection of investment (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan 2020). There are also multilateral treaties that contain investment protection provisions such as the Energy Charter Treaty and the Eurasian Economic Union Treaty. The majority of them were concluded between 1992 and 2005, which based on the old investment treaty regime.

In the framework of these investment treaties, Kazakhstan is Respondent in 19 (nineteen) international investment arbitrations (Investment Policy Hub of UNCTAD, 2020). 5 (five) of them were initiated under the Energy Charter Treaty and 7 (seven) of them under the bilateral investment treaty between Kazakhstan and the United States.

One of the most challenged treaties is the Energy Charter Treaty that Kazakhstan is a member state. As recent trend demonstrates that investors overly rely on the substantive protection provisions of the Energy Charter Treaty to protect their investments in the host states. To date 125 investment disputes have been raised under the Energy Charter Treaty. According to statistics of the Energy Charter Treaty, over the last two years, 50 applications for arbitration have been submitted under the Energy Charter provisions (The Energy Charter Secretariat information). From 2015 to 2019 years 60 arbitration claims were submitted against host states under the Energy Charter Treaty. It brought an overwhelming burden for member countries in the protection of their public interests and implementation of internal laws.

The trend raises a matter of concern among member countries about harmonizing investment protection provisions towards their regulatory rights and striking a balance between them. In 2018, the Energy Charter Conference has started the long-awaited negotiations on the modernization of the treaty. Ten topics have been adopted by the Energy Charter Conference for discussion and further elaboration of viable solutions for member states. One of the included 10 topics is the right to regulate, i.e. regulatory space issue.

Conclusion

This article attempted to explain current fundamental shifts in international investment treaty regime and the roots of these shifts, *inter alia*, by focusing on the regulatory space factor. The Article demonstrated the drawbacks of current treaty regime, the lack of balance between regulatory space and investment protection, the role of the regulatory space in new investment treaties. There is a number of factors which affected this shift such as political and economic landscape between developed and developing states, the dominant power of arbitration in the interpretation of treaty provisions, one-sided investment protection focused provisions of treaties. However, massive claims of investors to ISDS on challenging legitimate regulatory rights of the host states, *inter alia*, led to the reconsideration of the treaty regime.

Currently, states seek to develop new types of investment treaties that strike a balance between regulatory space and investor protection. The number of new model treaties has been elaborated. There is no doubt that a new wave of treaties will also touch upon Kazakhstan since most of the treaties

have been concluded in the late 1990s and 2000s. Regulatory space matter is also under discussion in the framework of the modernization process of the Energy Charter Treaty.

In conclusion, it is argued that regulatory space plays a pivotal role in overall shifts of treaty regime.

However, it is early to point out the effectiveness of new treaties on balancing regulatory space and investment protection, as well as on stopping the increase of arbitration disputes, but to some extent certainly, new treaties help to resolve current flaws of the investment treaty regime.

References

- Aikaterini Titi, *“The right to regulate in International Investment law”*, (Hart Publishing, Oxford 2013)
- Anthea Roberts, “Power and Persuasion in Investment Treaty Interpretation: The Dual Role of States”, (2010) Vol, 104, No.2 American Journal of International Law
- Asha Kaushai, “Revisiting History: How the Past Matters for the Present Backlash Against the Foreign Investment Regime” (2009) Vol 50, Number 2 Harvard International Law Journal
- Benedict Kingsbury and Stephan W. Schill, “Public Law Concepts to Balance Investors’ Rights with State Regulatory Actions in the Public Interest – the Concept of Proportionality” edited by Peter Muchlinski, Federico Ortino, and Christoph Schreuer, *The Oxford Handbook of International Investment Law* (OUP, 2010)
- Rudolf Dolzer, *“Principles of International Investment Law* (2-nd edition, OUP 2015)
- Sornarajah, *“Resistance and change in the international law on foreign investment”*, (CUP 2015)
- Zachary Elkins, Andrew T. Guzman, Beth Simmons, “Competing for Capital: The Diffusion of Bilateral Investment Treaties, 1960-2000” (2008)
- Mann.H, “The Right of States to Regulate and International Investment Law” (2003) UNCTAD
- Peter Muchlinski, Obstacles and Pathways to Consideration of the Public Interest in Investment Treaty Disputes, Charles H. Brower, II, *Yearbook on International Investment Law & Policy 2008-2009*
- Peter Muchlinski, “Negotiating New Generation International Investment Agreements” edited by Steffen Hindelang and Markus Krajewski, *Shifting Paradigms in International Investment Law* (OUP 2016)
- Peter Muchlinski, “Trends in International Investment Agreements: Balancing Investor rights and the Right to Regulate. The Issue of National Security” (2009) Yearbook on International Investment Law and Policy 2008–2009
- Rudolf Dolzer, “The Impact of International Investment Treaties on Domestic Administrative Law” (2006) Vol. 37 International Law and Politics
- UNCTAD, “Transnational Corporations in World Development: Trends and Prospects” (1988)
- UNCTAD, “Bilateral Investment Treaties in the Mid-1990s” (1998)
- UNCTAD, “National Treatment” (1999b)
- UNCTAD, “Taking of Property”, (2000c)
- UNCTAD, “FDI Policies for Development: National and International Perspective” (2003)
- UNCTAD “World Investment Report, FDI Policies for Development: National and International Perspectives” (2003)
- UNCTAD “World Investment Report (2019)
- Antin Infrastructure Services Luxembourg S.à.r.l. and Antin Energia Termosolar B.V. v. Kingdom of Spain (2018) Award
- Charanne and Construction Investments v. Spain (2016) Award
- Eiser Infrastructure Limited and Energía Solar Luxembourg S.à r.l. v. Kingdom of Spain (2017) Final Award
- Metalclad Corporation v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/97/
- Masdar Solar & Wind Cooperatief U.A. v. Spain (2018) Award
- Methanex Corporation v. United States of America UNCITRAL August 2005
- NextEra Energy Global Holdings B.V. and NextEra Energy Spain Holdings B.V. v. Kingdom of Spain (2019) Final Award
- Novenergia II – Energy & Environment (SCA) (Grand Duchy of Luxembourg), SICAR v. The Kingdom of Spain (2018) Final Award
- Philip Morris Asia Ltd. v. Commonwealth of Australia (2015) Award on Jurisdiction and Admissibility and (2017) Final Award
- Técnicas Medioambientales Tecmed S.A. v. México, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2, Award

Ma Chengfu¹, Xu Han^{2*} ¹Law School Fudan University, China²Law school, Zheng Zhou University, China

*e-mail: 13020090152@163.com

RESEARCH ON THE DISPUTE RESOLUTION MECHANISM OF THE HUI COMMUNITY IN NORTHWEST CHINA

The dispute resolution mechanism of the Muslim community in Northwest China, which is dominated by religious mediation, is greatly influenced by Islamic law. The author takes two disputes in Muslim community as examples to explore the characteristics and influencing factors of the dispute resolution mechanism under the background of Hui Chinese ethnic minority culture. The study of the relationship between the informal path of religious mediation and the formal path of official dispute resolution mechanism brings us a new perspective to understand the religious dispute resolution mechanism of the Hui Muslim communities in Northwest China.

In addition, what are the problems existing in the dispute settlement mechanism of the northwest Hui community? Why? This series of challenges and tests also belong to the research scope of this paper.

Key words: Dispute Resolution; Mediation; Hui; Islamic Law; Northwest China.

Ma Ченгфу¹, Сюй Хань^{2*}¹Фудан университетінің құқық мектебі, Қытай, Шанхай қ.²Чжэн Чжоу университетінің құқық мектебі, Қытай, Чжэн Чжоу қ.

*e-mail: 13020090152@163.com

Қытайдың солтүстік-батысындағы мұсылман қауымдастығының дауларды шешу механизмі туралы зерттеулер

Қытайдың солтүстік-батысындағы хуэй қауымдастықтарының діни медиацияға негізделген дауларды шешу механизміне ислам заңдары қатты әсер етті.

Автор Солтүстік-Батыс Қытайдағы хуэй қауымдастықтарындағы екі дауды мысал ретінде арнайы мәдени негізде дауларды шешудің сипаттамалары мен әсер ететін факторларын талқылау үшін алады. Ресми емес медиация мен ресми дауларды шешу тетіктері арасындағы байланысты зерттеу бізге Солтүстік-Батыс Қытайдағы хуэй қауымдастықтарының азаматтық дауларды шешу механизміне жаңа көзқарас қалыптастырды, сонымен қатар бұл азаматтық дауларды шешу механизмін түсінудің маңызды әдісі саналады.

Сондай-ақ Солтүстік-Батыс Қытайдағы хуэй қауымдастықтарының дауларын шешу механизмінде қандай проблемалар, себептер бар және оның алдында тұрған бірқатар сынақтар да осы тезистің шеңберінде.

Түйін сөздер: дауларды шешу, медиация, хуэй этникалық тобы, ислам құқығы, Солтүстік-Батыс Қытай.

Ma Ченгфу, Сюй Хань

¹Школа права Университета Фудань, Китай, г. Шанхай²Школа права Университета Чжэн Чжоу, Китай, г. Чжэн Чжоу

*e-mail: 13020090152@163.com

Исследование механизма разрешения споров в мусульманском сообществе Северо-Западного Китая

Механизм разрешения споров в общинах хуэй на северо-западе Китая, основанный на религиозном посредничестве, находится под сильным влиянием исламского права.

Автор берет два спора в общинах хуэй на северо-западе Китая в качестве примеров, чтобы обсудить характеристики и факторы, влияющие на разрешение споров в условиях особой культурной среды. Изучение взаимосвязи между неформальным посредничеством и официальными механизмами разрешения споров открыло нам новый взгляд на механизм разрешения гражданских споров в общинах хуэй на северо-западе Китая, а также это важный способ понять механизм разрешения гражданских споров.

Кроме того, вопросы о том, каковы проблемы в механизме разрешения споров в сообществах хуэй на северо-западе Китая, каковы причины, а также ряд проблем и испытаний, с которыми он сталкивается, также входят в объем данной диссертации.

Ключевые слова: разрешение споров, медиация, этническая группа хуэй, исламское право, Северо-Западный Китай.

Introduction

«The road of rule of law in China must pay attention to the use of China's local resources, pay attention to the traditions and realities of China's legal culture (Suli2015)» China is a unified multi-ethnic country, different ethnic groups have formed their own unique national culture in the long history. These ethnic cultures contain rich legal norms, which have had different destinies in the course of history, with some of which gradually withdraw from the stage, and some of which continuing to the present. The Hui, one of the ethnic minorities in China. It believes in Islam, and its social culture has been influenced by both Islamic culture and Chinese Han culture. In daily life, as citizens, the people in the Hui Muslim community are subject to Chinese laws and regulations. As parishioners, they are also deeply influenced by Islamic law. How does the Muslim community deal with the relationship between ethnic religious beliefs and national laws? How does Islamic law affect dispute resolution in Muslim community? These questions constitute a unique legal subject to study the resolution of disputes in Hui community. When we explore the Hui culture from the perspective of law, we can examine the actual operation of religious law in the Hui community. In turn, this influence, as a reference, also reflects the real situation of the operation of state order in the Hui community. The ultimate purpose of this study is to help us understand the diversified legal environment in Chinese society in an inclusive and rational way, and to think about the relationship between national law and the special legal culture of ethnic minorities.

The daily dispute settlement mechanism of the Hui community in northwest China is rooted in the soil of the Hui – Islamic culture, so it shows the characteristics of its ethnic and religion. However, the civil dispute resolution mechanism of the Hui community is a part of the multicultural culture of China's multi-ethnic country, and it is a local social tradition operating at the level of dispute-solving. This article will start from the study of two cases, try to explore the Hui community's unique dispute settlement mechanism prospect. The feature of this

dispute resolution mechanism is the presentation of its style, which is the basic element to define the «identity» of the Hui nationality. The author will try to accurately describe its content from the perspectives of mediation type, procedure, subject and content. This paper will also explore the subtle and complex real relationship between the two mechanisms in the level of social dispute resolution through a comparative study with the official way of formal dispute resolution. In addition, one of the goals of this paper is to think about the shortcomings of the mechanism. The author will reflect on and summarize the problems and limitations of the dispute resolution mechanism. This study is based on the materials and cases of the Hui communities in Northwest China.

I. The Cultural Dimension of Civil Dispute Resolution Mechanisms – A Case-Based Examination

Case 1: A woman and B man got married in accordance with Islamic law, without obtaining an official marriage certificate. Later, their relationship broke down and B man said «I divorce you» three times after the quarrel. A woman believed that according to the Shariah law, a divorce is valid if the man says it three times. A woman later married C man, and had marriage registered by the government. Later B man heard A woman had remarried, he came and harassed her, saying that remarriage of A woman was not in accordance with religious law and that the divorce was not recognized as valid. A woman couldn't bear B man's harassment, asked a local religious personage to mediate. The religious man explained the issue of divorce from the perspective of religious law, advocating that divorce was valid, but advised A woman to make appropriate financial compensation to B man in order to completely resolve the dispute. A woman and B man finally accepted the religious mediation, and A woman paid B man 30,000 yuan in financial compensation.

Case Analysis: In Muslim community in northwest China, marriage relationship must first meet the legal conditions stipulated in the Marriage Law

of the People's Republic of China, such as physical health and age. Then, the couple must register their marriage at the Civil Affairs Bureau in China, and after they get official marriage certificate, the marriage will be recognized and protected under state law. In addition, both parties are required to conduct and certify the marriage by an imam in accordance with the customary law of the Hui people, namely Islamic law, and finally the marriage is recognized by religious law. Due to the inadequate development of economy and education, the people in Hui Muslim community sometimes pay more attention to the customary law than the state law because of their weak awareness of modern law. For example, A woman and B man just hold a religious wedding in accordance with ethnic customs, so that «marriage» lost the protection of state law. During marriage dispute, their marriage ended because B man said «divorce» three times. The direct conflict between the state law and the Shariah law is embodied in the proposition of B man that the nature of remarriage of A woman is «illegal». A woman and C man have registered their marriage in accordance with national legal procedures and have formed a legal husband and wife relationship. From the perspective of state law, the facts of the dispute are clear, the legal relationship is clear, and there is no point of contention. But the complexity of realistic environment and legal resources leads to the parties involved in the contradictions and conflicts between state law and Shariah law. This case implies that in the Hui communities, the state law is not the only authority for dispute resolution, and the customary law trusted by the people also holds a significant influence. A woman had no choice but to seek mediation from religious person, the imam first addressed the issue of the legality of the marriage from the perspective of Islamic law, then asked the woman to pay certain amount of financial compensation for the purpose of ending of the dispute. The religious figure played the role of interpreter of Islam law and ended the dispute finally.

Case 2: A man and B man are neighbors, but there was a dispute over the ownership of a farm road. B man has made several pilgrimages to Mecca for Hajj and is considered a devout Muslim. One day, B man was prevented by A man in the process of the construction of the farm road, the two sides had a physical confrontation. A man wanted the imam to mediate the matter, saying he was willing to accept any result. But this proposal was rejected by B man. After investigation, the imam found

that the road was indeed a public agricultural road. However, B man claimed that he had the homestead certificate issued by the government and refused to accept the imam's mediation. A man finally filed an administrative lawsuit, and the homestead certificate was ordered by the court to be revoked by the government according to law due to falsification of material and illegal procedure. B man used the homestead certificate to escort his occupation of the road, and even refused the mediation of the religious authority was condemned by public opinion.

Case analysis: In this case, the identities, attitudes, behaviors of the parties and the reaction of public opinion provide us with a perspective to understand the civil dispute resolution mechanism in Hui community. After the dispute occurred, A man wanted to request the religious authority to mediate, but was rejected by B man. B man, as a Muslim who has performed Hajj many times, but he refused the imam's mediation. This shows that the mediation of religious authority is not necessarily an effective means of dispute resolution even for believers. In fact, the reasons for refusing the mediation of religious authority are: first, the interests of the parties cannot be satisfied; second, there are alternative solutions; third, there is a lack of trust in the religious authority. B man knew that the homestead certificate enabled his claim to be recognized by state laws, and it was his knowledge of the validity of state laws that led him to refuse the mediation of religious authorities. This means that the influence of Islamic law and religious authority is limited. People's choice is not always guided by religious values, and B man's rejection of the mediation of religious authority was in fact a rational choice in line with its practical interest. The attitude and behavior of A man, the mirror image of B man, revealed the religiously meaningful orientation of the parties in their choices. These two different choices show that there is a mixed state of existence of state law and religious law, practical interests and religious morality in the Hui community. The attitude of «accepting any outcome» is based on A man's trust in religious authority and his affirmation of the religious mediation method. He believed that the product of such a procedure is always just. Even though the final result was not in the interests of A man, A man still chose to accept the result of mediation. A rejected the tendency to instrumentalize the mediation process by religious authority and incorporated the secular dispute-of-interest process into his own sacred (religious) experience.

□. Characteristics of civil dispute settlement mechanism in northwest Hui community

1. Mainly in civil and commercial affairs

Civil and commercial disputes are the most common type of disputes that this mechanism applies to. This is not only related to the nature of civil and commercial disputes, but also closely related to the «power hierarchy» between the civil dispute resolution mechanism and the official dispute resolution mechanism. Civil and commercial actions can maximize the respect for the principle of «autonomy of intent», is characterized by «the parties mutually independent and equal legal status, and in most cases the occurrence of civil legal relationship depends on the meaning of the parties» (Liang Huixing, 2015), this kind of «freedom of civil law» provides the application space for the civil, local, informal dispute resolution procedure. In addition, in China, Islamic law has no power to interfere in legal disputes involving administrative and criminal relations. The fundamental reason is that in administrative disputes or criminal disputes, there will be the inevitable direct intervention of official agencies. Sharia law has no legitimacy and no capacity or resources to deal with such disputes.

2. The dispute resolution procedure is based on mediation

Most of the people in the Hui community are willing to choose the mediation as the main way of dispute resolution, and the concept of «peace is the most precious» runs through the process of dispute settlement. The reasons behind this are as follows: First, the influence of the concept of «peace is the most precious». This concept of peace is the result of the joint action of Islamic culture and Chinese traditional culture. The concept of «peace» urges the parties involved in the dispute to solve the dispute in a moderate way, which provides an ideological basis for the application of mediation procedures. Second, the unique nature of civil mediation makes it more popular. Mediation is the application of relevant social norms with the intervention of a third party, «to promote understanding and compromise through understanding and reasoning of disputes (Jiang Wei 2015). «Therefore, mediation has a series of advantages, for example, mediation is more convenient, the voluntary principle of mediation makes it easier to be recognized and implemented, mediation can take into account the difficulties and feelings of both parties, mediation provides an opportunity to release the emotions of the parties, etc. Third, the society provides rich mediation resources, the presence of religious authorities such as imams and great reli-

gious tradition in the Muslim community all provide a guarantee for civil mediation. The mediation of religious and moral authority has also gained the trust of the society. Many people believe that it safeguards the legitimate interests of the parties and the procedure is fair and reliable. Fourthly, the unfamiliarity and distrust of the official institutions represented by the court also lead to the reliance on civil mediation. During the author's investigation, some people expressed negative attitudes towards the official dispute resolution mechanism, such as concerns about corruption, unfamiliarity with procedures, consideration of economic rationality, etc.

3. Islamic culture plays an important role

In the civil dispute resolution process of the Muslim community, the Islamic doctrine Shariah based on the Quran and the Hadith plays an important role. In many cases, the religious authorities, acting as mediators, have mostly cited the Koran and the Hadith. The concepts such as «Islam is peaceful» and «Muslims are brothers and sisters» in the doctrines provide the ideological basis for the settlement of disputes, while the specific provisions of the Shariah law provide the rules and guidelines for the final settlement of disputes. Islamic culture is an important source of norms and ideas for the civil dispute resolution mechanism of the Muslim community. The social culture of the Northwest Muslim community is deeply influenced by Islam, and the Shariah, as a social norm, is well developed, providing a detailed internal legal resource for religious personnel such as imams to resolve civil disputes. «Allah has decreed for you that you may not go astray. (4:176) « Islamic law is the sum total of the legal norms related to faith, morality, law, politics, economy and other elements of human society within the scope of Islam. In northwest Muslim communities, Islamic law still plays the role of «soft» social norm in the form of ethnic customary law and etiquette education.

4. Mediation shall be based on the conviction of the parties

Voluntariness is the «basis of legitimacy (Jiang Wei, 2015) «of mediation. As a way of dispute resolution, civil mediation always takes the voluntariness of the parties as the basic condition. Mediation by religious authorities also conforms to this principle. The parties have the right of control over the mediation procedure: the initiation, operation and implementation of the mediation procedure require the acceptance of the parties. However, as «social beings», the principle of voluntariness of the parties is also influenced by the cultural environment and social public opinion.

(1) If the interest demands of the parties are obviously contrary to Islamic law, the religious people will deny the legitimacy of the demands, such as disputes over usury, drugs, gambling debts, etc. Some of the normal claims protected by secular law may not be treated fairly. Commercial practices, such as the sale of alcohol and tobacco, are protected by State laws such as civil law, but under Islamic law they are considered to be religiously illegal. Islamic law prohibits alcohol and tobacco, making it difficult for religious authorities to mediate in such disputes. This will have a negative impact on the secular interests of the parties. In such cases, the parties will often choose the non-religious dispute resolution approach to avoid their interests being compromised because of religious ideas.

(2) A religiously respectful environment has an impact on the «voluntariness» of the parties concerned. If the parties' demands are obviously contrary to Islamic law, these «deviant» behaviors will be difficult to be recognized by religious morality, and their interests will be more difficult to be treated equally in the mediation. If the parties reject the religious mediation in an «arrogant» manner, they will be subjected to public pressure from the community. This is more obvious in the Hui community in the acquaintance society. The parties concerned are also affected by their self-identity cognition. As Muslims, the parties have a psychological process of self-discipline mediated by religious authorities, and sometimes they will accept the results that do not conform to their rational and secular interests. The reason for this phenomenon is that Islamic law has religious morality and secular legal behavior or interest appeal, which cannot be treated fairly in specific religious culture.

5. Community law promotion: The application of State law in the mediation process

Apart from taking the doctrines of Islam and Sharia law as the main content of dispute mediation, imams and other religious personages will also cite the provisions of State laws, which makes the civil mediation have the function of promotion the State law. Imams do not always play the sole role of interpreters of Islamic law. In addition to the interpretation of Islamic law, imams will also use the method of interest measurement, as well as the use of provisions of state law and other methods to demonstrate, to enhance the legitimacy and rationality of their views. In invoking the provision of State law as arguments, the imams have played the function of promotion of the State law. In particular, in China, imams' promotion work, which also implies the political reality and religion's state

in front of the state authority. Therefore, the citing of state law will also play a role of «political self-protection». In terms of effect, the imam's use of pluralistic mediation norms, including the provisions of state law, can better adapt to the complex social reality and facilitate dispute's resolution.

6. Mediation subjects are not limited to religious imams

Some studies have focused excessively on the imam's mediating role as a religious authority, implying that the imam seems to have a monopoly on dispute resolution power in the Muslim community. In fact, the imam's role is important but not the only mediator. Family elders, hajjis, or others of prestige can also partially replace the imam's functions. First of all, religious mediation is not the absolute way, and the representatives of religious authorities are also diverse. Although the imam's identity and work nature are closely related to the cause of Islamic culture and can be regarded as a typical representative of religious authority, other mediators should not be ignored. There are alternative religious authorities to the imam, such as tutors of Sufi sects, family elders of rural communities, Haji Muslims, etc. The other reason is the non-monopoly of interpretation of Sharia law. As the religious intellectual class, imams have the qualification to interpret the Shariah, but there is no monopoly of the religious class on Shariah interpretation. Islam does not have a medieval Catholic hierarchy. The Koran could be studied by ordinary believers, and the Shariah law can be understood and interpreted by those familiar with it (even by ordinary believers). Sometimes there are situations where the results of mediation by different religious authorities contradict each other, and the final outcome depends on the exercise of the final decision of the parties, according to the fundamental principle of voluntary mediation.

□. The relationship between civil mediation and official mediation

1. The coexistence of competition and cooperation

Compared with the formal, compulsory, political and legal official mediation, the dispute resolution mechanism of the Hui community, which is mainly based on the method of «mediation», belongs to the informal, non-compulsory and cultural dispute settlement path. The two types of dispute resolution have their own characteristics, but both aim to resolve disputes and stop the trouble. What is the relationship between them? There are many similarities and differences between the civil

mediation mainly based on religious mediation and the official mediation mainly based on court mediation in terms of mediation scope, mediation procedure, execution power and mediation purpose.

The two paths of dispute resolution inevitably face the situation of competition. The formal route relies on the machinery of the state for its authority, while the informal route relies on religion and custom for its vitality in the community. Both dispute resolution paths have instrumental properties. The competitive relationship is tense, but there is also the hope of cooperation in the competition. The complexity of the real world provides the possibility for the combination of different forms of relations. Parties are likely to turn to official mediation if they are unable to obtain their own satisfactory results from civil mediation. In addition, the invocation of State law in civil mediation means that both kinds of mediation can have a common source of legitimacy.

2. Differences in the scope of mediation

The scope of both mediations focuses on the civil and commercial cases. This is related to the nature of civil and commercial acts and the characteristics of the mediation procedure. Although there is overlap, the public is more willing to resort to the mediation of religious authority in marriage and family affairs.

Marriage and family relations are «personal and property relations arising from certain kinship status, and these relations are highly ethical in nature. Personal and property relations have always been an important part of religious law and moral practice (Xu Li.2012). The norms of marriage and family matters are rich in Islamic law and provide very detailed guidance for the family life of the Muslim community. «And Allah has taken your kind as your wives, and created for you children and grandchildren from them. (16:72) «The Qur'an and the Sunnah have many religious legal provisions and moral exhortations on marriage and family matters, which constitute the unique Islamic system of marriage and family matters. Its extensive contents, including the meaning of marriage, marriage conditions and procedures, rights and duties of spouses, divorce procedures, parent-child relations, and property distribution, constitute an important basis for mediating family relations in Muslim communities. The previous remarriage cases indirectly point out that Islamic law has profoundly influenced marital and family relations in the Muslim community, and that secular courts can rule on the legal survival or termination of marital relations, but can hardly resolve the entanglement of marital disputes in the divine dimension.

3. Choice of mediation methods: efficiency, trust and interest consideration

The Muslim community focuses on the fairness and efficiency of mediation, and trust in the constraints of religious teachings makes imams more able to mediate impartially. In contrast, many people express unfamiliarity with and distrust of official dispute resolution, fearing corruption and bribery. Although parties feel that religious mediation may be more impartial, when they are unable to resolve their disputes with that way, many will turn to official path.

The shift from emotional reliance on mediation by religious authority to official dispute resolution is a result of the parties' trust in the dominance of authoritative officialdom in the secular world. Mediation by religious authority seems to carry an aura of morality, but in the secular world, the legitimacy, coercion, and authority of the official is recognized and trusted by the people. If a claim will receive more support in official handling, many people will choose to seek official dispute resolution. At this point, the secular rational consideration of maximizing benefits overtakes the identification with religious sentiment, and the pursuit of realistic benefits becomes the first driver of dispute procedure choice.

Traditional civil disputes can be solved by civil mediation, but for complex disputes with large amounts of subject matter, such as financial lending, large contract disputes, and guarantee disputes, the parties basically resort to official dispute resolution to resolve them. Religious laws are inherited from tradition, and imams have limited dispute resolution qualities, so they are not competent in such disputes fields. For disputes involving greater economic interests, the limitations of civil dispute resolution, such as unprofessionalism, unpredictability, and weak procedural safeguards, make parties doubt its effectiveness. In contrast, the official dispute resolution method is not only lawful, but also has transparent, predictable and enforceable procedures, making it a natural choice for large economic disputes. This implies the important influence of the principle of economic reasonableness.

4. The rules of the mediation process

The initiation of mediation by religious authority usually involves two modes: First, the parties request a religious figure such as an imam to mediate the dispute. If both the imam and the other party agree to mediate, the mediation process begins to operate. Second, the imam, the haji and other «mediators» take the initiative to intervene in the dispute. This is different from the passive neutrality of the court,

and for disputes of serious nature or urgent matters, the possibility of active intervention by religious authorities is higher.

Imams and other community elites take the initiative to play the role of «mediator» because of social expectations – it is the duty of public leaders to maintain the stability of the community, and these expectations are transformed into self-moral spurs for imams. Early intervention in disputes has the effect of controlling and preventing disputes, and has brought more social recognition to community leaders such as imams. Conversely, official mediation is more prescriptive with explicit procedural rules. For example, the Chinese Civil Procedure Law stipulates the principles, procedures, and effectiveness of court mediation.

Court mediation is also based on the principle of voluntariness, but once a mediation agreement is reached, that mediation agreement becomes legally binding. This both encourages the parties to choose their procedures carefully and prevents wasting judicial resources. These are the mandatory and normative features of the official dispute resolution mechanism. In civil mediation, the parties enjoy full freedom at the legal level regarding the initiation and operation of the mediation process and the implementation of the mediation results, which can sometimes led to invalid mediation, inability to implement, etc. Religious authorities lack the coercive power to ensure the implementation of the results, and the punishment of malicious breakers comes only from public opinion and moral condemnation.

5. On the purpose of mediation

Dispute resolution is the essential purpose of both dispute resolutions. It is also the fundamental reason for the competitive and cooperative relationship between the two. Since the two approaches rely on different underlying laws, there are also differences in terms of the purpose of mediation. In addition to resolving disputes, the official dispute resolution approach also has the function of maintaining official authority, public order, and social governance. The purpose of mediation in the Muslim community's dispute resolution mechanism is related to the promotion of ethical spirit of Islamic culture in addition to resolving disputes.

The Hui, who practice Islam, are an ethnic minority with a typical Islamic culture-Chinese Han culture dichotomy background, and their civil mediation is therefore characterized by a dual cultural influence with Islamic culture as the focus and core. The Muslim community in Northwest China focuses on mediation and strives to practice the religious

values of «unity among Muslims,»«Islam for peace,» and «avoidance of obsession with material gain.» Mediation also upholds the ethics of Islam. The resolution of disputes is not only the end of strife, but also a reflection of the unity between faith and the secular life of the masses, and Islamic law resolves conflicts, achieves peace, and maintains social order, which is an important expression of the social nature of Islam.

IV. Problems and limitations

The civil dispute resolution mechanism in the Muslim community has a strong vitality to cope with daily dispute situations and plays an important role in the dispute resolution and social stability of the Muslim community. However, as an informal dispute resolution mechanism that is deeply influenced by Islamic law, it also obviously faces limitations and shortcomings.

1. Inadequate protection of the legal rights and interests of the parties

Protecting the legitimate rights and interests of the parties is the purpose of official dispute resolution, for example, Article 2 of the Chinese Civil Procedure Law clearly states that protecting the legitimate rights and interests of the parties is the purpose of the civil procedure system. But religious authority mediation cannot fairly protect secular legitimate rights and interests. For example, normal civil transactions such as tobacco and alcohol cannot be protected by the mechanism of religious authority mediation. The issue of civil lending is also typical, as interest is prohibited by Islamic law. Religious legitimacy is a condition for the operation of the mechanism, and secular disputes that do not have religious legitimacy are difficult to apply to this dispute resolution mechanism.

Certain acts that are restricted by State laws are accepted by Islamic law. A typical example is the issue of monogamy. China has a monogamous system, and polygamy is illegal and even punishable by the Criminal Law for bigamy. However, Islamic law takes a tolerant approach to the issue of polygamy, encouraging monogamy while tolerating the situation of second wives for husband under the principle of fairness. Religious figures such as imams, who are responsible for interpreting the Shariah, can give judgments and answers at the level of Islamic law when faced with the polygamy. Some acts that are not clearly ethical, such as economic activities, are prohibited or restricted by the state for policy reasons, but are legal in Islamic law, and it is possible to apply that remedy.

The root cause of the problem of «relativity» of legal rights and interests is the objective difference in norms between the two normative orders, the state law and the religious law. This complicates the relationship between this civil dispute resolution mechanism and the official dispute resolution mechanism. In this case, the civil norms dilute the official authority. How to resolve this contradiction is important for the long-term development of the dispute resolution mechanism in the Muslim community, and this requires more wisdom.

2. One-way relief process

The dispute resolution mechanism of Hui community is based on Muslim belief in and identification with religious culture, but the lack of this common cognitive base between Hui and Han people leads to an obvious shortcoming of this dispute resolution mechanism: its inability to be applied in Hui-Han disputes. Objective religious and ethnic identity differences make the Han Chinese masses lack sufficient knowledge of religious mediation and other approaches to build trust, so that dispute resolution between the Hui and Han often adopts the official path model, which has a formal, de-ethnicized religious character. In this sense, the dispute resolution mechanism of the Hui community is a victim of its own ethno-religious attributes as far as the scope of application of the mechanism is concerned.

3. Other aspects

The dispute resolution mechanism in the Muslim community is in a single form. The form of dispute resolution is basically based on mediation and lacks other forms of resolution. Mediation is also dominated by the mediation of religious figures represented by imams. The single form leads to limited procedural options for the parties, and a single religious mediation cannot professionally, exclusively, and institutionally assume responsibility for dispute resolution, making it difficult to cope with the complex and changing reality of disputes.

The problem of the single form is epitomized by the allocation of social resources for dispute resolution. Religious authority mediation is only an incidental social function of the imam, and mediators do not have a fixed job of mediation, much less a specially established mediation institution. Mediation work is not directly related to economic interests, and in a humane society, mediation is often thankless work. The motivation for many religious people to participate in mediation is a sense of moral responsibility. Despite the availability of Islamic law resources, the dispute resolution mechanism in the

Muslim community still lacks professionalism and modernization, making it difficult to handle modern, complex dispute resolution with a pessimistic outlook.

This sense of «powerlessness» is especially evident in modern and new cases and cases with large amounts of money. Complex civil and commercial disputes, for example, are also difficult cases in the state courts. In new, complex, and difficult cases, official institutions have sufficient intellectual, economic, and political resources to resolve disputes, but civil mediation lacks the corresponding trainings and resources. In addition, if the amount of the dispute is large, the people basically choose the official solution. The dispute resolution mechanism of the Muslim community is unique and trusted by the public, but it is limited by its own development and is not capable of handling complex and new types of dispute.

Conclusion

The Islamic law-influenced Muslim community in the northwest has formed a dispute resolution mechanism based on mediation by religious authorities. The scope of its application is concentrated in the civil and commercial fields, dispute resolution is mainly based on mediation by religious authority, Islamic sharia is an important part of mediation, the initiation, operation and implementation of mediation procedures rely on the principle of voluntariness, the invocation of State law in the mediation process has a unique legal promotion effect, and the subjects of mediation are pluralistic and not limited to imams alone. As an unofficial, civil mediation method, in the unique cultural background and complex social reality of the Muslim community, there is a complex and delicate relationship of competition and cooperation between it and the official dispute resolution method. The similarities and differences between informal religious authority mediation and formal official mediation in terms of the scope of mediation, the procedure of mediation, the purpose of mediation, and the parties' right to choose, like a mirror, bring us a new perspective. Under the influence of both religious authority and state authority, the mechanism sometimes faces the problem of reconciling religious law and state law, and the dual recognition of state law and religious law becomes an important goal pursued by religious authorities from the general congregation to the imam in the dispute resolution mechanism. This dispute resolution mechanism also has a series of

limitations. The aura of religious and ethnical attributes gives the dispute resolution mechanism a unique vitality, but also leads to the following problems: in terms of the scope of protection of the rights and interests of the parties, due to the difference between the norms of Islamic law and State law, there is a different characterization of behavior, resulting in the problem of the relativity of «legitimate rights and interests». The contradictory reality between state law and Islamic law poses a challenge to the position and development of the mechanism, as some normal civil and commercial behaviors protected by state

law lose the possibility of protection due to the lack of religious legitimacy, while some behaviors restricted or even prohibited by state law can be remedied by the procedure. Second, the dispute resolution mechanism in the Muslim community is unable to effectively address the issue of disputes between Muslims and Han Chinese. The dispute resolution mechanism has a single format and is backward in its development, and in many ways, it cannot effectively adapt to the complex world of modern disputes. How to «arrange» the fate of this mechanism in the future seems to be an urgent issue.

References

- Su Li. (2015). *The Rule of Law And Its Indigenous Resources* [M]. Beijing: Peking University Press
- Jiang Wei. (2015). *Civil Procedure Law*[M]. Beijing: Peking University Press
- Liang Huixing. (2015). *General Theory of Civil Law* [M]. Beijing: Law Press
- Xu Li. (2012). *Marriage and Family Inheritance Law* [M]. Beijing: Peking University Press
- China Islamic Association (2006) *Constitution of the China Islamic Association*. Beijing: China Islamic Association.
- China Islamic Association. ed. (2008) *Yisilanjiao jiaofa jianming jiaocheng* [A Concise Course in Islamic Religious Law]. Beijing: Zongjiao wenhua chubanshe [Religious Culture Publishers].
- Clarke, Donald C., ed. (2008) *China's Legal System: New Developments, New Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, Amy J. (2006) *Debating the Globalization of U.S. Mediation: Politics, Power, and Practice in Nepal*. *Harvard Negotiation Law Review* 11:295–354.
- Cohen, Jerome Alan (1966) *Chinese Mediation on the Eve of Modernization*. *California Law Review* 54:1201–26.
- Comaroff, John L. (2001) *Colonialism, Culture, and the Law: A Foreword*. *Law & Social Inquiry* 26 (2): 305–14.
- Lisle, Jacques. (2010) *Security First? Patterns and Lessons from China's Use of Law to Address National Security Threats*. *Journal of National Security Law & Policy* 4:397–436.
- Diamant, Neil Jeffrey. (2001) *Pursuing Rights and Getting Justice on China's Ethnic Frontier, 1949–1966*. *Law & Society Review* 35 (4): 799–840.
- Diamant, Neil Jeffrey, Lubman, Stanley B., and O'Brien, Kevin J., eds. 2005. *Engaging the Law in China: State, Society, and Possibilities for Justice*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Edge, Ian (2013) *Islamic Finance, Alternative Dispute Resolution and Family Law: Developments Towards Legal Pluralism?* In *Islam and English Law*, ed. Griffith Jones, R., 116–43. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellickson, Robert C. (1991) *Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Jiang Wei. (2015). *Civil Procedure Law*[M]. Beijing: Peking University Press
- Liang Huixing. (2015). *General Theory of Civil Law* [M]. Beijing: Law Press
- Su Li. (2015). *The Rule of Law And Its Indigenous Resources* [M]. Beijing: Peking University Press
- Xu Li (2012) *Marriage and Family Inheritance Law* [M]. Beijing: Peking University Press

МАЗМҰНЫ – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

1-бөлім Мемлекет және құқық теориясы мен тарихы	Section 1 Theory and history of state and law	Раздел 1 Теория и история государства и права
<i>Саптаева Р.С.</i> К вопросу становления национально-государственной идентичности в РК: политико-правовые и культурологические основания 4		
<i>Naizabekov A.A.</i> Corruption risks in higher education institutions.....16		
2-бөлім Конституциялық және әкімшілік құқығы	Section 2 Constitutional and administrative law	Раздел 2 Конституционное и административное право
<i>Калишева Н.Х., Сайрамбаева Ж.Т.</i> Конституционный принцип единства и разделения государственной власти как основа организации и согласованного функционирования государственных органов в Республике Казахстан26		
<i>Abaideldinov T.M., Makrushin A.O.</i> About preconditions of creating a unified electronic platform for the professional development of personnel34		
3-бөлім Азаматтық құқық және процесс	Section 3 Civil law and process	Раздел 3 Гражданское право и процесс
<i>Ахметжан Л.З.</i> Влияние развития производственной демократии на уровень охраны труда в казахстанских организациях в условиях экономического кризиса50		
<i>Умбетов М.Н., Нурмаганбет Е.Т.</i> Қазақстан Республикасындағы адвокаттардың ұйымдастырушылық құрылымы 60		
4-бөлім Табиғи ресурстар және экологиялық құқық	Section 4 Natural resources and ecology law	Раздел 4 Природоресурсное и экологическое право
<i>Aigarinova G.T., Rasheva G.K.</i> Some aspects of legal support of sanitary and epidemiological safety of the Republic of Kazakhstan 74		
5-бөлім Қылмыстық құқық, процесс және криминалистика	Section 5 Criminal law, process and criminalistics	Раздел 5 Уголовное право, процесс и криминалистика
<i>Mukhamadiyeva G.N., Alimkulov Y.T., Aryn A.A.</i> Private detective work as a guarantee of the realization of individual rights and freedoms in criminal proceedings..... 84		

6-бөлім
Халықаралық қатынастар
және халықаралық құқық

Section 6
International relationships
and international law

Раздел 6
Международные отношения
и международное право

Aidarbayev S., Begzhan A.

The main provisions of the legal regulation of the public procurement system in the european union 94

Ishkibayeva G.M., Nurmukhankyzy D.

Legal experience of the united states of america in the issue of space commercialization 101

Фу Т., Алтаева К.Ж., Смапова А.Б., Ергөбек Ш.К.

Роль статьи XX генерального соглашения по тарифам и торговле в международной торговле 108

Kuzhatov B.

Regulatory space as a factor of change of international investment treaty regime 117

Ma Chengfu, Xu Han

Research on the dispute resolution mechanism of the hui community in northwest China 123